

MAGYAR ZOLTÁN

Erdély védőszentje

A Szent Lászlóról szóló mondák
típus- és motívumindexe

ERDÉLYI
MÚZEUM
EGYESÜLET
KOLOZSVÁR

296

ERDÉLYI
TUDOMÁNYOS
FÜZETEK

MAGYAR ZOLTÁN
ERDÉLY VÉDŐSZENTJE

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

296

ISSN 2068-309X

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

296

MAGYAR ZOLTÁN

ERDÉLY VÉDŐSZENTJE

A Szent Lászlóról szóló mondák
típus- és motívumindexe

Kolozsvár, 2021

A kötet megjelenését a Bethlen Gábor Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.

A kutatás elvégzésében szakmai együttműködő partner a Magyarságkutató Intézet.

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2021

© Magyar Zoltán, 2021

Felelős kiadó

BIRÓ ANNAMÁRIA

Korrektúra

ANDRÁS ZSELYKE

Nyomdai előkészítés

VIRÁG PÉTER

Borítóterv

BODÓ ZALÁN

A borítón: a lefejezés jelenete a Szent László-legenda falképciklusában a homoródkarácsonyfalvi unitárius templomban (Magyar Zoltán fotója, 2008)

Nyomdai munkálatok

F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós

Felelős vezető

AMBRUS ENIKŐ ügyvezető igazgató

DOI: <https://doi.org/10.36240/etf-296>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MAGYAR, ZOLTÁN

Erdély védőszentje : A Szent Lászlóról szóló mondák típus- és motívumindexe /

Magyar Zoltán. - Cluj-Napoca : Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2021

Conține bibliografie. - Index

ISBN 978-606-739-185-5

TARTALOM

BEVEZETÉS	17
Általános bevezetés.....	17
Mondák és mondahősök	19
A Szent László-hagyománykör főbb erdélyi helyszínei.....	26
A hagyománykör narratív csomópontjai (A Szent László-mondakör néhány jellemző erdélyi típusa és motívuma)	41
A SZENT LÁSZLÓ-MONDÁK TÍPUSMUTATÓJA (MZ II. D 1–220.).....	55
D 1–10. „Keresztény lovagoknak oszlópa”	55
D 1. Egy fejfel magasabb mindenkinél	55
D 2. A nagy erejű Szent László	55
D 2.1. A megfékezett mén.....	55
D 2.2. Szent László vágása.....	55
D 5. A bágyi lakodalom	56
D 7. Szent László természetfeletti képessége	56
D 8. Szent László aranypalástja	56
D 10. Szent László koronázása (Az angyali koronázás)	56
D 11–20. A kerlési kaland (A Szent László-legendaciklus)	56
D 11. Az elrabolt lány kiszabadítása.....	56
D 12. Búcsú Váradtól	58
D 12.1. Szent László búcsúja	58
D 13. A démonikus ellenfél.....	58
D 13.3. A lányrabló kun sebezhetetlensége	59
D 14. A sebezhetetlen király	59
D 15. Az üstökön ragadott kun	59
D 16. A lányrabló kun segítői	59

D 16.2. A kun pihenése	60
D 17. Szent László segítői.....	60
D 17.1. Az elrabolt lány szerepe	60
D 17.2. Krisztus segítsége.....	60
D 17.3. Szűz Mária segítsége.....	60
D 17.4. A győzelmet jövendőlkő ősz öregember I.....	61
D 17.6. A táltos ló segítsége.....	61
D 19. A hősi álom	61
D 20. Egyéb motívumok.....	61
D 20.1. A kihallgatás jelene	61
D 20.3. A kun lerántása.....	61
D 20.4. A kun szíve.....	62
D 20.5. A pihenés szimbólumai.....	62
D 20.6. Az angyalok által őrzött álom.....	62
D 20.7. A kun sorsa.....	62
D 21–30. A kővé vált pénz mondája.....	62
D 21. A kun aranyak	62
D 21.1. Miért köves a Mátra?	64
D 21.2. A kolozsvári mészáros segítsége.....	64
D 21.4. A szétporladt aranyak.....	64
D 21.6. A törökök hadicsele.....	64
D 22. Szent László pénze.....	65
D 23. A kőpénzek	66
D 31–40. A kettéhasadt hegy mondája.....	67
D 31–33. A kettéhasadt hegy.....	67
D 31. A Tordai-hasadék keletkezése.....	67
D 32. A Szádelői-hasadék keletkezése.....	69
D 33. A szentkúti Szent László ugratása-hasadék keletkezése.....	69
D 34. Szent László által keletkező hasadék	69
D 35. Szent László lova patkója nyomán keletkező hasadék.....	70
D 36. Az isteni figyelmeztetés.....	70
D 38. A szakadékba zuhanó üldözők	70
D 40. A kettévált folyó	71
D 41–60. Szent László kútja.....	72
D 41. Csodás vízfakasztás I. (Szent László imájára víz fakad)	72
D 42. Csodás vízfakasztás II. (Szent László által fakasztott forrás)	73
D 42.1. Szent László a kardjával fakaszt vizet	74
D 42.2. Szent László a bárdjával fakaszt vizet	75

TARTALOM

D 42.3. Szent László a lándzsájával fakaszt vizet.....	76
D 42.4. Szent László egy pálcával fakaszt forrást	77
D 42.6. Szent László a sisakjával fakaszt forrást	77
D 42.8. Csókkal fakasztott forrás	77
D 42.9. Szent László lábnyomából fakadt forrás.....	77
D 42.10. Szent László uja érintésével fakasztott forrás.....	78
D 42.11. Szent László sarkantyúja nyomán fakadt forrás.....	78
D 42.12. Szent László által ásott forrás	78
D 43. Szent László lova által fakasztott forrás.....	78
D 43.1. Szent László lovának patája nyomán fakadt forrás.....	78
D 43.2. Szent László lovának szája/orra nyomán fakad fel a víz..	80
D 43.1.1. Az elmozdított kő helyén fakadt forrás.....	81
D 43.1.2. A leesett patkó nyomán felfakadó forrás	81
D 44. Egyéb vízfakasztási hagyományok	81
D 44.1. Szent László által fakasztott patak	81
D 44.1.1. A megszakadó vízfolyás.....	81
D 44.2. Szent László által fakasztott folyó.....	82
D 44.2.1. Az Aranyos eredete	82
D 44.2.2. A Sebes-Körös eredete	82
D 44.2.3. A Bódva eredete.....	82
D 44.3. Szent László fakasztotta tó.....	82
D 44.4. Szent László lova által fakasztott tó.....	82
D 44.5. Szent László által fakasztott fürdő.....	82
D 44.7. A sziklára rajzolt kereszt	82
D 44.9. Sikertelen vízfakasztás.....	83
D 44.10. A Szent László király ünnepén fakadt kút.....	83
D 44.10.1. A lorettomi szent kút.....	83
D 44.10.2. A jászberényi szent kút.....	83
D 46. A királyi pihenő.....	83
D 47. Szent László a szomját oltja	84
D 47.1. A Borkút.....	84
D 48. Szent László a lovát itatja.....	84
D 49. Szent László fürdője.....	84
D 50. Szent László kézmosása	85
D 51. Szent László által megáldott forrás.....	85
D 52. Szent László harangjait rejtő kút.....	85
D 55. A Szent László-forrás gyógyító ereje.....	85
D 55.3. A Szent László által fakasztott forrás vize mint szenteltvíz	87
D 56. A Szent László-forrás különleges volta.....	87
D 56.1. A soha ki nem száradó forrás	87

D 56.2. A soha be nem fagyó forrás	87
D 56.3. A frissen maradó forrásvíz.....	88
D 56.4. Az illatos forrásvíz	88
D 56.7. Egyéb hagyományok	88
D 60. Szent Lászlóról elnevezett forrás	88
D 61–70. Szent László ételcsodája	89
D 61. A szarvasok és bivalyok mondája.....	89
D 61.1. Az autók között sétáló szarvasok.....	90
D 62. Az éhező szerzetesek számára megjelenő szarvas	90
D 63. A fürjek csodája	91
D 71–80. A gyógyító Szent László	91
D 71. Szent László füve.....	91
D 71.3. A Szent László napján megszólaló füvek.....	91
D 72. A gyógyító szándékból fakasztott forrás	92
D 73. A kézrátétellel gyógyító Szent László	92
D 81–90. A harcos szent	92
D 81. A győztes csata előjele	92
D 81.1. A csodás fehér menyét.....	92
D 81.2. Az angyali jelenés.....	92
D 81.3. A győzelmet jövendőző ősz öregember II.	92
D 81.5. Szent László látomása.....	92
D 82. A diadalmas király	92
D 82.1. Magyarország patrónusa.....	93
D 82.2. A pogányok legyőzése.....	93
D 82.3. A besenyők legyőzése.....	93
D 82.4. A kunok legyőzése	93
D 82.5. A tatárok legyőzése	93
D 82.6. Moldva felszabadítása	94
D 82.6.1. A rablókból álló segédcsapat	94
D 82.7. A törökök legyőzése.....	94
D 82.10. Az óriások legyőzése.....	94
D 82.12. A kereszt jelével megfutamított ellenség	95
D 82.13. A kővé változtatott tatárok	95
D 82.14. Az ellenségre törő ítéletidő	95
D 82.15. A törökök vére	95
D 82.17. Nevezetes csatahelyek	95
D 83. Az ellenséges vezér megölése.....	95
D 83.1. A legyőzött kun fővezér	95

D 83.2. A legyőzött tatár fővezér	96
D 83.3. Az elrabolt lány kiszabadítása	96
D 83.4. Vata megölése	96
D 83.7. A különleges párviadal	96
D 84. Szent László segítői	96
D 84.2. Szent Rozália segítsége	96
D 84.4. A harcos angyalok	96
D 84.7. Az egerek segítsége	97
D 85. A meghosszabbított nappal	97
D 86. Szent László hadicsele	97
D 86.1. Krakko ostroma	97
D 86.3. A rémisztő állatsereg	97
D 86.3.1. Szűz Mária tanácsa I.	98
D 86.3.2. Az állatok nyakába kötött csengők	98
D 86.4. Az örökös harangszó	98
D 86.5. A felszíjazott fa	98
D 88. Szent László tekintélye	98
D 89. Az életben hagyott hírmondó	98
D 89.1. A kereszténnyé lett hadifoglyok	99
D 90. A győzelem megünneplése	99
D 90.1. Az ünnepi harangszó	99
D 90.2. A győzelmet jelképező zöld ágak	99
D 90.5. A győztes csata utáni hősi álom	99
D 91–100. Szent László hazatérése	99
D 91. A húshagytat	99
D 91.1. Szent László házassága	100
D 91.2. A farsangért meghosszabbított élet	100
D 92. Szent László (álruhás) hazatérése	100
D 92.1. A királyné megszakított menyegzője	101
D 101–120. „Szűz Mária választott vitéze” (A keresztény király) ..	101
D 101. Szent László vallásossága	101
D 101.1. A kegyes király	101
D 101.2. A könyörületes király	101
D 102. Az imádságos király	102
D 102.1. Az éjjeli imádságok	102
D 102.2. Szent László és a remete	102
D 102.3. A csaták előtti ima	102
D 102.4. Az isteni fényesség	102
D 102.5. Szent László levitációja	102

D 103. Szent László titkos ortodoxizmusa.....	102
D 104. A gondoskodó király	103
D 105. Az aláztatos király	103
D 106. Az önmegtartóztató király	103
D 106.1. A szüzesség vállalása.....	103
D 106.2. A gyakori bűjt.....	103
D 107. A vezeklő király	103
D 107.1. A mások bűnei miatt vezeklő király	103
D 107.2. A népe bűneit sirató király.....	103
D 107.3. Szent László aszkézise	104
D 107.4. Az „oszlopos szent”	104
D 108. Szent László könnyei	104
D 109. Szent László rózsafüzére.....	104
D 112. A kereszténység terjesztése.....	104
D 114. Az angyali koronázás	105
D 115. Angyalok társasága.....	105
D 115.1. Salamon király látomása	105
D 115.2. Az angyalok társasága	105
D 115.3. Az angyalok tanácsa.....	106
D 115.4. A harcos angyalok	106
D 115.6. Szent László tanítómestere.....	106
D 115.8. A széphavasi angyali énekszó	106
D 116. Szűz Mária társasága	106
D 116.1. Szent László ápolója.....	106
D 116.2. Szűz Mária tanácsa II.	106
D 118. Az ördögűző Szent László	106
D 119. A Szentföld patrónusa.....	107
D 120. Szent László országfelajánlása	107
D 121–130. Szent László tálto lova.....	107
D 121. Szent László lova	107
D 121.1. A megszelídített vad mén.....	107
D 121.2. A ló neve	107
D 121.3. A ló színe	107
D 121.7. Az Isten által küldött tálto ló.....	108
D 122. A gazdáját segítő tálto ló	108
D 123. A beszélő tálto ló.....	108
D 124. A Rákóczi-vár lépcsősora.....	108
D 126. A repülő tálto ló	108
D 126.1. A bejárt nagyvilág	108
D 126.2. „Hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok!”	109

D 126.3. „Hogy menjünk: mint a szél, vagy mint a gondolat?” ..	109
D 127. Szent László ugratása	109
D 127.1. Az átugratott hasadék.....	109
D 122.2. Ugratás a völgybe.....	110
D 127.3. Hegyről hegyre történő ugratás	110
D 127.5. Nagy távolságra történő ugratás.....	110
D 128. Szent László forrást, folyót, tavat fakaszt	111
D 129. Szent László lovának sziklába mélyedt nyoma	111
D 131–150. Sziklába mélyedt nyomok	111
D 131. Szent László „sziklába vésett jelei”	111
D 132. Szent László lábnyoma.....	111
D 133. Szent László sarkantyújának a nyoma	112
D 134. Szent László ülésnyoma	112
D 135. Szent László sisakjának a nyoma	112
D 136. Szent László fegyvereinek sziklába mélyedt nyomai	112
D 137. Szent László könnyeitől átluggatott márványkő/ márványoszlop	113
D 138. Szent László seregének nyomai	113
D 140. Szent László szekérnyoma.....	113
D 141. Szent László lovának patkónyoma	113
D 141.1. A patkószegek nyoma.....	117
D 141.2. A kopár hegyoldal.....	117
D 142. Szent László lovának orrnyoma.....	117
D 143. Szent László lovának térdnyoma.....	118
D 144. Szent László lovának tompora	118
D 145. Szent László lovának vizezésnyoma	118
D 148. Szent László kutyájának a lábnyoma	118
D 150. Egyéb hagyományok	119
D 151–160. Egyéb Szent László-mondák.....	119
D 151. Az igazságos király	119
D 151.1. A nagylózszi néma szüret	119
D 151.2. Szent László Kápolnásfalun.....	119
D 151.3. Szent László és a juhász.....	119
D 151.4. Szent László és a földműves	120
D 152. Szent László, az oltalmazó	120
D 152.1. Szent László, a sárkányölő	120
D 152.2. A vérmedve megölése.....	120
D 152.3. A kővé változtatott óriások	120
D 153. Szent László megmenekülése	120

D 153.1. A pókok segítsége.....	120
D 153.2. A hírvivő kacsza	121
D 153.3. A tornagörgői galambtojások	121
D 153.5. A fordított patkó	121
D 153.7. Szent László kőátora.....	121
D 153.9. A gyógyító kegyhely	122
D 153.10. A meghíusult merénylet.....	122
D 154. Szent László pihenőhelye.....	122
D 154.1. Összehordott sátorhalom	122
D 154.2. Szent László sátorhalma	122
D 154.3. Szent László táborhelye.....	122
D 154.4. Szent László pihenési helye	122
D 154.5. Szent László kedvenc vadászterülete	123
D 154.7. Szent László székhelye	123
D 155. Szent László névadásai.....	123
D 155.1. Pogány	123
D 155.2. Szeret.....	123
D 155.3. Szépvíz	123
D 155.4. Bélték.....	124
D 155.5. Oroszló.....	124
D 155.9. Szent László és a csángók.....	124
D 156. Szent László fája	125
D 156.1. Szent László által ültetett fa	125
D 156.2. Az elszáradó és újra kizöldülő fa	125
D 156.3. Szent László rozmarinfája.....	125
D 157. Szent László növényei	126
D 157.1. Szent László zabja.....	126
D 157.2. Szent László piros rózsája	126
D 157.5. Szent László virágai	126
D 158. Szent László kincsei	126
D 158.1. Szent László lovának aranypatkója	126
D 158.2. Szent László lovának arany kengyelvasa.....	127
D 158.3. Szent László aranybárdja	127
D 158.5. Szent László aranyharangjai	127
D 158.7. A székelyek áldozópohara	127
D 158.8. Szent László által magyarul írt oklevél	127
D 158.10. A kőből kinövő kétélű kard	127
D 158.11. A Szent László dolmányába varrt aranyak.....	127
D 158.10. Lolló király kincsei	127
D 159. Szent László uradalma	127
D 159.1. Szent László várai.....	127

D 159.2. Szent László kastélyai	128
D 159.3. Szent László kolostora	128
D 160. Szent László király emléke	128
D 160.1. Itt járt Szent László... ..	128
D 160.2. Szent László útja	129
D 160.3. Szent László-hegy	129
D 160.4. Szent Lászlóval kapcsolatos egyéb helynevek	129
D 160.5. Szent László kápolnája	130
D 160.6. Szent László tiszteletére tartott búcsúk emléke	130
D 160.7. Fogadott ünnep Szent László tiszteletére	131
D 160.9. A Szent László-legenda falképciklusának emléke.....	131
D 161–170. Szent László nemesei	131
D 161. Szent László kerékszőge.....	131
D 162. A megfékezett bölénybika.....	131
D 163. A Szent Lászlónak adott ajándék.....	132
D 167. A kisvárdai nemesek.....	132
D 168. Szent László király kulcsárai	132
D 171–180. Szent László alapításai	132
D 171. Szent László templomot alapít	132
D 171.1. Hadi győzelem emlékére emelt templom.....	133
D 171.2. Az angyali intelem (A nagyváradai templom alapítása).....	134
D 171.3. A csodás szarvasjelenés	134
D 171.3.1. A váci szarvasjelenés	134
D 171.3.2. A megszólaló csodaszarvas	135
D 171.4. A hős által lova tanácsára alapított templom	135
D 171.5. Megmenekülés emlékére épített templom	135
D 171.6. A hely szépsége miatt épített templom	135
D 172. Püspökség alapítása.....	136
D 173. Kolostor alapítása.....	136
D 174. Város alapítása (Nagyvárad eredete).....	136
D 175. Szent László által épített vár	136
D 178. Szent László telepítései.....	136
D 178.1. Szent László hadifoglyai.....	136
D 178.2. Az erdélyi románok ősei	137
D 178.2.1. A letelepített rablók hajviselete	137
D 178.4. Tordaszentlászló eredete.....	137
D 178.7. Magyarfalú eredete	137
D 178.10. A besszarábiai magyar telepek eredete	137

D 181–190. A mitikus hős	138
D 181. Szent László megszilárdítja a köveket	138
D 182. A föld és a víz különválasztása	138
D 183. Szent László leereszti a vizeket	138
D 185. Szent László árka.....	139
D 187. A Tejút keletkezése.....	139
D 188. Szent László a Hadak Útján.....	139
D 189. Szent László Rúdja	139
D 190. A Szent László Szekere csillagkép	139
D 190.1. Az égi lovászmester	139
D 191–200. Szent László temetése	139
D 191. Szent László első sírhelye.....	139
D 193. Szent László szekere	140
D 193.1. Nagykereki nevének eredete	140
D 193.2. Az angyali halottkísérők.....	140
D 193.3. A csodás folyami átkelés	141
D 195. Szent László temetése	141
D 195.1. A hitvallók miséje	141
D 195.2. Az édes illat	141
D 195.3. A hátracsavarodott állú ember	141
D 195.3.1. Az isteni büntetésből megnémult ember	141
D 196. Az üdvözült Szent László	141
D 197. A hároméves gyász	142
D 200. Szent László felemelése (A nappali csillag).....	142
D 201–210. Szent László ereklyéi	142
D 201. Szent László sírja	142
D 201.1. A sírból szivárgó olaj	142
D 201.2. A sírból áradó kellemes illat	142
D 203. Szent László hermája (fejereklyéje).....	142
D 203.1. A sértetlenül megmaradó ereklyék.....	142
D 203.2. Az ereklyék elrejtése	142
D 204. Szent László nyelve.....	142
D 205. Szent László könnyeitől megáztatott, könnyeivel átlyuggatott márványkő.....	143
D 206. Szent László kőágya és kőpárnája	143
D 207. Szent László palástja	143
D 208. Szent László váradi lovas szobra	143
D 208.1. A tündérek alkotása	143
D 208.2. A könnyező szobor.....	143

TARTALOM

D 208.3. Az ostromlók által sérthetetlen szobor.....	143
D 208.5. Szent László lovának nyerítése.....	143
D 210. Egyéb hagyományok	144
D 210.1. Szent László szobra	144
D 210.5. Az altomonte Szent László-kép eredete	144
D 211–220. Szent László holtában is segít	144
D 211. Istenítélet Szent László sírjánál	144
D 212. Szent László érdemeiért betegek gyógyulnak meg.....	144
D 213. A pestis előzője	145
D 214. Halottak feltámadása	146
D 215. Búcsúszentlászlói imameghallgatások.....	146
D 215.1. Az evangélikus asszony fogadalma.....	146
D 215.2. A kanizsai basa gyógyulása	146
D 215.3. A taródházi úrnő megmenekülése.....	146
D 215.5. Egyéb esetek.....	146
D 217. Szent László-jelenések	146
D 217.1. Szent László szelleme	146
D 219. Szent László alvó serege.....	147
D 220. A holtából is visszatérő hős	147
A SZENT LÁSZLÓ-MONDÁK MOTÍVUMINDEXE	149
Irodalom	173
Rövidítések.....	197
Rezumat.....	201
Abstract.....	203

BEVEZETÉS

Általános bevezetés

A szövegfolklorisztikában némiképp közhelyszerű, ám változatlanul igaz, hogy az epikus hagyományanyag vizsgálata során egy adatbázisában teljességre törekvő, módszertanilag megalapozott, valamint szerkezetileg logikus és koherens katalógus a tudományos kutatás alfája és ómegája. Egy mese-, monda- vagy balladakatalógus olyan elméleti konstrukció, amely a szöveg-hagyomány lecsupaszított vázát jeleníti meg, leggyakrabban típus- és motívumindex formájában. E két klasszifikációs módszer kombinációjával készült katalógus az igazán szemléletes, hatékony és olvasóbarát, azaz egy érdeklődő laikus számára is használható. Egy jól felépített katalógus feladata, hogy tartalmazza az adott műfaj ismert és elérhető szövegkataszterét tematikai, kronológiai és földrajzi áttekintésben, típusszámok, típuscímek és a folklóralkotás tartalmi kivonatát képező szűzséleírások által. Egy jó katalógus a bibliográfiai kereshetőségen kívül számos egyéb célra is elsőrendű tudományos segédeszköz: térben és időben láthatóvá teszi a vonatkozó kulturális elemek áramlását, illetve elterjedésük aktuális állapotát. A műfaj kisebb alkotóelemeinek (motívum, típus) variánsain keresztül megfigyelhetővé teszi az epikus kompozíció szerveződését és alakulását, a szöveg változásának szabályait, nagyobb esztétikai egységekbe (hagyománykör, tematikus csoport stb.) szerveződését. Nyilvánvalóvá teszi egy adott műfaj tematikai karakterét és műfaji határterületeit, egyes rokon műfajok egymáshoz is viszonyuló diakronikus mozgását. Közvetlen segítséget nyújt annak felismeréséhez, hogy az eredendően a szájhagyomány által terjedő folklóralkotásokra miként hatott (esetenként meghatározó módon és kölcsönösen) a populáris kultúra, a különféle nyomtatványok, az iskolai oktatás, hogy mi és miként folklorizá-

lódott az idők folyamán. Alkalmas arra, hogy világossá tegye a szóbeli és írásbeli hagyomány egymástól való kölcsönös függőségének és különbözőségének kérdéskörét, az összehasonlító kutatás számára pedig e hagyományanyag helyének megtalálását a regionális és nemzetközi típusok és variánsaik között. Egy jó katalógus ugyanis több mint egy átlagos tudományos kézikönyv, illetve kézikönyvsorozat: egyfajta szellemi katedrális, amelyben összegződik több száz (sőt közvetve több ezer) év teremtető képelete, az a kulturális örökség, amely folyamatosan változó és legalább annyira örök. Amely számos aspektusában nemzeti, ám összességében és végső soron egy illusztris nemzetközi kánon és repertoár része. Mindazonáltal – tekintve, hogy e népköltészeti kézikönyvek túlnyomó többsége etnikus alapon jött létre – egy katalógus elsőrendű célja a nemzeti, regionális jellemzők közzététele, lehetőség szerint azt is érzékeltetve, hogy a nemzeti sajátosságok mennyiben részei egy tágabb kulturális egységnek.

Mindezen jellemzők érvényesek a Szent László alakja körül kialakult narratív tradícióra is, amely vélhetőleg már a kultusz első századaiban mondakörre szerveződött. A Szent László-mondakör egyike azon kevés epikus folklórhagyománynak, amely szinte egyidős a magyarság Kárpát-medencei jelenlétével, és számos szegmensében dokumentálhatóan több száz éve kontinuus. Noha a hagyománykört át- meg átszövik a különféle internacionális motívumok és hagiográfiai toposzok, összességében egyfajta hungarikum, akárcsak ikonográfiai tekintetben a Szent László-legenda falképciklusa.

Szent László kultusza, népi tisztelete – úgy is mint Erdély védőszentjéé – a rendelkezésre álló adatok szerint különösen intenzív volt Biharban és a Királyhágón túli területeken. Nagyváradí sírhelye olyan európai hírű búcsújáró helynek számított, ahová még uralkodók is elzarándokoltak, és a váradi kultusz helye kisugárzásaként lokális búcsújáróhelyek Erdély földjén is kialakultak (például Torda vidékén és a Sajó völgyében). Erdély nagy részének protestánssá válásával az egyházi tisztelet helyébe mindinkább a már addig is széleskörűen elterjedt folklórhagyományok léptek, a szent király emlékét olyan, a 16. század közepe óta protestáns vidékeken is korábbi elevevességében tartva fenn, mint Aranyosszék és Kalotaszeg. Szent László népi tiszteletét a 19–20. században már többnyire ilyen lokális, táji mondakörök formájában sikerült regisztrálni Zalától a Garam mentéig, Baranyától a Zoborvidékig, a Palócföldtől a Tornai-karsztvidékig, továbbá Bihartól és Torda vidékétől keletre kivált a Cserhalomtájnak is mondott Sajó völgyében, egyes székelyföldi falucsoportokban, a Nyárad mentén, Csíkban és Udvarhelyszéken, továbbá legtovább virulens formában Gyimesben és a moldvai csángók körében.

A Szent László-mondakör egyike a magyar folklór tipológiailag leginkább gazdag narratív hagyományköreinek. A nevezetes történeti hősök sorában mindössze a Mátyás király alakja körül létrejött narratív tradíció imponálóbb. Sokszínűségét jelzi, hogy honfoglalás előtti folklórmotívumok éppúgy részét képezik, mint a 20. századi keletkezésű népköltészeti szövegek, és különösen nagy számban olyan folklórhagyományok, melyek helyi mondaként egy-egy konkrét helyhez – forráshoz, fához, sziklához, hegyhasadékhoz stb. – fűződnek. Lényegében e nagyfokú lokalizáltság segítette a vonatkozó hagyományok több évszázados fennmaradását is a legtöbb esetben. Nem utolsósorban pedig azok rendkívüli virulenciáját a szájhagyományozó népi műveltségben.

A továbbiakban a Szent László-kultusz nyolcszáz-kilencszáz esztendeje során létrejött (feljegyzett/fennmaradt) narratív hagyományok átfogó igényű bemutatására teszünk kísérletet. Itt szükséges jelezni, hogy e típusmutató egy nagyobb, összefoglaló igényű könyvsorozat, *A magyar történeti mondák katalógusának* egyik fejezete, ebből adódik a folklorisztikailag rendszerezett szűzség jelzete (MZ II. D.), továbbá a belső utalók esetenkénti szerepeltetése. E katalógusrészlet adatbázisát képező több ezer folklórszöveg a Magyar Történeti Mondák Archívumának integráns része, és hozzávetőlegesen félszáz publikált forrás, közel száz kéziratári dosszié, továbbá jelentős számú recens gyűjtés összessége. Olyan népköltészeti értéktár, amely interdiszciplináris tekintetben is a magyarság kulturális öröksége.

Mondák és mondahősök

A történeti monda heterogén eredetű, rendkívül sokrétegű történeti tudatot tükröz, amelyben – mint utaltunk rá – a műveltségi elemek rendszerint harmonikusan ötvöződnek a rurális alaprétéggel. Az európai mondahagyományban különösen fontos szerep illeti meg azokat a vándortípusokat, vándormotívumokat, melyekből aztán az egyes népek, nemzetek szövegfolklórja építkezett – egy-egy internacionális elemet lokális vonássá téve. A rögzítés ősi gyakorlatának megfelelően a nemzetközi típusok és motívumok mint idegenből érkezett szellemi javak helyhez (természeti helyszínekhez, épületekhez stb.), illetve személyhez (szentek, történeti hősök, betyárok) kötődtek, majd többnyire egy-két emberöltő alatt már a „hi-

telesítésük” is végbement.¹ A keresztény szentek legendáriumai kivált sok példát mutatnak a fentiekre² a magyar hagyományanyagban is.

Az északkelet-magyarországi Rákóczi-hagyománykör tárgyalása kapcsán Ferenczi Imre hívta fel a figyelmet a történeti mondákban jeles vidékeken ún. „memorizált pontok” jelenlétére, melyeket a valóságos, illetve mondai események centrumaként értelmezett, és ahonnan véleménye szerint hullámgyűrűhöz hasonlóan terjedtek tovább az adott hagyományok, újabb és újabb tradícióköröket alkotva, illetve más tradíciókörökkel olvadva össze.³ E tetszetős elmélet persze elsősorban egy-egy adott mondakörre, illetve annak törzsterületére vetítve értelmezhető, ami viszont általánosabb érvennyel e folklórjelenségből is kiteszük, az az, hogy mennyire fontos a táji, kistáji kötődés egy adott hagyomány kialakulását és fennmaradását illetően. Azokon a területeken, ahol a már jelzett emocionális tényezők elmaradtak, vagy bármi okból kikoptak a köztudatból, a történeti mondai vonatkozások is mindössze szórványosan szerepelnek.⁴ Ez az az egyik karakteres vonás, amely a történeti mondát műfajilag kijelöli, hiszen a regionális és táji tagolódás nagyobb jelentőséggel bír, mint más epikus műfajokban.

Míg a történeti mondák kapcsolódásait egy-egy konkrét jeles hely, illetve rendkívüli személy jelenti, élményalapját rendszerint a háborús vagy viszontagságos korok, események. „A helyi ütközet a lokális jellegű hagyományoknak, a nagy területeken végbemenő és huzamosabb ideig tartó invázió a táji vagy még szélesebb horizontban kiterjedő élménykörnek vetette meg az alapját.”⁵ A közösségre kiható események emlékezete nem véletlenszerű, hiszen a nép főképpen annak emlékét őrizte, amely mélyrehatóan befolyásolta sorsának alakulását (idegen népek pusztításai; a hajdani szebb kor letűnte; a jövőbe vetett hitre okot adó hőstettek, jeles személyek stb.).

A népi tudatformák statikus (survival) és dinamikus (revival) megjelenései a történeti mondára mint folklórműfajra egyaránt, olykor egyazon

1 Ortutay Gyula: *Variáns, invariáns, affinitás. (A szájhagyományozó műveltség törvényszerűségei.)* Az MTA II. Osztályának Közleményei X (1959). 231; Katona Imre: *Parasztágunk történelmszemlélete. = Hiedelemrendszer és társadalmi tudat* I. Szerk.: Frank Tibor–Hoppál Mihály. Bp. 1980. 249. Mások úgy vélték, hogy a mondák elterjedéséhez két-három emberöltőnél nagyobb idő, bizonyos történelmi távlat kell (Dégh Linda: *A szabadságharc népköltészete*. Bp. 1952. 40.).

2 Günter, Heinrich: *Die christliche Legende des Abendlandes*. Heidelberg 1949. 194.

3 Ferenczi Imre: *Történelem, szájhagyomány, mondahagyomány. (Egy magyar népmondakör történeti és társadalmi összefüggései.)* Ethnographia 77 (1966). 63–64.

4 Ujváry Zoltán: *Rákóczi-mondák a folklórban.* = *Uő: Miscellanea I.*, Debrecen 1995 (Folklór és Etnográfia 89). 65, 68.

5 Ferenczi Imre: *A népmonda. (Valóságélmény, hagyomány, költészet.)* Kandidátusi értekezés tézisei. Bp. 1968. 26.

szövegen belül is jellemzőek. Lényegében majd minden mondaszöveg kapcsán esetenkénti vizsgálódást igényel e tudatelemek arányának meghatározása – már amennyiben az egyáltalán lehetséges. Az eredetiség és az ún. műveltségi réteg örök kérdőjele ez, melyre számos szöveg (típus, motívum) esetében a gondos filológiai kutatás, a szövegkritika, a tájtörténeti és művelődéstörténeti adatok választ adhatnak ugyan, generális módszer azonban nem létezik a válaszkeresést illetően. Néhány támpont mindazonáltal adott. Mint Grexa Gyula írja: „A monda korának megállapításánál elsősorban magából a monda tartalmából kell kiindulnunk, a följegyzés évszáma csak azt a határt jelzi, melynél későbbi keletkezésű a monda már semmi esetre sem lehet”.⁶ Belső fejlődés és sok-sok nemzedéket átívelő folytonosság a magyar mondahagyományban is szép számmal található, mely folklórelemek több évszázados kontinuitása kapcsán lényegében irreleváns, hogy azok eredendően a magyar folklórban belső fejlődés következményeként mint etnikus specifikumok, avagy átvétel útján a magyar kultúra részévé vált vándorelemekként maradtak fenn.

A folkloristák többsége szerint a kontinuitás az orális hagyományban nehezen képzelhető el évszázadokon keresztül, ami nagy általánosságban igaz is, hiszen az emlékezet felfrissítéséhez időről időre tárgyi és spirituális fogódzók szükségesek.⁷ E tekintetben szerencsés – és korántsem kivételsszámba menő – vidékeken, illetve mondahősök, mondatípusok esetében azonban a magyar anyagon belül is találunk rá számos példát. Ilyen a Szent László-mondakör nem egy eleme, de még Szent István népi hagyománykörének egyes adatai is, ilyen IV. Béla menekülésének Torna megyei emléke, ilyen a veres barátok mondája, a Bebek-monda, avagy az újabb időkből II. Rákóczi Ferenc népi hagyománykörének jelentős része. És csak látszólag zavaró, hogy az e körbe sorolható narratívumok egyike-másika templomi szószékről is elhangozhatott, illetve idővel tankönyvek, kalendáriumok, ponyvanyomtatványok, helytörténeti kiadványok lapjain is napvilágot látott. Dobos Ilonának a tarcaliak történeti tudatára vonatkozó kutatásai bizonyították, hogy a 19–20. századi írott források viszonylag csekély nyomot hagytak a helybeliek történeti tudatában, illetve történelmi ismereteikben,⁸ és amennyiben ez mégis megtörtént, az rendszerint helyi „specialisták”, a történelem iránt érdeklő jó elbeszélők tudásanyagaként, fokozatosan variálódván öröklődött tovább.

A történeti mondaanyag 19–20. századi rétegének többségét mindazonáltal érte az adott időszakban változó mértékű műveltségi hatás, ese-

6 Grexa Gyula: *A Csaba-monda és a székely hun-hagyomány*. Bp. 1922. 28.

7 Ujváry Zoltán: *Mátyás király Gömörben*. Debrecen 1990 (Gömör néprajza XXIII). 8.

8 Dobos Ilona: *Tarcal története a szóhagyományban*. Bp. 1971. 130–134.

tenként közvetett életre hívójaként is. Számos példát lehetne sorolni folklorizációra, refolklorizációra is – igaz, a néprajztudomány máig sem adott választ arra, hogy mi az, ami miatt folklorizálódik valami, és hogy az mennyi idő alatt következik be. Mint minden folklóralkotás megszületésében, továbbköltésében, továbbörökítésében, a történeti mondát illetően is meghatározó az individuumok szerepe. Már Dobos Ilona is felfigyelt arra, hogy egy adott településen három-négy átlagon felüli tudású adatközlőtől több anyag volt gyűjthető a falu történetére vonatkozóan, mint rajtuk kívül a község összes többi lakosától.⁹ Ezek a „specialisták” rendszerint némileg iskolázott és „világlátott” (lásd: katonaviselt) emberek közül kerültek ki, és rendszerint férfiak voltak.¹⁰ Mint Ferenczi jól vette észre: „Alkotástechnikailag kettős folyamat játszódik le: egyrészt rendelkezésre áll a kollektív élmény- és formakészlet, másrészt adva van a költői tehetségű egyén primer megfogalmazása, amely aztán részben vagy egészben befogadást nyer a közösségben”.¹¹ Tehát a folklórt rendszerint konkrét (szemléletes) látásmódú személyek alkották meg, s minthogy ezek az alkotások többnyire szimbolikus jelentőséggel bírnak, végeredményben művészi ihletésről (is) tanúskodnak.¹² Az így keletkező mondahagyományból pedig aztán a népi közösségek már mint autentikus forrásból meríthettek, és amennyiben az említett tárgyi és spirituális fogódzók is léteztek az adott vidéken vagy településen, a szájhagyományozó műveltség törvényszerűségei hosszabb időn keresztül specialisták nélkül is működtetni voltak képesek a létező helyi folklórtudás zömét.

Ambivalens megállapításnak tűnik, pedig az ismert folklóranyagot áttekintve szembetűnő, hogy a történeti monda egyik legjelentősebb ihlető forrása a néphit, amely főként két átmeneti jellegű mondacsoportban: a kincsmondákban és a bűn és bűnhődés-típusú népi elbeszélésekben csúcsosodik ki, ám lényegi része a legendáknak (vallásos hit), és többé-kevésbé látens módon a történeti eseményekről, történeti személyekről szóló mondáknak is (a Rákóczi áruló lányáról szóló történetek például jellegzetesen ilyenek).¹³ Az ez irányú kutatások azt is kimutatták, hogy a paraszti

9 Dobos Ilona: *i. m.* 130.

10 Hasonló tapasztalatai voltak Ferenczinek is a Zempléni-hegyvidéken (Ferenczi Imre: *Rákóczi alakja az abaúj-zempléni néphagyományban*. Ethnographia LXX (1960). 432.). Itt szeretnénk utalni arra, hogy a hiedelemmondának és a vallásos tárgyú narratívumoknak is megvoltak egy-egy közösségben a maga specialistái – többnyire asszonyok.

11 Ferenczi Imre: *Történelem, szájhagyomány, mondahagyomány*. 61.

12 Ferenczi Imre: *A népmonda*. 8. A fantáziának mint kulturális faktornak a szerepére már Karl Heymann is felhívta a figyelmet (Heymann, Karl: *Phantasie*. Basel–New York 1956. 6.).

13 Dobos Ilona mutatott rá a történeti tárgyú narratívumok képződésének vizsgálatakor, hogy a helyi értelmiség, ha sokáig falun élt, idővel elszakadt a városi kultúrától és a faluban elfogadott hiedelmek hatása alá került (Dobos Ilona, *i. m.* 136.).

hitvilág erejének gyengülésével, a hiedelem és a monda közötti szoros kontaktus megszűntével az epikus megformálás lehetőségei is visszaszorultak, többnyire úgy, hogy az adott narratívum nem a korábbi teljes, hanem immár csak lerövidített, lekerekített, szűzszerű változatban élt/él tovább.¹⁴ Tulajdonképpen ebből származik Von Sydow azon megfigyelése is, miszerint a legtöbb monda rövid, egyepizódos történet.¹⁵

„A mondára – írja Ferenczi – a mitologikus ábrázolásmód, a művészi megjelenítés primitív formája jellemző. A konkrét-absztrakt (típusalkotás) ábrázolás helyett megelégszik az életmozzanatok, a szituációk és a történet szereplőinek sematikus tipizációjával. Personifikáló ábrázolásban különös súlyt kap a külső (kicsi és nagy) és belső (jó és rossz) tulajdonság szembeállítás.¹⁶ Ez a polarizáció kivált a történeti mondákban figyelhető meg: mind a szereplők (hősök) jellemének ábrázolásában, mind pedig a narratívum alaphangjának (optimista vagy tragikus) meghatározásában. A magyar mondaanyagban a tragikus események a nyugat-európainál nagyobb súllyal vannak jelen (a történelmi körülmények által determináltak), ám azokkal összefüggésben (lásd: polarizáció vagy bináris opposíció) az optimista, sőt anekdotikus beállítás is gyakran megfigyelhető (az ellenség felett aratott győzelmek, hőstettek, Mátyás királyról szóló történetek).

A fentebb már említett, típusalkotásra való hajlamon és lokális kötődésen kívül a sajátos időkezelés jellemzi talán leginkább a történeti mondákat. Egyrészt, mert a mondai események az éppen aktuális hőshöz vagy náciohoz (lásd ellenségkép: tatár – török – orosz stb.) kapcsolhatók, másrészt, mert egyfajta dialektikus időkép jellemzi, amely éles kontrasztot mutat az időtlenné színezett mesei idővel szemben.

Bár alakításában és fenntartásában elvitathatatlan az egyéniségek szerepe, a szövegfolklor döntő ismerve még a 21. században is a közösségi létforma. A hagyományozódás folyamatában meghatározó jelentőségük volt a memorizálást elősegítő nyelvi formuláknak, egyszerű gondolatmeneteknek, aktualizáló folklórmechanizmusoknak, kivált a kontaminálódásnak.¹⁷ Bizonyos mondák szinte „slágerszerűen” terjedtek, mígnem valamilyen okból kifolyólag meg nem unták azokat (lásd: veres barátok

14 Ferenczi Imre: *A kuruc kor mondavilága*. Néprajz és Nyelvtudomány XIII (1969). 31. S mindez törvényszerű jelenség, hiszen a történeti monda továbbörökítésének egyik fő motívója a lokális tényezőkön kívül, illetve azok által valamilyen élmény, az érzelmi reflektálás.

15 Sydow, Carl Wilhelm von: *Selected Papers on Folklore*. Copenhagen 1948. 74.

16 Ferenczi Imre: *A kuruc kor mondavilága*. 33.

17 Ortutay Gyula: i. m. 212; Lüthi, Max: *Das europäische Volksmärchen. Form und Wesen*. Bern 1960. 351.

mondaköre, huszítákhoz fűződő hagyományok, illetve a hiedelemmondák sorában például a Lenore-típus).¹⁸

A történeti mondák egyik legfőbb szervezőeleme az azokban szereplő epikus hős alakja, aki rendszerint a cselekmények középpontjában áll. Az archaikus kor embere még minden határozott szándékú, felelősségteljes cselekvést rítusként értelmezett, a cselekvés végrehajtójára pedig mint mitikus hősre tekintett. Mint Eliade írja, a hagyományos kultúrákban egy tárgy, személy vagy cselekvés csak akkor válhatott valóságossá, ha ténylegesen vagy szimbolikusan az archetípusát ismételte meg, élte újra. A legendás szenteket és a nagy uralkodókat is az egykori hős, az archetípus ismételőinek tekintették.¹⁹ Így volt ez már az archaikus epikában is, melyben a kultúrhérosz vagy nemzetséghős cselekedetei kaptak központi szerepet.²⁰ A kereszténység sohasem tudta kitörölni a népi rétegek tudatából az archetipikus szemléletet, „mely a történelmi személyiségből példaadó hőst, a történelmi eseményből pedig mitikus kategóriát alakított”.²¹ És ez már csak azért is logikus és törvényszerű folyamat volt, mert többnyire pozitív hősöket örökítettek meg, akik egy adott közösség (város, vidék) ideáltípusát képviselték.

Az évszázadok során a mitikus hős, a hérosz fokozatosan veszített mitikus tulajdonságaiból, és lényegi jellemzőin kívül fizikailag is egyre inkább emberi jegyekkel lett teljes: már nem óriás, csupán hatalmas természetű, és nem sárkányt vagy egyéb szörnyeteget győz le, hanem (csak) az ellenséget.²² Az eredeti kapocs azonban sohasem szakadt el teljesen: a mondák hősei, bár többnyire valóságos személyek, kiemelkednek a közösségből, és esetenként továbbra is öltönek magukra mitikus vonásokat. Olykor a modern idők történelmi alakjai is – visszakapva a népi emlékezéstől az eredeti jelentést – archetípust vagy archetipikus cselekedetet ismételnek meg, idéznek fel²³ – még akkor is, ha immár az ellenséges/démonizált hatalmakkal szemben kudarcot vallott embert ábrázolják, s nem pedig az ideálként tisztelt legyőzhetetlen hőst.²⁴

18 Igaz, a kikopás folyamata falun jóval lassúbb, mint a városiasabb községekben (Dobos Ilona: *i. m.* 149.).

19 Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza*. Bp. 1993. 50; Cocchiara, Giuseppe: *Az európai folklór története*. Bp. 1962.

20 Sántha György: *i. m.* 6–10. Chadwick szerint a mítosz az utolsó, nem pedig az első lépéscsúfoka volt a hős fejlődésének (Chadwick, Owen: *The Growth of Literature II*. Cambridge 1940. 762.).

21 Eliade, Mircea: *i. m.* 205.

22 Dobos Ilona: *Mondahős*. = *Magyar néprajzi lexikon* 3. Főszerk. Ortutay Gyula. Bp. 1980. 640.

23 Eliade, Mircea: *i. m.* 74.

24 Ferenczi Imre: *A népmonda*. 27.

A történeti mondák hőseinek cselekedetei mindazonáltal immár jó-részt emberi normákkal mérhetők, és koruk hősideálját testesítik meg. Így váltak a kora középkor hősideáljaivá a szentek (köztük a harcos szentek és lovagszentek), a kora újkorban, különösen a 19. században pedig a társadalmi igazságtalanság ellen fellépő legendás alakok (a „jó király”, szabadságharcosok, betyárok). Ezek a mondák már alkalmasabbak voltak a szociális és morális elemek kifejezésére, szemben a mítoszi, hősepikai szituációt leképező történetekkel. Dobos Ilona a Rákóczi-hagyománykör kapcsán jegyezte meg, hogy a különféle történeti személyiségek mondaköreiből „világosan kitűnik, milyen erős egy-egy tájegység hagyományának ereje, amely a mindenkori hőst övezi, és milyen keveset változtat ezen a valóságos személy és a történelmi szituáció”.²⁵ S valóban: ennek talán legmarkánsabb példája a nyírségi, szabolcs-szatmár-beregi Rákóczi-mondakör, melyen szinte „átüt” a vidék korábbi fő népi hőseinek, Szent Lászlónak a hagyományköre. De lényegében a magyar nyelvterület egésze felosztható olyan, meghatározott régiókra, melyeknek folklórját, szövegfolklórját mintegy kijelöli egy-egy történeti hős alakja. Ilyen Szent László kapcsán Bihar, a Tornai-karsztvidék, Nógrád, Torda vidéke, Aranyosszék, a Székelyföld és Moldva nagy része, Szabolcsban Báthori Gábor, Csíksban és Gyimesben a tragikus véget ért Báthori András fejedelem, Somogyban Koppány vezér, a Délnyugat-Dunántúlon a két Zrínyi Miklós, a Felföld középső sávjában IV. Béla, Gömörben és Tornában a nemzetségalapító Bebek, Kalotaszegen Gyöngyös Gyerőfi, a Muravidéken Hadik Mihály, a már említett északkeleti régióban, valamint a Zempléni-hegyvidéken és a Szilágyságban pedig Rákóczi. Szent István, Mátyás király, Kossuth Lajos mondabeli előfordulása a fentieknél országosan egyenletesebb eloszlást mutat, bár néhány kistáj mind Szent Istvánt, mind pedig Mátyást királyt sok tekintetben szintén lokális hősévé avatta (Külső-Somogy, Fejér megye, Észak-Moldva, illetve Csallóköz, Mátyusföld, Erdély középső részei stb.). A magyar betyármondák esetében még feltűnőbb a regionális tagolódás szerepe: majd minden kistájnak/középtájnak megvan a maga „saját” helyi betyárja, akiknek sorából mindössze Rózsa Sándor alakja vált a Kárpát-medence túlnyomó részén közzismertté, más törvényen kívülieket országosan legfeljebb egy-egy róluk szóló ballada vagy ponyvanyomtatvány tett időlegesen ismertté.²⁶

A magyar történeti mondahagyomány hőstípusai a regionálishoz közel hasonló változatossággal bírnak. A honalapító hős, a szent és az orszá-

²⁵ Dobos Ilona: *Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség*. Bp. 1986. 131.

²⁶ Uthalhatunk itt mindenekelőtt Angyal Bandi, illetve Bogár Imre balladájára, vagy a Patkó Bandi-nótára.

gát védő lovagkirály a magyar kultúrtörténetben a legkorábbi előfordulásai e tipológiának. IV. Béla emléke mint a tatárok elől menekülő és az államot újjászervező uralkodóé maradt fenn a történelemben és a népi történelemszemléletben egyaránt. A rangrejtve megjelenő, álruhás, igazságosztó király alakját jelenlegi ismereteink szerint Nagy Lajos királyhoz társította elsőként a korabeli szájhagyomány.²⁷ A szűkebb közösségeért, népéért küzdő, tenni akaró tragikus hősöknek a magyar epikus tradíció körében szinte se szeri, se száma, még a betyárok többsége is ilyen. Az ismeretlenségből királlyá magasztosuló,²⁸ valamint a halhatatlan és visszatérő/visszavárt hősökről szóló narratívumok epikus személytől és tájegységtől rendszerint függetlenek,²⁹ leginkább azért, mert e történetek mélyén ott rejtőzik, gyakran ki-kiütözve, az archaikus tudatformákkal való szoros kapcsolat. És persze a népi epikára oly jellemző duális oppozíció szellemében léteznek hősök az „árnyékos oldalon” is szép számmal: negatív és ambivalens hősök (nevezetes ellenfelek, árulók, rablólovagok, pogányok). A magyar és nem magyar Mátyás-hagyományok majd minden releváns hőstípusból merítettek, ami akkor is igaz, ha a magyar hagyománykör „attribútumává” a majd minden vonatkozó folklórszöveget átható igazságos király toposza vált. Azé a kiválasztott uralkodóé, akitől népe elvárja, hogy az előkelők ellenében a szegényeket pártfogolja egy idealizált patriarchális társadalom szellemében.³⁰ Vele ellentétben Szent László, noha szintén sokoldalú hős, a lovagkirály és az országát, népét megoltalmazó uralkodó megtestesítője, és egyházi kanonizációjából adódóan a különféle kegyességi motívumok is szerepet kapnak a hagyománykörében.

A Szent László-hagyománykör főbb erdélyi helyszínei

László király szentté avatását (1192) követően a nagyváradi sírhely körül mind intenzívebb vallásos kultusz bontakozott ki, és a 14. században Váradot már egyenesen „magyar Compostella”-ként emlegették, ahová búcsújárók sokasága zarándokolt el. A 13. századtól már a Szent László

27 Bonfini, Antonio: *A magyar történelem tizedei*. (Fordította Kulcsár Péter.) Budapest, 1995. 2.10.470–475.

28 Dundes, Alan: *The Hero of Tradition*. = Uő: *The Study of Folklore*. Englewood Cliffs 1980. 232.

29 Magyar Zoltán: *Halhatatlan és visszatérő hősök*. Bp. 2001a. 79–240.

30 Kríza Ildikó: *A nemzetekfelettség a kelet-európai népek folklójában*. = *Ünnepi kötet Szabó László tiszteletére*. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen 1999. 230. A Mátyás királyról szóló folklór-hagyományok monografikus igényű összefoglalása: Uő: *A Mátyás-hagyomány évszázadai*. Bp. 2007; Magyar Zoltán: *Mátyás király narratív hagyományköre. Típus- és motívumindex*. Bp. 2017.

sírnál tartott istenítéletekre is vannak okleveles adatok (*Várad Regestrum*).³¹ A székesegyházzal kapcsolatos első csodák Szent László egyházi legendájában lettek megörökítve. Az egyik ilyen történet azt beszéli el, hogy egy gróf megvádolt egy katonát azzal, hogy ellopta az ő ezüst ivócsészéjét. Miután a csészét a sírra tették, a katona bántatlanul elvehette onnan, a gróf azonban összeesett, amikor megérintette azt.³² Szent László váradi újratemetésével kapcsolatos a hátracsavarodott állú ember legendája is. Az egyházi eredetű történet szerint e jeles alkalomkor a székesegyházban édes illatot lehetett érezni, a jelenlévők közül azonban egy férfi azt állította, hogy márpedig ő bűdöset érez. Isteni büntetésként nyomban hátracsavarodott az álla, és a férfi csak hosszas könyörgés után nyerte vissza eredeti formáját.³³ Egy másik váradi legenda szerint László szentté avatásának az órájában (nappal) két órán keresztül fénylő csillag tűnt fel a székesegyház felett.³⁴ Az egyházi legenda által feljegyzett csodás gyógyulások esetei is többnyire itt, a székesegyházban lévő sírnál történtek. Egy szembetegségben szenvedő domonkos szerzetes hirtelen gyógyulásáról – kortárs szemtanúként – még a 15–16. század fordulóján alkotó tudós teológus, Temesvári Pelbárt is megemlékezett.³⁵ A szent király külön tiszteletben részesített fejereklýjét egy középkori okleveles adat (1406) szerint³⁶ még a tűzvész is érintetlenül hagyta, noha az azt magában foglaló herma is károsodást szenvedett.

Középkori feljegyzések szerint Szent László könnyeitől megáztatott, átlýuggatott márványkövet is őriztek a székesegyház kincstárában.³⁷ A szent király sírjából szivárgó olaj hagyománya László egyházi himnuszában, sőt még Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* című versében is szerepel.³⁸ Lehetséges, hogy e motívum vált ihletőjévé Szent László egyik legnevezetesebb legendájának, amelyet a 14. században élt Névtelen Minorita öröki-

31 Karácsonyi János: *Tüzesvas-próbák Nagy-Váradon*. Nagyvárad 1903.

32 Érszegi Géza (szerk.): *Árpád-kori legendák és intelmek. Szentek a magyar középkorból* I. Bp. 2001. 95.

33 Uo. 94.

34 Uo. 96.

35 Temesvári Pelbárt: *Pomerium Sermonum. Sermones Pomerii de sanctis*. Hagenau 1499. 15.1.3.3.

36 Katona Tamás (szerk.): *László király emlékezete*. Bp. 1977. 67–70; Bálint István János (szerk.): *Boldog Várad*. Bp. 1992. 53.

37 Madas Edit: *Sermones de Sancto Ladislao Rege Hungariae*. Középkori prédikációk Szent Lászlóról. Debrecen 2004. 6.1.1.2; Mazal, Otto–Vizkelety András: *Teológiai kolligátum – Benedek nagyváradai püspök(?) beszéde Szent Lászlóról*. = *Kódexek a középkori Magyarországon*. Bp. 1985. 94; Hodinka Antal: *Az orosz ékönyvek magyar vonatkozásai*. Bp. 1916. 462–463, 474–476.

38 Janus Pannonius: *Janus Pannonius munkái latinul és magyarul*. (Szerkesztette, az utószót írta és a jegyzeteket összeállította V. Kovács Sándor.) Bp. 1972. 324–327.

tett meg. E patrocíniumcsodának is nevezett történet szerint, amikor a székek a tatárokkal csatáztak, és már végveszélybe kerültek, egyszer csak egy fénylő ruhájú, koronás, magas lovag jelent meg a fejük felett, és a kezében lévő bárdal hatalmas csapásokat osztogatva megfutamította az ellenséget. Hogy a holtából visszatérő Szent László sietett népe segítségére, azt e hagyomány szerint egy öreg tatár fogoly és a váradi sír őrzője egyaránt tanúsította: „Azt is mondják, hogy mialatt a keresztények és a tatárok között folyt az összecsapás, Szent László király fejét a váradi egyházban nem találták. Bizony csodás dolog. Midőn tehát ezen egyház őrkanonok-helyettese a fej keresése okából bement a sekrestyébe, a fejet a helyén feküdve lelte fel izzadtan, mintha élőként nagy munkából vagy a forróságtól felhevülten máshonnan tért volna meg”.³⁹ E középkori mondát dolgozta fel utóbb Arany János is önálló betétként (*Szent László*) *A Toldi estéje* V. énekében.⁴⁰

Nagyvárad alapításának mondája/legendás hagyománya a *Képes Krónikában* tűnik fel első ízben, azonban e 14. századi krónikaszerkesztmény egy vélhetőleg kétszáz évvel korábbi hagyományt őrzött meg: „Ezután [Szent László] Bihar megyében vadászgatva a Körös folyó mentén lelt egy helyet, ahol angyali intésre elhatározta, hogy Szűz Mária tiszteletére kolostort alapít, s a helyet Váradnak nevezte el”.⁴¹ Hasonlóképpen korabeli (12. századi) hagyományok őrződtek meg Várad kapcsán Szent László egyházi legendájában is, amely az 1192. évi szentté avatásra készült el. Ebben szerepel első ízben a Szent László szekere-típusú monda, amely a sírhely csodás kiválasztását beszéli el: „Míglen a hívek a nyári napok hősége s a hosszú út miatt haboztak, hogy testét Váradra vigyék-e (...), egy folyóhoz értek, ahol a fáradtságtól és szomorúságtól elaludtak. Miután elnyomta őket az álom, a kocsi, amelyre a testét rakták, mindenféle állati vonóerő nélkül magától indult Váradra a helyes úton. Felébredvén nem találták a kocsit, és vigasztalhatatlanul futkostak szerte a vidéken, amíg meg nem találták a Várad felé magától futó szekeret, s a ráhelyezett szent testet. Látván hát a csodát, hogy tudniillik a boldog hitvalló testét isteni erő viszi ama helyre, ahová temetkezését maga választotta, hálát adva annak, aki félelmetes az ő szent helyén, útjukat minden habozás nélkül Várad felé

39 Névtelen Minorita: *Geszta Lajos királyról*. = Küküllői János: *Lajos király krónikája. Névtelen szerző: Geszta Lajos királyról*. (Fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Kristó Gyula.) Bp. 2000. 50–51.

40 Arany János: *Szent László*. = Arany János összes művei I. *Kisebbségi költemények*. (S. a. r. Voinovich Géza.) Bp. 1951. 204–207.

41 *Képes Krónika*. (Fordította és a szövegmagyarázatokat összeállította Geréb László.) Bp. 1978. 134–135.

vették”.⁴² E nemzetközi legendatípus Csanád városa kapcsán feltűnik Szent Gellért püspök évtizedekkel korábban íródott legendájában is.⁴³ Az újabb kori hagyományok szerint e szekérsodáról kapta nevét a bihari Nagykereki.⁴⁴

A nagyváradi vár több évszázados története szorosan összefonódott Szent László ott őrzött ereklyéivel (az ezzel kapcsolatos mondahagyományról a székesegyház kapcsán lesz szó). Várad 1660. évi törökök általi elfoglalásáig a vár udvarán, a székesegyház bejárata előtti téren állt a Kolozsvári testvérek négy nevezetes bronzszobra (az 1370 körül készített álló alakos királyszobrok – Szent István, Szent Imre és Szent László –, valamint Szent László 1390-ben felavatott lovas szobra), melyeknek csodájára jártak az elkövetkező századokban.⁴⁵ Középkori bihari hagyomány szerint nem is emberek, hanem tündérek készítették azokat.⁴⁶ A 17. századi török utazó, Evlia Cselebi egyenesen Várad talizmánjainak nevezte e szobrokat, ugyanis a helybeliek körében erősen élt az a hit, hogy a szent királyok minden ellenséges támadástól megvédik őket.⁴⁷ Mint azt Szamosközy István *Erdély története* című művében Várad 1598. évi ostroma kapcsán feljegyezte: „Beszélük – ki tudja, igaz-e vagy csak légből kapott koholmány –, hogy a törökök között, amilyen babonás népség, híre terjedt: Szent László király fentebb már említett bronzlova olyat nyerített, hogy még a törökök is meghallották, és az ostromlottak számára örvendetes csodajelként magyarázták. Állítólag ennek lett a következménye, hogy idejében elvonultak a vár alól, bár erejük még ki sem merült, csak éppen nem reménykedtek a vár elfoglalásában”.⁴⁸

A Nagyváradhoz közeli gyógyforrás már a kora középkorban összekapcsolódott a lovagkirály nevével, ugyanis 1405-ben VII. Ince pápa egy oklevelében száznapos búcsút engedélyezett mindazoknak, akik a váradi Szent László-fürdő ispotályának kápolnájában imádkoznak.⁴⁹ Arra is vannak adatok, hogy utóbb sokan emlegették halálával e fürdőt, köztük a szomorú sorsú Ártándy Balázs, aki 1531-ben a siralomházban kelt végrende-

42 Érszegi Géza (szerk.): *i. m.* 93–94.

43 Uo. 86.

44 Osváth Pál: *Biharvármegye Sárréti járása leírása*. Nagyvárad 1875. 519.

45 Magyar Zoltán: *A kolozsvári testvérek váradi királyszobrai*. Századok 129 (1995) 1155–1166.

46 Bunyitay Vince: *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig I.* Nagyvárad 1883. 188.

47 Cselebi, Evlia: *Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1664*. Bp. 1904. 43–44.

48 Szamosközy István: *Erdély története (1598–1599, 1603)*. (Fordította Borzsák István, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Sinkovics István.) Bp. 1977. 148–149.

49 Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből III.* Bp. 1931. 117.

letében egy szőlője jövedelmét hagyta azok javára, akik „Szent László fürdőiben feküsznek”.⁵⁰ A Hévjó (Hő-víz, ma: Pece)-patak mellett, a mai Püspökfürdő helyén létezett középkori fürdőhelyről nevezetes versében Janus Pannonius, majd a humanista Georg Wernher is említést tett Magyarország vizeiről írt művében: „A leghíresebb magyarországi hőforrások közül hátravan még a Várad közelében lévő. Szent Lászlóénak nevezik. Vagy azért, mert Szent László fürdött itt meg, vagy azért, mert a tiszteletére szentelt és sírjáról nevezetes egyházhhoz tartozik, melyet mind ő, mind pedig Zsigmond király, aki szintén ide akart temetkezni, bőkezűen gazdagított. Sokan tartják ezt Magyarország hévizei közül a legelsőbbnek...”⁵¹

A Szent László-fürdő gyógyító erejének hitét a váradi sírnál tapasztalt csodás gyógyulások hagyománya is élte. Nagyvárad török kézre kerülését (1660) követően ugyan csökkent a fürdő látogatottsága, azonban a 18. századtól újra környékbeli sokasága kereste fel. A fürdőhely új kápolnáját 1883-ban József főherceg jelenlétében szentelték fel, és még azt megelőzően szobrot is állítottak a szent király emlékére. Mindezek a Szent Lászlóval kapcsolatos folklórhagyományokra is ösztönzően hatottak, és felelevenítettek számos korábban feledésbe merült vagy felejtésnek indult mondát is. Ilyen a gyógyforrás eredetével kapcsolatos történet, amelyet a néprajzkutatók a bihari szájhagyományból és a fürdőt a Királyhágón túli területekről felkereső magyaroktól több változatban is felgyűjtöttek: „Amint [Szent László] egy alkalommal a kíséretével elindult vadászni a festői szépségű Várad melletti erdőségbe, megpillantott egy gyönyörű szarvast. A lovával utána eredet és addig kergette, amíg egyszer csak a lovának a hátulsó lába lesüllyedt. Mindnyájan megijedtek, mert amikor a ló kihúzta a lábát, olyan forró gyógyvíz tört fel, hogy csodálattal majd oda meredtek. Akik a forrásban megfürödtek, mindjárt meggyógyultak. Akik mankóval mentek a csodaforráshoz, eldobhatták a mankójukat. Azóta világhírűvé vált e csodaforrás vize”.⁵²

Valószínű, hogy a szalacsi Szent László-hagyományok középkori eredetűek, és kontinuousak a reformáció előtti folklórhagyományokkal. Hasonlóképpen, mint a szintén bihari Püspökfürdő vagy a Torda-vidéki hagyományok esetében. Bihar megye északi peremén nyilvánvalóan a nagyváradi kultusz helye kisugárzásaképpen létesült e lokális hagyomány-

50 Uo.

51 Wernher, Georg: *Magyarország csodálatos vizeiről* (1549). = Janus Pannonius. *Magyarországi humanisták*. (A válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek Klaniczay Tibor munkája.) Bp. 1982. 1120.

52 Faragó József-Fábián Imre: *Bihari népmondák*. Nagyvárad 1995. 214; Magyar Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. Bp. 2004 (Magyar Népköltészet Tára V). 142–143.

kör, és annak leghangsúlyosabb elemeként a forrásfakasztás mondája. E helyi történet a vonatkozó hagyományok archaikusabb rétegét képviseli, ugyanis a szalacsi népi elbeszélések szerint nem maga Szent László király fakasztja a forrást szomjazó katonái számára, hanem a lova patája nyomán tör fel az éltető víz.⁵³ Mint e monda legkorábbi helyi feljegyzése említi: „Szent László kútja a Cserge-domb oldalában van. Szent László király vágatott a lovával, és a lova lába belesüllyedt a földbe. Azon a helyen forrás keletkezett. A katonák kiásták és megkeresztelték. A király katonái ezt a kutat szerették legjobban”.⁵⁴ E forrás, bokrokkal benőve, még manapság is megvan Szalacs déli szélén, az Ottományba vezető országúttól néhány méterre. A közelében – ugyancsak a szalacsi határban – található Nagyhalomról (Szent László halmáról) pedig az a monda él a helyi néphagyományban, hogy azt a szent király katonái csajkáikkal hordták össze.⁵⁵

A történeti mondák egyik legnépszerűbb hőse Kalotaszegen is Szent László, ami egyúttal a középkori hagyománykör tovább élését is jelenti e vidéken. A kalotaszegi Felszeg magyarul lakta falvaiban a vidék protestánsává válását követően némileg átalakult formában élt tovább az a mondahagyomány, amelyet addig Szent László király alakja kapcsán meséltek. A felszegi települések határában is nagy számban fellelhető kőpénzek mondját Magyargyerőmonostoron olyan formában beszélnek, hogy azok a szent királytól erednek, aki, mikor a falu határán haladt keresztül, elhullatta azokat. Más változat szerint szándékosan szórta el az aranypénzeket, hogy az őt üldöző tatárokat ezáltal tévessze meg, és leljen menedékre. A monda szövege azzal folytatódik, hogy az aranypénzek csakhamar kövekké változtak az ellenséges katonák kezében.⁵⁶ Kalotaszegen csakis Magyargyerőmonostoron említették, hogy a Hadak útja csillagkép is Szent László király jele: amikor győzött Szent László, a csillagok mutatták neki, hogy merre menjen.⁵⁷ A felszegi mesékben szereplő Lolló király a helyi folklórban ugyancsak Szent László emlékét őrizte meg: a Bánffyhunyadihoz közeli Kalotadámos magyar lakói szerint az ottani határban lévő különös formájú domb, a Tordalma belsejében vannak elrejtve Lolló király kincsei.⁵⁸

A kalotaszegi Felszeg több települése is a Gyerőfi nemzetségről kapta a nevét, mely főúri család a környező vidék birtokosa volt a középkor századaiban. A család utolsó tagjáról, Gyöngyös Gyerőfiről kisebb mondakör alakult ki a felszegi magyar településeken. Halálát a Gyerővásárhely hatá-

53 Magyar Zoltán: *Érmelléki népmondák*. Barót 2012. 53–54.

54 Faragó József–Fábián Imre: *i. m.* 215.

55 Uo.

56 Magyar Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. 138.

57 Uo. 143.

58 Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*. Bp. 1892. 37.

rában emelkedő Gyerőfi szöktetője kapcsán egy bűn és bűnhődés-típusú monda örökíti meg. E mondakör számos eleme jól beazonosíthatóan a középkori Szent László-mondakör kölcsönzése, melyek valószínűleg a 18. században kerültek be az újabb történeti hős hagyománykörébe. Az egyik ilyen folklórhagyomány szerint Gyerőfi táltos lova hátán a Gyerőfi szöktetőjéről a Magyarkiskapus feletti hegyre (a Sátor-tetőre) ugratott, ahol a ló patkónyoma máig látható egy lapos kőben.⁵⁹

A Kalotaszeget átszelő Nagyvárad–Kolozsvár közötti országút egyik leágazása a kincses várost kikerülve vezet Torda irányába, érintve azt a Tordai-hasadék közelében lévő kultuszhelyet (a tordatúri/magyarpeterdi Szent László-forrást), amelyről a 15–16. század fordulóján már Temesvári Pelbárt és az *Érdy-kódexet* összeállító Karthauzi Névtelen is megemlékezett, és amely búcsújárók sokaságát vonzotta Torda környékére, vélhetően az akkori kalotaszegieket is. E búcsújárók útja Magyarlónától a Fenes-patak völgyében, Tordaszentlászlón keresztül vezetett, mely település az idők folyamán maga is a Szent László-tisztelet egyik kistáji központjává vált. Már 1285-ben említi egy oklevél a település Szent László-titulusú templomát, a 15. században pedig már Szent László-harangról, illetve a Léta vára felőli hegyen álló Szent László-kápolnáról is szólnak az oklevelek. A helyi határnevek között több – Zarándokok ösvénye, Zarándokok csorgója – szintén a Szent László tiszteletére tartott hajdani búcsújárásra utal. A közeli Léta várának ásatásai során Szent László-alakos kályhacsempék is kerültek elő.⁶⁰

E kultikus tradíciók a reformáció elterjedésével javarészt megszűntek, a Szent László emlékét megörökítő mondák azonban fennmaradtak a tájegység ezen délkeleti szegletében is. Különösképpen a Szent László pénze mondája, ugyanis a tordaszentlászlói határ földje is tele van azokkal a néphit szerinti kőpénzekkel, melyek valójában a történelem előtti korban élt egysejtűek megkövesedett maradványai. Mivel földrajzilag közel vannak hozzá, érthető módon a helybeliek körében is általánosan ismert a Tordai-hasadék Szent László-féle keletkezési hagyománya és a Torda felé járók által a Szent László-féle vízfakasztás mondája, valamint a sziklában megmaradó patkónyom motívuma is integráns része a helyi szájhagyománynak.

Torda környékén a történeti feljegyzések szerint két búcsújáróhely is kialakult a történelem folyamán. Az egyik ilyen kultuszhely a Tordatúr és Magyarpeterd között fakadó Szent László kútja/Királykútja volt, amelyet

59 Magyar Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. 194–196.

60 Magyar Zoltán: *Szent László-alakos kályhacsempék*. = *Ethno-Lore* XXVII. Szerk. Berta Péter. Bp. 2010. 137.

(és a mellette épült kápolnát) a reformációig Szent László napján búcsújárás formájában látogattak a környékeliek, sőt még Torda és Kolozsvár polgársága is. E hely a középkorban kereskedelmi utak csomópontjában feküdt: Torockóról vasat, Abrudbányáról az aranyat, Tordáról a söt szállították erre a Királyhágón túli országrészek felé. És mivel az országút a Hesdát völgyén át a forrás érintésével vezetett, érthető, hogy annak híre miért terjedt el olyan széles körben – mint arra már a 15–16. századi feljegyzések is figyelmeztetnek. Ezen időben maga a hasadék is búcsújárások célpontja volt. A néphagyomány őrzi annak az emlékét, hogy a Királyerdeje csúcsán (a Patkós-kő közelében) már a középkorban kápolnát emeltek, sőt idővel kolostor is létesült, amelyet Monasztéria néven emlegettek. Ide évente kétszer, pünkösdkor és áldozócsütörtökön Torda város és vidékének magyarsága sereglett fel emlékünnepet tartani, a pünkösdi búcsút Szent László csodás megmenekülésének az emlékére, az áldozócsütörtököt pedig a mongoloktól való ottani megszabadulás örömére. Mint Orbán Balázs a szájhagyományra hivatkozva írja, e búcsúk olyan híresek voltak, hogy még a Királyhágón túlról is felkeresték azokat.⁶¹

Ma már kideríthetetlen, hogy e búcsújárások ösztönözték-e a környékeliek Szent László-mondák kialakulását, vagy a hasadék eredetmagyarázatát már a kora középkor századaiban – úgy is mint Erdély védőszentjét – összekapcsolták Szent László király személyével. E mondatípus a magyar folklórban szinte kivétel nélkül Szent László személyéhez kapcsolódik. A Tordai-hasadék keletkezésének története a különböző populáris híradások és irodalmi feldolgozások által a Kárpát-medence egész területén ismertté vált, a 19. század második felétől az elemi iskolás tankönyvekben is szerepel. A monda szüzséje a következő: egy alkalommal Szent László elszakadt a seregétől, és amint e tájon lovagolt, kunok népes serege vette üldözőbe. A menekülő király Istenhez fohászkodott, és kérése meghallgatásra talált, ugyanis hirtelen a hegy kettérepedt közte és a pogány ellenség között, és a kunok mind a mélybe zuhantak. Egyes mondaváltozatok szerint a hegy már Szent László odaérkezése előtt hasadni kezdett, de ő még át tudta ugratni a megnyíló szakadékot, azonban az üldözői már nem. E monda szerint a hasadék mélyén nagy számban található kőpénzek is ekkor kerültek oda, és kövesedtek meg. Ugyanezen hagyomány szerint a szent király lovának nyomai lennének a hasadék déli oldalán (az ún. Muntye-tetőn) lévő Patkós-kő tetején látható lópatkó alakú mélyedések. E szikla Lónyomos-kő néven szerepel az aranyosszéki határájáró bizottság egy

61 Orbán Balázs: *Torda város és környéke*. Bp. 1889. 418–419. A kápolnát egy 1780. évi Canonica Visitatio is említi (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Quart. Lat. 3185).

1795-ben kelt jelentésében, tudniillik éppen Torda város és Aranyosszék határpontját képezte.⁶²

Az aranyosszéki és Torda környéki mondákban a Szent László által fakasztott forrás mondája többnyire a Magyarpeterd és Tordatúr közötti kút kapcsán szerepel, de számos szövegváltozat említ egy, a hasadék mélyén fakasztott forrást is, amely azt követően tört a felszínre, hogy a szent király a kardjával megérintette a földet vagy a követ (hogy a kifakadó víz által szomjazó katonái felüdülhessenek). A Tordai-hasadékkal kapcsolatos Szent László rozmaringfájának mondája is. E hagyomány szerint a hasadékot átugrató király kalapjából kihulló rozmaringszál fogant meg évszázadokkal ezelőtt a szakadék peremén. E rozmaringfa a tordatúriak szerint még mai is látható a hasadék peremén, és többnyire Szent László ugratásának a mondájával kapcsolják össze az eredetét.⁶³

Akárcsak Aranyosszéken, a Tordai-hasadék északi és északnyugati oldalán is mondák örökítik meg Szent László emlékét. Noha Szinden és Tordatúron is tudnak a Tordai-hasadék mélyén lévő, Szent László által fakasztott forrásról, e kistájon többnyire a Magyarpeterd és Tordatúr közötti Királykútját emlegetik. E forrást kivált a tordatúriak tartják számon, s habár a vizét már nem tartják gyógyvíznek, máig is faluszerzte kivételesen jónak gondolják. A kút eredetével kapcsolatos mondákban Szent László aktív és passzív szerepben egyaránt feltűnik. Valamelyest gyakoribb az a változat, miszerint a víz a szent király táltos lova által fakadt fel (belenyomta az orrát vagy beleütötte a patáját a kőbe), amit a forrás formája, valamint a sziklában látható nyomok a közhiedelem szerint máig is jeleznek.⁶⁴

E forrás egyike volt a középkor századaitól adatolható Szent László-búcsújáróhelyeknek. A forrás mellé a középkorban kápolnát is emeltek, amelyet – egy okleveles adat szerint – a közeli Magyarpeterden birtokos családok a reformáció előtt Szent László napján búcsújárással kerestek fel. Valaha a Hesdát völgye lehetett a környékbeli Szent László-hagyományok legfontosabb szakrális helyszíne, és a mondakörnek is első számú kisugárzási területe, hiszen a Kolozsvárt elkerülő kelet-nyugati kereskedelmi út éppen erre vezetett. A Hesdát-völgyi útvonal középkori jelentősége magyarázza, hogy a Tordai-hasadék és a Magyarpeterd melletti Szent László-forrás híre miért terjedhetett el oly széles körben. A Temesvári Pelbárt álta-

62 Uo. 419.

63 Vöö Gabriella: *Természet – mitológia – kulturális szimbólum. A Tordai-hasadék mitológiája*. Ethnographia 103 (1992) 190; Magyar Zoltán: *Szent László a magyar néphagyományban*. Bp. 1998. 160–161; Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák I.* Marosvásárhely 2011. 456–458, 472.

64 Magyar Zoltán: *Szent László a magyar néphagyományban*. 81–82.

li legkorábbi, 15. század végi híradásban (*Pomerium Sermonum*) nagy valószínűséggel erről a kultuszhelyről esik szó.⁶⁵

Szent László király emléke a feljegyzett adatok szerint a 18–19. században még élt a Sajó menti református magyarság körében. Az eredetileg szász, majd szász–román vegyes lakosságú Kerlés határában, a Cserhalom nevű domb környékén zajlott le a történelmi hagyomány (a *Képes Krónika*) szerint Szent László és az országba betörő kunok (úzok/besenyők) csatája, amely a magyar csapatok győzelmével végződött. Ehhez az ütközethez fűződik az elrabolt lány kiszabadításának mondája, amelyet aztán falképciklus formájában a 14–15. században a középkori templomok falán Kárpát-medence-szerte megfestettek. A Kerléssel dél felől szomszédos magyarok Cegőtelnén néhány éve impozáns emlékmű hirdeti a hajdani dicsőséges ütközet és Szent László emlékét. A kerlési csatahellyel kapcsolatos az a (sajóudvarhelyi) folklóradat, mely szerint a dombot Szent László katonái a sisakjukban hordták össze, hogy uruk onnan tekinthessen le a csataterre,⁶⁶ a Kentelke melletti sírhalmokról pedig a 19. század közepén „a nép hite szerint” úgy vélekedtek, hogy abban az elesett ellenséges katonák nyugszanak.⁶⁷

A kerlési csatával függ össze, hogy a folyó szemközti oldalán, az akkor még részben magyarok lakta Sajómagyaróson a 19. században egy nagy múltú kultuszhely őrizte a szent király emlékét, amit a vele kapcsolatos határnevek (Szent László király vára, Szent László hegye, Szent László hegye oldala, Szent László kútja) és az azokkal kapcsolatos mondatöredékek is alátámasztanak. A hajdani várról 1837-ben még úgy tudták, hogy azt az ütközet után maga Szent László építette és lakta. A még a 20. század elején is Szent László-várhegynek nevezett magaslat tetején valaha kápolna állt, amelyet Szent László napján búcsújárással látogattak a környékbeli katolikusok. A hegy aljában fakadó Szent László kútjának a vizét a vidék legjobb vizének tartották, és mint feljegyezték, még az árokaljai gróf is e forrásból vitetett a maga számára minden nap ivóvizet.⁶⁸ Ezek a hagyományok mára kivesztek a Sajó-völgyi népi tradícióból,⁶⁹ a Cserhalom említett eredethagyománya és a kerlési csata folklorizálódott emlékezte azonban még ma-

65 Temesvári Pelbárt: *i. m.* 17.1.3.

66 Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák* II. Marosvásárhely 2011. 222.

67 Kóváry László: *Erdély régiségei*. Kvár 1852. 274.

68 Nagyajtai Kovács István: *A cserhalmi ütközet 1070-ben és helye, körülményei*. = *Az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyve* I. Szerk. Brassai Sámuel. Kvár. 1861. 106.

69 Eddigi legteljesebb áttekintésük: Magyar Zoltán: *Észak-erdélyi Szent László-hagyományok. Szent László király és a kerlési ütközet a Sajó-völgyi nép emlékezetében*. Keresztény Szó XXVIII (2017). 6. szám, 12–16.

napság is eleven egyes környékbeli magyarlakta falvak lakóinak kulturális emlékezetében.⁷⁰

A Nyárád közepső folyása mentén fekvő Nyárádszentlászló Szent László királynak szentelt temploma révén a reformációig a vidék Szent László-tiszteletének egyik központja lehetett. A 16. században zömében unitárius hitre tért településen a szent király népi tisztelete is alábbhagyott, azonban néhány vele kapcsolatos mondatöredék még a 19–20. századot is megérte. Mint Orbán Balázs írja *A Székelyföld leírása* Marosszéket tárgyaló fejezetében, „homályos néphagyomány szerint”, ahol az ódon unitárius templom fekszik, a dombtetőn valaha egy Szent László király által alapított kolostor állt, és a közelben fekvő falu is innen kapta a nevét. Nyárádszentlászló határában, a szomszédos Nyomát falu közelében fakadó Királykút-patak neve szintén a középkori Szent László-kultusz helyi öröksége. Az e völgyben található Királykútjának a nevét a szájhagyomány onnan származtatja, hogy László király egy vadászat alkalmával e forrás mellett pihent meg (és ivott a kút vizéből). A Királykútja arról is nevezetes, hogy a monda szerint a nyomátiak középkori harangját egy tatárdúlás alkalmával a helybeliek abba süllyesztették bele, ami után többször is ástak a környékbeli kincskeresők.⁷¹ A Nyárádszentlászlón a középkorban birtokos Syger család emlékét ugyancsak mondák sora tartotta fenn e településen, a 19. században már Sügér király fényes, messze tündöklő váráról mesélve, amelynek föld alatti pincéiben rengeteg kincs elrejtve, és amely vártól Szent László templomáig a völgy felett átívelő függőhíd vezetett. Szent László király emléke manapság már elsősorban a Nyárád forrásvidékén fekvő katolikus falvakban (az ún. marosszéki Szentföldön) él, továbbá feltételezhető, hogy e vidék középkori templomaiban is ott rejtőzik a legenda falképciklusa a mészréteg alatt.

A Szent László-legenda leginkább művészi hatású falképciklusa az udvarhelyszéki Székelyderzs unitárius templomában látható.⁷² Az 1419-ben festett freskó néprajzi szempontból is figyelmet érdemlő, ugyanis számos olyan jelenetet/motívumot tartalmaz, amely csak a folklóranalógiák ismeretében érthető. Az a történet, amely a Szent László kerlési kalandját megörökítő falképsorozatban testesül meg, olyan hagyománykomplexum, amely három epikai szintet foglal magában: meghatározza egy mitikus réteg, amely szerint a világosság és a sötétség harca került ábrázolásra, ré-

70 Vö. Jakab Albert Zsolt: *Emlékállítás és emlékezései gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron*. Kvár 2012.

71 Orbán Balázs: *Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népmeszei szempontból* IV. Pest 1870. 61.

72 László Gyula: *A Szent László-legenda középkori falképei*. Bp. 1993. 93–100.

szét képezi továbbá egy archaikus, hősepikai szint, amelyben a legtöbb honfoglalás előtti motívum, kereszténység előtti emlék fennmaradt, és végül mindehhez társul e művészi alkotás legújabb rétege: az országvédő hős története. A székelyderzsi Szent László-legenda művészi erejét a realisztikus ábrázolásmód teszi még hitelesebbé. László Gyula mutatta ki, hogy például a kun tegezésnek az ábrázolása a 15. századi tárgyi kultúra (fegyverzet) olyan pontos megjelenítése, amelyre csak egy azt jól ismerő mester lehetett képes. A falképciklus folklórmotívumai közül a Székelyderzsen alkotó festő többet is beemelt a jelenetbe: a mód, hogy a mitikus ellenség csakis egyetlen ponton, a lábánán sebezhető meg, a démonikus voltát jelző füst, illetve tűzfújás motívuma, és végül a ciklusvégi pihenés jelenete, amelyben – akárcsak egyes régi stílusú népballadánkban – a honfoglalás előtti hőselemek szerelmi szimbolikája („fejbenezés”) és az énekvégi hősi álom motívuma jelenik meg.

Székelyderzs azon kevés székelyföldi település közé tartozik, ahol a falképciklus keretében ábrázolt lányszabadítás története bekerült a helyi szájhagyományba is, ugyanis több szövegváltozatát is feljegyezték – igaz, csak a freskók 19. század végi feltárását követően. Azonban hogy a falu népének unitáriussá válásával a Szent Lászlóval kapcsolatos népköltészeti hagyományok is tovább éltek, arra a székelyderzsi Lászlóhegye/Szent László hegye határrész neve⁷³ figyelmeztet, valamint az a mondafoszlány, miszerint e magaslat arról kapta a nevét, hogy amikor Szent László e vidéken járt, onnan érkezett be a községbe.

Az Udvarhelyszék déli részén fekvő Homoródszentlászló népe a falu 16. századi reformátussá válásáig bizonyára nagyobb számban őrzött Szent László királlyal kapcsolatos hagyományokat is, ezek zöme azonban a katolikus hittel együtt a felejtés részévé vált. Orbán Balázs az 1860-as években e településen még rátalált néhány olyan mondatöredékre és helyneves emlékre,⁷⁴ amelyek nagy valószínűséggel a középkori kultusz maradványai. A Homoródszentlászlóhoz közeli Szabárcs nevű hegyen e hagyományok szerint évszázadokkal korábban Szent László királynak egy vára magasodott. Egy másik határrészen, amelynek máig is Cintorom a neve, a helyi hagyomány szerint Szent László által épített templom és kolostor állt, amelyet a király Szabárcs várából gyakran felkeresett, és amely templom a környékbeli öt falunak (Ábránfalva, Telekfalva, Sándorfalva, Miklósfalva, Ócfalva) is egyházas helyeként szolgált. Egy 20. század végi folklórgyűjtés szerint a Homoródszentlászlón honos Kolcsár családban családi szájhagyomány nyomán elevenen élt annak az emléke, hogy ők a

⁷³ Orbán Balázs: *i. m.* I. Pest 1868. 181.

⁷⁴ Uo. 175.

szent király ottani kulcsárának a leszármazottai. Ide kapcsolódik, hogy a közeli Bágyon helyi monda szólt arról, hogy az ottani várban László még herceg korában részt vett a híres Sándor család egyik sarjának a lakodalman. E hagyomány az egyes újabb kutatások szerint hitelesnek tekintett *Csíki Székely Krónikára* vezethető vissza, amelynek szövegébe vélhetőleg a székelyföldi szájhagyományból került. E monda csíki változata a csíkszeredai Mikó-várat építő Mikóval kapcsolatban említi e királyi látogatást: „És úgy szereté őtet [Szent Lászlót], hogy midőn Erdélyt megjárván, a' vatsárki földön tul, Istvánhoz ment volna, az ő Szilvási Erzsébettől született leányát, Katát, Mikó Pálnak eljegyzé és a' lakodalomba maga is ivék örömeiben a' Nemzet poharából”.⁷⁵

A székelyföldi Szent László-tisztelet lokális kultushelyeinek egyike az Oroszhegy havasi határában fakadó Urusos-kút. E hely Szent Lászlóval kapcsolatos kultikus tradíciói a felcsíki hagyománykörhöz hasonlóan középkori eredetűek; a forrás mellett épült kápolnáról és az oda irányuló 18–19. századi zarándoklatokról már Orbán Balázs is említést tett.⁷⁶ A Szent László kútjának is nevezett forrásnak a környező falvak népe (elsősorban az oroszhegyiek és a székelyvarságiak) még manapság is gyógyító erőt tulajdonít, s e gyógyhatás a hagyomány szerint onnan ered, hogy azt Szent László fakasztotta, illetve ivott belőle/megfürdött benne.⁷⁷ Ez utóbbi hagyomány nagyszámú variánsa e népi tradíció térbeli és időbeli távlataira utal, sőt, a 19. századi híradások (Pesty Frigyes,⁷⁸ Orbán Balázs) a forrás közelében még a szent király sátrának a helyéről is beszámoltak. A Pesty Frigyesnek 1865-ben megküldött oroszhegyi adatok sorában szerepel helyi mondaként elbeszélve a Szent László pénzéről szóló hagyomány is, amelynek földrajzilag legközelebbi analógiái Aranyosszékről ismertek.

A hely tovább élő szakrális jellegéről még napjainkban is hiedelemszövegek sokasága gyűjthető. A kút környékén még ma is ruhadarabok, rongyok tucatjai vannak fölaggatva a forrást övező kerítésre, valamint arra a vaskeresztre, amit egy Oroszhegyre beköltözött református ember a betegségéből való felépülése emlékére állított. A forrás vizének különleges voltát jelzi, hogy bár a helyszínen zavaros, amikor hazaviszik, nem szagosodik meg, és akár tíz esztendeig is kristálytiszta marad. Az Urusos-kútról

75 Székely Mihály: *Ns. Székely Nemzet Constitutioja*. H. n. 1818. 276–295; Szádeczky Lajos: *A Csíki Székely Krónika*. Bp. 1905. 157–158. A Csíki Székely Krónika újraértelmezéséhez: Sántha Attila: *Hamisítvány-e csíki székely krónika?* Székelyföld, 2013. 9. szám, 87–139.; 10. szám, 76–114.; 11. szám, 43–62.; 12. szám, 111–146.

76 Orbán Balázs: *i. m.* I. 104.

77 Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák* I. 199–200.

78 Közli: Báthor János: *„Urusos kút” és Szent László hagyomány Oroszhegyen*. *Ethnographia* 107 (1996). 73–74.

szóló folklórszövegek többsége csodás gyógyulásokról számol be: főként orbánc és ótvar ellen, valamint szembántalmakra tartották/tartják jónak.⁷⁹ Az Urusos-kútnál felaggatott rongyok pedig annak az archaikus rítusnak szívósan tovább élő jelei, miszerint az ott hagyott személyes tárgyak által a gyógyulni vágyó személy a betegséget is eltávolítja magától.

Felcsík a Székelyföld azon kiséregioinak egyike, ahol Szent László tisztelete az átlagosnál is intenzívebb lehetett. Orbán Balázs leírásaiból tudjuk, hogy a 18. század közepén még népes búcsúkat tartottak a Csíkszépvíztől keletre, a Pogányhavas oldalában található Szent László-kápolnánál, tehát az épület akkor még biztos, hogy állt.⁸⁰ Romlása összefüggésbe hozható azzal, hogy az 1840-es években megépülő új országút már elkerülte a Pogányhavast, és mint azt Gegő Elek feljegyezte, már az 1830-as évek közepén is elhanyagolt, romos állapotban volt,⁸¹ a 20. századra pedig teljesen széthordták a köveit. A közeli Széphavas tetején álló Szent Lélek-kápolnával együtt e két egyházi épület volt a középkori Székelyföld határa, melyeket a csíksomlyói búcsúra igyekvő moldvai csángók is útba ejtettek (a Gyimesből Csíkba vezető régi országút, az ún. Kabala-hágó ugyanis e két kápolna mellett vezetett). A pogányhavasi Szent László-kápolna is Szent Lászlónak mint határvédő szentnek a kultuszát erősítette.⁸²

A környékbeli mondák szerint a Pogányhavas arról kapta a nevét, hogy a szent király maga is járt ott, ott harcolt a pogányokkal/tatárokkal, és a kápolnát is ő építette. Egy 18. századi feljegyzésű mondaváltozat szerint hadi győzelmét követően Szent László a Pogányhavasról a csíksomlyói Salvator-kápolna helyére ugratott, és e kápolna is tőle nyerte az eredetét. A legerterjedtebb csíkszépvízi monda a település nevének eredetét tulajdonítja Szent Lászlónak: „Volt a Pogányhavasan egy kő, ahonnan beugratott. Akkorjában, amikor itt járt, ő nevezte el, mondta a lovának: Ígyál, lovam, ebből a szép vízből! S így lett Szépvíz falu, így kapta a Szépvíz nevet. Onnan, ahonnan elugratott, máig is látszik a lovának a nyoma”.⁸³

A gyimesi Szent László-hagyománykör kialakulására a székelyföldi (elsősorban csíki) folklór hatott a legerősebben, lévén, hogy a csángó telepesek korábbi tradícióikat is magukkal vitték új lakóhelyükre. A Csíkot és Gyimest elválasztó hegygerincen épült két említett egyházi épület (a pogányhavasi Szent László-kápolna és a széphavasi Szent Lélek-kápolna) a határ szakrális voltát szimbolizálta, és egyúttal a határvédő szent királyra

79 Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák* I. 209–211.

80 Orbán Balázs: *i. m.* II. Pest 1869. 75.

81 Gegő Elek: *A' moldvai magyar telepekről*. Budán 1838. 11–12.

82 Magyar Zoltán: *A széphavasi Szent László-kápolna és búcsújáró hely*. Néprajzi Látóhatár (1996) 1–2. 99–105; Uő: *Szent László a magyar néphagyományban*. 227–237.

83 Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák* I. 133.

emlékeztetett. Ez az oka annak, hogy a pogányhavasi kápolna tönkremenetelét követően mind inkább a még a 19. században is álló széphavasi kápolnát társították Szent László személyéhez. A középkori hagyományok örökségeként az 1990-es évek eleje óta a gyimesfelsőloki egyházközség tagjai búcsúval ünneplik meg Szent László napját a középkori romok helyén, ahol a korábbi kultikus tradíciók jegyében 2014-ben új, a környező tájat uraló körkápolna épült.

A gyimesfelsőloki csángók Szent László-mondáinak is e kápolna és környéke volt az első számú helyszíne. A számos szövegváltozatban megörökített történetek szerint a szent király e hegyekben harcolt a pogányokkal, illetve az országra törő idegenekkel. E harcokra emlékeztetnek egyes környező magaslatok (Pogányhavas, Tatár-hegy) elnevezései, valamint a Széphavas keleti oldalán lévő sáncok, melyeket szintén László királytól eredeztetnek. A rendkívül változatos gyimesi Szent László-mondakör szót ejt a király beszélni tudó táltos lováról, arról, hogy ő szilárdította meg a köveket, és eresztette le a Csíki-medencét és a Gyimesi-szorost addig borító vizeket, hogy hozzá fűződik a farsangot lezáró húshagyó kedd eredete.⁸⁴

A gyimesfelsőloki mondahagyomány szerint Szent László a széphavasi kápolnát is az ellenség feletti győzelme emlékére építette. E kápolna közelében, a Pogányhavas oldalában fakadó Küpüs-kút is vele kapcsolatos: ő fakasztotta, illetve lova lába nyomot hagyott a forrás melletti kőben, mely patkónyom máig is kivehető. A sziklában látható nyomok motívuma Gyimesben másutt is összefügg Szent Lászlóval: A hárompataki Magyararcsüvés és Kostelek határában szintén a ló patkónyomát tartják számon, a Bükkhavas pataka forrásvidékén magasodó impozáns szikla, a Bagolykő oldalában pedig a szent király ülepének és két talpának a nyoma maradt meg a kőben. Az itteni csángó mondaszövegek szerint Szent László serege a Bagolykő alatt csapott össze az ellenséggel, és a legendás király e sziklára letelepedve figyelte a völgyben zajló ütközetet.⁸⁵

84 Magyar Zoltán: *Szent László alakja a gyimesi csángók szóahagyományában*. = Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 6. Szerk. Pozsony Ferenc. Kvár 1998. 190–218; Uő: *A csángók mondavilága. Gyimesi csángó népmondák*. Bp. 2003 (Magyar Népköltészet Tára III). 161–186; Uő: *Így beszélték Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyugyu történetei*. Marosvásárhely 2008. 68–70; Uő: *Csinódi népköltészet. Az Úz-völgyi csángók folklórhagyomány*. Bp. 2009 (Magyar Népköltészet Tára IX). 253–257.

85 Magyar Zoltán: *A csángók mondavilága*. 167.

A hagyománykör narratív csomópontjai (A Szent László-mondakör néhány jellemző erdélyi típusa és motívuma)

Egy műfaji katalógusnak ideális esetben három fő szempontnak kell megfelelnie: lehetőleg minél nagyobb (megközelítőleg teljes) adatbázis ismeretében tegye kronológiailag, földrajzilag és tipológiailag láthatóvá és áttekinthetővé a vizsgált hagyományokat. Mint azt a korábbiakban áttekintettük, Erdély és az erdélyi népi kultúra bővelkedik olyan kisépikákban, mely helyeken, tájegységeken lokális hagyományok sokasága alakult ki és maradt fenn – esetenként a középkor századaitól folyamatosan, illetve még az adott vidék protestánsná válását követően is. Történetesen a legkorábbi és a szájhagyományozott folklorra utaló adatok is a váradi kultushelyhez, illetve Erdély földjéhez köthetők.

A Magyar Zoltán Archivum részeként létrejött Magyar Történeti Mondák Archivuma jelenleg mintegy 3000 olyan folklórszöveget tartalmaz, amely Szent Lászlóról szóló történetet közöl. E mondák közel kétharmada a mai Románia területén lett feljegyezve, többnyire az utóbbi félszáz esztendőben. Ebből adódóan e – zömmel erdélyi – hagyományok meghatározóak a hagyománykör egészét illetően is. Azonkívül, hogy szinte minden meghatározó típus ismert az erdélyi folklórból is, számos unikális adat kizárólag a Királyhágón túli részekben: Erdélyben (és Moldvában) került megörökítésre. A továbbiakban a narratív hagyománykör ezen csomópontjaira és folklorisztikailag különlegesnek tekinthető mondatípusaira kívánunk rávilágítani.

Kezdve ott, hogy noha az európai művészettörténetben is egyedülálló, hungarikumnak tekinthető freskósorozat, a Szent László-legenda falképciklusa a legújabb kutatások tükrében a középkori magyar ökumené teljes területén elterjedtnek mondható, néhány kisebb nyugat-magyarországi és felvidéki (Gömör, Szepesség) kisépikót leszámítva, általános jelleggel a székelyek körében, a középkori székelyföldi templomok falán maradt fenn. Az a történet, amely a Szent László-legenda falképsorozatában testesült meg, lényegében maga is egy hagyomány- és motívumkomplexum, amelyben a folklorisztikai elemzés három epikai szintet mutathat ki. Meghatározza egy mitikus réteg, amely mint a világosság és sötétség harca jelenik meg, többnyire immár keresztény köntösben, krisztianizáló értelmezésben. Van továbbá egy archaikus, hősi epikai szintje, amelyben a legtöbb hagyományelem, keleti folklórmotívum, kereszténység előtti emlék fennmaradt, még ha csak töredékeiben is, ám mégis olyan mértékben, hogy az a legendaciklus jellegét meghatározza. Végül társult mindehhez egy újabb

kori réteg, a szülőföldjét védő hős története, a nomád népek elleni honvédő harcoké.

Mára bebizonyosodott, hogy a fentiek közül a Kárpát-medence középkori templomaiban megfestett történet egy jellegzetes hősepikai alaprétegre vezethető vissza, egy (illetve több?) olyan hősenektípusra, amelynek fő motívuma az elrabolt nő (feleség) visszaszerzése lehetett. Ez áll voltaképpen a kerlési történet középpontjában is. E hősenek alapja természetesen maga a harc volt. Eleinte még szinte mitologikus küzdelem démonokkal, természetfeletti szörnyekkel, amiből később természetfeletti erejű hősök összezsapása vagy magányos hős egész seregek elleni harca lett. A Szent László-legenda sűrített formában tartalmazza mindezeket. A jelzett feleség-visszaszerző történetcsokorban a hős vadászatra indul, esetleg az ellenfeleivel harcol, és amikor hazatér, megtudja, hogy a feleségét elrabolták. Leggyakrabban nem is emberi ellenfél, hanem sárkány, démoni figura (vö. ATU 301.-mesetípus). Az elrabolt nő valamilyen hátrahagyott jellel közli, hogy a férje merre keresse. A hős táltos lován utánaered, kemény küzdelemben legyőzi az ellenséget, és visszaszerzi a feleségét.

E könyv már csak terjedelmi okokból sem vállalkozhat a falképciklusban feltűnő folklórmotívumok összehasonlító vizsgálatára és részletes elemzésére. Inkább csak jelzésszerűen említendő, hogy a témát a tudományos diskurzus részévé tevő László Gyula több írásában is hangsúlyosan felhívta a figyelmet a történetben szereplő honfoglalás előtti motívumok fontosságára.⁸⁶ Vargyas Lajos elsősorban a hősi birkózás, a sebezhetetlen hősök küzdelmére köztölt figyelemre méltó adalékokat, és mutatott rá a honfoglalás előtti hősi epika egyes régi stílusú balladákban való továbbélésére.⁸⁷ Az *Erdélyi Tudományos Füzetek* sorozat részeként Demény István Pál publikált értékes tanulmányt a Szent László-legenda és a Molnár Anna ballada kapcsolatáról,⁸⁸ e sorok írója pedig a Szent László-hagyományok kultúrtörténeti monográfiájában tett kísérletet a legendaciklusban megragadható folklórmotívumok összefoglalására.⁸⁹

⁸⁶ László Gyula: *A Szent László-legenda falképei*. Életünk (1985) 324–352; Uő: *A Szent László-legenda középkori falképei*. 24–34.

⁸⁷ Vargyas Lajos: *Kutatások a népballada középkori történetében II. A honfoglalás kori hősi epika továbbélése balladáinkban*. Ethnographia LXX (1960) 479–523.; Uő: *Honfoglalás előtti hagyományok Szent László legendájában*. = *Athleta Patriae. Tanulmányok Szent László történetéhez*. Szerk. Mezey László. Bp. 1980. 9–19.

⁸⁸ Demény István Pál: *A Szent László-legenda és Molnár Anna balladája*. Kvár 1992 (Erdélyi Tudományos Füzetek 212).

⁸⁹ Magyar Zoltán: *„Keresztény lovagoknak oszlopa”*. Szent László a magyar kultúrtörténetben. Bp. 1996. 269–315.

Jelen kötet a Szent László-hagyományok újabb kori rétegét kívánja ismertetni. Előrebocsátandó, hogy a mondakör kialakulása is igencsak meszszire nyúlik vissza az időben, olyannyira, hogy a 13. században már a ma ismert hagyománykör meghatározó részének a meglétét feltételezhetjük. Mégis olyan mértékben más jellegű a falképeken fennmaradt hagyományanyag és a még a 20. században is virulens mondakör, illetve a szentté avatott király újabb kori kultusza, hogy együttes vizsgálatuk csak részleteiben indokolt. Mindazonáltal a falképekről ismert honfoglalás előtti motívumok (az elrabolt lány visszaszerzése; táltosküzdelem; a lány szerepe a harc végkimenetelében; az a mód, hogy a mitikus ellenség csakis egyetlen testrészén, a lábánán sebezhető meg, illetve csakis saját fegyvere által ölhető meg; a világfa; a nőrabló alvilági jellegű vonatkozásai; a táltos ló; avagy a ciklust lezáró pihenés jelenete a szerelmi együttlét és az énekvégi hősi álom beszédes jeleivel) olyan bámulatos egészlet alkotnak, amelyből kirajzolódik hajdani hősi epikánk markáns keleti jellege, sejthető változatgazdagsága, és amelyből egyik-másik elem a régi stílusú balladákba, a hősmesékbe,⁹⁰ sőt még a szent király keresztény színezetű mondakörébe is átkerült.

E falképciklusok tehát a több száz évvel ezelőtt szájhagyományozott műveltség lokális lenyomatai is. Több mint nyilvánvaló ugyanis, hogy ez a határvédő népek körében minden tekintetben releváns, közérthető és esetenként a mindennapok reális világával is találkozó történet – amely bizonyára a templomi szószékről is gyakran elhangzott – része volt a korabeli (13–16. századi) orális kultúrának. Nagy valószínűséggel ez a tény magyarázza az ikonográfia esetenkénti variabilitását, a megannyi helyi vonatkozású motívumot és részletet (**MZ II. D 12–20.**). A várjelenetben szereplő, a király által búcsúzásképpen megemelt korona motívuma (**MZ II. D 12.1.**) például csakis a székelyföldi falképciklusokból ismert, továbbá talányos módon⁹¹ Arany János *Szent László* című verséből.⁹² Hasonlóképpen ilyen az üldözés közben üstökön ragadott kun motívuma (**MZ II. D 15.**), amelynek egy felvidéki (Gömör-rákos) cikluson kívül csakis háromszéki (Gelence, Maksa, Sepsibesenyő) előfordulásáról tudunk, továbbá egy olyan moldvai kályhacsempéről, amelyen szintén szerepel e jelenet.⁹³

90 Vö. B. Kovács István: *Világ vitéz. Magyar hősepika*. Rimaszombat 2016.

91 A vers megírása idején (1853) ugyanis még sem a bögözi, sem a gelencei és homoród-karácsonyfalvi, sem pedig a székelyderzsi ciklus nem volt feltárva.

92 Arany János *összes művei* I. 205.

93 Vö. Bătrîna, Lia–Bătrîna, Adrian: *Legenda „Eroului de frontiera” în ceramica monumentală din Transilvania și Moldova*. Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 41 (1990). 2. szám, 172; Gruia, Ana Maria: *Saint Ladislas on Stove Tiles*. = *Annual of Medieval Studies at CEU* 11. Ed. Katalin Szende–Judith A. Rasson. Bp. 2005. 104.

Erdélyi (székely) specifikumnak tűnik az a motívum is, miszerint Jézus, illetve Szűz Mária aktívan is bekapcsolódik Szent László oldalán a pogányok elleni közdelembe. E motívum már a Névtelen Minorita által összeállított Nagy Lajos-korabeli gesztában is feltűnik (Laczkfi Endre moldvai hadjáratával összefüggésben),⁹⁴ és korabeli ikonográfiai ábrázolása jelenlegi ismereteink szerint szintén csakis a Székelyföldre köthető (MZ II. D 17.2–3.), ami egyes fragmentális falképeken mindössze kikövetkeztethető (azáltal, hogy a kunok felfelé nyilaznak). Noha a középkori képzőművészet közkeletű toposza a legyőzött kun harcos kezében tartott szíve (amely gesztus a megtérését szimbolizálja),⁹⁵ szintén csak egyes székelyföldi templomok falán tűnik fel (MZ II. D 20.4.), valamelyest rímelve a történeti eseményekre, hiszen a Szent László-legendárium hangsúlyos eleme, hogy a foglyul ejtett ellenséges katonákat életben hagyják és letelepítik (MZ II. D 178.1.) – s a hagyomány szerint innen származik egyes települések kun, besenyő, tatár eredete (lásd Kalotaszeg).

Temesvári Pelbárt híradása szerint már a 15. század végén is része volt a Szent László-mondakörnek a Szent László pénze/kun aranyak mondája, ám igazán csak a barokk korban terjedt el e típus, és máig is ez az egyik leginkább közismert Szent László-történet. A különféle műveltségi rétegek egymásra hatása ma már kibogozhatatlan, a különböző nyomtatványok, az egyházi tradíció folyamatosan éltette és felfrissítette a szájhagyományt (és viszont), a monda valóságmagja azonban ez esetben is kimutatható, sőt, kézzelfogható a Kárpát-medence egyes részein előforduló egysejtű tengeri őslények megkövült maradványai, a nummulitesek formájában. Legnagyobb számban Erdély középső vidékein, kivált Kalotaszegen és a Hesdát völgyében. E monda több évszázados kontinuitására vall, hogy a 16. század derekán protestánssá vált vidékeken is virulens formában maradt fenn, és szinte kizárólag Szent László királlyal összefüggésben. Horváth Cyrill feltételezése szerint a Szent László pénze/kun aranyak mondája Szent Jakab apostol mondaköre révén jutott el a Kárpát-medencébe,⁹⁶ ami alkalmasint nem zárható ki ugyan, ám az a szentek legendáinál jóval elterjedtebb narratívátípus, amelynek a nemzetközi folklórban számos egyéb helyi redakciója és tartalmi variánsa van.

E Szent László-mondában valóban több mondaváltozat keveredik össze, és lényegében a magyar hagyományanyagban is két ágra bontható a

94 Névtelen Minorita: *i. m.* 50–51.

95 János Mihály: *A szívo felajánlása – a kun szokatlan gesztusa a Szent László-legenda falképciklusában.* = *Certamen II. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában.* Szerk. Egyed Emese–Bogdándi Zsolt–Weisz Attila. Kvár 2015. 365–376.

96 Horváth Cyrill: *Középkori László-legendáink eredetéről.* Irodalomtörténeti Közlemények (1928) 48.

történet. A nemzetközi folklórban gyakoribb az, amikor az üldözött hősök menekülnek meg kincseik eldobása által, mely kincsek utóbb csoda vagy varázslat által értéktelen tárgyakká változnak át. Szent László kapcsán e variáns elsősorban a Tordai-hasadék eredetmondájával kapcsolódott össze, ahol a hős menekülése is meghatározó narratív motívum a történetben. A Szent László-mondakörben azonban gyakoribb az a változat, amikor a menekülő ellenség dobálja el a pénzét, mely utóbb a király imájára, fohászát követően válik kővé.

Ez utóbbi változat jelenik meg a legkorábbi magyarországi forrásokban is. Első feljegyzésére Temesvári Pelbárt 15. század végén kiadott prédikációgyűjteményében lelhetünk: „Ugyanígy vele [Szent Lászlóval] volt Isten a tatárok elleni háborúban is, kiket isteni segítséggel elűzött az országból. Úgy beszélnek, hogy a menekülő ellenség pénzt szórt el, hadd tartsa vissza a kapzsiság az üldözőket. De László imájára a sok pénz kövekké változott. E pénzek kőbe formált emlékei máig is láthatók, ahogyan sokan állítják, akik azokon a tájakon jártak”.⁹⁷

Az 1520-as évek derekán íródott *Érdy-kódex* már konkrétan utal is arra, hogy e monda Erdély földjén ismert: „Jelesképpen mikoron az gonosz tatárokat űzné és el nem szaladhatnának előtte, nagy bőséggel hányják vala el pénzt és ezüst marhát, drága ruhákat az utakon, hogy az magyar sereg rea esvén tovább szaladhatnának előttök. Azt látván kegyes Szent László királ imádságot teen és ottan kőbálványrá változának, kinek bizonyosságát vallják ez mai napiglan is kik Erdély felé mennek”.⁹⁸

Erdély említése egyértelműen a Torda környéki, kalotaszegi hagyománykörre utal, amely a jelzett időpontban még kompakt, egybefüggő magyar nyelvterületnek számított. Az 1683-ban kiadott *Magyar Simplicissimus* – bár konkrétan nem nevezi meg Erdélyt – közvetve szintén az ottani hagyományokra utal,⁹⁹ Bzenszky Rudolf jezsuita pap 1699. évi feljegyzése pedig egészen egyértelműen lokalizálja, amikor azt írja, hogy egy csíki plébánostól hallotta, hogy Bánffyhungad mellett nagy mennyiségű kővé vált pénz látható, amelyeket egykor Szent László változtatott át kövekké.¹⁰⁰

⁹⁷ Temesvári Pelbárt: *Temesvári Pelbárt válogatott írásai*. (Válogatta, a kísérő tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította V. Kovács Sándor.) Bp. 1982. 190. Waigand József fordítása.

⁹⁸ *Nyelvemléktár* V. Közzéteszi Volf György. Bp. 1876. 94. A szöveget a könnyebb érthetőség kedvéért nem betűhív formában, hanem mai olvasatban közöljük.

⁹⁹ *Magyar Simplicissimus*. (Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Turóczi-Trostler György.) Bp. 1956. 243–244.

¹⁰⁰ Bzenszky Rudolf: *Erdély leírása a XVII. századból*. (Latin eredetiből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Dr. Banner János.) Jászberény 1913. 35.

A 18. századtól megsokasodó honismereti irodalom¹⁰¹ is elsősorban erdélyi helyszíneket említ, és innen származik a 19–21. századi néprajzi gyűjtések túlnyomó többsége is (MZ II. D 21–22.). Igaz, e kalotaszegi, aranyoszéki, Torda környéki recens feljegyzések túlnyomó része a művelődéstörténeti/egyház történeti kánonnal ellentétben a menekülő Szent László által elszórt aranypénzekről szól,¹⁰² aligha függetleníthetően a Tordai-hasadék keletkezéstörténetétől, azaz ama körülménytől, hogy a Szent László pénze mondája e tájon egy menekülő hőst a középpontba állító történetfüzér része.

E nevezetes erdélyi természeti látványosság eredetmondája (MZ II. D 31.) a nagyszámú irodalmi feldolgozás, honismereti közreadás és az elemi iskolai tankönyvek által a 19–20. századra a magyar közkultúra és műveltség integráns részévé, mondhatni általánosan ismertté vált. Ennek ellenére viszonylag késeinek mondhatók az első feljegyzések, hiszen Matthias Miles 1670-ben kiadott történeti művében tűnik fel első ízben,¹⁰³ majd egy 18. század végi itinerarium és John Paget fél évszázaddal későbbi útleírása tartalmazza.¹⁰⁴ Az utóbbi másfél száz év nagyszámú folklórgyűjtése alapján azonban semmi okunk abban kételkedni, hogy ez a történeti monda is az erdélyi folklór középkori öröksége, noha természetesen erről a narratív típusról is elmondható az, ami a Szent László pénze mondájáról, miszerint az egyes folklórszövegek esetében ma már szinte kibogozhatatlan a hagyományozódás útja és a népi kultúra, valamint az ún. magaskultúra folytonos kölcsönhatása.

Lényegében hipotetikus válaszok adhatók arra is, hogy a tornai Szádelői-hasadék (MZ II. D 32.),¹⁰⁵ valamint a nógrádi Szent László ugratása-hasadék (MZ II. D 33.) eredetmagyarázata későbbi, lokális redakciója-e az erdélyinek, vagy a jelentős földrajzi távolság és egyéb okok miatt nem áll fenn ilyen közvetlen kapcsolat, és a felföldi hagyományok ugyanarra a közös forrásra, a Bibliára vezethetők vissza (az Egyiptomot elhagyó zsidók előtt Mózes imájára szétnyílik a Vörös-tenger, miáltal megmenekülnek az

101 Vö. Magyar Zoltán: *Szent László a magyar néphagyományban*. 53–57.; Hála József–Kecskeméti Tibor–Voigt Vilmos: *Kópézek. Mondák, költemények és énekek gyűjteménye*. Marosvásárhely 2004. 25–140.

102 Vö. Gabriella: *Szent László legendák a Tordai-hasadék környékének népi kultúrájában*. Erdélyi Múzeum (1992) 1–4. szám, 1992. 70–71; Magyar Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. 136–143; Uő: *Népmondák Erdély szívében. Alsó-Fehér megye mondahagyománya*. Bp. 2008 (Magyar Népköltészet Tára VIII) 151–152; Uő: *Erdélyi népmondák I.* 422–427.

103 Miles, Matthias: *Siebenbürgischer Würg-Engel...* Hermann-Stadt 1670. 205–206.

104 Paget, John: *Magyarország és Erdély. Napló*. (Sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta és a jegyzeteket készítette Cs. Lingvay Klára.) Kolozsvár 2011. 310–311.

105 Magyar Zoltán: *Torna megyei népmondák*. Bp. 2001b (Magyar Népköltészet Tára I). 128–129.

üldözőik elől – 2Móz 14,15–31.). Ez utóbbi feltevést erősíti, hogy a Kárpát-medence északi részén a Szent László-hagyománykör az eredeti rétege annak az adaptációnak, amely során a Tornai-karsztvidéken a tatárok elől menekülő IV. Béla királyról,¹⁰⁶ a Pieninek vidékén a Dunajec szurdok völgye kapcsán pedig Árpád-házi Szent Kingáról¹⁰⁷ is fennmaradt hasonló népi tradíció. A hős menekülése közben kettéhasadt hegy mondájának Torda vidékén több tipológiai variánsa is kialakult: egyes változatok szerint nem Szent László fohászára nyilvánul meg az isteni erő, hanem maga László – mint mitikus hős – hasítja ketté a hegyet: a kardjával, csatabárdjával rácsapva, egy bottal megérintve azt (MZ II. D 34.1–3.). Csakis dél-erdélyi szövegváltozatokban szerepel a hős lovának patkója nyomán keletkező hasadék motívuma (MZ II. D 35.), ami nyilvánvalóan a Torda környéki hagyománykörben is honos lópatkó nyomán keletkező forrás mondatípusának analógiája. És noha a Szádelői-hasadék kapcsán is ismert, túlnyomórészt az erdélyi hagyományok sajátja a tárgyalt típus záróepizódja, miszerint Szent László üldözői – már nem tudván megállítani a lovakat – a keletkező szakadékba zuhannak (MZ II. D 38.). Akárcsak az ószövetségi példa esetében, ahol a zsidókat üldöző katonák belefulladnak az újra összezáródó tengerbe.

Szent László középkori legendájában még nem szerepel a csodás vízfakasztás mondája, Temesvári Pelbártnál és a Karthauzi Névtelennél azonban már igen – nagy valószínűséggel a Hesdát-völgyi (Tordatúr és Magyarpeterd között lévő) Szent László kútjával összefüggésben. A Szent László-falképciklus által megörökített lánymentés történetének háttérbe szorulásával a vízfakasztás csodája lett a legnépszerűbb és egyszerűen leghelterjedtebb Szent László-történet, és ismertségét a barokk kegyességi kultusza még inkább felerősítette. A 18. századtól a szent királyt ábrázoló oltárképek többsége ezt a csodatételt jelenítette meg. A csodás vízfakasztás helyszínei, a különféle gyógyforrások és szent kutak számos esetben búcsújáró helyé váltak, a kultuszban ekképpen is fenntartva László tiszteletét. E monda lényegében a Kárpát-medence egész területén fellelhető, jelentős számban a történeti Erdély területén.

A Nagyváradi melletti gyógyforrás minden jel szerint már a kultusz korai századaiban összekapcsolódott Szent László nevével. Mint azt korábban is említettük, VII. Ince pápa egy 1405-ben kiadott oklevele száz nap búcsút engedélyezett mindazoknak, akik a váradi Szent László-fürdő ispotályának a kápolnájában (valószínűleg a mai Hájó falu ma is meglévő kö-

106 Uo. 142.

107 Krzyżanowski, Julian: *Slownik folkloru polskiego*. Warszawa 1965. 167–168.

zépkori templomában) imádkoznak.¹⁰⁸ A humanista Georg Wernher a Magyarország vizeiről írt művében a 16. század derekán a fürdő gyógyító erejét is – a helyi hagyomány alapján – a közeli város védőszentjének tudta be (mivel már Szent László is megfürdött benne).¹⁰⁹

A csodás vízfakasztás régóta kedvelt motívuma a népköltészetnek. Feltűnik már az antik mitológiákban is, ám az erről szóló keresztény legendák többnyire az *Ószövetségre* (Mózes pusztai vízfakasztására) vezethetők vissza (4Móz 20, 7–11.). A keresztény változatok lényeges mozzanata az imádság, szoros összefüggésben azzal, hogy általában szentekről jegyezték fel ezeket a történeteket. A nemzetközi analógiákat tárgyaló tanulmányában Horváth Cirill kora keresztény példák sokaságát sorolja fel, melyekben a szentek fohásza után földből, sziklából forrás fakad. A késő középkori iratok ugyancsak számos ilyen csodát említenek. A motívum gyakran tűnik fel a *Legenda Aurea*, a 15. században összeállított *Catalogus Sanctorum*, valamint az *Acta Sanctorum* életrajzaiban is.¹¹⁰ Mégis szembevetendő, hogy a nyugat-európai analógiák sokszor sematikus elbeszéléseivel összehasonlítva, mennyire élő és változatos mondák társulnak a magyar király személyéhez még a vízfakasztás csodatételéről szólván is – Szent László évszázadokon átívelő népszerűségét ezáltal is igazolva.

Különösen szembevetendő a vízfakasztás csodájának tipológiai változatosága a Szent László-hagyománykörön belül. A mondák egy részében a csoda a szent király közbenjárására (fohászára/imájára) az isteni erő közvetlen akaratából következik be (MZ II. D 41.). Sokkal gyakoribb az az al-típus, amelyben László aktív részese a történéseknek: ő maga az, aki szomjazó serege számára az Istentől kapott természetfeletti képesség birtokában vizet fakaszt (MZ II. D 42.). Az e csoportba tartozó folklórszövegek jelentős része szerint azáltal, hogy a kardját, illetve lándzsáját beleszúrja a kő-sziklába (MZ II. D 42.1., 3.), illetve a csatabárdjával rásújt egy sziklára (MZ II. D 42.2.). Ismeretesek olyan szövegváltozatok is, miszerint egy vesszővel/pálcával (MZ II. D 42.4.), lecsatolt sisakjával (MZ II. D 42.6.), csókkal (MZ II. D 42.8.), valamint mindössze az uja érintésével (MZ II. D 42.10.) fakaszt vizet. Egy Mátraverebély-Szentkútra vonatkozó, továbbá egy csík-szentsimoni folklórszöveg szerint pedig a lábnyomából fakad fel az életadó forrás (MZ II. D 42.9.).

Ez utóbbi motívum átvezet a Szent László-mondák azon népes csoportjához, melyekben arról esik szó, hogy az isteni csoda a szent király lova által következik be (MZ II. D 43.), többnyire úgy, hogy a ló patája

108 Magyary-Kossa Gyula: i. m. 117.

109 Wernher, Georg: i. m. 112.

110 Horváth Cyrill: i. m. 43–45.

nyomán fakad fel az életadó víz (MZ II. D 43.1.). Erdélyben a nagyváradi, a Torda környéki, valamint a csíki hagyományok ilyenek. A Szent László-kutak egy másik csoportja a népi tradíció szerint a történeti hős ottjárta által vált nevezetessé: a király megpihent mellette (MZ II. D 46.), a szomját oltotta (MZ II. D 47.), a lovát itatta belőle (MZ II. D 48.), a kezét megmosta (MZ II. D 50.), illetve megfürdött benne (MZ II. D 49.) – miáltal annak a vize gyógyító erejűvé vált (MZ II. D 55.). A már említett nagyváradi Szent László-fürdőn kívül ilyen csodás hatású víznek tekintették egy bihari adat szerint a szent temetkezési helye mellett elfolyó Sebes-Körös vizét is,¹¹¹ továbbá a Királyhágótól keletre a tordatúri Szent László kútját, a 19. században feledésbe merült sajómagyarosi Szent László kútját, valamint az udvarhelyszéki Urusos-kutat Oroszhegy közelében. Valaha a pogányhavasi Küpös-kút vizének is gyógyító erőt tulajdoníthattak, ugyanis egy recens gyimesi csángó adat szerint e forrás környékén időnként máig is orvosság-illat érezhető (MZ II. D 56.4.).

A hős lova általi vízfakasztás motívuma mintegy átvezet ama Erdély-szerte is honos hagyományhoz, miszerint Szent László lova a gazdájához méltó csatamén, táltos ló volt. A paripa különleges tulajdonságairól már a középkori feljegyzések (*Képes Krónika*, Bonfini magyar krónikája) is utalnak, sőt, egyes ikonográfiai ábrázolásokon (*Képes Krónika*, *Magyar Anjou Legendárium*, Bögöz és Sepsikilyén falképciklusa) is látható, hogy a küzdelem hevében a ló segíti a gazdáját, illetve maga is az ellenséges harcos lovával viaskodik (MZ II. D 122.). Egy, a középkori váradi hagyományra visszavezethető, a 15. században íródott kézirat szerint e paripát maga Isten küldte kedvelt szentjének.¹¹² A ló átlagon felüli/természetfeletti tulajdonsága a hagyománykörön belül leginkább abban mutatkozik meg, hogy repülni képes (MZ II. D 126–127.). Átugorja az előtte tátongó hatalmas hasadékot (MZ II. D 127.1.), leugrik egy magas hegy tetejéről a szomszédos völgybe (MZ II. D 127.2.), átugrik az egyik hegyről a másikra (MZ II. D 127.3.). Bihari és székelyföldi adatok szerint például Nagyvádról kilenc ugrással jut el a Királyhágóra,¹¹³ illetve a szárhegyi Szármány hegyére. Népmesei jellegű attribútum, hogy a ló beszélni is képes: emberi nyelven is ért, és tanácsaival segíti a gazdáját (MZ II. D 123.) – a vonatkozó folklór-

111 Gál Péter József–Molnár V. József: *Idvezlég, kegyelmes Szent László király, Magyarország-nak édes oltalma*. Budapest 1999. 220.

112 Cantemir, Dimitrie: *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. (Publicat sub auspiciile Academiei Române de pe originalul manuscript al autorului păstrat în Archivale Principale din Moscva ale Ministerului de Externe de Gr. G. Tocilescu, membru al Academiei Române.) București 1901. 139–144; Hodinka Antal: *i. m.* 463–467., 479–481.

113 *Arany János összes művei* I. 205.

szövegek mindegyike a két legkeletibb magyar etnikai csoport, a gyimesi csángók és a moldvai magyarság körében került feljegyzésre.

Rendkívül gazdag az erdélyi folklór az olyan jellegű folklórhagyományokban, melyekben arról esik szó, hogy a szent király, illetve László (táltos) lova maradandó nyomot hagy egy sziklában. A legkorábbi ilyen erdélyi adatok szintén a Hesdát-völgyi Királykútja melletti kőre, illetve egy, a Tordai-hasadék peremén látható patkónyomos sziklára utalnak. Ez utóbbi kapcsán Matthias Miles még arról is beszámolt történeti művében, hogy a patkó eredetileg nyolcszögű volt, ugyanis még a szögek nyomait is látni vélte.¹¹⁴ E mondahagyomány presztízsét jelzi, hogy az még a heraldikában is szerepet kapott: Torda város, illetve Torda-Aranyos vármegye címere egyaránt ábrázolja (a vármegye régi címerében két hegy előterében ábrázolt két patkó utal rá).

A patkónyomos kő mondája Erdély más vidékein is ismert: a Tordai-hasadékon kívül további tizenhat helyszínen (MZ II. D 141.). Különösen a gyimesi csángók által benépesített hegyvidék (a Csíki-havasok) bővelkedik ilyen helyekben, a Csíkból Moldvába átvezető régi országút mentén, a pogányhavasi Szent László-kápolna mellett, valamint a széphavasi Szent Lélek-kápolna közelében egyaránt említettek az utazók¹¹⁵ és környékbeliek ilyen követ.

A 15–16. században íródott és ma már csak kivonatolva ismert moldvai *Magyar évkönyv* a Radnai-havasok vidékéről szólván tesz említést két helyen is Szent László „sziklába vésett jelei”-ről.¹¹⁶ Hasonlóképpen középkori rétegzettségű az a már említett, a reformációval elenyészett bihari hagyomány, miszerint Nagyváradon a 15. században egy László könnyeitől átluggatott márványkövet/oszlopot is őriztek (MZ II. D 108.). A sziklában látható és Szent Lászlóval összefüggésbe hozott nyomok motívuma az erdélyi folklórban tipológiaiilag is nagy változatosságot mutat: Torda-vidéki, csíki és gyimesi folklórszövegek a szent király lábnyomáról is említést tesznek (MZ II. D 132.). A gyimesi Bagolykő kapcsán a környékbeliek arról meséltek, hogy miután Szent László leült pihenni annak a tetejére, a kő belapult az ülepe alatt (MZ II. D 134.). A tordatúri Szent László kútja mellett letett sisakjának, fegyvereinek nyomát is látni vélték (MZ II. D 135–136.). Ugyanitt viszonylag közkeletű az a hagyomány is, miszerint a ló orrnyma látható a sziklában, amely úgy keletkezett, hogy az állat vizet keresve szomjúságában nyomta/csapta bele az orrát a sziklába (MZ II. D 142.). És mintegy kuriózumként említendő ama profánnak tűnő monda-

114 Matthias Miles: i. m. 205–206.

115 Gegő Elek: i. m. 12.

116 Lükő Gábor: *Moldva alapításának mondáihoz*. Ethnographia (1936) 50.

változat is, miszerint a pogányhavasi Szent László-kápolna melletti sziklában (egy „vassal vághatatlan kőben”) a ló vizezésnyoma látható (MZ II. D 145.). E motívum oralitásban rejlő szívósságát jelzi, hogy azt a Pesty Frigyes-féle helynévtár kéziratos feljegyzésétől függetlenül a másfél száz évvel későbbi recens szájhagyományban is fellelték.

Szent László mint lovagkirály egyike a keresztény hagiográfia harcosszentjeinek.¹¹⁷ Mint Magyarország patrónusa szerepel már a róla szóló középkori egyházi és világi dicsőítő énekekben, és őt tekintették évszázadokon keresztül Erdély és a határvédő népek védőszentjének. Szent István királyhoz hasonlóan térítő hős is, hiszen számos székelyföldi folklóradat a pogányok legyőzésében játszott szerepét említi (MZ II. D 82.2.), más erdélyi hagyományok a tatárok, törökök, sőt, az óriások legyőzőjeként aposztrofálják őt (MZ II. D 82.5., 7., 10.). A moldvai csángó folklórban a középkor századaitól örökletes népi (és egyházi) tradíció, miszerint ő volt ama tartomány felszabadítója, kiűzve Moldva földjéről a tatárokat, Magyarország és a középkori magyar ökumené keleti határát a 19–20. századra már mitikus felhanggal emlegetett Száraz-Szeretig tolva ki (MZ II. D 82.6.).¹¹⁸

E csatározások némely esztétikailag is jelentős mondatípusa szintén csak a keleti magyar nyelvterületről ismert. A tatárokkal vívott háborúval függ össze a meghosszabbított nappalról szóló narratívum (MZ II. D 85.), amelynek előzménye ismét csak az Ószövegségben lelhető fel (Józs 10,12–14.). A hadicselmotívum a *Képes Krónika* (illetve az abból kikövetkeztethető *Gesta Ladislai Regis*) egyik epizódjában, Krakko Szent Lászlónak tulajdonított ostroma kapcsán is feltűnik (MZ II. D 86.1.). Kizárólag a szájhagyományból kerültek rögzítésre mindazok a gyimesi és moldvai csángó folklórszövegek, melyek azt mesélik el, hogy a szent király összegyűjtve mindenféle lábasjóságot, az azok által keltett hatalmas lármával futamítja meg a rémisztő zajtól megriadó ellenséget (MZ II. D 86.3.).

Hasonlóképpen csakis Moldvában és a gyimesi völgyekben ismert az a hungarikumnak tekinthető történet (MZ II. D 91.), amely valószínűleg Moldvában keletkezett. A Szent László-féle húshagyat mondáját első ízben a szereti domonkos kolostorban írt *Magyar Évkönyvet* kivonatoló, 17. századi román krónikák említik,¹¹⁹ és az utóbbi száz év folklórgyűjtései lényegében változatlan formában találtak rá a recens szájhagyományban is. E monda, amely a római katolikus és az ortodox nagybőjt időpontja közötti különbségre, a nagybőjt későbbi kezdetének miértjére kínál magyaráza-

117 Vö. Sántha György: *A harcosszentek bizánci legendái*. Bp. 1943.

118 Vö. Györffy István: *Néphagyomány a Székelyföld dél-moldvai határáról*. Ethnographia XXXIV–XXXV (1923–1924). 104–105.

119 Lükő Gábor: *i. m.* 51.

tot, azontúl, hogy jellegzetes népi alkotás, csakis ortodox, illetve az ortodoxiával érintkező környezetben keletkezhetett: mivel a pogányok ellen viselt diadalmas háború elhúzódik, Szent László azt kéri a pápától/Istentől, hogy ő is részesülhessen a húshagyatban, és a farsang az ő, valamint serege és udvarnépe számára két nappal később érjen véget. E mondába ágyazódik az az egészen különleges, novellisztikus (egyes novellamesékkel – ATU 910B – rokonítható)¹²⁰ történet, amely Szent László (álruhás) hazatérését beszéli el. E külön mondatípusként értelmezhető narratív hagyomány (MZ II. D 92.) eredete szintén a moldvai folklórban kereshető, leginkább epikus kifejtésű, életképi részletekben is gazdag szövegváltozatai azonban a gyimesi csángó szájhagyományból kerültek elő.

A pogány ellenséggel vívott harcokkal (is) összefüggésben az erdélyi-moldvai Szent László-hagyománykör egy további, jól körülhatárolható csoportját alkotják azok az eredetmagyarázó mondák, melyeknek a szent király szintén központi, aktív hőse. E történetek Lászlót a teremtmény hős mítoszi (demiurgoszi) jegyeivel ruházzák fel. Eddig még csak a gyimesi csángó szájhagyományból került elő, ott viszont széleskörűen ismert az a történet, amely szerint Szent László választotta szét egymástól a földet és a vizet (MZ II. D 182.), valamint szilárdította meg a köveket (MZ II. D 181.). Az e tematikus csoportnak sarkalatos részét képező, „mikor a kő még lágy volt”-formula gyakori motívuma a sziklában látható nyomok eredetét magyarázó mondaszövegeknek is. Ugyancsak a gyimesi csángó Szent László-mondakör mitikus rétegét alkotják azok a történeti/eredetmagyarázó mondák, amelyek arról adnak hírt, hogy Szent László hozta létre a ma ismert földrajzi környezetet, lecsapolva (leeresztve) a Csíki-medencét és a Tatros völgyét borító vizeket (MZ II. D 183.). Mitikus hősként jelenik meg Szent László azokban a moldvai folklórszövegekben is, melyek arról szólnak, hogy lóháton nyargalva, a kardja/lándzsája hegyével ő árkolta ki a Szeret folyó medrét, illetve a már említett Száraz-Szeretet (MZ II. D 185.), és viszonylag különböző tájakról származó adatok arról tanúskodnak, hogy az alakja, neve részévé vált az idők folyamán különféle kozmogonikus hagyományoknak is (MZ II. D 187–190.).

Lehetséges, hogy eredetileg szintén a moldvai/székely Szent László-hagyománykör része volt az a magyar kultúrtörténetben patrocíniumcsoda néven ismertté vált monda, amelyet a 14. századi, valószínűleg Nagyváradon összeállított Névtelen Minorita-féle geszta őrzött meg. A holtában is népe segítségére siető hős toposza már a kora keresztény szentéletraj-

120 Uther, Hans-Jörg: *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography I.* Helsinki 2004 (Folklore Fellows Communications 284), 530–532.

zoknak is egyik népszerű darabja volt,¹²¹ s mint mondatípus a magyar (székely) szájhagyományban már régtől fogva létezett (jelzi ezt Csaba királyfi visszatérésének/visszavárásának mondája, amelyre már Kézai Simon 13. századi krónikája is utal). A holtából visszatérő Szent László mondája (MZ II. D 220.) azonban a Csaba-mondától független fejlemény, bár közvetett hatással lehetett a kialakulására, hiszen a monda az 1345. évi diadalmas moldvai hadjáratral összefüggésben keletkezett. A váradi eredetet támasztja alá az is, hogy a szintén harcos szentként tisztelt Demeter kultusza a középkori Váradon és környékén az országos átlagnál is virágzóbb volt,¹²² maga Várad pedig a mondai történetek egy részének helyszíneként a hadjárat kiindulópontja lehetett. A ma ismert mondaváltozatok szinte kivétel nélkül közvetlen vagy közvetett olvasmányélmény hatását tükröző szövegek,¹²³ szórványos adatok azonban a középkori tradíciók lehetséges tovább élését is felvetik. Ez utóbbi hipotézist erősítik azok a hagyományok is (a bihari Szentkozmadamján eredetmondája,¹²⁴ a gyergyói Bákainé-mondakör¹²⁵), melyeknek alaprétege nyilvánvalóan a Szent László-mondakör volt.

121 Magyar Zoltán: *Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus Kárpát-medencei redakciói*. Bp. 2001b. 118–127.

122 A kultusz középkori intenzitását jelzi a váradi Szent Demeter-kápolnán kívül a Bihar vármegyei Szentdemeter község neve, valamint Tóti (1332), Szentdemeter (1371) és Biharpüspöki (1391) templomtitulusa.

123 Vö. Arany János összes művei I. 204–207. Arany versének kultúrtörténeti jellegű elemzése: Magyar Zoltán: *Arany Szent Lászlójának művelődéstörténeti vonatkozásai*. Irodalomtörténet (1998) 4. szám, 524–533.

124 Osváth Pál: *Bihar vármegye Sárreți járása leírása*. Nagyvárad 1875. 81–83; Jakó Zsigmond: *Bihar megye a török pusztítás előtt*. Bp. 1940. 351.

125 Paal Gyula: *Bákainé*. Magyar Nyelvőr (1877) 177–178; Landgraf Ildikó (szerk.): *„Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”*. Magyar történeti mondák. Bp. 1998. 266–270; Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák I.* 158–161.

A SZENT LÁSZLÓ-MONDÁK TÍPUSMUTATÓJA (MZ II. D 1–220.)

D 1–10. „Keresztény lovagoknak oszlopa”

D 1. Egy fejfel magasabb mindenkinél. Szent László kiválasztott voltát mutatja, hogy testi valójában is kiemelkedik a többiek közül: egy fejfel magasabb mindenkinél.

KM: H. n. (LA, 3.; Madas, 1.1.3., 8.1., 10.1.1.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1.; Boldog Váradi, 1992. 603. – Gyöngyösi-kódex: Ének Szent László királyról, 12. strófa).

DT: Gúta (Gál Péter József, 2017. 596. – 1992); Somogyvár (Bosnyák Sándor, 2001. 69.).

FF: Tarcal* (Dobos Ilona, 1971. 61.).

SZ: Andrásfalva/Hertelendyfalva (Ujváry Zoltán, 1975. 186.); Gyimes: Sántatelek (MZA 47989. – Magyar Zoltán gy., 1995).

D 2. A nagy erejű Szent László.

D 2.1. A megfékezett mén. László még fiatal herceggént a sörényénél fogva megragad, és az állat hátára felpattanva megfékez egy megvadult mént.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. I. 31.; Hanusz István, 1904. 5.).

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 56.).

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 137. – Stibrányi Gusztáv gy.).

D 2.2. Szent László vágása. Szent Lászlónak akkor ereje van, hogy a kardjával/a csatabárdjával egy csapással kettévágja az ellenfelét lovasul.

AF: Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 40.).

D 5. A bágyi lakodalom. László még hercegeként részt vesz a bágyi várúr lányának lakodalmán, és iszik a pogány székelek áldozópoharából.

SZ: H. n. (Székely Mihály, 1818. 276–295.; Orbán Balázs, 1868. I. 173.; Szádeczky Lajos, 1905. 157–158.; Tóth Béla, 1896. 3. – a Csíki Székely Krónika nyomán); Bágy (Kóváry László, 1852. 139.).

D 7. Szent László természetfeletti képessége. Szent Lászlóról azt tartják, hogy „varázsló” volt, természetfeletti képességekkel bírt.

MO: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. (Bogdan, Ion szerk., 1891. 185–187., 235–237.; Lükő Gábor, 1936a. 48–50.; Sántha Attila, 2014b. 7–8. – Névtelen Krónika/Voskresenskaia letopis: 13. fejezet, 1504 k.); H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. I. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50–51.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után).

D 8. Szent László aranypalástja. Szent László, akit Aranyszövetű Lászlónak is neveznek, arannyal hímzett palástot hord.

MO: H. n.* (Panaiteescu, P. P. szerk., 1959. 234.; Sántha Attila, 2014d. 16. – Névtelen krónika, 1504 k.).

D 10. Szent László koronázása (Az angyali koronázás).

D 10.1. Szent László fejére egy angyal helyez koronát.

KM: H. n.* (Rómer Flóris, 1874. 22., 78.; Magyar Zoltán, 1996b. címlapkép; Uő, 2005c. XVIII., XXIII. – falképek).

D 10.2. Szent László fejére két angyal helyez koronát.

KM: H. n.* (CP-ik, 92.; László Gyula, 1993. 125–126., 130–131. – falképek).

→MZ II. D 114.

D 11–20. A kerlési kaland (A Szent László-legendaciklus)

D 11. Az elrabolt lány kiszabadítása. Szent László véres csatában legyőzi az országra támadó ellenséget (kunokat/tatárokat). A csata végén látja, hogy az egyik ellenséges harcos a nyergében egy magyar lánnyal próbál elmenekülni. Szent László üldözőbe veszi az ellenséges katonát, de nem tudja beérni, ezért odakiált a lánynak, hogy az övénel fogva rántsa le elrablóját a földre. Miután a lányt ezt megteszi, Szent László párviadalban legyőzi és megöli a kunt, és ezáltal megmenti a lányt.

KM: H. n. (CP, 103.); H. n. (Thuróczy János, 1488. 76.); H. n. (Bonfini, 2.3.100–135., 235.); H. n. (AnjouLeg-LA, 10–14. kép); H. n. (CP-ik, 72. oldal: iniciálé); H. n.* (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3* (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 481–483., 481. – tverji évkönyv,

Nikon-féle kézirat, voskresenki kézirat: 15. század); H. n./Bécs (László Gyula, 1993. 17. kép – a bécsi egyetem magyar anyakönyvének iniciáléja, 15. század); H. n. (Thuróczy János, 1488. – az augsburgi kiadás címlapja); H. n. (Benczédi Székely István, 1559. 167–168.); H. n. (Náray György, 1695. 133.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Csete István-Gyalogi János, 1754. 150.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 211–212. – Dőri énekeskönyv, 1763–1774);

DT: Gutor, Szentmihályfa, Felsőlövő, Bántornya (László Gyula, 1993. 165–181. – falképciklus, 14–15. század); Türije (Magyar Zoltán, 1995a. 6–8.; Lángi József, 2001. 81.; Uő, 2003a. 4–10. kép; Uő, 2017. 39–42. – falképciklus, 14. század eleje); Újszentpéter, Velike (Lángi József, 2013. 193.; Uő, 2017. 42–43. – falképciklus).

FF: Torna vármegye/Hárskút (Bonbardi, Michael, 2002. 11. – 1718, Thuróczi László nyomán: falképciklus); Kakaslomnic, Zsegra, Vitfalva, Svábfalva, Necpál, Liptószentandrás, Szepesmindszent, Pónik, Kassa, Karaszko, Rimabánya, Gömörhákos, Tereske (László Gyula, 1993. 109–162. – falképciklus, 14–15. század); Vizsoly (Jékely Zsombor–Lángi József, 2009. 425., 444–446. – falképciklus, 14. század); Vörösalma, Szlatvin (Lángi József, 2013. 193–194., 194–195. – falképciklus, 14–15. század); Rimaszombat* (B. Kovács István, 2014. 5. – falképciklus, 14–15. század); Sároskőszeg* (Ludwig Emil, 2015. 31. – falképciklus, 14–15. század); Szilice, Turócjeszen* (MZA 107981., 108680. – Magyar Zoltán gy., 2016, 2017: falképciklus); Nyit-rakoros (Kovács László szerk., 2017. 92., 98. – falképciklus, 14. század eleje); Tornaújfalva, Zsére (MZA 46441., 47711. – Magyar Zoltán gy., 1996, 1998); Pászto (Bosnyák Sándor, 2000. 138.; Uő, 2001. 65.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 137.).

AF: Ócsa (László Gyula, 1993. 163–164. – falképciklus, 13–14. század); Laskod (Lángi József, 2001. 82.; Uő, 2017. 52. – falképciklus, 14. század); Palágykomoróc (Uő, 2013. 201.; Uő, 2017. 52. – falképciklus, 14. század).

ER: Ecel, Huszt, Magyarremete (Lángi József, 2013. 193., 195–197., 201.; Uő, 2017. 43.; Uő, 2017. 43–44. – falképciklus, 14–15. század); Boroskrakkó, Somlyóújlak, Szászivánfalva (MZA 108661., 108677., 108678.; www.lovagkiraly.org/helyszinek – falképciklus, 14. század); Szászivánfalva (Lángi József, 2017. 44–47. – falképciklus, 15. század eleje); Somogyom (www.evangelikus.hu/node/14995?langue=fi – utolsó letöltés: 2017. 11. 28., MZA 109769.; Zsuppán András, 2017 – falképciklus, 14. század); Homoróddaróc (Lángi József, 2017. 47., 49. – falképciklus); Kerlés (Binder Pál, 2004. 149–150. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye); Kékes/Cegőtelke (MZA 89463. – Orbán Dániel gy., 2002); Monó (Magyar Zoltán, 2007a. 132.); Holtmaros, Sajóudvarhely, Sajószentandrás, Kőszegremete (Magyar Zoltán, 2011a. II. 177., 222., 411.); Cegőtelke – 2, Tacs (Uő, 2012a. 145–146. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Bögöz, Gelence, Maksa, Erdőfüle, Homoródszentmárton, Sepsikilyén, Sepsibesenyő I–II., Bibarcfalva, Székelyderzs, Székelydála, Csíkszentmihály (László Gyula, 1993. 57–105. – falképciklus, 14–15. század); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. XXII–XXIV.; Lángi József, 2013. 198–200. – falképciklus, 15. század); Oklánd, Csikmenaság, Csíkminszent, Sepsibesenyő (Lángi József, 2013. 193., 195., 198. – falképciklus, 14–15. század); Gidófalva (MZA 108662. – falképciklus, 14. század); Kökös, Szacsva, Szentlélek (MZA 108923., 108924., 108626. – falképciklus, 14–15. század); Székelykeresztúr (Benkő Elek–Ughy István, 1984. 13. kép; Magyar Zoltán, 2010b. 126. – kályhacsempe, 16. század első fele); Székelyderzs – 2 (MZA 91289., 91290. – Magyar Zoltán gy., 2010).

MO: Moldvabánya (Bătrîna, Lia–Bătrîna, Adrian, 1990. 172.; Magyar Zoltán, 2010a. 124. – kályhacsempé, 15. század).

D 11.1. Az elrabolt lány a váradi püspök lánya.

KM: H. n.* (CP, 103.; Bonfini, 2.3.125–135.).

ER: Cegőtelke – 2 (MZA 85020., 85022. – Orbán Dániel gy., 2008); Holtmaros (Magyar Zoltán, 2011a. II. 177.).

D 11.2. Az elrabolt lány Szent László húga.

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 481–483., 481. – tverji évkönyv, Nikon-féle kézirat, voskresenki kézirat: 15. század).

D 11.3. Az elrabolt lány Szent Anglit asszony, míg az elrablóját Tatár Tepének mondják.

KM: H. n. (Benczédi Székely István, 1559. 167–168.).

D 12. Búcsú Váradtól. Szent László kivonul seregével Nagyváradról, és az ellenség ellen indul.

DT: Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 6–7.; Lángi József, 2013a. 4–5. kép).

FF: Zsegra, Liptószentandrás, Pónik, Karaszko, Rimabánya, Tereske (László Gyula, 1993. 115–116., 119., 147–149., 161–162., 174–177., 187–188., 201–202. kép); Vizsoly (Jékely Zsombor–Lángi József, 2009. 425., 444.); Turócjeszen* (MZA 108680. – fal-kép).

ER: Szászivánfalva (Lángi József, 2017. 44. – falkép); Somogyom (www.evangelikus.hu/node/14995?langue=fi – utolsó letöltés: 2017. 11. 28., MZA 109769.; Zsuppán András, 2017 – falképciklus, 14. század).

SZ: Bögöz, Gelence, Székelydálya* (László Gyula, 1993. 22–23., 26., 28., 36–38., 99. kép); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. XXII/1. kép; Lángi József, 2013. 198–199.); Székelyderzs (Lángi József, uo., 195.); Kökös (www.lovagkiraly.org/289-kokos/?tab=st-laszlo – falkép; utolsó letöltés: 2017. 10. 31.); Oklánd (www.lovagkiraly.org/290-okland/?tab=st-laszlo – falkép; utolsó letöltés: 2017. 10. 31.).

D 12.1. Szent László búcsúja. Szent László az őt búcsúztató (váradi) püspök előtt megemeli a koronáját.

SZ: Bögöz, Gelence (László Gyula, 1993. 22–23., 26., 28., 36–38. kép); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. XXII/1. kép; Lángi József, 2013. 198–199. – fal-kép); Székelyderzs (Lángi József, uo., 195.).

AF: Bihar vármegye* (Arany János összes művei I., 1951. 205. – 1853).

D 13. A démonikus ellenfél. Szent László ellenfele, a lányrabló kun természetfeletti erővel, démonikus jelleggel rendelkezik.

D 13.1. A lányrabló kun bal kézzel íjaz hátrafelé menekülés közben.

DT: Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 7.); Bántornya (László Gyula, 1993. 231., 233–234., 237. kép).

FF: Kakaslomnic, Rimabánya (László Gyula, 1993. 106–108., 187–188. kép).
SZ: Erdőfüle, Sepsibesenyő II., Székelydálya (László Gyula, 1993. 50–52., 71–72., 101. kép).

D 13.2. A lányrabló kun szájából láng/füst csap ki.

FF: Kakaslomnic, Svábfalva, Szepesmindszent, Karaszko (László Gyula, 1993. 106–110., 137., 152., 174., 176., 182. kép).

AF: Ócsa (László Gyula, 1993. 207. kép).

SZ: Székelyderzs (László Gyula, 1993. 84–85., 89., 95. kép); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. XXIII/3. kép).

D 13.3. A lányrabló kun sebezhetetlensége. A lányrabló kun részben sebezhetetlen (a király lándzsája/a nyílvesszők nem tesznek kárt benne, csak a saját fegyvere által ölhető meg).

→MZ II. D 13.

D 14. A sebezhetetlen király. Szent László az ellenség fegyverei által sebezhetetlen, a rálőtt nyílvesszők nem tesznek kárt benne/visszapattanának róla.

DT: Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 7. – falkép).

SZ: Gelence, Erdőfüle, Sepsibesenyő I., Sepsibesenyő II. (László Gyula, 1993. 37–40., 50–52., 68–69., 70–71. kép); Szacsva (www.lovagkiraly.org/298-szacsva/?tab=st-laszlo – falkép; utolsó letöltés: 2017. 10. 31.).

D 15. Az üstökön ragadott kun. Az üldöző Szent László lova nyergében előrehajolva bal kezével megragadja az előtte vágató/vele szembeszálló kun harcos üstökét, és végez vele.

FF: Gömörhákos (László Gyula, 1993. 194–195. kép).

SZ: Gelence, Maksa, Sepsibesenyő I. (László Gyula, 1993. 37–38., 40., 45–48., 68–69. kép).

MO: Moldvabánya (Bătrîna, Lia–Bătrîna, Adrian, 1990. 172.; Magyar Zoltán, 2010a. 124.).

D 16. A lányrabló kun segítői. Az elrabolt lány a Szent László és a kun közötti párviadal során az utóbbi pártjára áll/könyörög azért, hogy a király ne ölje meg az elrablóját.

KM: H. n. (CP, 103.; Bonfini, 2.3.125–135.); H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 481., 481–483. – orosz évkönyvek, 15. század).

ER: Cegótelke (Magyar Zoltán, 2012a. 145–146. – Orbán Dániel gy.).

D 16.1. Szent László megöli a hűgát is, mert az a párviadal során az ellenséges sereg vezérét segíti.

KM: H. n. (CP, 103.); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 481., 481–483. – orosz évkönyvek, 15. század).

D 16.2. A kun pihenése. A lányrabló kun az általa elrabolt lány ölében pihen.

DT: Bántornya (László Gyula, 1993. 233–234., 236. kép).

D 17. Szent László segítői.

D 17.1. Az elrabolt lány szerepe. Az elrabolt lány aktívan részt vesz a küzdelemben: Szent László felszólítására lerántja a kunt a lóról, a király bárdját megragadva megsebzí a birkózó kun bal lábát, végül pedig a kun saját fegyverével ő mér halálos csapást az elrablójára/fejezi le az ellenséges katonát.

KM/DT: Bécs (László Gyula, 1993. 17. kép. – a bécsi egyetem magyar anyakönyvének iniciáléja, 1453); H. n./Buda (Bonfini, 2.3. 125–135.).

DT: Gutor, Szentmihályfa, Felsőlövő, Bántornya (László Gyula, 1993. 212–213., 218–220., 225–227., 232–234., 238. kép); Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 7–8.; Lángi József, 2013a. 4., 7–8. kép).

FF: Kakaslovník, Zsegra, Vitfalva, Svábfalva, Szepesmindszent, Pónik, Kassa, Karaszko, Rimabánya, Tereske (László Gyula, 1993. 106–107., 110–111., 115–118., 124–129., 135–137., 152–153., 161–162., 169–170., 174–177., 181–182., 187–189., 201–202. kép); Vizsoly (Jékely Zsombor–Lángi József, 2009. 425., 444–445.); Vörösalma, Szlatvin (Lángi József, 2013. 193–194., 194–195. – falkép); Szilice (MZA 107981. – Magyar Zoltán gy., 2016: falkép).

AF: Ócsa (László Gyula, 1993. 207–208. kép); Laskod (Lángi József, 2001. 82. – falkép); Palágykomoróc (Uő, 2013. 201. – falkép).

ER: Ecel, Huszt, Magyarremete (Lángi József, 2013. 192., 196–197., 201. – falkép); Szászivánfalva (MZA 108678. – falkép).

SZ: Bögöz, Gelence, Maksa, Erdőfüle, Homoródszentmárton, Sepsikilyén, Sepsibesenyő I–II., Bibarcfalva, Székelyderzs, Székelydália (László Gyula, 1993. 28–30., 37–42., 45–48., 50–52., 55–56., 63–64., 68., 71–72., 76–78., 82–85., 87., 89. 98–101. kép); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. XXIV/1–3. kép; Lángi József, 2013. 198–199. – falkép); Csikmenaság (Lángi József, uo., 195. – falkép).

D 17.2. Krisztus segítése. Szent Lászlót Krisztus segíti a pogányok elleni csatában.

SZ: Sepsibesenyő (László Gyula, 1993. 68–69. kép).

D 17.3. Szűz Mária segítése. Szent Lászlót Szűz Mária segíti a pogányok elleni csatában (egy tatár fogoly vallomása/egy kun felfelé nyilaz az égi jelenésre).

KM: H. n. (Névtelen Minorita, 2000. 50–51. – Geszta Lajos királyról, 1362 k.).

SZ: Bögöz, Bibarcfalva (László Gyula, 1993. 27., 31., 75. kép); Szacsva* (www.lovagkiraly.org/298-szacsva/?tab=st-laszlo – falkép; utolsó letöltés: 2017. 10. 31.).

D 17.4. A győzelmet jövendőlfő ősz öregember I. A csata előtt Szent László égi szózatot hall, majd egy ősz öregembert pillant meg, aki közli vele, hogy Isten meghallgatta a könyörgését, és a tatárok elleni harcra biztatja (majd nyomtalanul eltűnik).

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század).

D 17.6. A táltos ló segítsége. Szent László lova különleges képességekkel bír, segíti a gazdáját a küzdelemben.

KM: H. n. (AnjouLeg-LA, 11. kép; CP-ik, 72. kép).

FF: Tereske* (László Gyula, 1993. 201–202. kép).

SZ: Bögöz, Sepsikilyén (László Gyula, 1993. 28–29., 63–64. kép).

→MZ II. D 122.

D 19. A hősi álom. Szent László a győztes párviadalt követően a megmenett lány ölébe hajtva a fejét alszik.

KM: H. n. (AnjouLeg-LA, 14. kép).

DT: Szentmihályfa (László Gyula, 1993. 218., 220. kép); Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 8.; Lángi József, 2001. 81. – falkép).

FF: Zsegra, Vitfalva, Szepesmindszent, Pónik, Karaszko, Rimabánya, Tereske (László Gyula, 1993. 115–118., 124–125., 130–131., 155., 157., 159., 161–162., 174–175., 181., 188., 190., 202., 204. kép); Vizsoly (Jékely Zsombor–Lángi József, 2009. 425., 446. – falkép); Vörösalma (Lángi József, 2013. 194. – falkép).

ER: Magyarremete (Lángi József, 2013. 197., 201. – falkép); Szászivánfalva (Lángi József, 2017. 45., 47. – falkép).

SZ: Maksa, Erdőfüle, Bibarcfalva, Székelyderzs (László Gyula, 1993. 45–48., 50–52., 78., 82–86., 88–89. kép); Homoródkarácsonyfalva (Lángi József, 2013. 200. – falkép).

D 20. Egyéb motívumok.

D 20.1. A kihallgatás jelene. A trónszéken ülő Szent László előtt egy hírvívó térdel, és közli a királlyal, hogy ellenséges sereg tört be az országba.

SZ: Gelence, Homoródszentmárton (László Gyula, 1993. 36–37., 40–41., 56–57. kép); Homoródkarácsonyfalva (Lángi József, 2013. 198–199. – falkép).

D 20.3. A kun lerántása. Az üldözés közben az elrabolt lány lerántja a kunt a lova nyergéből (képileg is ábrázolva).

DT: Bántornya (László Gyula, 1993. 233–234. kép. – 14. század vége); Túrje (Magyar Zoltán, 1995a. 7–8.; Lángi József, 2001. 81.; Uő, 2013a. 4., 7. kép – falkép).

FF: Zsegra (László Gyula, 1993. 115–117. kép); Vörösalma (Lángi József, 2013. 194. – falkép).

D 20.4. A kun szíve. Lefejezése előtt a kun a kezében tartva a szívét, az elrabolt lány felé nyújtja azt (a festő ezáltal jelzi szimbolikus módon a pogány harcos megtérését).

SZ: Maksa, Sepsikilyén, Sepsibesenyő II. (László Gyula, 1993. 45–46., 63., 71. kép; Jánó Mihály, 2017. 1., 3–4. kép); Csíkmenaság (Jánó Mihály, uo., 2. kép).

D 20.5. A pihenés szimbólumai. Szent László egy többnyire háromágú fa alatt pihen, fejét a megmentett lány ölébe hajtva. A fa törzsére, ágaira felfüggesztve a király koronája, pajzsa, fegyverei láthatók, jelezve a hős pihenését/a szerelmi együttlétet.

DT: Szentmihályfa (László Gyula, 1993. 217–218. kép).

FF: Zsegra, Pónik, Karaszko, Tereske (László Gyula, 1993. 115–118., 161–162., 174–177., 181., 202., 204. kép).

SZ: Erdőfüle (László Gyula, 1993. 50–52. kép).

D 20.6. Az angyalok által őrzött álom. Szent László a megmentett lány ölébe hajtva a fejét, egy palotában pihen, és a feje fölé két angyal tartja a koronáját.

FF: Vitfalva (László Gyula, 1993. 125., 130–131. kép).

→MZ II. D 114.

D 20.7. A kun sorsa.

D 20.7.1. A kun feje a pihenő király mellett egy póznára tűzve látható.

DT: Szentmihályfa (László Gyula, 1993. 218., 220. kép).

FF: Vitfalva, Szepesmindszent, Pónik (László Gyula, 1993. 125., 130–131., 153., 155., 161–162. kép).

D 20.7.2. A póznára tűzött kun szemét holló vájja, fej nélküli testét egy róka és madarak marcangolják.

DT: Szentmihályfa (László Gyula, 1993. 218., 220. kép).

FF: Vitfalva (László Gyula, 1993. 124–129. kép).

D 20.7.3. A halott kun kiszálló lelkét a háta mögött egy ördög várja.

FF: Vitfalva (László Gyula, 1993. 124–129. kép).

D 21–30. A kővé vált pénz mondája

D 21. A kun aranyak. Szent László legyőzi az országba betörő ellenséget. A menekülő ellenséges katonák (kunok/tatárok/törökök/stb.) a sikeres menekülés érdekében aranypénzeket szórnak el maguk után, hogy üldözőiket általa feltartóztassák. Szent László imájára az eldobált ara-

nyak kővé változnak, miáltal a felszedésüknek nem lévén tovább értelme, a magyar sereg folytatja az üldözést.

KM: H. n. (Dankó József, 1893. 40., 397. – ismeretlen pálos költő, 17. század); H. n. (Tarnóczi István, 1681. 114., 122–123.); H. n. (Illyés András, 1813. 855–856. – 1682); H. n. (Magyar Simplicissimus, 1956. 243–244. – 1683); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1737. 15–16.); H. n. (Felvinczi György, 1988. 239–240. – Mausoleum, 1695); H. n. (Náray György, 1695. 134.); H. n. (Baranyi Pál, 1700); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 203–205. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Hevenesi Gábor, 1988. 56. – 1737); H. n. – 2 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 158., 174.); Türje (Lángi József, 2001. 86. – Dorffmaister István falképe, 1763); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, uo., 211–212. – Dőri énekeskönyv, 1763–1774); H. n. (Uo., 213. – Katolikus énekeskönyv, 1768–1769); H. n. (Uo., 214. – Szabados József kántorkönyve, 1769); H. n. (Bozóki Mihály, 1797. 247.); H. n. (Szent-Mihályi Mihály, 1797a. 383.); H. n. (Sándor István, 1791. 42–43.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 205. – Lelki Paradicsom, 1800); H. n. (Engel, Johann Christian, 1813. 187.); H. n. (Fessler, Ignaz Aurel, 1815. 486.; A' három magyar királyoknak' viselt dolgainak rajzolatja, Fessler után, 1815. 241.); H. n. (Mailáth János, 1828. I. 86–87.); H. n. (Garay János, 1847. 118.); H. n. (Uő, 1902. 294–295. – 1851); H. n. (Venczel Gusztáv, 1850. 78.); H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 334–339.); H. n. (Jókai Mór, 1854. 83–84.); H. n. (Tatár Péter, 1857d. 5–6.); H. n. (Vida József, 1860. 128–133.); H. n. (Pázmán Lajos, 1863. 14–15.); H. n. (Énekeskönyv, 1864. 99.); H. n. (Takács Bernardin, 1866. 240–242.); H. n. (Toldy László, 1876. 67–69.); H. n. (Katolikus egyházi énektár, 1874. 405–406.); H. n. (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 245–246. – Csizmadia Ignác Gyula kéziratos gyűjteménye, 1880-as évek); H. n. (Csiky Gerő, 1892. 67–69.); H. n. (Végházi, 1892. 26–29.); H. n. (Vida József, 1892. 76–80.); H. n. (Szent László király élete és tettei, 1892. 71–73.); H. n. (Paszlavszyk Sándor, 1892. 136.); H. n. (Szokolyszky Bertalan, 1892. 39., 42–43.); (Hetény János, 2008. 268–270. – 19. századi vallásos ponyva); H. n. (Varga Lajos, 1899. 2176–2180.); H. n. (Gaal Mózes, 1899. 65–67.; Uő, 1900. 70–72.); H. n. (Duliskovich Elek, 1901. 2.); H. n. (Barsi Ernő, 2001. 40.).

DT: Berhida (Hála József, 1987. 21., képmelléklet: 11. kép. – Johann Ignaz Cimbaltoltárképe, 1760-as évek); Türje (Dorffmaister István falképe, 1763); Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 217. – Egervári énekeskönyv, 19. század eleje); Olaszfalu (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 241–242. – Olaszfalvi énekeskönyv, 1824); Vémenéd (Magyar Zoltán, 1998a. 270. – Dobos Ilona gy., 1965); Magyarpolány (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 287.; Gál Péter József, 2017. 514.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 57.); Kapca* (Magyar Zoltán, 2010. 66.).

FF: Sárospatak (Magyar Zoltán, 1998a. 270. – Mató József gy., 1914); Kassa (EA 23999/92. – Kmeckzó Mihály gy., 1989).

AF: Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek).

ER: H. n. (Temesvári, 17.1.3.; EC, 404.); H. n. (Miles, Matthias, 1670. 205–206.); H. n. (Felvinczi György, 1988. – 17. század); H. n. (Bod Péter, 1757. 102–103.; Uő, 1982. 106.); Torda vidéke (OSZK K Quart. Lat. 3185. – egyházlátogatási útinapló, 1780); Bonchida (Felice, Caronni, 1812. 86–86.; Csiffáry Gergely–Szárász T. György, 1993. 15. – Felice Caronni barnabita szerzetes útinaplója, 1808); Gyerővásárhely (Havassy Miklós, 1851b. 1165.); Torda vidéke (Szilágyi Sándor, 1852. 306–308., 310–313.); Gyerővásárhely (Kőváry László, 1853. 130–131.; Uő, 1853b. II. 72.; Uő, 1857. 119–

120.); Torda vidéke (Jókai Mór, 1862. 85.; Hazai utazók Erdélyben, 2006. 179. – Jókai Mór útleírása, 1853); H. n. (Matusik János, 1858. 133–135.); H. n. (P. Szathmáry Károly, 1872. 109–111.); Torda vidéke (Lányok Lapja, 1878. 390–391.); H. n. (Müller, Friedrich, 1885. 193–194.); Jegenye (Jankó János, 1890. 1693.); Kalotaszeg/Bánffyhungaryad vidéke (Sebestyén Gyula, 1892. 23.); Torda, Tordaszentlászló (Borbély Sándor, 1893. 358.); H. n. (Benedek Elek, 1896. 210–211.); Bánffyhungaryad vidéke (Böngérfi János, é. n. 83–84.); Tordaszentlászló (Téglás István, 1901. 214.); Tordaszentlászló (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XX., 1901. 214.); Torda vidéke (Czárán Gyula, 1904. 71.); Torda vidéke (Pap Domokos, 1909. 49–50.); Tordaszentlászló, Gyerővásárhely (Szabó Géza, 1940. 8–9.); Aranyosszék, Mészkö (MZA 46521., 46512. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Tordaszentlászló (Boldizsár Zeyk Imre, 1991. 7.; Uő, 1992. 8.), Gyerővásárhely (MZA 48011. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyerővásárhely (KJNTA 1252-04/7. – Péter Kinga gy., 2003); Kövend (Keszeg Vilmos, 2004. I. 185.); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 136.); Kárásztelek, Szilágyszentkirály (Magyar Zoltán, 2007a. 133.); Tordaszentlászló (KJNTA 2180-08/7. – Boldizsár Zeyk Zsuzsa gy., 2008); Cegőtelke (Magyar Zoltán, 2012a. 147–148. – Orbán Dániel gy., 2008).

SZ: Oroszhegy (Kőhegyi Mihály–Merk Zsuzsanna, 1994. 81.; Magyar Zoltán, 2011a. I. 200.; Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 164. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Andrásfalva/Hertelendyfalva (Ujváry Zoltán, 1975. 187.); Istensegits (Bosnyák Sándor, 1984. 154.); Gyimes. Magyarcsügés, Komját száda (Magyar Zoltán, 2003. 179.); Csíkszépvíz – 2 (KJNTA 1859-06/12., 13–14. – Pál Katalin gy., 2006); Gelence (Magyar Zoltán, 2011a. II. 502.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 76.).

D 21.1. Miért köves a Mátra? A Szent László által üldözött ellenséges katonák olyan sok aranypénzt hánynak el, hogy e Szent László által kővé változtatott pénzekből köves máig is az a vidék (a Mátra hegység).

FF: Bolyk (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 82.).

D 21.2. A kolozsvári mészáros segítése. Szent László a keresztkomája, egy kolozsvári mészáros segítése által tudja legyőzni az Erdélybe betört tatárokat. A menekülő ellenséges katonák által eldobált és Szent László imája által kővé változtatott kőpénzekkel van tele máig is az aradi mező.

AF–ER: H. n. (Beythe István, 1583.; Hanusz István, 1893. 212.; Uő, 1893. 347.); H. n. (Brückmann, Franz Ernst, 1727. 7–8.); H. n. (Lesser, Friedrich Christian, 1738. 438–440.).

D 21.4. A szétporladt aranyak. Szent László fohászára a németek által eldobált aranypénzek szétporladnak.

FF: Szklabonya/Kürtös-patak völgye (Mikszáth Kálmán, 1899. 116.).

D 21.6. A törökök hadicsele. A törökök/tatárok vezére megelőző hadicsele gyanánt szórta aranypénzeket a magyar táborba, de Szent László átlát-

va a veszélyt, imájával kővé változtat minden pénzérmét, s így nem oszlik meg a katonái fegyelme.

KM: H. n. (Magyar Simplicissimus, 1956. 243. – 1683).

SZ: Oroszhegy (Kőhegyi Mihály–Merk Zsuzsanna, 1994. 81.; Magyar Zoltán, 2011a.

I. 200. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék).

D 22. Szent László pénze. Szent Lászlót üldözi az ellenség (kunok/tatárok/stb.), és menekülése közben aranypénzeket szór el maga után. Míg üldözői megállnak, hogy az eldobált pénzeket összeszedjék, a király biztonságos távolba jut. Utóbb az eldobált aranyak Szent László imájára értéküket veszítik: kővé változnak. A kővé vált pénzek nagy számban találhatók azóta is azon a vidéken.

KM: H. n. (Gebhart, Johann, 1856. II. 370–371.); H. n. (István bácsi naptára, 1859. 134.), H. n. (Hetény János, 2008. 271–274. – Varga Lajos kézírata, 1900 k.).

FF: Szanda (Kerny Terézia, 1996. 231. – Kusnyár Ferenc gy., 1979); Tesmag (Bosnyák Sándor, 1992. 6.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 226.); Regéc/Kolozsvár (Magyar Zoltán, 1998a. 273. – Bosnyák Sándor gy.); Alsótold (Uo. – Bosnyák Sándor gy., 1986); Dejtár (Uo. – Ekler Andrea gy.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 129.); Nyitraegerszeg (Uő, 2002. 49.); Martonyi (Uő, 2005b. 161–162.); Vecseklő (Uő, 2006b. 29.); Fülekpilis (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 83.); Csécs, Kóvár (MZA 84441., 83841. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008, 2010).

AF: Tápé (EA 14006/12. – Dobos Ilona gy., 1966); Nyírbéltek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 144.); Nagykőrös (Magyar Zoltán, 1998a. 273. – Bosnyák Sándor gy.); Galgahévíz (Bosnyák Sándor, 2001. 57.).

ER: Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.; Borbély József, 1908. 66.); Tordaszentlászló (AFAR Mg. 2296. I. b. – Vőő Gabriella gy., 1974); Tordatúr – 2 (AFAR Mg. 2349. I. aa., i. – Vőő Gabriella gy., 1978); Tordatúr (AFAR Mg. 2350. II. p. – Vőő Gabriella gy., 1978); Aranyosszentmihály (AFAR Mg. 2376. II. k. – Vőő Gabriella gy., 1979); Torda – 2 (AFAR F 14389., 14391. – Vőő Gabriella gy., 1978); Aranyosszentmihály (MZA 47842. – Zsigmond Győző gy., 1981); Aranyosszék – 15. Sinfalva, Torda – 12, Tordatúr, Várfalva (MZA 46511., 46514., 46516., 46522., 46524., 46526., 46531., 46532., 46534., 46535., 46537., 46540., 46542., 46549., 46550., 46554., 46557., 46558., 46560., 46561., 46564., 46566–46568., 46573., 46574., 46577., 46494., 46496., 46498. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1987); Torda vidéke – 3 (Vőő Gabriella, 1992. 70–71.); Torda vidéke* (Uo., 190.); Szék (Bosnyák Sándor, 1993. 11.); Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.); Torda vidéke – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 274., 275. – Vőő Gabriella gy.); Magyarvista, Szind, Tordaszentlászló – 4, Tordatúr (Magyar Zoltán, 1998a. 59., 271–272., 283.); Gyerővásárhely, Jegenye – 2, Magyariskapus, Komjátszeg, Magyargyerőmonostor, Magyarléta, Magyarlóna, Magyarvalkó, Magyarvista, Mákófalva, Noszoly, Szucság, Tordaszentlászló – 3, Torockó, Torockószentgyörgy (MZA 48009., 48010., 48012., 48016., 91430., 48026., 48007., 48027., 48008., 48041., 48014., 76813., 48004–48006., 48020., 47966., 48053. – Magyar Zoltán gy., 1998–2010); Várfalva (Magyar népi kultúra, 1999. 40. – Keszeg Vilmos gy.); Mésző (MZA 46884. – Keszeg Vilmos gy., 1990-es évek); Inaktelke (Bosnyák Sándor, 2001. 57.); Aranyosszentmihály (Keszeg Vilmos, 2004. I. 186.); Gyerővásárhely, Jegenye, Magyariskapus, Magyargyerőmonostor – 2, Magyarlét-

ta, Magyarókerke, Magyarvista – 2, Nagykapus, Szucság, Tordaszentlászló – 2, Türe (Magyar Zoltán, 2004a. 136–143.); Lőrincréve, Miriszló, Magyarlapád (Uő, 2008a. 151–152.); Kövend – 5, Mészkö – 2, Sinfalva – 3, Szind, Tordatúr, Várfalva – 3, Györgyfalva (Uő, 2011a. I. 422., 426–427., 458., 472.); Cegőtelke – (MZA 108875. – Magyar Zoltán gy., 2017).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 272.); Andrásfalva, Gyerogyóremete (Bosnyák Sándor, 2001. 58.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 180.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (Uő, 2008b. 69., 139.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 255.); Kászonalitíz (Uő, 2011a. I. 65.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106227. – Magyar Zoltán gy., 2016).

MO: Klézse (MZA 66674. – Lőrinczi Kinga gy., 2001).

D 22.1. Szent László a pénze fogytával egyéb értékeit is odadobja az üldözői elé, mely tárgyak szintén kővé változnak.

AF: Tápé (EA 14006/12. – Molnár Imre gy., 1964).

ER: Kövend (Magyar Zoltán, 2011a. I. 427.).

D 22.2. A Szent László által elszórt pénzekből hatalmas kősziklák lesznek, és az üldözők ezért nem tudják folytatni az üldözést.

ER: Torda (MZA 46499. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 22.4. Szent László hadicselből szórat pénzt az ellenséges katonák közé. / Szent László a saját katonáival kavicsokat szedet össze, és fohászára azok aranypénzekké változnak. Mikor az ellenség az aranyakra veti magát, Szent László rajtuk üt és legyőzi őket.

FF: H. n. (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 267–268. – 19. századi népi költő verse).

AF: Nyírbéltek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 144.).

D 22.6. A Tordai-hasadékból található kőpénzeket (eredetileg aranyakat) Szent László véletlenül hullajtja el.

ER: Aranyosszék – 2 (MZA 46513., 46519. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 22.7. Szent László az aranyait a szegények számára szórja el, ám a pénzek kővé változnak.

ER: Magyarkiskapus (Magyar Zoltán, 2004a. 139.).

D 22.9. A kőpénzekben Szent László arcképe látható.

ER: Szucság (Magyar Zoltán, 2004a. 137.).

D 23. A kőpénzek. A Szent László által/a kunok által elszórt kőpénzek máig is nagy számban lelhetők fel az adott vidéken.

DT: Bajót (Pesty Frigyes, 1864. Komárom vármegye, 7.); Zirc (Majzon László, 1938. 344.).

FF: Nyitraegerszeg (MZA 47708. – Magyar Zoltán gy., 1998).

ER: Bánffyhunad, Tordaszentlászló (Bzenszky Rudolf, 1913. 35. – 1699); Kalotaszeg (Kőváry László, 1853. 131. – 1727); Magyargyerőmonostor (Fichtel, Johann Ehrenreich, 1780. 47–48.); Torda (OSZK K Quart. Lat. 3185/93.); Gyerővásárhely (Matusik János, 1854. 15–16.); Magyarvalkó (Müller, Friedrich, 1885. 193–194.); Gyerővásárhely (Vincze Ferencz, 1891. 138.); Gyerővásárhely, Magyarléta (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XX., 1901. 176., 206.); Magyarkiskapus (Szabó T. Attila, 1942. 174.); Magyarvalkó, Magyargyerőmonostor (Kósa László, 1980. 23.); Zsobok (Kalotaszeg, 1990. 3. szám, 4.); Magyarléta (EA 25363/18. – Janitsek Jenő gy., 1993); Sáromberke (EA 26193. – Gub Jenő gy., 1995); Torda (Magyar Zoltán, 1998a. 271. – Vöö Gabriella gy.); Kalotaszentkirály-Zentelke, Magyarlóna, Magyarvalkó – 2, Szucság – 2 (MZA 48017., 48019., 48015., 48018., 48021., 48022. – Magyar Zoltán gy., 1998–1999); Kövend, Sinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 423., 428.).

SZ: Ditró (MZA 46671. – Bosnyák Sándor gy., 1980-as évek).

D 31–40. A kettéhasadt hegy mondája

D 31–33. A kettéhasadt hegy. Szent Lászlót üldözi az ellenség (kunok/tátarok/pogányok/stb.), és már majdnem utoléri, amikor a király Istenhez fohászkodik megmenekülése érdekében. Isten meghallgatva a szent király könyörgését, csodát tesz: László mögött meghasad a hegy, és hatalmas szakadék keletkezik/a keskeny hasadék, amelyet László a lovával átugrat, nyomban szélesre tágul. Az üldözők megtorpannak a keletkező hatalmas hasadék peremén/belezuhannak a szakadékba, Szent László pedig az isteni csoda által megmenekül.

D 31. A Tordai-hasadék keletkezése.

DT: Vörösmart („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 68. – Hegedűs Antalné gy., 1994–1995); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 62.).

FF: Kassa (EA 23999/92. – Kmeckzó Mihály gy., 1989); Szögliget, Perkupa (MZA 48064., 48067. – Magyar Zoltán gy., 1997); Lucska (MZA 84301. – Magyar Zoltán gy., 2001); Béd (Uő, 2002. 50.); Martonyi (Uő, 2005b. 161–162.); Ipolynyitra (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 84.); Kövecses (MZA 92410. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Biri (BIMA 142-83/29. – Ratkó Lujza gy., 1981); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 214–215. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Apátfalva (MZA 47984. – Sinkó Rozália gy., 1999); Simonyifalva (MZA 99508. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

ER: Torda vidéke (Miles, Matthias, 1670. 205–206.); Torda vidéke (OSZK K Quart. Lat. 3185/93. – Itinerarium, 1780); Torda vidéke (Paget, John, 2011. 310–311. – 1839); Torda vidéke (Szilágyi Sándor, 1852. 306–313.); Torda vidéke (Kőváry László, 1853. 108–109.; Uő, 1853b. 72.; Uő, 1857. 118.); Torda vidéke (Vita Zsigmond, 1975. 192.; Hazai utazók Erdélyben, 2006. 179. – Jókai Mór útleírása, 1853.; Jókai Mór, 1921. 6.); Torda vidéke (A Nagy Világ Képekben, 1855. 141. – Kőváry László cikke); Torda vidéke (Budapesti Visszhang, 1856. 161–162.); Torda vidéke (Az Ország Tükre,

1862. 278.); Torda (Hunfalvy János, 1864. III. 27.); Torda vidéke (Müller, Friedrich, 1885. 244.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 416–417.); Aranyosszék (Borbély Sándor, 1893. 360.; Uő, 1894. 1.); Magyarpetérd* (Uő, 1893. 360.; Uő, 1894. 1.); Torda vidéke (Hanusz István, 1893. 211., 341.; Uő, 1899. 9.; Uő, 1900. 70.; Uő, 1902. 75.); Torda vidéke (Benedek Elek, 1896. V. 209–210.); Uő, 1926. 40–41.); Torda vidéke (Gaal Mózes, 1900. 69–70.); Torda vidéke (Az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képen XX., 1901. 214–215.); Torda vidéke (Czárán Gyula, 1904. 71.); Torda (MTA NTI K 648/28. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek); Torda – 2, Tordatúr (AFAR F 14389., 14402., 14381. – Vöö Gabriella gy., 1979); Tordatúr – 3 (AFAR Mg. 2349. I. aa., b-c., i. – Vöö Gabriella gy., 1978); Tordatúr (AFAR Mg. 2350. I. b. – Vöö Gabriella gy., 1978); Mészkö (AFAR Mg. 2375. I. u. – Vöö Gabriella gy., 1979); Szind (AFAR Mg. 2381. II. i. – Vöö Gabriella gy., 1979); Torda vidéke – 4 (Vöö Gabriella, 1992. 67–68.); Torda vidéke – 3 (Uő, 1992. 185–186.); Torda vidéke* (Uo., 185–187.); Aranyosszék – 32, Aranyosszentmihály – 3, Aranyospolyán – 2, Bágyon – 2, Mészkö, Sinfalva, Szind, Torda – 2, Tordatúr, Várfalva (MZA 46506., 46508., 46510., 46520., 46522., 46523., 46525., 46526., 46528., 46530–46535., 46537., 46548., 46550., 46553–46557., 46559–46561., 46566., 46568., 46491., 46492., 46495., 46498., 46499., 46507., 46841. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Mészkö (MZA 47032. – Keszeg Vilmos gy., 1990-es évek); Méra (MZA 48034. – Bosnyák Sándor gy., 1990-es évek); Magyarremegye (Bosnyák Sándor, 1992. 6.); Szováta (EA 26193/24. – Gub Jenő gy., 1995); Magyarvista (Magyar Zoltán, 1998a. 276. – Bosnyák Sándor gy.); Szind, Tordatúr – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 274., 283., 296.); Felvinc, Gyerővásárhely, Istvánháza, Királyfalva, Kispetri, Komjátszeg, Magyargyerőmonostor, Magyarlapád, Magyarlóna, Magyarózd – 2, Magyarvista, Marosdécse, Marosnagylak, Nagye nyed, Nagypetri, Noszoly, Szamosardó, Szucság, Torockó – 2, Torockószentgyörgy – 2, Zsobok (MZA 47964., 48028., 47641., 47954., 48029., 91430., 48026., 48044., 48047., 48027., 47963., 48045., 48041., 48046., 48049., 48048., 48024., 76813., 48054., 48030., 47966., 48052., 48050., 48051., 48031. – Magyar Zoltán gy., 1998–2010); Tordatúr – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 146., 147–148.; Gál Péter József, 2017. 265.); Várfalva (Magyar népi kultúra, 1999. 40. – Keszeg Vilmos gy.); Harasztos (Zsigmond Győző, 2000. 60.); Déva, Szék – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 61–62.); Torda (Nagy Ilona, 2002. 365.); Aranyosszentmihály – 2, Felvinc, Kercsed (Keszeg Vilmos, 2004. I. 185–186.); Gyerővásárhely, Magyariskapus, Magyarfenes, Magyargyerőmonostor, Magyarvista, Sztána, Tordaszentlászló, Türe, Zsobok (Magyar Zoltán, 2004a. 137., 139–141.); Magyarbénye – 2, Magyarpéterfalva (Uő, 2005a. 55–56.); Bogdánd, Egrespatak, Monó, Szilágypanit (Uő, 2007a. 132.); Csombord – 2, Felenyed, Felvinc, Lőrincréve – 2, Magyarbagó, Magyarbükös, Marosdécse, Miriszló, Szászújfalva (Magyar Zoltán, 2008a. 149–152.); Aranyosrákos, Kövend – 7, Mészkö – 4, Sinfalva – 3, Várfalva – 3 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 422–427.); Szind, Tordatúr (Uo., 455., 457.); Ajton, Györgyfalva – 2, Kolozs, Kolozspata (Uo., 2011a. I. 470–471.); Kőszegremete (Uő, 2011a. II. 411.); Mezőveresegyháza, Bethlen (Uo., 123. – Orbán Dániel gy.); Magyarfráta, Mezőveresegyháza (Magyar Zoltán, 2012a. 147.).

SZ: Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 70. – Balázs Árpád gy., 1973); Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 154.); Gyergyóremete (MOA 14563. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Gyimes: Sántatelek, Magyarcsügés (MZA 48003., 48001. – Magyar Zoltán gy., 1995, 2000); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 277.; Uő, 2008b.

68.); Gelence (Uő, 1998a. 276.; Uő, 2011a. II. 502.); Székelyszenterzsébet, Szentegyháza, Madéfalva (Uő, 1998a. 275–276. – Bosnyák Sándor gy.); Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 2001. 58.); Gyimes: Antalok száda, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 178.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 140.).

MO: Klézse (MZA 66674. – Lőrinczi Kinga gy., 2001).

D 32. A Szádelői-hasadék keletkezése.

FF: Szádelő (Édes János, 1839. 75.); Torna vármegye (Tompai Mihály, 1846. 164.; Uő, 1870. 388.; Hanusz István, 1899. 13.; Uő, 1900. 64.); Szádelő (Budapesti Hirlap, 1881. december 31.); Szádelő (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XVIII., 1900. 264.); Szádelő (Szerényi Nándor, 1914. 6.); Szádelő (Lábán Antal–Keresztury Kálmán, 1927. 72.); Kassa (EA 23999/1. – Kmeczko Mihály gy., 1989); Torna (Gál Péter József, 2017. 423. – 1990-es évek első fele); Debrőd – 4, Szepsi, Szögliget, Torna, Zsarnó (MZA 48055., 48057., 48058., 48115., 46954., 48065., 48069., 46419. – Magyar Zoltán gy., 1995–1998); Áj – 2, Hídvégardó, Lucska, Méhész, Szádudvarnok, Torna – 2, Tornahorváti, Tornaújfalu, Zsarnó (Magyar Zoltán, 1998a. 268., 278–281., 299.); Áj, Debrőd – 2, Dernő, Tornagörgő, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 128–129., 133.); Szeszta (Bosnyák Sándor, 2001. 62.); Szádalmás, Bodolló, Csécs (MZA 84302., 84424., 84426. – Magyar Zoltán gy., 2008); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 67.).

D 33. A szentkúti Szent László ugratása-hasadék keletkezése.

FF: Drégelypalánk, Maconka (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Nógrád megye (MZA 550. – Bosnyák Sándor gy., 1980-as évek); Dejtár (MZA 46649. – Ekler Andrea gy., 1995); Dejtár (Magyar Zoltán, 1998a. 281. – Ekler Andrea gy.); Szécsénykovácsi, Rátósmúlyad (MZA 84121., 84122. – Varga Norbert gy., 2002, 2003); Fülekpilis (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 83.); Inám, Csécs, Szalatnya, Gyürki (MZA 71331., 84441., 83844., 89710. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy. 2008–2011); Zsére (MZA 108712. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017); Bernecebaráti (MZA 110631. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Jászdózsa (Gulyás Éva, 1976. 59.); Kartal (Magyar Zoltán, 1998a. 282. – Bosnyák Sándor gy., 1986); Galgamácsa (Uo., 300. – Villányi Péter gy.); Zsámbok (Bosnyák Sándor, 2001. 63.).

D 34. A Szent László által keletkező hasadék. Isteni segítséggel Szent László maga hasítja ketté a hegyet.

D 34.1. Szent László a kardjával csap a földre/sziklára, és a kardvágás nyomán keletkezik a hasadék/hasad ketté a hegy.

DT: Zsitkóc (Magyar Zoltán, 2010. 66.).

FF: Somodi (Magyar Zoltán, 1998a. 181.; Uő, 2001a. 129.); Tornaszentjakab (Uo., 280.; Uő, 2001a. 129.); Torna (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 243.; Gál Péter József, 2017. 423.); Bükkszentlászló (HOMNA 7324/1. – Sinkó Zsófia gy., 2003).

ER: Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 140. – Vőő Gabriella gy., 1974); Aranyosszentmihály (MZA 47842. – Zsigmond Győző gy., 1981); Aranyosszék, Aranyosgyéres, Torda – 2, Várfalva (MZA 46509., 46500., 46494., 46496., 46536. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1987); Csegez (Keszeg Vilmos, 2004 I. 185.); Küüllődombó

(Magyar Zoltán, 2005a. 56.); Torockó (Uő, 2008a. 149.); Csegez, Tordatúr (Uő, 2011a. I. 423., 455.).

SZ: Korond (Magyar Zoltán, 1998a. 276. – Dobos Ilona gy., 1964).

D 34.1.1. Szent László menekülés közben kardjával vág utat a hegyen keresztül maga és katonái számára.

ER: Aranyosszék (MZA 46509. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 34.2. Szent László a csatabárdjával csap a földre/sziklára, és úgy keletkezik a hasadék.

ER: Aranyosszentmihály (MZA 47842. – Zsigmond gy., 1981); Torda (MZA 46505. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Magyarnemegye (Bosnyák Sándor, 1992. 6.).

D 34.3. Szent László egy pálcával/búvös vesszővel érinti meg a sziklát/csap rá a földre, és úgy szakad ketté a hegy.

FF: Szádelő (Stibrányi Gusztáv, 1993. 14–15.); Tornahorváti (Magyar Zoltán, 1998a. 281.); Torna (Uő, 2001a. 115.); Jánok (MZA 84425. – Magyar Zoltán gy., 2008).

ER: Aranyosszék (MZA 46493. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Enyedszentkirály, Maroskoppánd (Magyar Zoltán, 2008a. 150.).

SZ: Gyimes: Ugra pataka* (Magyar Zoltán, 1998a. 285.).

D 35. A Szent László lova patkója nyomán keletkező hasadék. A menekülő Szent László lova a patáját hozzáveri a sziklához/a ló patája beleakad egy sziklarepedésbe, és úgy hasad ketté a hegy.

AF: Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek).

ER: Torda vidéke (Paszlavszky Sándor, 1892. 136.); Aranyosszék – 3, Torda – 4 (MZA 46504., 46551., 46552., 46497., 46501., 46529., 46540. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Torda vidéke (Vőő Gabriella, 1992. 68.); Maroscsúcs, Marosnagylak (Magyar Zoltán, 2008a. 150.).

D 36. Az isteni figyelmeztetés. Szent Lászlót egy láthatatlan hang figyelmezteti menekülés közben arra, hogy ne álljon meg, és azt követően hasad ketté a hegy mögötte.

ER: Torda vidéke (Vőő Gabriella, 1992. 67.).

D 38. A szakadékba zuhanó üldözők. A Szent Lászlót üldöző ellenséges katonák már nem képesek visszafékezni a lovaikat és a keletkező szakadékba zuhannak, ott lelik halálukat.

FF: Szádelő (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben XVIII., 1900. 264.); Dejtár (MZA 46649. – Ekler Andrea gy., 1995); Méhész (Magyar Zoltán, 1998a. 278–279.); Debrőd – 2 (Uő, 2001a. 129.); Béd (Uő, 2002. 50.); Palást (MZA 63948. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 214–215. – Bende Tóth Tibor gy., 1980); Apátfalva (MZA 47984. – Sinkó Rozália gy., 1999); Helvécia (Merinu Éva, 2006. 375.).

ER: Torda vidéke (Budapesti Visszhang, 1856. 161.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 416–417.); Torda vidéke (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XX., 1901. 214–215.); Torda vidéke (Czárán Gyula, 1904. 71.); Aranyosszék (AFAR F 14394. – Vöő Gabriella gy., 1978); Szind (AFAR MG. 2381. II. i. – Vöő Gabriella gy., 1979); Torda vidéke* (Vöő Gabriella, 1992. 185.); Magyar-nemegye (Bosnyák Sándor, 1992. 6.); Méra (MZA 48034. – Bosnyák Sándor gy., 1990-es évek); Mészkö (MZA 47032. – Keszeg Vilmos gy., 1990-es évek); Magyarvista (Magyar Zoltán, 1998a. 276. – Bosnyák Sándor gy.); Aranyosszék – 9, Aranyospolyán – 2, Aranyos-szentmihály, Bágyon, Mészkö, Szind, Torda – 12, Tordatúr (MZA 46492., 46494–46496., 46498., 46499., 46501., 46506., 46510., 46512., 46516., 46518–46520., 46522., 46523., 46526., 46529., 46530., 46532., 46539., 46540., 46542., 46543., 46545–46547., 46554. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Zsobok (Magyar Zoltán, 2004a. 140.); Monó (Uő, 2007a. 132.); Csombord, Magyarbükkös, Torockó (Uő, 2008a. 149.); Kövend, Sinfalva, Mészkö, Györgyfalva (Uő, 2011a. I. 423., 426–427., 471.).

SZ: Szováta (EA 26193. – Gub Jenő gy., 1995); Gyimes: Sántatelek (MZA 48003. – Magyar Zoltán gy., 1995); Székelyszenterzsébet, Madéfalva (Magyar Zoltán, 1998a. 275., 276.); Gyimes: Sántatelek, Áldomás pataka (Uő, 2003. 178., 178–179.).

D 38.1. Amikor meghasad a hegy, az ellenséges katonák ijedtükben halnak meg.

ER: Torda (MZA 46507. – Keszeg Vilmos gy., 1988).

D 38.2. A hasadék mélyéről előkerülő csontvázak az oda lezuhant ellenséges katonák és lovaik maradványai.

ER: Torda (MZA 46495. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 40. A kettévált folyó. A menekülő Szent László előtt kettéválik a folyó, és ezáltal tud átkelni a túlsó partra. Üldözői is utána nyomulnak, de a víz összecsap a fejük fölött, és mindnyájan megfulladnak.

FF: Kóvár (MZA 83842. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

ER: Kárásztelek (MZA 98098. – Magyar Zoltán gy., 2013).

D 40.1. Az összecsukódó folyó. Szent László imájára a folyó partjai összecsukódnak, és a folyómeder gyeppelel benőtt mezővé változik.

FF: Szklabonya/Kürtös-patak völgye* (Mikszáth Kálmán, 1899. 116.).

D 41–60. Szent László kútja

D 41. Csodás vízfakasztás I. (Szent László imájára víz fakad). Szent László a seregével olyan kietlen vidékre téved, ahol napokon keresztül nem találnak vizet. Hogy megmentse katonáit a szomjhaláltól, Szent László Istenhez fohászkodik, és közbenjárására Isten csodát tesz: hamarosan forrásra találnak/bővizű forrás fakad egy sziklából/a földből.

KM: H. n. (Illyés András, 1813. 855–856. – 1682); H. n. (Hevenes Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1737. 15–16.; Uő, 1998. 41.); H. n. (Náray György, 1695. 132–134.); H. n. (Baranyi Pál, 1700); H. n. (Illyés István, 1708. 257.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Hevenes Gábor, 1988. 56. – 1737); H. n. – 3 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 140., 158., 174.); H. n. (Uo., 212. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774); H. n. (Uo., 213. – Katolikus énekeskönyv, 1768–1769); H. n. (Bozóki Mihály, 1797. 247–248.); H. n. (Szent-Mihályi Mihály, 1797a. 383–384.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 205–206. – Lelki Paradicsom, 1800); H. n. (Engel, Johann Christian, 1813. 187.); H. n. (Fessler, Ignaz Aurel, 1815. 486.); H. n. (Tompai Mihály, 1846. 164.; Uő, 1870. 387.); H. n. (Venczel Gusztáv, 1850. 78.); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 202.); H. n. (Tatár Péter, 1857d. 5.); H. n. (Énekeskönyv, 1864. 99.); H. n. (Takács Bernardin, 1866. 240–242.); H. n. (Katholikus egyházi énektár, 1874. 405–406.); H. n. (Hetény János, 2008. 268–270. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele); H. n. (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 239. – Endrődi ima-énekeskönyv); Gyirmót (Lancendorfer Zsuzsanna, 1995/1996. 3.); H. n. (Barsi Ernő, 2001. 40.).

DT:

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 217–218. – Egervári énekeskönyv, 19. század eleje); Olaszfalu (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 241–242. – Olaszfalu énekeskönyv és Kántorkönyv, 1824); Tök (Magyar Zoltán, 1998a. 288. – Bosnyák Sándor gy.); Kapca (Magyar Zoltán, 2010. 66.). AF: Szentetornya (Harangozó Imre, 2014. Borító: fülszüveg).

– Egy Somogy megye (fizgoi) forrás: H. n.* (Fehér M. Jenő, 1968. 352., 356. – 13. század, kétes hitelű adat).

– A bakonyszentlászlói gyógyforrás: Bakonyszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 296.; Gál Péter József, 2017. 527.).

– A jádsi Szentkút: Jásd (MZA 48191. – Magyar Zoltán gy., 2008).

FF:

– A szentkúti forrás: Mátraverebély-Szentkút (OSZK K Quart. Lat. 3050/351. – 1735), Mátraverebély-Szentkút (Szentmihályi Mihály, 1797. 22.); Mátraverebély-Szentkút (OSZK K Fol. Hung. 2378/13. – Lencsés Kornél gy., 1863); Mátraverebély-Szentkút (Salgó János, 1889. 12.); Mátraverebély-Szentkút (Magyarország, 1925. június 18.); Mátraverebély-Szentkút (Lévay Mihály, 1934. 394.); Túróc völgye (Ujváry Zoltán, 1983. 91.); Mátraverebély-Szentkút (Szenthelyi-Molnár István–Mauks Márta, 1988. 89.); Mátraverebély-Szentkút (Magyar Zoltán, 1998a. 292.); Medveshidegkút (Uő, 2006b. 29.); Deresk, Inám, Palást (MZA 62950., 71331., 83847. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2010).

– A gyöngyös-benepusztai Hármass-forrás (László-forrás/László-patak): Gyöngyös (Timon Sámuel, 1999. 117. – 1735); Gyöngyös (Bél Mátyás, 2001b. 51. – 1730–1735);

Gyöngyös (Szentmihályi Mihály, 1797. 23.); Gyöngyös (EA 2455/3. – Benkóczy Emil gy., 20. század eleje); Gyöngyös (Gyöngyösi Kalendárium, 1909. 61–62.); Gyöngyös (Varga Tivadar, 1912. 193.); Gyöngyös (Heves megye földrajzi nevei IV., 1988. 137.); Márianosztra, Bernecebaráti (MZA 110171., 110633. – Magyar Zoltán gy., 2017).

– A depródi Szent László-forrás: Jászó (Bonbardus, Michael, 1750. 502.); Jászó/Debrőd (Podhradszky József, 1836. I. 51–52.); Torna vármegye (Tompá Mihály, 1846. 164.; Hanusz István, 1899. 13., Uő, 1900. 64.); Jászó/Debrőd (Böngérfi János, é. n. 83.); Buzita (EA 23379/14. – Kmeckó Mihály gy., 1984); Debrőd (Stibrányi Gusztáv, 1994–1995. 9. szám, 4.); Debrőd (MZA 48075. – Magyar Zoltán gy., 1995); Bódvavendégi, Debrőd, Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 1998a. 286., 294.); Szádudvarnok, Debrőd (Uő, 2001a. 132., 247.); Kiskovácsvágása (MZA 62946. – Magyar Zoltán gy., 2008).

– A Szád-patak forrása: Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 67.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Gímes (MZA 47709. – Magyar Zoltán gy., 1998); Kolon (Magyar Zoltán, 2002. 48.); Bodolló (MZA 101965. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF:

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Jászárokszállás (Varga Lajos, 1899. 2180–2182.); Tápé (EA 14006/2. – Molnár Imre gy., 1964).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: H. n. (Temesvári, 17.1.3.; EC, 404.); Torda vidéke (Bod Péter, 1757. 102–103.); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 70.); Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.); Aranyosszentmihály (Keszeg Vilmos, 2004. I. 186.); Magyarborzás (Magyar Zoltán, 2011a. II. 123. – Orbán Dániel gy.). FF: Kövecses (MZA 92410. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Magyarlóna (MZA 48040. – Magyar Zoltán gy., 1999); Magyarbénye* (Magyar Zoltán, 2005a. 56.); Szászújfalú (Uő, 2008a. 152.).

SZ:

– A tordatúri Szent László kútja: Gyimes: Buha pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 285.).

– Az oroszhegyi Urusos kút/Szent László kútja: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 177.); Székelyvarság (Uő, 2011a. I. 199.).

– A pogányhavas Küpüs-kút: Gyimes: Ciherek pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 61.); Székelyvarság (Magyar Zoltán, 2011a. I. 200–201.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 39–40.); Gyimes: Áldomás pataka, Kostelet (Magyar Zoltán, 1998a. 276–277., 285–286.); Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 57.); Gyimes: Áldomás pataka, Sántatelek, Ugra pataka (Magyar Zoltán, 2003. 176–179.); Gyimes: Lesőd (Magyar Zoltán, 2009a. 255.); Csíkmenaság (MZA 65969. – Magyar Zoltán gy., 2009).

D 42. Csodás vízfakasztás II. (Szent László által fakasztott forrás). Szent László isteni segítséggel (a fohászat követően) aktív részese a vízfakasztásnak.

D 42.1. Szent László a kardjával fakaszt vizet. Szent László a kardjával beleszúr a földbe/sziclába, és az így keletkező részből forrás/patak fakad.

KM: H. n. (Garay János, 1847. 117–118.); H. n. (Uő, 1092. 291. – 1851); H. n. (Jókai Mór, 1854. 84–85.); H. n. (Tatár Péter, 1857d. 46–55.); H. n. (Vida József, 1860. 128–133.); H. n. (Végházi, 1892. 26.).

DT:

– A bakonyszentlászlói gyógyforrás: Bakonyszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 296.).

– A balatonhenyei László-folyó: Balatonhenye (Lukács László, 1986. 19.; Uő, 1998. 215.; Uő, 2013. 68.).

– A búcsúszentlászlói Szent László kútja: Egyházaskozár (MZA 66660. – Bosnyák Sándor gy., 1987).

– A püspökszentlászlói forrás: Püspökszentlászló (MZA 91425. – Magyar Zoltán gy., 2008).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Gersekarát* (EA 2702/2. – Dömötör Sándor gy., 1951); Martonvásár (IKMNA 90-16/2. – Hamperger Anita és Verestói Nárcisz gy., 1990); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 66.).

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Mátraverebély-Szentkút (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 267–269. – ismeretlen költő, 19. század vége); Mátraverebély (Nógrád vármegye, 1911. 82.); Mátraverebély (Szendrey Zsigmond, 1921. 130–131.); Mátraverebély-Szentkút (Zadravecz István, 1934. 206–209.); Karancsság (Hetény János, 2000. 46. – 1952); Márkháza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 261.); Nógrádsipek (Bosnyák Sándor, 2000. 138.); Egyházaskozár (Magyar Zoltán, 2006b. 29.).

– A gyöngyös-benepusztai Hármaskút-forrás (László-forrás/László-patak): Gyöngyös (Csiffáry Gergely, 2005. 105. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Gyöngyös (Sebők László, 1880. 33–36.); Gyöngyös (Hanák Kolos, 1888. 125.); Gyöngyös (Siegmet Károly, 1889b. 53.); Gyöngyös (Kandra Kabos, 1890. 12.); Gyöngyös (Márki Sándor, 1890. 150.); Gyöngyös (Hanusz István, 1893. 344.; Uő, 1900. 231.); Gyöngyös (Soós Elemér, 1912. 51–52.); Gyöngyös (Szendrey Zsigmond, 1920. 49.); Gyöngyöspata (EA 12864/24. – Nagy Judit és Orosz Ildikó gy., 1961); Mátrafüred (EA 15625/12. – Vészi Edit gy., 1967); Mátraháza (Szombathy Viktor, 1984. 207.); Mátraháza (Gál Péter József, 2017. 455. – 1991); Gyöngyös (MZA 48146. – Magyar Zoltán gy., 2007).

– A debrődi Szent László-forrás: Debrőd – 2 (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 340., 475.); Debrőd (Patrubány Lukács, 1901. 240.); Debrőd (Csatári István–Ölvendi János szerk., 1939. 20–21.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 191.); Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 286.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 132.).

– A Szádelői-hasadékban fakadó Szent László kútja: Szádelő (Magyar Zoltán, 1998a. 286.; Uő, 2001a. 131.).

– A bényi Szentkút: Bény (Hála József, 2000. 347. – Pesty Frigyes, 1864. Esztergom vármegye); Bény (Csókás Ferenc, 1993. 9.; Uő, 2004. 104.); Bény (EA 25029/15. – Csókás Ferenc gy., 1993; Csókás Ferenc, 2004. 99.); Bény (MZA 83636. – Magyar Zoltán gy., 1998); Bény (Hála József, 2000. 348.; Csáky Károly, 2010. 17–18.); Palást (MZA 83848. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

– A nagyhindi Királykút: Kálaz, Nagyhind – 2* (MZA 83503–83505. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Bükkszentlászló (HOMNA 7324/1. – Simkó Zsófia gy., 2003); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004a. 158.); Aha (MZA 83502. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 67.).

AF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Jászárokszállás (Varga Lajos, é. n. 4–11. – 1900 k.; Hetény János, 2008. 273.); Tura (Magyar Zoltán, 1998a. 288. – Bosnyák Sándor gy.).

– A kisvárdai Savajóska: Szabolcs vármegye (Csiky Gerő, 1892. 69.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek); Jászárokszállás, Tiszabökény (Magyar Zoltán, 1998a. 287., 288. – Bosnyák Sándor gy.); Tura (Bosnyák Sándor, 2001. 64.); Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 53.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Aranyosszék, Tordatúr (MZA 46515., 46518. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Magyarpeterd* (Vöő Gabriella, 1992. 188.); Tordatúr – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 282.; Uő, 2011a. I. 456.); Tordaszentlászló – 2 (Uő, 2004a. 140.); Királyfalva (Uő, 2005a. 56.); Felenyed (Uő, 2008a. 152.); Mészkö, Szind, Tordatúr – 2, Kólozs (Uő, 2011a. I. 426., 456., 471.).

– A Tordai-hasadék Szent László forrása/a Hesdát pataka: Torda (MZA 46496. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

– A magyarfrátai Keserűkút: Magyarfráta (Magyar Zoltán, 2012a. 149.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Nagymoha (AFAR Mg. 1534. I. p. – Faragó József gy., 1967); Aranyosszék, Aranyosgyéres (MZA 46841., 46502. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Szék (Magyar Zoltán, 1998a. 284. – Bosnyák Sándor gy.); Kárásztelek (MZA 98099. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos/kút/Szent László kútja: Oroszhegy, Székelyvarság (Báth János, 1996. 81.; Uő, 1998. 37.; Uő, 2001. 35.); Gyimes: Sántatelek (Gál Péter József, 2017. 134. – 1996); Székelyvarság (Mészáros Ágnes, 1998. 445.); Oroszhegy (Harangozó Imre, 1998. 56–57.; Uő, 2001. 364.; Uő, 2003. 103.); Oroszhegy – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 96.; Gál Péter József, 2017. 168., 172.); Gyimes: Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 176., 177.); Oroszhegy (KJNTA 1600-05/4. – Vass Melánia gy., 2005); Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 200).

– A pogányhavasi Küpüs-kút: Csíkszépvíz (KJNTA 1859-06/16. – Pál Katalin gy., 2006).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Andrásfalva/Hertelendyfalva (Ujváry Zoltán, 1975. 187–188.); Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 154.); Gyimes: Sántatelek, Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 284–285., 285.); Hadikfalva (Uo., 284. – Bosnyák Sándor gy.); Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 2001. 58.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 176.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 254.).

D 42.2. Szent László a bárdjával fakaszt vizet. Szent László a csatabárdjával (bárdjával/taglójával/ fejszéjével/fokosával) csap a sziklára, és úgy fakad forrás.

KM: H. n. (Toldy László, 1876. 68.); H. n. (Gaal Mózes, 1900. 72–74.). SZ: Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József, 2017. 135–136. – 1991).

DT:

– A búcsúszentlászlói Szent László kútja: Sándorháza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.; Gál Péter József, 2017. 542.).

– A püspökszentlászlói forrás: Hosszúhetény (MZA 91429. – Magyar Zoltán gy., 2008).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Nemespátró (Bosnyák Sándor, 1992. 6.); Bajna, Mohács, Somogyhárshegy (Magyar Zoltán, 1998a. 287–288. – Bosnyák Sándor gy.). FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Mátraverebély-Szentkút (Chinorány Ede, 1929. 17.).

– A debródi Szent László-forrás: Debrőd (MZA 48101. – Magyar Zoltán gy., 1996); Makranc (MZA 84437. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Sárospatak (Magyar Zoltán, 1998a. 294–295. – Mató József gy., 1914).

AF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Jászárokszállás (Magyar Zoltán, 1998a. 287. – Bosnyák Sándor gy.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Tápé (MOA 1204. – Molnár Imre gy., 1966); Kun-szentmárton (Magyar Zoltán, 1998a. 287. – Villányi Péter gy.); Fegyvernek (Bosnyák Sándor, 2001. 64.); Simonyifalva (MZA 99507. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Aranyosszék (AFAR F 14395. – Vöő Gabriella gy., 1978); Aranyosszentmihály (Zsigmond Győző, 1993. 123.); Torda (Magyar Zoltán, 1998a. 282. – Vöő Gabriella gy.); Kövend (Keszeg Vilmos, 2004. I. 185.); Sinfalva, Tordatúr (Magyar Zoltán, 2011a. I. 426., 455.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Inaktelke (Magyar Zoltán, 1998a. 284. – Bosnyák Sándor gy.); Gyerővásárhely (MZA 48038. – Magyar Zoltán gy., 1998); Szék, Magyarnemegye (Bosnyák Sándor, 2001. 64.); Gyerővásárhely (Magyar Zoltán, 2004a. 141.).

SZ:

– A tordatúri Szent László kútja: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 285–286.; Uő, 2003. 177.; Uő, 2008b. 69.).

– Az oroszhegyi Urusos kút/Szent László kútja: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 199.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2003. 176.).

D 42.3. Szent László a lándzsájával fakaszt vizet. Szent László a lándzsájával (dárdájával/kopjájával) beleszúr a kősziklába, és a sziklából meg-ered a víz.

KM: H. n. (Sándor István, 1791. 42–43.); H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 337.); H. n. (Szokolosky Bertalan, 1892. 42–43.); H. n. (Duliskovich Elek, 1901. 2.).

FF:

– A nyitrai forrás: Nyitra (Tarnóczi István, 1681. 488.; Ipolyi Arnold, 1854. 202.; Hanusz István, 1893. 343.).

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Mátraverebély-Szentkút (Latkóczy Mihály, 1898. 122.); Mátraverebély-Szentkút (Fludorovics Zsigmond, 1912. 9.).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Tállya (Bosnyák Sándor, 2001. 64.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Ipolyi Arnold, 1854. 202.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Mészkö (AFAR Mg. 2375. I. t. – Vöö Gabriella gy., 1979); Aranyosszentmihály (AFAR Mg. 2376. II. k. – Vöö Gabriella gy., 1979); Aranyosszék (MZA 46503. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Torda vidéke (Vöö Gabriella, 1992. 188.).

SZ:

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Hertelendyfalva (Bosnyák Sándor, 1992c. 16.).

D 42.4. Szent László egy pálcával fakaszt forrást. Szent László a pálcájával/egy vesszővel csap a sziklára/érinti meg a földet, és azon a helyen forrás fakad.

FF:

– A debrődi Szent László-forrás: Perkupa (Magyar Zoltán, 1998a. 286–287.).

SZ:

– Az oroshegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy – 2 (MZA 65972., 65973.

– Magyar Zoltán gy., 2009); Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 199.).

D 42.6. Szent László a sisakjával fakaszt forrást. Szent László sziklához csapott páncélsisakja nyomán fakad forrás.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Bzenszky Rudolf, 1913. 35. – 1699); Torda vidéke (Ipolyi Arnold, 1854. 202.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Mészkö (Borbély Sándor, 1893. 359.; Uő, 1894. 2.; Hanusz István, 1899. 9.); Magyarpeterd (Czárán Gyula, 1904. 71.); Magyarpeterd (Téglás István, 1905. 16.); Torda (MZA 46498. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 1998a. 283.; Uő, 2004a. 142.).

D 42.8. Csókkal fakasztott forrás. Szent László megcsókolja a földet, és a helyén forrás fakad.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 143.; Hanusz István, 1893. 343–344.; Uő, 1900. 229.).

D 42.9. Szent László lábnyomából fakadt forrás. Szent László lába nyomából/földbe süppedő lábbelije nyomán forrás fakad.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Apátújfalu (MZA 89714. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

SZ:

– A csíkszentsimoni Aranyos-patak: Csíkszentsimon (www.lovagkiraly.org/helyszin/286-csikszentsimon/?tab=st-laszlo; MZA 109588. – Sándor Cecília gy., 2017).

D 42.10. Szent László ujjá érintésével fakasztott forrás. Szent László mindössze megérinti az ujjával a sziklát, és máris csurogni kezd belőle a víz.

FF:

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 93.).

D 42.11. Szent László sarkantyúja nyomán fakadt forrás. Szent László sziklához verődő sarkantyúja nyomából forrás fakad.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda (MZA 46501. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 42.12. Szent László által ásott forrás.

SZ:

– A pogányhavasi Szent László kútja: Szépvíz – 2 (KJNTA 1859-06/12., 15. – Pál Katalin gy., 2006).

D 43. Szent László lova által fakasztott forrás. Isteni segítséggel Szent László lova fakaszt forrást: földbe/sziklába mélyed patája/patkója nyomában/ivásra hajolt orra helyén fakad fel a víz. / Szent László a lovával átugrat egy hasadékot/hegyet, és ahol a ló földet ér, ott forrás fakad. / Szent László lova a patájával kaparni kezd, és a kaparás nyomán forrás fakad.

D 43.1. Szent László lovának patája nyomán fakadt forrás. Szent László lovának patája nyomán (patkója nyomából/a patkószögek helyén) fakad fel a víz.

KM: H. n. (Felvinczi György, 1988. 239. – 1695); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 238.).

DT:

– A püspökszentlászlói forrás: Magyaregregy (EA 21575/87a. – N. n. gy., 1943).

– A kővágótöttösi Szent László-forrás/Szentlászlói-kút: Bakonya (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 654.).

– A búcsúszentlászlói Szent László kútja: Pogányszentpéter (MOA 14548. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Nemeshetés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.; Gál Péter József, 2017. 542.);

– A lorettói szent kút: Loreto (Bálint Sándor–Barna Gábor, 1994. 227.).

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Mátraverebély-Szentkút* (Szent-Mihályi Mihály, 1797. 12–13. –1714); Mátraverebély-Szentkút (OSZK K Fol. Hung. 2378/13. – Lencsés Kornél gy., 1840 k.); Mátraverebély-Szentkút (Hőke Lajos, 1866. 734.); Mátraverebély-Szentkút (Rosty Kálmán, 1892. 71.); Mátraverebély-Szentkút

(Schaefer Jakab, 1897. 70.); Mátraverebély-Szentkút (Chinorány Ede, 1929. 17.); Mátraverebély-Szentkút (Manga János, 1948. 57.); Kishartyán (EA 6358/1. – Nagy Dezső gy., 1951); Mátra-vidék (EA 12863/27. – Juhász Dorottya gy., 1961); Mezőkövesd (Pető Margit, 1984. 64.); Karancskeszi (Fejős Zoltán, 1985. II. 115.); Mátraverebély-Szentkút (Barna Gábor, 1990. 113.); Mátraverebély-Szentkút (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 193.); Lucfalva (Gál Péter József, 2017. 454–455. – 1991); Mátraverebély-Szentkút (MZA 46737. – Magyar Zoltán gy., 1995); Szanda (Kerny Terézia, 1996. 231.); Pográny (MZA 47710. – Magyar Zoltán gy., 1998); Kazár (Magyar Zoltán, 1998a. 293. – Bosnyák Sándor gy.); Dejtár – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 281., 292. – Ekler Andrea gy.); Dobódél (Magyar Zoltán, 1998a. 299.; Uő, 2001a. 134.); Kazár (Bosnyák Sándor, 2000. 138–139.); Béna, Bolgárom (MZA 47724., 47725. – Magyar Zoltán gy., 2001); Maconka, Dány (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Alsócsitár, Nyitraegerszeg, Vicsápapáti, Zsére (Magyar Zoltán, 2002. 48–49.); Csalár, Ipolykér, Ipolyvilke, Miksi, Szécsénykovácsi, Panyidaróc, Velkenye (MZA 47014., 84120., 47762., 47012., 84121., 84115. – Varga Norbert gy., 2002–2003); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 157–158.); Mátraverebély-Szentkút (Merinu Éva, 2006. 375.); Dobfenek, Egyházasbást, Péterfalva, Vecseklő (Magyar Zoltán, 2006b. 28–29.); Bolgárom, Csákányháza, Fülekpilis, Kalonda, Magyarhegyemeg, Osgyán, Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 83., 85.); Deresk, Felsőszemeréd, Gyerk, Horváti, Inám, Ipolynyitra, Kisgömöri, Magyarhegyemeg, Miksi, Nagycsalomja, Osgyán, Reste, Velkenye, Zsitvabesenyő – 2 (MZA 93337., 71330., 89715., 89716., 83846., 47723., 92409., 47720., 84116., 83845., 47722., 84439., 92408., 97165., 97166. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2013); Zsére (MZA 108712. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017); Ipolytölgyes, Letkés (MZA 110274., 110275. – Magyar Zoltán gy., 2017).

– A debrődi Szent László-forrás: Jászó/Debrőd (Magyar Simplicissimus, 1956. 243–244. – 1683); Jászó/Debrőd (Tarnóczi István, 1681. 488.; Ipolyi Arnold, 1854. 202.); Debrőd (Podhradszky József, 1836. I. 53.; Lengyel Dénes, 1972. 156.); Debrőd (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 75. – Göröcs Mihály közlése nyomán); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 192.); Debrőd (Stibrányi Gusztáv, 1994. 4.); Viszló (Kisfalusi János, 1995. 204.); Viszló („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 69. – Kisfalusi János gy.); Áj, Debrőd, Méhész, Torna (MZA 46432., 48077., 46417., 48104. – Magyar Zoltán gy., 1996–1997); Debrőd, Méhész (Magyar Zoltán, 1998a. 290., 290–291.); Áj, Debrőd – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 132., 593.); Kiskovácsvágása, Jánok, Péder – 3 (MZA 84303., 62957., 62956., 84434., 84440. – Magyar Zoltán gy., 2004–2008); Buzita, Csécs – 3, Nagyida, Reste (MZA 84433., 84426., 84431., 84435., 62958., 84432. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

– Konkrét helymegjelölés nélkül: Tállya (Magyar Zoltán, 1998a. 291. – Bosnyák Sándor gy.).

AF:

– A debrődi Szent László-forrás: Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 41.); Bajánháza (MZA 97246. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Ajak (Luby Margit, 1985. 26. – 1954); Jászdózsa (Gulyás Éva, 1976. 59.); Galgamácsa – 2, Kunszentmárton (Magyar Zoltán, 1998a. 292., 293., 300. – Villányi Péter gy.); Kartal (Uo., 282. – Bosnyák Sándor gy.); Zsámbok (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Helvécia (Merinu Éva, 2006. 375.); Batytyán (Magyar Zoltán, 2009b. 41.).

– A vácszentlászlói forrás: Vácszentlászló (Asztalos István, 1979. 58–59.; Bognár András, 1984. 464. – Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye); Vácszentlászló (Pesty Frigyes, 1888. 12–13.); Vácszentlászló (Tragor Ignác, 1935. 109.); Vácszentlászló (Hanusz István, 1893. 344.; Uő, 1900. 230.); Vácszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 281.; Gál Péter József, 2017. 497.); Vácszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 60.).

– A kisvárdai Savajóska: Ajak (Luby Margit, 1985. 26–27. – 1954); Ajak, Pap (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 233–234., 234.; Gál Péter József, 2017. 409.).

– A szalacsi Szent László kútja: Szalacs (Bihari népmondák, 1995. 215. – Nagy László gy., 1980); Szalacs (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 234.; Gál Péter József, 2017. 410.); Szalacs (Nagy-Máté András szerk., 2007. 71.); Szalacs (BBE MIK Á-678/27. – Pázmán Annamária gy., 2008); Szalacs (MZA 91426. – Magyar Zoltán gy., 2011); Szalacs – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 53–54., 54.).

– A nagyvárad Szent László-fürdő (Püspökfürdő/Félicsfürdő): Nagyvárad (Bihari népmondák, 1995. 214. – Nagy Sándor gy., 1980).

ER:

– A nagyvárad Szent László-fürdő (Püspökfürdő/Félicsfürdő): Kisbács – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 142., 142–143.); Aranyosgyéres (MZA 46502. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Torda vidéke (Hanusz István, 1902. 75.); Magyarpeterd (Czárán Gyula, 1904. 71.); Aranyosszék – 10, Sinfalva, Torda – 2 (MZA 46493., 46509., 46514., 46517., 46534., 46533., 46551., 46552., 46557., 46560., 46535., 46497., 46498. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 69.; Uő, 1992. 188.); Tordatúr (Gál Péter József, 2017. 279. – 1992); Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 142.); Torockó (Uő, 2008a. 152.); Kövend, Mészkeő (Uő, 2011a. I. 423., 424.).

– A Tordai-hasadék peremén fakadó Szent László kútja: Torda (AFAR F 14386. – Vöő Gabriella gy., 1978); Bágyon, Torda (MZA 46544., 46540. – Keszeg Vilmos gy., 1986, 1988); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 69.); Kövend – 2, Mészkeő – 2, Sinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 422., 424.).

SZ:

– A felcsíki Szépvíz-patak forrása: Csíkszék/Szépvíz (Veszely, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban, 1870. 61–62.).

– A csíkszentsimoni Szent László-kútforrás: Csíkszentsimon (www.lovagkiraly.org/helyszin/286-csikszentsimon/?tab=st-laszlo; MZA 109588. – Sándor Cecília gy., 2017).

D 43.2. Szent László lovának szája/orra nyomán fakad fel a víz. A Tordai-hasadékot átugrató eltikkadt állat a hasadék oldalában egy helyen térdre roskad, és vizet keresve, az orrát belecsapja egy sziklába/belefúj a kőbe. Ahol a ló orra/szája a sziklába mélyed, ott forrásvíz fakad fel, amelyből az állat és Szent László a szomját oltja.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr – 3 (AFAR MG. 2349. I. aa., b–c., i. – Vöő Gabriella gy., 1979); Aranyosszentmihály (AFAR Mg. 2376. II. k. – Vöő Gabriella gy., 1979); Aranyosszék – 5, Aranyospolyán (MZA 46492., 46506., 46537., 46538.,

46560., 46561. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Torda vidéke – 6 (Vöő Gabriella, 1992. 68–70.); Torda vidéke – 4 (Vöő Gabriella, 1992. 188–189.); Torda (Magyar Zoltán, 1998a. 296. – Vöő Gabriella gy.); Tordatúr – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 383., 296.); Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.); Tordatúr – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 147–148., 155–156.; Gál Péter József, 2017. 265., 278.); Magyarléta (Magyar Zoltán, 2004a. 142.); Mészkő, Szind, Tordatúr – 7 (Uő, 2011a. I. 425–426., 455–457.); Komjátság (MZA 91433. – Magyar Zoltán gy., 2011).

D 43.1.1. Az elmozdított kő helyén fakadt forrás. Szent László lova felrúg egy követ, és a kő helyéről víz fakad fel.

AF:

– A nagyváradai Szent László-fürdő (Püspökfürdő/Félixfürdő): Püspökfürdő (K. Nagy Sándor, 1884. I. 129.; Hanusz István, 1900. 230.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr (AFAR Mg. 2350. I. b. – Vöő Gabriella gy., 1978); Bágyon, Torda, Tordatúr (MZA 46840., 46545., 46529. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988).

D 43.1.2. A leesett patkó nyomán felfakadó forrás. Szent László lováról ugratás közben leesik a patkó. Ahová a patkó hull, ott fakad fel a víz.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Kazár (Bosnyák Sándor, 2000. 138–139.).

– A debrődi Szent László-forrás: Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 290.).

D 44. Egyéb vízfakasztási hagyományok.

D 44.1. Szent László által fakasztott patak. Szent László lovának patája nyomán/orrnyomából bővizű patak keletkezik (a Hesdát-patak/a Szépvíz pataka).

ER: Aranyosszék, Torda – 3 (MZA 46560., 46497., 46501., 46496. – Keszeg Vilmos gy., 1987., 1988).

SZ: Csíkszék/Szépvíz (Veszely, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban, 1870. 61–62.); Szépvíz (BBE MÍK Á-136a. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968).

D 44.1.1. A megszakadó vízfolyás. A Szent László által fakasztott forrás patakká dagad, de csak addig folyik, ahol a magyar sereg táborozik, és mielőtt az ellenséges sereg táborát is elérné, eltűnik a földben. E soha ki nem száradó patak (a Bene-patak) aszályos időkben most is csak addig folyik.

FF: Gyöngyös (Bél Mátyás, 2001b. 52. – 1730–1735); Gyöngyös (Csiffáry Gergely, 2005. 105. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Gyöngyös (Hanák Kolos, 1888. 125.); Gyöngyös (Hanusz István, 1893. 344.; Uő, 1900. 231.); Gyöngyös (Gyöngyösi Kalendárium, 1909. 61–62.); Gyöngyös (Soós Elemér, 1912. 51–52.); Gyöngyös (Szendrey Zsigmond, 1920. 49.); Gyöngyöspata (EA 12864/24. – Nagy Judit és Orosz Ildikó gy., 1961).

D 44.2. Szent László által fakasztott folyó.

D 44.2.1. Az Aranyos eredete. Szent László imájára forrás fakad, és olyan bőségesen ömlik a víz, hogy hamarosan folyóvá terebélyesedik.

ER: Magyarbénye (Magyar Zoltán, 2005a. 56.).

D 44.2.2. A Sebes-Körös eredete. A Sebes-Körös forrását Szent László általos lova rúgja ki a patkóval.

AF: Biharugra (Laurinyeczne Sinkó Rozália, 2002. 360.).

D 44.2.3. A Bódva eredete. A Bódva forrása Szent László lovának patája nyomán fakad fel. Azért olyan kanyargós a Bódva, mert Szent László lova is olyan kanyarogva ment lefelé.

FF: Péder (MZA 84440. – Magyar Zoltán gy., 2008).

D 44.3. Szent László által fakasztott tó. A menekülő Szent László imájára a háta mögött egy nagy tó keletkezik, hogy az üldözői ne tudjanak utána menni.

SZ: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 178.).

AF: Kunszentmárton (Magyar Zoltán, 1998a. 293. – Villányi Péter gy.).

D 44.3.1. Szent László üldözői belefulladnak a a király imájára keletkező tóba/mocsárba.

AF: Kunszentmárton (Magyar Zoltán, 1998a. 293. – Villányi Péter gy.).

D 44.4. Szent László lova általa fakasztott tó. Szent László lova belerúg egy sziklába, és az elmozduló kő helyén egy tó keletkezik. / Szent László lovának a patája lesüllyed egy mocsaras helyen. Amint kihúzza a lábát, azon a helyen egy tó keletkezik.

ER: Aranyosszék – 2 (MZA 46493., 46533. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 44.5. Szent László által fakasztott fürdő. Szent László lovának patája nyomán (a ló lába lesüllyed/felrúg egy követ) fakad fel a gyógyító erjú, meleg vizű forrás. E forrásból alakul ki a hírneves váradi Szent László-fürdő.

AF: Püspökfürdő (K. Nagy Sándor, 1884. I. 129.); Nagyvárád (Bihari népmondák, 1995. 214. – Nagy Sándor gy., 1980).

ER: Kisbács – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 142., 142–143.).

D 44.7. A sziklára rajzolt kereszt. Mielőtt Szent László vizet fakasztana a sziklából, a kardjával keresztet rajzol rá az isteni segítség érdekében.

ER: Tordatúr (Magyar Zoltán, 2011a. I. 456.).

SZ: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 1998a. 284–285.).

D 44.9. Sikertelen vízfakasztás. Csak másodjára/egy másik másik helyen (a kegyhelyen) jár sikerrel a vízfakasztás.

FF: Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 191.); Debrőd (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 132.).
ER: Tordatúr (AFAR Mg. 2350. II. k. – Vöő Gabriella gy., 1978).

D 44.10. A Szent László király ünnepén fakadt kút.

D 44.10.1. A lorettomi szent kút. A kegyhelyen kutat ásnak, de a munkások minden igyekezetük ellenére sem találnak vizet. Szent László ünnepére tekintettel megszakítják a kútásást, és mikor éppen a nagymiséen vannak, hirtelen olyan bőséggel tör elő a víz a sziklából, hogy az egészen megtölti a kút üregét.

DT: Loreto (Mohl Adolf, 1909. 18.).

D 44.10.2. A jászberényi szent kút. Szent László napján (1747. június 27-én) hatalmas vihar tombol a város felett, és egy villám a Szentkúti-templom melletti részen csap a földbe. A villámcsapás helyén forrás fakad.

AF: Jászberény (Barna Gábor, 1990. 85.).

→MZ V. G 13.

D 46. A királyi pihenő. Forrás, amely mellett Szent László egy vadászat alkalmával megpihent/az ebédjét elköltötte.

DT:

– A kővágótóttösi Szent László-forrás/Lászlófai-kút: Kővágótóttös (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 663.).

– Az andocsi Kőkút: Andocs (Magyar Zoltán, 1998a. 121.).

– A bakonyszentlászlói forrás: Bakonyszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 296.).

– A sáskai Király-kút: Sáska* (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 97.).

FF:

– A Szádelői-hasadékban fakadó Királykút: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 1998a. 293.; Uő, 2001a. 131.).

ER:

– A magyarfrátai Keserűkút: Magyarfráta (Kövesdi Kiss Ferenc, 2006. 90.).

SZ:

– Egy hargitai forrás: H. n. (Mihály János, 2008. 17. – Teleki József gy., 1799).

– A nyomáti/nyárádszentlászlói Királykútja: Nyomát (Orbán Balázs, 1870. IV. 61.); Nyárádgálfalva (KJNTA 289-91/9. – Sebe Ákos gy., 1991); Nyárádszentlászló (EA 27868/12. – Kacsó Erzsébet Kinga gy., 1998).

– A pogányhavasai Küpüs-kút: Szépvíz (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 202. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék).

D 47. Szent László a szomját oltja. Forrás, amelynek vizéből ottjártakor ivott Szent László.

DT:

– A kővágótóttósi Szent László-forrás/Lászlófai-kút: Kővágótóttós (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 663.).

ER:

– A magyarfrátai Keserűkút: Magyarfráta (Kövesdi Kiss Ferenc, 2006. 90.).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Székelyvarság (Magyar Zoltán, 2011a. I. 200.).

– A pogányhavasi Szent László kútja: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 68.).

D 47.1. A Borkút. Szent László a katonáival Eperjes vidékén jár, amikor az erdőben egy hús forrásra talál. A forrás borízú vizéből annyit isznak, hogy megmámorosodnak tőle, ezért nevezik azt azóta Borkútnak.
FF: Eperjes (Nyesy Demeter [Petőfi Sándor], 1845. 186.); Eperjes (Latkóczy Mihály, 1898. 37.); Eperjes (Szendrey Zsigmond, 1926. 35.).

D 48. Szent László a lovát itatja. Forrás, amelynek vizéből ottjártakor Szent László a lovát megitta.

DT:

– Az andocsi Kőkút: Andocs (Magyar Zoltán, 1998a. 121.).

FF:

– A bényi Szentkút: Leléd (MZA 89709. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

– A Szádelői-hasadékban fakadó Királykútja: Szádelő (MZA 84302. – Magyar Zoltán gy., 2008).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda (MZA 46542. – Keszeg Vilmos gy., 1988); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 141.).

– A mezőpaniti Szent László kútja: Mezőpanit (Padisák Mihály, 1992. 4. – Újlaki Emese gy.); Mezőpanit (Konrád Béla, 1996. 24.).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Csíkszépvíz (Bosnyák Sándor, 2001. 68.).

– A pogányhavasi Szent László kútja: Szépvíz (KJNTA 1859-06/12. – Péter Katalin gy., 2006).

– A pogányhavasi Küpüs-kút: Szépvíz (BBE MIK Á-136a. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968); Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 176.; Uó, 2006d. 55.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/16. – Pál Katalin gy., 2006).

D 49. Szent László fürdője. Forrás, amelynek vizében Szent László megfürdött ottjártakor. A kút/fürdő vizének azóta tulajdonítanak gyógyító erőt.

FF:

– A gáboltói forrás: Gáboltó (Hanusz István, 1900. 244.).

AF:

– A nagyvárad Szent László-fürdő (Püspökfürdő/Félicfürdő): Nagyvárad (Werner, Georg, 1982. 1120. – 1549).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy (Orbán Balázs, 1868. I. 104.).

D 49.1. Nyaranta a Sebes-Körös vizében is megfürdik Szent László, amely az ő idejében az ország legtisztább folyója volt, és gyógyerővel bírt.

AF: Körösnagyharsány (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 220.).

D 50. Szent László kézmosása. Forrás (a somogyvári Szentesica-forrás), amelynek vizében Szent László megmossa a kezét. A forrás vize azóta gyógyító erejű.

DT: Somogyvár (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 124.).

D 51. Szent László által megáldott forrás. Forrás, amelyet Szent László megáld/megszentel, és amelynek vize azóta gyógyító erejű.

FF:

– A Szádelői-hasadékban fakadó Királykútja: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 1998a. 294.; Uő, 2001a. 131.).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 200.).

D 52. Szent László harangjait rejtő kút. Forrás (a nyomáti/nyárádszent-lászlói Királykútja), amelynek vizébe a menekülő Szent László két aranyharangot süllyeszt be, hogy azok ne kerüljenek az ellenség kezébe.

SZ: Nyomát (Benkő Lóránd, 1947. 33.).

D 55. A Szent László-forrás gyógyító ereje.

D 55.1. A Szent László által fakasztott/Szent Lászlóval kapcsolatba hozott forrás vize beteg emberek gyógyítására alkalmas.

DT:

– A kővágótőtősi Szent László-forrás/Szentlászlói-kút/Lászlófai-kút: Bakonya, Kővágótőtös (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 654., 663.); Kővágótőtös (MZA 96068. – Magyar Zoltán gy., 2008).

– A búcsúszentlászlói Szent László kútja: Sándorháza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.; Gál Péter József, 2017. 542.); Kapca (Magyar Zoltán, 2010. 66.); Radamos (MZA 90954. – Magyar Zoltán gy., 2011).

– A lorettói forrás: Loreto (Bálint Sándor–Barna Gábor, 1994. 227.).

– A somogyvári Szentesica-forrás: Somogyvár (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 124.).

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Mátraverebély-Szentkút (Szent-Mihályi Mihály, 1797. 12–13. – 1714); Mátraverebély-Szentkút (Lisznyai Kálmán, 1851. 143.); Mátraverebély-Szentkút (Nógrád vármegye, 1911. 82.); Lucfalva (Gál Péter József, 2017. 454–455. – 1991); Domaháza (Magyar Zoltán, 1998a. 293.); Nógrádsípek (Bosnyák Sándor, 2000. 138.); Vicsápapáti, Alsócsitár (Magyar Zoltán, 2002. 48., 49.); Bolgárom, Fülekpilis, Ipolynyitra, Magyarhegymeg, Osgyán, Terbeléd (Magyar Zoltán, 2007. 83., 85.); Apátújfalu, Ipolykér, Ipolyvarbó, Ipolyvilke, Kisgömöri, Osgyán, Rárósmúlyad, Szécsénykovácsi (MZA 89717., 84120., 47011., 84273., 92409., 47722., 47007., 84121. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002–2010).

– A debrődi Szent László-forrás: Jászó/Debrőd (Tarnóczi István, 1681. 488.; Ipolyi Arnold, 1854. 202.); Debrőd (Timon Sámuel, 1999. 73. – 1735); Debrőd (Gál Péter József, 2017. 433. – Görcsös Mihály gy.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 193.; Magyar Zoltán, 1998a. 97.); Debrőd (Szabó Viktor, 1993. 16.; Magyar Zoltán, 1998a. 97.); Debrőd – 5, Torna (Magyar Zoltán, 1998a. 96–97., 294.; Uő, 2001a. 132–133.).

– A Zobor-hegyi Szent László-forrás: Nyitra (Dualszky János, 1878. 55.).

– A váci Hétkápolna forrása: Vác (Hanusz István, 1900. 244.).

– A Szádelői-hasadékban fakadó Királykútja: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 1998a. 293.; Uő, 2001a. 131.); Kiskovácsvágása (Uő, 1998a. 294.; Uő, 2001a. 131.; Uő, 2004a. 93.).

– A naprágyi Szent László-forrás: Naprágy (MZA 92864. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Kunszentmárton (Magyar Zoltán, 1998a. 92–93. – Villányi Péter gy., 1981).

– A vácszentlászlói forrás: Vácszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 281.; Gál Péter József, 2017. 497.).

– A nagyváradai Szent László-fürdő (Püspökfürdő/Félixfürdő): Nagyvárad (Bihari népmondák, 1995. 214. – Nagy Sándor gy., 1980).

– A Sebes-Körös vize: Körösnagyharsány (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 220.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Bzenszky Rudolf, 1913. 35. – 1699); Magyarpeterd (Téglás István, 1905. 16.); Tordatúr (Csőgör Enikő, 1998. 148.); Tordatúr (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 156.; Gál Péter József, 2017. 279.); Tordatúr (Magyar Zoltán, 2011a. I. 457.).

– A sajómagyarósi Szent László kútja: Kackó* (A magyarországi boszorkányság forrásai III., 2002. 258. – 1726); Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105., 106.).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy (Kőhegyi Mihály–Merk Zsuzsanna, 1994. 81.; Magyar Zoltán, 2011a. I. 200.; Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 164. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Oroszhegy (Orbán Balázs, 1868. I. 104.); Székelyvarság (Mészáros Ágnes, 1998. 445.); Oroszhegy – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 96., 99.); Oroszhegy (Bosnyák Sándor, 2001. 68.); Gyimes:

Sántatelek – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 177.); Oroszhegy – 2 (MZA 65972., 65973. – Magyar Zoltán gy., 2009); Oroszhegy – 3, Székelyvarság – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 199–200., 209–210.).

D 55.2. A Szent László által fakasztott forrás (a depródi Szent László-forrás) vize az állatok gyógyítására jó.

FF: Debrőd – 2 (Fehérváry Magda, 1993. 193–194.).

D 55.3. A Szent László által fakasztott forrás vize mint szenteltvíz. A Szent László által fakasztott forrás (a depródi Szent László-forrás) vizét szenteltvízként használják.

D 55.3.1. A Szent László-forrás vizével tavasszal megszentelt kert/szántóföld.

FF: Debrőd – 3 (Fehérváry Magda, 1993. 194.).

D 55.3.2. A Szent László-forrás vizével megszentelt istálló és haszonállatok.

FF: Debrőd – 3 (Fehérváry Magda, 1993. 193–194.).

D 56. A Szent László-forrás különleges volta.

D 56.1. A soha ki nem száradó forrás.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Dobódél (Magyar Zoltán, 1998a. 299.; Uő, 2001a. 134.).

– A depródi Szent László-forrás: Debrőd – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 294.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 193.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 156.).

→MZ V. G 41.

D 56.2. A soha be nem fagyó forrás.

FF:

– A gyöngyösi Szent László-forrás/Bene-patak: Gyöngyös/Heves megye (Bél Mátyás, 2001b. 199. 1730–1735).

– A Szádelői-hasadékban fakadó Királykútja: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 1998a. 293.; Uő, 2001a. 131.).

AF:

– A vácszentlászlói Szent László-forrás: Vácszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 281.; Gál Péter József, 2017. 497.); Valkó (Bosnyák Sándor, 2001. 60.).

– A szalacsi Szent László kútja: Szalacs (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 234.; Gál Péter József, 2017. 410.).

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 156.; Gál Péter József, 2017. 279.).

→MZ V. G 42.

D 56.3. A frissen maradó forrásvíz. A Szent László-forrás vize éveken át megtartja a frissességét, nem romlik el, nem szagosodik meg.

FF:

– A debrődi Szent László-forrás: Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 96.; Uő, 2001a. 132–133.).

SZ:

– Az oroszhegyi Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 211.).

→MZ V. G 43.

D 56.4. Az illatos forrásvíz. A Szent László-forrás (a pogányhavasi Küpüs-kút) vize időváltozáskor kellemes illatot áraszt. / A Szent László-forrás környékén orvosságillat érezhető.

SZ: Gyimes: Csinód (MZA 48160. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Csinód – 2 (Magyar Zoltán, 2009a. 255–256., 256–257.).

D 56.7. Egyéb hagyományok.

D 56.7.1. Aki iszik a Szent László-forrás (a naprágyi Szent László-forrás) vizéből, az rögtön megéhezik.

FF: Naprágy (MZA 92863. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

D 56.7.2. Az a lány, aki iszik a Szent László-forrás (a szentkúti Szent László ugratása-forrás) vizéből, az szép marad/megszépül.

FF: Lucfalva (Gál Péter József, 2017. 454–455. – 1991).

D 56.7.3. A Szent László-forrás (a tordatúri Szent László kútja) körül mindig zöld fű.

ER: Tordatúr (Gál Péter József, 2017. 279. – 1992).

D 56.7.5. A Szent László-forrás (a tordatúri Szent László kútja) vizét disznóvágáskor a hús tartósítására használják.

ER: Tordatúr* (Magyar Zoltán, 1998a. 282.; Uő, 2012a. I. 457.).

D 60. Szent Lászlóról elnevezett forrás. Források, amiket Szent Lászlóról neveztek el, vele hoznak összefüggésbe (narratívum nélkül).

DT:

– A kővágótöttösi Szent László-forrás/Szentlászlói kút: Kővágótöttös (Mező András, 1996. 134.).

– A búcsúszentlászlói Szent László kútja: Búcsúszentlászló (EA 25631/2. – Balogh Balázs gy., 1986).

– A sáskai Király-kút: Sáska (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 97.).

FF:

– A debrődi Szent László-forrás: Jászó/Debrőd (Podhradszky József, 1836. I. 52.); Debrőd (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 182.).

– Az eperjesi Szent László-kút/Borkút: Eperjes (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XVIII., 1900. 340.).

– A noszvaji Szent László-kút: Noszvaj (Limbacher Gábor, 2000. 116.).

AF:

– A kisvárdai Savajóska: Kisvárdá (Kiss Lajos, 1961. 215.).

– A vácszentlászlói forrás: Vácszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 60.).

ER:

– A sajómagyarósi Szent László kútja (Lasselbrunn/Fântâna Săvădisla/Izvoru Stanislav): Kackó (A magyarországi boszorkányság forrásai III., 2002. 258. – 1726); Sajómagyarós (Hodor Károly, 1837. 772.); Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105–106.); Sajómagyarós (Binder Pál, 2004. 149. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye); Sajómagyarós (Kőváry László, 1866. 61.; Gyárfás István, 1873. II. 181.); Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 26.); Cegőtelle (Magyar Zoltán, 2012a. 146.).

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XX., 1901. 215.); Tordatúr (Tibád Levente, 1972. 318.); Szék (Bosnyák Sándor, 2001. 63.).

SZ:

– A pogányhavasi Küpüs-kút: Szépvíz/Gyimesfelsőlók (Pesty Frigyes, 1864. Csík-szék).

– A pogányhavasi (szépvízi) Szent László kútja: Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Szépvíz (Murádin László, 1977. 114.); Szépvíz (EA 20768/11. – Duka János gy., 1980); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2009e. 100.; Uő, 2008b. 140.); Szépvíz (MZA 96069. – Magyar Zoltán gy., 2010).

– A nyárádszentlászlói Szent László forrása: Nyárádszentlászló (Virág Anna–Kovács Péter, 1990. 175.).

– A várhegyi Szent László-forrás: Mikháza (MZA 44813. – Magyar Zoltán gy., 1993).

D 61–70. Szent László ételcsodája

D 61. A szarvasok és bivalyok mondája. Szent László a seregével olyan kietlen vidéken jár, ahol nem találnak semmiféle ételmet. Éhségtől gyötört katonái megmentése érdekében Szent László Istenhez fordul segítségért. Imájára nemsokára szarvasok és vadbivalycsorda jön önként a király táborába tejükkel, húsuppal táplálni az éhező sereget.

KM: H. n. (LA, 7.; Madas, 3.1.1., 6.1.1., 7.1.2., 8.1.3., 10.1.3, 11.1.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 50.2.2.; Bonfini, 2.4.294.; AnjouLeg-LA, 4. kép); H. n. (Ilyés András, 1813. 855–856. – 1682); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1988. 56.); H. n. (Náray Gábor, 1695. 134.); H. n. (Felvinczi György, 1988. 239. – 1695); H. n. (Baranyi Pál, 1700); H. n. (Illyés István, 1708. 257–258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Csete István–Gyalogi János, 1754. 174.); H. n. (Bod Péter, 1757. 102–103.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 212. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774); H. n. (Uo., 213. – Katolikus énekeskönyv, 1768–1769); H. n. (Sándor István, 1791. 43.); H. n. (Bozóki Mihály,

1797. 247–248.); H. n. (Szent-Mihályi Mihály, 1797a. 383–384.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 206. – Lelki Paradicsom, 1800); H. n. (Engel, Johann Christian, 1813. 187.); H. n. (Fessler, Ignaz Aurel, 1815. 486.); H. n. (Garay János, 1847. 117.); H. n. (Venczel Gusztáv, 1850. 78.); H. n. (Garay János, 1902. 290. – 1851); H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 337.); H. n. (Jókai Mór, 1854. 84.); H. n. (Tatár Péter, 1857d. 46–56.); H. n. (Vida József, 1860. 128–133.); H. n. (Énekeskönyv, 1864. 99.); H. n. (Takács Bernardin, 1866. 240.); H. n. (Katholikus Egyházi Énektár, 1874. 405–406.); H. n. (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 246. – Csizmadia Ignác Gyula kéziratos gyűjteménye, 1880-as évek); H. n. (Csiky Gerő, 1892. 68.); H. n. (Szokolszky Bertalan, 1892. 43.); H. n. (Végházi, 1892. 26–29.); H. n. (Benedek Elek, 1896. V. 211–212.); H. n. (Hetény János, 2008. 269. – 19. századi ponyvanyomtatvány); H. n. (Böngérfi János, é. n. 83.); H. n. (Duliskovich Elek, 1901. 2.); H. n. (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 239. – Endrődi ima-énekeskönyv, 1972); H. n. (Barsi Ernő, 2001. 40.).

DT: Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 217. – Egervári énekeskönyv, 19. század eleje); Olaszfalu (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 242. – Olaszfalui Énekeskönyv-és Kántorkönyv, 1824).

FF: Sárospatak (Magyar Zoltán, 1998a. 294–295. – Mató József gy., 1914); Túróc völgye (Ujváry Zoltán, 1983. 91.; Uő, 2000. 32.); Debrőd – 2 (Fehérváry Magda, 1993. 191.); Tornaszentandrás, Debrőd (MZA 48076., 48077. – Magyar Zoltán gy., 1995, 1996); Méhész (Magyar Zoltán, 1998a. 294.; Uő, 200a. 130.); Szepsi (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 246.); Debrőd – 2, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 130.); Herencsény (Uő, 2004b. 158.); Makranc (MZA 84437. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

AF: Temes vármegye (Gyárfás István, 1870. II. 184–186.); Temes vármegye (Toldy László, 1876. 68.); Dél-Bánság (Gombos Albin, 1925. 36.; Horváth Cyrill, 1928. 22.).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1534. I. p. – Faragó József gy., 1967).

SZ: Andrásfalva/Hertelendyfalu (Ujváry Zoltán, 1975. 187.); Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József, 2008. 151.; Gál Péter József, 2017. 135.).

D 61.1. Az autók között sétáló szarvasok. A debrődi Szent László-kápolna tisztásán az autók között sétálnak az erdőből kijövő szelíd szarvasok.

FF: Szepsi (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 246.; Gál Péter József, 2017. 427.).

D 62. Az éhező szerzetesek számára megjelenő szarvas. Elfogy a szerzetesek élelme, és a kolostorban időző Szent László/a kolostor vikáriusa azt tanácsolja, hogy imádkozzanak, és Isten megsegíti majd őket. Miközben imádkoznak, egyszer csak egy szelíd szarvas megy be a templomba/áll meg a kolostor kapuja előtt, és jámbor módon túri, hogy a szerzetesek levágják.

FF: Márianosztra* (Gyöngyösi Gergely, 1983. 111–112. – 16. század első fele); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 158.); Makranc* (MZA 84437. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

D 63. A fürjek csodája. Szent Lászlónak és seregének elfogy az élelme. A király Istenhez fohászkodik segítségért, és hamarosan csoda történik: az egész környéket ellepik a fürjek, melyekből mindegyik katona anynyit fog meg, amennyit csak akar. Szent László serege az éhségtől megszabadulva legyőzi az ellenséget.

SZ: Istensegít (Bosnyák Sándor, 1984. 154.; Uő, 2001. 68.).

D 71–80. A gyógyító Szent László

D 71. Szent László füve. Szent László seregét járványos betegség (pestis) pusztítja. A király Istenhez fohászkodik segítségért. Álmában égi szótartot hall/egy angyal jelenik meg neki, és azt tanácsolja, hogy másnap reggel lője ki a nyilát, és amelyik fűvet a nyílvevő kettéhasítja, abból főzzenek orvosságot a betegeknek. A nyíl a keresztfűre (*Gentiana Cruciat*) hull, amely a betegségben szenvedőket valóban meggyógyítja. Azóta hívják ezt a növényt Szent László fűvének.

KM: H. n. (Arany János összes művei III., 1952. 21–29. – 1847; Istvánffy Gyula, 1900. 286.; Solymossy Sándor, 1935. 205.; Grynaeus Tamás, 2004. 227–228. – Beythe István, 1583); H. n. (Frankovith Gergely, 1588. 19.); H. n. – 2 (Tarnóczi István, 1681. 424., képes ábrázolás is); H. n. (Podhradszky József, 1836. I. 82. – Maholany Ignác Panegyris c. műve, 1687); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Grynaeus Tamás, 2004. 228–229. – Csapó József feljegyzése, 1775); H. n. (Benedek Elek, 1896. V. 212–214.); H. n. (Böngérfi János, é. n. 84–86.); H. n. (Duliskovich Elek, 1902. 2.).

DT: Mohács – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 67., 68–69.).

FF: Vicsáppapáti (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 234.; Gál Péter József, 2017. 411.); Nyitraegerszeg (Magyar Zoltán, 2002. 49.).

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 27. – 1954); Ajak (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 234.; Gál Péter József, 2017. 410.); Tápe (EA 14006/12. – Molnár Imre gy., 1964).

ER: Gyerővásárhely (Magyar Zoltán, 2004a. 143.).

SZ: Hadikfalva (Grynaeus Tamás, 2004. 230. – Ferenczi Imre gy., 1960-as évek); Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1977. 50–51.); Hadikfalva (MOA 14681. – Dobos Ilona gy., 1988); Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József, 2008. 151.; Uő, 2017. 136.).

D 71.1. A Szent László füve a tatárdúlások idején bujdokló székeleyeket is megmenti a betegség pusztításától.

SZ: H. n. (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 235.; Gál Péter József, 2017. 412. – P. Daczó Árpád Lukács közlése).

D 71.3. A Szent László napján megszólaló füvek. Szent László napján megszólalnak a füvek, és elmondják, hogy melyikük milyen betegség ellen hatásos.

AF: Tiszaalpar (Bosnyák Sándor, 1984b. 342.).

D 72. A gyógyító szándékból fakasztott forrás. Szent László beteg katonái számára, kardját a földbe szúrva, gyógyító vizű forrást fakaszt. A katonák megmosakodnak a forrásban, és azonnal meggyógyulnak.

SZ: Oroszhegy, Székelyvarság (Bárth János, 1996. 81.; Uő, 1998. 37.; Uő, 2001. 35.); Oroszhegy (KJNTA 1600-05/4. – Vass Melánia gy., 2005).

D 73. A kézrátétellel gyógyító Szent László. Szent László király kézrátétellel/keze érintésével is képes gyógyítani betegeket, különösen azokat, akiket mérges állatok martak meg.

KM: H. n. (Tarnóczi István, 1681. 439.; Illyés István, 1708. 258.; Ipolyi Arnold, 1854. 170.); H. n. (Inchofer, Melchior, 1797. III. 288–289. – 1644).

D 81–90. A harcos szent

D 81. A győztes csata előjele.

D 81.1. A csodás fehér menyét. Szent László a serege előtt lovagol fel-alá, buzdítva a katonákat. Lándzsájával megzörrent egy bokrot, mire csodálatosképpen egy fehér hölgymenyét ugrik a lándzsájára, végigfut rajta, és László kebelébe bújik. Szent László serege kedvező előjelenként értelmezi a jelenést, és győzelmet arat az ütközetben.

KM: H. n. (CP, 121.; CH, 111.; Thuróczy János, 1488. 79.; Bonfini, 2.2.280–285).

D 81.2. Az angali jelenés. Angali jelenés (egy fényességbe öltözött ember) jósol győzelmet Szent Lászlónak, és támadásra biztatja őt.

KM: H. n. – 2 (Hodinka Antal, 1916. 464–465., 478–479. – orosz évkönyvek: kivált a Nikon-féle kézirat, 15. század).

→MZ II. D 81.3.

D 81.3. A győzelmet jövendölő ősz öregember II. A csata előtt Szent László égi szöveget hall, majd egy ősz öregembert pillant meg, aki közli vele, hogy Isten meghallgatta a könyörgését, és a tatárok elleni harcra biztatja (majd nyomtalanul eltűnik).

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század).

SZ: Pálpataka (MZA 111514. – Magyar Zoltán gy., 2018).

D 81.5. Szent László látomása. Angyal jelenik meg Géza herceg fölött, és koronát illeszt a fejére. A jelenést Szent László győzelmi jelként értelmezi, és a jövendölés hamarosan beteljesül.

KM: H. n. (CP, 120.).

D 82. A diadalmas király.

D 82.1. Magyarország patrónusa. Szent László győzelmet arat az országra támadó ellenség felett.

KM: H. n. (MA I. I. 71.; Boldog Váradi, 1992. 603. – Gyöngyösi kódex: Ének Szent László királyról, 15. strófa; Ruthenus).

D 82.2. A pogányok legyőzése. Szent László legyőzi az ország peremvidékein élő pogány hitű magyarokat.

FF: Barslédec (EA 27189. – Jókai Anna gy., 1996).

SZ: Szépvíz (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 76. – Pesty Frigyes, 1864. Csík-szék); Szépvíz/Gyimes (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Gyimes: Csinód (MZA 48159. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes (Magyar Zoltán, 1998a. 307. – Salamon Anikó gy., 1970 k.); Gyimes: Ugra pataka – 2 (Gál Péter József, 2017. 98., 98–99. – 1991); Gyimes (Tankó Gyula, 1996. 81.); Szépvíz, Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 309.); Gyimes: Görbe pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 271.; Gál Péter József, 2017. 100–101.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 170.; Uő, 2009a. 254.); Gyimes: Ciherek pataka (Uő, 2003. 170.; Uő, 2006d. 56.); Szépvíz (Uő, 2011a. I. 132.).

D 82.3. A besenyők legyőzése. Szent László legyőzi az országba betörő besenyőket, és az utolsó szálig megöli őket.

KM: H. n. (Kézai Simon, II. 19., Temesvári, 17.1.3.; AnjouLeg-LA, 5. kép).

DT: Bántornya (László Gyula, 1993. 181. kép. – 14. század vége).

D 82.4. A kunok legyőzése. Szent László legyőzi az országba betörő kunokat.

KM: H. n. (CH, 134.; Ransanus, XII. 6.; Thuróczy János, 1488. 83.; EC, 398., 400.).

AF: Nyírbélték (Magyar Zoltán, 1998a. 311. – Bosnyák Sándor gy.); Nyírbélték (Gál Péter József, 2017. 402.).

ER: Felsőborgó* (Binder Pál, 2004. 149. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye).

SZ: Szépvíz (KJNTA 1859-06/16. – Pál Katalin gy., 2006).

MO: Klézse* (Gál Péter József, 2017. 84–85. – 1993).

→MZ II. D 11.

D 82.5. A tatárok legyőzése. Szent László legyőzi az országra támadó tatárokat.

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11.); H. n. (Hodinka Antal, 1916. 466–467., 480–481. – orosz évkönyvek, 15. század).

DT: Bodajk (EA 21212/2. – Németh Béla gy., 1981); Bodajk (Gál Péter József, 2017. 512. – 1994).

SZ: Csíksomlyó (MZA 47609. – Losteiner Leonárd kézírata, 1777); Szépvíz (MZA 46413. – Székely László gy., 1970-es évek); Oroszhegy (Gál Péter József, 2017. 167–168. – 1993); Gelence (Magyar Zoltán, 1998a. 269.; Uő, 2011a. II. 504.); Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 59.); Székelypálfalva (Zsidó Ferenc, 2000. 83.); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2003. 170.).

MO: H. n. (Bogdan, Ion szerk., 1891. 185–187., 235–237.; Lükő Gábor, 1936a. 48–50.; Sántha Attila, 2014b. 7–8. – Névtelen Krónika/Voskresenskaia letopis: 13. fejezet, 1504 k.); H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50–51.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után).

D 82.6. Moldva felszabadítása. Szent László megtisztítja Moldvát a tatároktól, és Magyarország határát a Száraz-Szeretig tolja ki.

MO: H. n. (Bogdan, Ion szerk., 1891. 185–187., 235–237.; Lükő Gábor, 1936a. 48–50.; Sántha Attila, 2014b. 7–8. – Névtelen Krónika/Voskresenskaia letopis: 13. fejezet, 1504 k.); H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50–51.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után); Barlád (Domokos Pál Péter, 1987. 359. – Codex Bandinus, 1646–1648); Barlád (Gegő Elek, 1838. 41.); H. n. (Etelközi, 1871. 174.); H. n. (Munkácsi Bernát, 1881. 205.); Diószén (Bosnyák Sándor, 1980. 54–55.); Kotnár (Gunda Béla, 1990. 59–60.); Szabófalva (Gazda József, 1993. 10–11.; Uő, 1994. 270–271.); Klézse (Gál Péter József, 2017. 84–85. – 1993); Szabófalva – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 32., 37.); Klézse (Bosnyák Sándor, 2001. 69.); Bogdánfalva (Harangozó Imre, 2001. 254.); Bogdánfalva (Pozsony Ferenc, 2002. 353. – Harangozó Imre gy.).

D 82.6.1. A rablókból álló segédcsoport. Szent László rablókból toborzott sereggel űzi ki Moldvából a tatárokat.

MO: H. n. (Bogdan, Ion szerk., 1891. 185–187., 235–237.; Lükő Gábor, 1936a. 48–50.; Sántha Attila, 2014b. 7–8. – Névtelen Krónika/Voskresenskaia letopis: 13. fejezet, 1504 k.); H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50–51.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után).

→MZ VII. B 91.

D 82.7. A törökök legyőzése. Szent László legyőzi az országra támadó törököket.

FF: Vicsápapáti (MZA 47712. – Magyar Zoltán gy., 1998).

ER: Nyárszó (Szabó Géza, 1978. 113.); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 1998a. 269.).

SZ: Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Székelyderzs (Gál Péter József, 2017. 150. – 1992).

D 82.10. Az óriások legyőzése. Szent László az óriások felett arat hadi győzelmet.

SZ: Székelydobó (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 87.; Gál Péter József, 2017. 152.).

ER: Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 27.); Nyárszó* (Szabó Géza, 1978. 112–113.).

D 82.12. A kereszt jelével megfutamított ellenség. Midőn a tatárok Székesfehérvár városát ostromolják, Szent László a bodajki templomba tér be imádkozni, majd a Kálvária-hegyről az ellenség felé keresztet vetve, a vitézeivel megtámadja és megfutamítja őket.

DT: Bodajk (Esterházy Pál, 1696. 121.); Bodajk (Jordánszky Elek, 1836. 73.); Bodajk (Huszár Károly, 1859. 1–2.); Bodajk (Paulovits Sándor, 1930. 7.); Bodajk (Faller Jenő, 1936. 8.); Bodajk (Berecz Sándor, é. n. 17.); Bodajk (EA 24679/4. – Dömötör László gy., 1992); Bodajk (Gál Péter József, 2017. 512. – 1994).

D 82.13. A kővé változtatott tatárok. Szent László a bodajki templomban kéri Isten segítségét, majd imája végeztével felmegy a Kálvária-hegyre, és a kereszt jelét veti a szemközti hegyen tanyázó tatár hadra/átkot mond a tatárookra, mire az egész tábor kővé változik. Máig láthatók a fehérvárcsurgói Tatárhegyen a kővé vált lovak, tatár katonák, tábori felszerelések.

DT: Fehérvárcsurgó (Pados János, 1857. 57.); Bodajk (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 288.; Gál Péter József, 2017. 512.); Fehérvárcsurgó (Dornay Béla, 1927. 65.).

D 82.14. Az ellenségre törő ítéletidő. Szent László imájára olyan ítéletidő kerekedik, hogy Szent László ellenfeleinek az állatai mind elpusztulnak.

SZ: Gyimes: Szalomás pataka (Harangozó Imre, 2001. 253.).

D 82.15. A törökök vére. Szent László olyan véres ütközetben győzi le a törököket, hogy azok vére patakként sodorja magával az ellenséges katonák csákóit.

ER: Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 1998a. 269.).

→MZ IV. N 82.3.

D 82.17. Nevezetes csatahelyek. Helyszínek (határrészek), ahol a hagyomány szerint Szent László az ellenségeivel csatát vívott.

AF: Mogyoród (Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye, 260.); Nyírbéltek (Mizser Lajos, 2000. 335. – Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye); Nyírbéltek (BIMA 182-84. – Szabadhelyi Mária gy., 1984); Nyírbéltek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 149.); Nyírbéltek (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 228.).

D 83. Az ellenséges vezér megölése.

D 83.1. A legyőzött kun fővezér. Szent László párviadalban legyőzi és megöli a kunok vezérét/két kun herceget.

KM: H. n. (CP, 137.; Képes Krónika, 1978. 133–134.; Thuróczy János, 1488. 84.; Bonfini, 2.4.220–230.).

ER: Kerlés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 141.; Binder Pál, 2004. 150. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye).

SZ: Csíkszentmihály (Gál Péter József, 2017. 100. – 1990).

D 83.2. A legyőzött tatár fővezér. Szent László párviadalban legyőzi és megöli Batu kánt/lelővi a tatár királyt.

KM: H. n. (Hodinka Antal, 1916. 466–467., 480–481. – orosz évkönyvek, 15. század).

SZ: Oroszhegy – 2 (KJNTA 1600-05/4., 11. – Vass Melénia gy., 2005).

D 83.3. Az elrabolt lány kiszabadítása. Szent László párviadalban megöli egy lányrabló pogány (kun/tatár) harcost/vezért, és kiszabadítja a lányt.

→MZ II. D 11.

D 83.4. Vata megölése. Szent László párviadalban megöli a keresztény rend ellen fellázadt pogány vezért.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 137. – Stibrányi Gusztáv gy.).

D 83.7. A különleges párviadal.

D 83.7.1. Szent László ellenfele fegyverek által sebezhetetlen.

→MZ II. D 13.3. →MZ II. D 14.

D 83.7.2. Szent László démonikus (természetfeletti tulajdonságokkal bíró) ellenféllel küzd.

→MZ II. D 13.

D 84. Szent László segítői.

D 84.1. Szent Lászlót Krisztus/Szűz Mária segíti a pogányok elleni csatában.

MO: Forrófalva, Klézse (Magyar Zoltán, 1998a. 143–144.; Uő, 2011a. II. 502–503.); Klézse (Turai Tünde, 1999. 135.).

→MZ II. D 17.2. →MZ II. D 17.3.

D 84.2. Szent Rozália segítsége. Szent Lászlót Szent Rozália segíti a tatárokkal vívott harcokban.

DT: Szakcs (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 215. – Szakcsi kántorkönyv, 1788–1789).

D 84.4. A harcos angyalok. Szent László mellett angyalok is harcolnak a csatában.

KM: H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1988. 55. – 1737); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715).

D 84.7. Az egerek segítsége. Szent László túlerőben lévő ellenséggel háborúzik. Isteni rendelésből egerek sietnek a segítségére, akik éjszaka elragadják az ellenség nyilainak húrjait, s így másnap Szent László már könnyen győzedelmeskedik. Ezért hívnak egy határrészt a Berettyó mentén Egerek mezejének.

AF: Bihar megye (Móra Ferenc, 1959a. 30–33. – 20. század első fele).

D 85. A meghosszabbított nappal. Szent László a tatárokkal csatázik, s tartva attól, hogy ha besötétedik, az ellenség kerülhet fölénybe, imájában arra kéri az Istent, hogy hosszabbítsa meg a nappalt. Fohásza meghallgatásra talál, a Nap megáll a helyén, s az Istentől kapott további három napfényes óra alatt megnyeri a csatát.

ER: Szék (Bosnyák Sándor, 2001. 68.).

MO: Lujzikalagor (MZA 66703. – Harangozó Imre gy., 1998).

D 86. Szent László hadicsele.

D 86.1. Krakkó ostroma. Szent László már régóta ostromolja Krakkót eredménytelenül. A város elfoglalása érdekében hadicselhez folyamodik: éjjel csizmaszárban minden katonájával földet hordat egy halomba, és az így keletkező halmot liszttel szórátja be. Az ostromlottak azt gondolva, hogy a magyaroknak még sok élelmük van, míg nekik már alig, feladják a várost.

KM: H. n. (CP, 138.; Bonfini, 2.4.245.; CP-ik, 98. oldal).

→MZ I. J 70.

D 86.3. A rémisztő állatsereg. Szent László a pogányokkal/tatárokkal csatázik, de sehogyan sem bír az ellenséggel. Az az ötlete támad, hogy összegyűjtet mindenféle lábasjóságot, és különválasztva a juhokat a bárányoktól, a borjúkat a tehenektől, csatarendbe állítja őket. Az anyjuk után bőgő borjúk és bárányok s az elválasztott fiaik után bőgő anyaállatok olyan hatalmas és rémisztő zajt csapnak, hogy az ellenség nem tudván mire vélni a Szent László serege felől érkező hangzavart, megrémül és elmenekül.

SZ: Gyimes: Ugra pataka, Görbe pataka (Gál Péter József, 2017. 98–99., 100–101. – 1990–1991); Gyimesfelsőlók, Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 56.; Gál Péter József, 2017. 98. – 1991); Gyimes: Csinód (MZA 48157. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 171.; Uő, 2009a. 255.).

MO: Forrófalva/Nagypatak (Magyar Zoltán, 1998a. 143–144.; Uő, 2011a. II. 502–503.); Frumósza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 36.); Klézse (Turai Tünde, 1999. 135.); Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 503.).

D 86.3.1. Szűz Mária tanácsa I. Szent László Szűz Máriától álmában kapja a tanácsot, hogy ezzel a hadicsellel győzheti le az ellenséget.

MO: Forrófalva/Nagypatak (Magyar Zoltán, 1998a. 143–144.; Uő, 2011a. II. 502–503.); Klézse (Turai Tünde, 1999. 135.); Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 503.).

D 86.3.2. Az állatok nyakába kötött csengők. Szent László még csengőket, harangokat is kötött az állatok nyakába, hogy ezáltal még nagyobb legyen a zaj, és általa az ellenség riadalma.

MO: Frumósza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 36.); Pokolpatak (Etelközi, 1871. 174–175.).

D 86.4. Az örökös harangszó. Szent László egy magas fára felkötött egy harangot, amely örökké szól, ha fúj a szél. A tatárok ezt a harangzúgást állandó harci készenlétnek véelve, nem merik többé megtámadni a moldvaiakat.

MO: Diószén (Bosnyák Sándor, 1971. 182.; Uő, 1980. 54–55.).

D 86.5. A felszíjazott fa. Szent László az út mellett szíjakkal nagydarab fákat feszített ki/vágat be, és amikor odaérkezik a pogányok csapata, rájuk dönteti azokat.

SZ: Oroszhegy (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 96.); Gyimes: Barackos pataka (Magyar Zoltán, 2003. 172.).

D 88. Szent László tekintélye. Szent László fegyver és kísérők nélkül, kezébe véve egy vesszőt, átmegy az ellenség táborába, és megadásra szólítja fel őket. Az ellenség látva a király bátorságát, behódol Szent Lászlónak.

DT: Gúta (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 334.; Gál Péter József, 2017. 596.).

→MZ II. E 256.1.

D 89. Az életben hagyott hírmondó. Az országba betörő kun sereg hatalmas vereséget szenved Szent Lászlótól. Csupán egyetlen ellenséges katonát hagynak életben, hogy legyen, aki megvigye a hírt Kunországba, hogy miként jártak, és hogy a magyarokat ne háborgassák többet.

KM/AF: H. n./Temes vármegye (CP, 137.); H. n.(Vida József, 1860. 133.).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1534. I. p. – Faragó József gy., 1967).

D 89.1. A kereszténnyé lett hadifoglyok. Szent László minden pogány hadifoglyot életben hagy, aki vállalja, hogy keresztény hitre tér. A foglyokat Szent László a csatahely közelében/az ország különböző részein telepíti le.

→MZ II. D 20.4. →MZ II. D 178.1.

D 90. A győzelem megünneplése.

D 90.1. Az ünnepi harangszó. Szent László győzelmének örömeire minden városban diadalkaput állítanak, és minden templomban meghúzzák a harangot. Még a legkisebb tanyán is megszólaltatják a rézcsegettyűt a kunokat legyőző király tiszteletére.

SZ: Andrásfalva/Hertelendyfalva (Ujváry Zoltán, 1975. 188.).

D 90.2. A győzelmet jelképező zöld ágak. Szent László a győztes csatát követően egy zöldellő tölgyágot tör le, mire a serege is követi a példáját, így térnek haza, zöld ágakkal fellobogózva.

ER: Kerlés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 141.; Binder Pál, 2004. 150. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye).

→MZ I. L 21.14. →MZ IV. J 21.1.9.

D 90.5. A győztes csata utáni hősi álom.

→MZ II. D 19.

D 91–100. Szent László hazatérése

D 91. A húshagyat. Szent László az ellenséggel vívott elhúzódó harcok miatt csak a nagybőjt kezdetére érkezik haza a háborúból. Hogy a győzelmét méltóképpen megünnepelhesse/hogy ő is részesülhessen a húshagyatból, arra kéri a pápát/az Úristent, hogy a serege és az udvarnépe két nappal később kezdhesse meg a nagybőjtöt. Erdemeire tekintettel ezt megengedik neki, és azóta van húshagyo kedd, és ez az oka annak, hogy vasárnap helyett kedd este ér véget a farsang a katolikusok számára.

SZ: Gyimes: Bán pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 106.); Gyimes: Szalomás pataka (Tankó Gyula, 1992. 6.; Uő, 1995. 1.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 41–43.); Gyimes: Ugra pataka – 2 (Gál Péter József, 2017. 98., 99. – 1990); Gyimes: Csinód (MZA 48162. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Gyepece (Magyar Zoltán, 1998a. 302.; Uő, 2003. 171.); Gyimes: Barackos pataka, Szalomás pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 58–59., 59.; Gál Péter József, 2017. 102., 104.); Gyimes: Gyepece (MZA 47967. – Magyar Zoltán gy., 2000); Gyimes: Szalomás pataka (Harangozó Imre, 2001. 255.); Gyimes: Bükkhavas pataka, Barackos pataka

(Magyar Zoltán, 2003. 171., 172.); Gyimes: Csinód – 2 (Uő, 2009a. 256., 256–257.); Gyimesközéplek, Gyimesbükk (Uő, 2011a. I. 94.).
 MO: H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. I. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 51.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után); Bákó vidéke (Csűry Bálint, 1930. 176.); Bákó vidéke, Bogdánfalva (Lükő Gábor, 1936a. 52.); Bogdánfalva – 2, Lujzikalagor (Uő, 1936b. 83–84.); Pusztina (Hege-dűs Lajos, 1952. 69.); Klézse, Diószén (Bosnyák Sándor, 1971. 182.; Uő, 1980. 54., 54–55.); Diószeg, Külsőrekecsin – 2, Szabófalva (Csoma Gergely, 2016. 259–260., 558. – 1982–1990); Lészpéd (MZA 66659. – Bosnyák Sándor gy., 1980-as évek); Lészpéd (Harangozó Imre, 2000. 35. – 1989); Bogdánfalva (Bosnyák Sándor, 1992b. 7.); Pokolpatak, Klézse (Uő, 1993. 11.); Forrófalva/Nagypatak (Magyar Zoltán, 1998a. 143–144.; Uő, 2011a. II. 502–503.); Lujzikalugar (MZA 66703. – Harangozó Imre gy.); Diószén – 2, Külsőrekecsin – 2, Pusztina – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 38.; Gál Péter József, 2017. 56., 59–61., 86–87.); Klézse – 2 (Turai Tünde, 1999. 134–135., 135.); Lészpéd, Klézse, Pusztina (Bosnyák Sándor, 2001. 60–61.); Trunk (MZA 66693. – Bende G. gy., 2001); Pusztina (Halász Péter, 2005. 40.; Uő, 2017. 14.); Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 503.); Somoska (Halász Péter, 2017. 14.).

D 91.1. Szent László házassága. Szent László azért kéri a farsang meghosszszabbítását, hogy megházasodhasson.

MO: Klézse (Turai Tünde, 1999. 134–135.)

D 91.2. A farsangért meghosszabbított élet. Szent László azt kéri az Istentől, hogy még két napot élhessen, és akkor majd a farsang végeztével boldogan hal meg.

SZ: Gyimes: Szalomás pataka (Tankó Gyula, 1992. 6.); Gyimes: Szalomás pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 59.); Gyimes: Szalomás pataka (Harangozó Imre, 2001. 255.); Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 58–59.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 256–257.).

D 92. Szent László (álruhás) hazatérése. Szent László harmincévi háborúskodás után érkezik haza, és amikor benéz az ablakon, azt látja, hogy a felesége egy fiatalemberrel/két fiatal pappal vacsorázik az asztalnál. Arra gondol, hogy a felesége szeretőt tart, és első haragjában be akar lőni az ablakon. Táltos lova azt tanácsolja neki: „Az esti haragodat hagyd reggelre, a reggeli haragodat hagyd estére!” Szent László megfogadja a lova tanácsát, és elmegy a szomszédba, ahol megtudja, hogy azok, akik a feleségével vacsoráznak, a tulajdon fiai. A szomszéd elmagyarázza Szent Lászlónak, hogy amikor elment a háborúba, már állapotos volt velük a felesége, és a fiúk harminc év alatt felnőttek, és a felesége papnak taníttatta ki őket. Másnap reggel Szent László beköszön a házába, de előre egy pohárban/egy tányér fenekén beküldeti a

gyűrűjét. Mikor Szent László felesége megtalálja a gyűrűt, rögtön megismeri, hogy az az eltűntnek hitt férjéé. A házastársak boldogon üdvözlik egymást, Szent László pedig hálát ad Istennek, hogy nem engedte megölni a családját. Az Istentől kapott engedelmy birtokában közösen ünneplik meg a húshagyatott.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 41–43. – 1972/1973); Gyimes: Szalomás pataka (Tankó Gyula, 1992. 6.; Uő, 1996. 81–82.), Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 58–59.; Uő, 2017. 61. – 1992); Gyimes: Komját száda (Magyar Zoltán, 1998a. 306–307.; Uő, 2003. 175.); Gyimes: Csinód (MZA 48162. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Szalomás pataka (Harangozó Imre, 2001. 255.); Gyimes: Szalomás pataka (Magyar Zoltán, 2003. 174. – Harangozó Imre gy.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 175.; Uő, 2009a. 256–257.).

MO: Pusztina – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 38.; Gál Péter József, 2017. 60–61., 61. – 1992, 1993).

AF: Kisújszállás* (DJMNA 2561-86/I. 6. – Makra Sándor gy., 1986).

→MZ IV. D 113.

D 92.1. A királyné megszakitott menyegzője. Szent László mielőtt elindul a háborúba, meghagyja, hogy ha hét esztendő leteltével sem tér haza, menjen újra férjhez a királyné. A kiszabott idő eltelik, és amikor végül is hazaérkezik, már javában szól a muzsika a palotában a királyné lakodalmán. Betoppnva a házba, Szent László odahívja a feleségét, öszszeszeteszi a gyűrűiket, mire a királyné ráismer halottnak hitt férjére, és azt mondja: „Szűnjön meg a muzsikának zengése, mert hazajött a király!”

MO: Külsőrekecsin (Gál Péter József, 2017. 60. – 1992); Somoska (Halász Péter, 2017. 14.).

D 101–120. „Szűz Mária választott vitéze” (A keresztény király)

D 101. Szent László vallásossága.

D 101.1. A kegyes király. Az emberek a „legjobb király”-nak/„kegyeskirály”-nak (pius rex) nevezik Szent Lászlót a jósága miatt.

KM: H. n. (LA, 5.; Madas, 3.1.1., 4.1.2.; 5.1.1., 6.1.1., 8.1.2., 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3., 16.1.2.; Laskai, 48.1.1., 49.2.1., 50.2.2.; Illyés István, 1708. 264.).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 47980. – Magyar Zoltán gy., 1996).

D 101.2. A könyörületes király. Szent László környörületes és igazságos a bíraskodásban.

KM: H. n. (LA, 5.; Madas, 3.1.1., 5.1.1., 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3., 16.1.1–2.; Laskai, 48.1.1., 49.2.1., 50.2.2.).

→MZ II. D 178.1.

D 101.3. Szent László Szent István sírjánál maga is szemtanúja egy csodás gyógyulásnak.
KM: H. n. (ST III. 45.).

D 102. Az imádságos király.

D 102.1. Az éjjeli imádságok. Szent László éjjelente is gyakran ájtatoskodik.

KM: H. n. (LA, 6.; AnjouLeg-LA, 6. kép; Madas, 3.1.1., 7.1.1., 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1., 50.2.2.).

D 102.2. Szent László és a remete. Szent László egy remetével/a remetékedő Szent Mártonnal imádkozik együtt.

FF: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 142.).

AF: Szentetornya (Harangozó Imre, 2014. Borító: fülszöveg).

D 102.3. A csaták előtti ima. Szent László minden csatája előtt imádkozik.

DT: Magyarereggy (EA 21575/87. – N. N. 1943); Bodajk (EA 21212/2. – Németh Béla gy., 1981); Bodajk (IKMNA 88-36/40. – Németh Balázs gy., 1988); Nemeshetés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.).

SZ: Gelence (Magyar Zoltán, 2011a. II. 502.).

→MZ II. D 82.13.

D 102.4. Az isteni fényesség. Imádság közben nagy fényesség övezi Szent Lászlót.

KM: H. n. (EC, 403.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1998. 41. – 1737); H. n. – 2 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 145., 174.).

D 102.5. Szent László levitációja.

D 102.5.1. Imája közben a levegőbe emelkedik Szent László.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1., 50.2.2.; Bonfini, 2.4.294.; AnjouLeg-LA, 16. kép); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1998. 56. – 1737); H. n. – 2 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 145., 174.).

D 102.5.2. Imája közben angyalok emelik a levegőbe Szent Lászlót.

KM: H. n. (EC, 403.)

D 103. Szent László titkos ortodoxizmusa. Szent László Szent Száva/a szent életű püspök könyörgése nyomán bekövetkező csodák hatására ortodox hitre tér, ám azt titokban tartja.

KM: H. n.* (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3* (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes feljegyzése: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle

kézirat, 15. század); H. n.* (Bogdan, Ion szerk., 1891. 185–187., 235–237.; Lükő Gábor, 1936a. 48. – Névtelen krónika, 1504 k.).

D 104. A gondoskodó király.

D 104.1. Szent László gyakran alamizsnálkodik.

KM: H. n. (Kézai, II. 18.; Temesvári, 14.2.3.); H. n. (Illyés István, 1708. 264.).

D 104.2. Szent László segíti a csatában elesettek özvegyeit.

KM: H. n. (Laskai, 49.2.1.3.3.).

D 105. Az alázatos király.

D 105.1. Szent László a templomok előcsarnokában együtt alszik a szegényekkel.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 3.1.1., 7.1.1., 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3., 15.1.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1., 50.2.2.).

D 105.2. Szent László alázatosságból nem akarja megkoronáztatni magát.

KM: H. n. (LA, 4.; Temesvári, 14.2.3.).

D 105.3. Német-római császárrá akarják választani Szent Lászlót, de ő szerénységből elhárítja a felkérést.

KM: H. n. (CP, 139.; Képes Krónika, 1978. 135.; Bonfini, 2.4.250.; Illyés István, 1708. 264.).

D 106. Az önmegtartóztató király.

D 106.1. A szüzesség vállalása. Szent László szűzi életet él, nem házasodik meg.

KM: H. n. (Illyés István, 1708. 266. – Tarnóczi István nyomán); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 211. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774).

D 106.2. A gyakori böjt. Szent László gyakran böjtöl.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 3.1.1.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1.).

D 107. A vezeklő király.

D 107.1. A mások bűnei miatt vezeklő király. Szent László mások bűneiért vezekel.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 3.1.1., 4.1.1., 7.1.1.; Temesvári, 14.2.3., 15.1.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1., 50.2.2.).

D 107.2. A népe bűneit sirató király. Népe bűneit naponta megsirátja Szent László.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 4.1.1.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 49.2.1., 50.2.2.).

D 107.3. Szent László aszkézise. Szent László kőágyon és kőpárnán alszik.
KM: H. n. (Madas, 7.1.1.2.).

D 107.4. Az „oszlopos szent”. Szent László napokon keresztül böjtöl egy oszlop tetején annak érdekében, hogy népe megszabaduljon az országra törő ellenségtől.

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes kézírata: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle kézirat – 15. század).

D 108. Szent László könnyei. A népéért/a tatárok által elfogott nővééréért aggódó Szent László könnyei olyan bőségesen és olyan erővel hullnak alá az oszlopról, hogy átlukasztják a márványkövet/árkot vájnak az oszlopba annak tetejétől az aljáig. A Szent László könnyei által átluggatott/barázdált márvány/márványoszlop sokáig látható volt Nagyváradon.

KM/AF: Nagyvárad* (Madas, 6.1.1.2.; Mazal, Otto–Vizkelety András, 1895. 94.); H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes kézírata: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle kézirat – 15. század).

→MZ II. D 205.

D 109. Szent László rózsafüzére. Szent László a rózsafüzérét a kardja markolatára tekerve viseli, a csatába is így megy.

KM: H. n.* (Hevenes Gábor, 1737. 14.; Uő, 1988. 53. – képes ábrázolás); H. n. – 2 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 146., 174.); H. n. (Ormos Zsigmond, 1881. 131. – Spangar András krónikája), H. n. (Hetény János, 2008. 268. – 19. század második fele); H. n. (Zadravec István, 1934. 206–209. – 19. század vége).

FF: Oravka* (Udvarhelyi Nándor, 2013. 65. – templomi táblakép, 17. század második fele); Palást (MZA 83847. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

SZ: Oroszhegy (Gál Péter József, 2017. 168. – 1993); Oroszhegy (Harangozó Imre, 1998. 57.; Uő, 2001. 363.; Uő, 2003. 103.); Gyimes: Tarhavas pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 56.; Gál Péter József, 2017. 98.); Göröcsfalva (Bosnyák Sándor, 2001. 65.); Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 254.); Gelence* (Magyar Zoltán, 2011a. II. 502.).

D 112. A kereszténység terjesztése.

D 112.1. Szent László bő kézzel támogatja a katolikus egyházat.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 3.1.1., 10.1.1., 12.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 50.2.2.; Ruthenus).

D 112.2. Szent László mennyei sugallatra felemelteti, és szentté avatztatja István királyt, Imre herceget, Gellért püspököt, valamint András és Benedek remetéket.

KM: H. n. (LA, 8.).

D 114. Az angyali koronázás.

D 114.1. Szent László látomása: bátyja fejére egy angyal helyez koronát.

KM: H. n. (CP, 120.; CH, 111.; Thuróczy János, 1488. 79.; Bonfini, 2.3.270.; EC, 398., CP-ik, 83. oldal).

D 114.2. Szent László fejére egy angyal helyez koronát.

DT: Velemér (Rómer Flóris, 1874. 22., 78.; Magyar Zoltán, 1996b. címlap, 106.; Uő, 2005c. VIII. kép. – Aquila János falképe, 1378).

AF: Feketeardó (Magyar Zoltán, 2005c. XXIII. kép; Lángi József, 2013. 192. – falkép, 14. század).

ER: Ecel (Lángi József, 2013. 192.; Uő, 2017. 43–44. – falkép, 14–15. század).

SZ: Oklánd (Lángi József, 2013. 193. – falkép, 14–15. század).

D 114.3. Szent László fejére két angyal helyez koronát.

KM: H. n. (CP-ik, 92. oldal).

FF: Vitfalva (László Gyula, 1993. 124–126., 130–131. kép).

D 114.4. Az édesanyja ölében tartott kis Jézus koronázza meg Szent Lászlót.

AF: Baktalórántháza* (Lángi József, 2013. 193. – falkép, 15. század).

D 115. Angyalok társasága.

D 115.1. Salamon király látomása. Mikor Pozsony várának ostroma közben valódi kilétüket a páncél mögé rejtve lovagi párviadalra vonulnak ki, Salamon Szent László feje fölött/a vállán egy/két angyalt pillant meg, akik tüzes karddal fenyegetik őt. Salamon hívei nem tudják mire vélni uruk megfutamodását, amíg az el nem mondja nekik, hogy mit látott.

KM: H. n. (CP, 129.; Madas, 7.1.2.; Bonfini, 2.4.70–75.; EC, 399.; CP-ik, 91. kép).

D 115.2. Az angyalok társasága. Szent László bármerre jár, az őrzőangyala vele van/angyalok kísérik éjjel-nappal.

KM: H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 337.); H. n. (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 329. – Endrődi ima-énekeskönyv); H. n.* (Gombos Albin, 1925. 34.).

AF: Bag (Bosnyák Sándor, 2001. 58.).

D 115.3. Az angyalok tanácsa. Egy angyal tanácsolja Szent Lászlónak, hogy miként szüntetheti meg a pusztító pestisjárványt, és gyógyíthatja meg a halálos kórtól megfertőződött katonáit.

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 68–69.).

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 27. – 1954); Tápe (EA 14006/12. – Molnár Imre gy., 1964); Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1977. 50–51.).

→MZ II. D 71.

D 115.4. A harcos angyalok. Szent László mellett angyalok is harcolnak a csatában.

→MZ II. D 84.4.

D 115.5. Imája közben angyalok emelik a levegőbe Szent Lászlót.

→MZ II. D 102.5.2.

D 115.6. Szent László tanítómestere. Mihály arkangyal mint mennyei lovászmester tanítja meg lovagolni Szent Lászlót.

FF: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 142.).

→MZ V. P 71.

D 115.8. A széphavasi angyali énekszó. A Szent László által épített kápolna környékén éjjelente angyali énekszót lehet hallani.

SZ: Szépvíz (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 63.).

→MZ V. P 33.

D 116. Szűz Mária társasága.

D 116.1. Szent László ápolója. Szűz Mária meggyógyítja a pogány ellenséggel vívott csatában megsebesült Szent Lászlót.

KM: H. n. (AnjouLeg-LA, 15. kép).

D 116.2. Szűz Mária tanácsa II. Álmában Szűz Mária jelenik meg Szent Lászlónak, és tanácsokat ad neki, hogy miként mentheti meg végveszélybe jutott seregét.

FF–AF: Palócföld/Jászárokszállás (Varga Lajos, é. n. 4–11. – 1900 k.).

FF: Mátraverebély-Szentkút (Zadravec István, 1934. 206–209.); Debrőd* (Magyar Zoltán, 2001a. 138.).

D 118. Az ördögűző Szent László. Szent László démont, ördögöt űz. A szent keresztet emeli a démoni lény ellen, a Szent Mihály lovát hajítja az ördöghöz.

KM: H. n. (AnjouLeg-LA, 7–9. kép).

D 119. A Szentföld patrónusa. Szent Lászlót felkérlik az első keresztes hadjárat vezetőjének. Csak a halála akadályozza meg a királyt abban, hogy ő vezesse a Jeruzsálem felszabadítására induló keresztes sereget.
 KM: H. n. (LA, 9.; CP, 139.; Madas, 7.1.1., 10.1.1.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.2., 49.2.1., 50.2.2.; Thuróczy János, 1488. 86.; Bonfini, 2.4.255.; EC, 401., CP-ik, 99. kép); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1737. 15–16.; Uő, 1988. 42.).
 FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 61.).
 SZ: Gyimes: Görbe pataka (Magyar Zoltán, 2003. 185.).

D 120. Szent László országfelajánlása. Szent László rózsafüzérrel fölövezett kardját egy párnára helyezve, jelképesen felajánlja Magyarországot Szűz Máriának.
 KM: H. n.* (Hevenesi Gábor, 1737. 14.; Uő, 1988. 39.).
 DT: Rábaszentmihály* (Lángi József, 2001. 87., 16. kép – templomi falkép, 18. század közepe).
 FF: Oravka* (Udvarhelyi Nándor, 2013. 65. – templomi táblakép, 17. század második fele).
 →Ikonográfia.

D 121–130. Szent László táltos lova

D 121. Szent László lova.

D 121.1. A megszelídített vad mén. László még fiatal herceggként a sörényénél fogva megragad, és a hátára felpattanva megfékez egy megvadult mént. Ez a ló lesz a továbbiakban legkedveltebb paripája.
 KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. I. 31.); H. n. (Hanusz István, 1904. 5.).
 DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 56.).
 FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 137. – Stibrányi Gusztáv gy.).
 →MZ II. D 2.1.

D 121.2. A ló neve. Szent László lovát – sötétbarna színe miatt – Szögnek hívják.
 KM: H. n. (CP, 103.; Ipolyi Arnold, 1854. 238.); H. n. (Tóth Béla, 1898. I. 31.; Hanusz István, 1904. 5.).
 DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 56.).
 SZ: Szépvíz (Endes Miklós, 1938. 25.; Székely László, 1995. 208.).

D 121.3. A ló színe. Szent László lova fehér színű.
 FF: Szádudvarnok (MZA 46431. – Magyar Zoltán gy., 1995).
 SZ: Gyimes: Görbe pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 63.; Gál Péter József, 2017. 109.); Gyimes: Sántatelek, Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 169., 627.); Gyimes: Sántatelek (Gál Péter József, 2017. 141.).

D 121.4. A ló gyémánpatkója.

MO: Pusztina (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 39.; Gál Péter József, 2017. 63.).

D 121.5. A ló aranypatkója.

→MZ II. D 158.1.

D 121.7. Az Isten által küldött táltos ló. Szent László egy oszlop tetején könyörög Isten segítségéért az ország veszedelme közben. Amikor lejön az oszlopról, annak tövében egy senki által nem tartott, csodás párját talál felnyergelt állapotban, csatabárddal az oldalán.

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 463–467., 479–481. – Pahomije szerb szerzetes kézirata: orosz évkönyvek, 15. század).

D 122. A gazdáját segítő táltos ló. Szent László lova különleges képességekkel bír, s a csatában is segíti a gazdáját. Figyelmezteti Szent Lászlót a veszélyre, minden intését teljesíti, és az ellenséget/az ellenség lovát maga is rúgással, harapással támadja.

KM: H. n. (Bonfini, 2.3.130.; AnjouLeg-LA, 11. kép; CP-ik, 72. kép).

DT: Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.).

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 136.).

SZ: Bögöz, Sepsikilyén (László Gyula, 1993. 28–29., 63–64. kép. – 14. század); Gyimesközéplak (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 57.; Gál Péter József, 2017. 100.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 627.).

D 123. A beszélő táltos ló. Szent László lova emberi nyelven is ért, beszél, és tanácsaival segíti a gazdáját.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 41–43. – 1972/1973); Gyimes: Szalomás pataka (Tankó Gyula, 1992. 6.); Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 58–59.; Gál Péter József, 2017. 102. – 1994); Gyimes: Szalomás pataka (Harangozó Imre, 2001. 255.); Gyimes: Szalomás pataka (Magyar Zoltán, 2003. 174. – Harangozó Imre gy.).

MO: Külsőrekecsin (Csoma Gergely, 2016. 259. – 1982); Pusztina – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 38.; Gál Péter József, 2017. 60–61., 61. – 1992, 1993).

D 124. A Rákóczi-vár lépcsősoara. Szent László lóháton megy fel a gyimesi vár meredek lépcsősorán.

SZ: Gyimes: Kostekek (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 68.; Gál Péter József, 2017. 118. – 1994); Gyimes: Kostekek (Magyar Zoltán, 2003. 264.).

D 126. A repülő táltos ló.

D 126.1. A bejárt nagyvilág. Szent László lova minden huszonnégy órában bejárja az egész világot.

AF: Biharugra (Laurinyeczne Sinkó Rozália, 2002. 360.).

D 126.2. „Hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok!” Szent László lova villámgyorsan egyik helyről a másik repül.

FF: Karancslapujtó (Hetény János, 2002. 47. – 1952).

D 126.3. „Hogy menjünk: mint a szél, vagy mint a gondolat?” Szent László lova azt kérdezi a gazdájától, hogy milyen gyorsan szeretne a kívánt helyszínre érni?

SZ: Gyimes: Sántatelek (MZA 47971. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 169.).

MO: Somoska (Halász Péter, 2017. 14.).

D 127. Szent László ugratása.

D 127.1. Az átugratott hasadék. Szent László (menekülés közben) a lovával átugratja az előtte tátongó hatalmas szakadékot (a Szádelői-hasadékot/a szentkúti Szent László ugratása-hasadékot/a Tordai-hasadékot).

FF: Szádelő (Bél Mátyás, 2002. 56–57., 100. – 1735); Torna vidéke (Abaúj-Torna vármegye, 1896. 268.); Mátraverebély-Szentkút (Zadravecz István, 1934. 206–209.); Kassa (EA 23999/28., 91. – Kmeczkó Mihály gy., 1930-as évek); Mátraverebély-Szentkút (Manga János, 1948. 57.); Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 47. – 1952); Kishartyán (EA 6358/1. – Nagy Dezső gy., 1951); Tardona* (EA 16728/112. – N. n. gy.); Nógrádsípek (MOA 14537. – Bosnyák Sándor gy., 1968); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 61.); Szádelő (SZMMI NA 5358. – Méryné Tóth Margit gy., 1977); Mátraverebély-Szentkút (Barna Gábor, 1990. 113.); Kazár (Magyar Zoltán, 1998a. 293. – Bosnyák Sándor gy.); Domaháza, Áj (Magyar Zoltán, 1998a. 281., 295.); Dobfenek, Péterfalva, Tajti (MZA 47716., 47714., 47717. – Magyar Zoltán gy., 1998); Sály (Barsi Ernő, 2001. 38.); Csalár, Galábocs, Ipolyvarbó, Panyidaróc (MZA 84119., 47013., 84118., 47004. – Varga Norbert gy., 2002–2003); Hárskút (MZA 1422. – Magyar Zoltán gy., 2003); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 157–158.); Dobfenek – 2, Péterfala (Magyar Zoltán, 2006b. 28–29.); Bolgárom, Csákányháza, Füleksávolgy, Galábocs, Ipolynagyfalu, Ipolynyitra, Lévárt, Lukanénye, Mucsény, Nagycsalomja, Osgyán, Perse, Sőreg (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 84–85.); Csáb, Csécs, Deresk, Mucsény, Nagycsalomja, Osgyán, Palást, Pereszlény (MZA 71335., 84435., 62949., 84117., 89713., 47723., 92407., 83843., 47721., 83845., 47722., 62947., 89712. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2003–2011); Bernecebaráti – 3, Kemence (MZA 110631., 110632., 110068., 110069. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Jászárokszállás/Palócföld (Varga Lajos, 1899. 2182–2186.); Ajak (Luby Margit, 1985. 26. – 1954); Helvécia – 2 (Merinu Éva, 2006. 375.); Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 41.).

ER: Torda (AFAR F 14392. – Vőő Gabriella gy., 1978); Kövend (MZA 67486. – Magyar Zoltán gy., 2009); Sinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 422.).

SZ: Gyimes: Tarhavas pataka (Gál Péter József, 2017. 98. – 1992); Gyimes: Áldomás pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 276–277.; Uő, 2003. 178–179.).

D 127.2. Ugratás a völgybe. Szent László egy magas hegyről leugrat a szomszédos völgybe (vizet fakasztani/megitatni a lovát).

DT: Püspökszentlászló/Magyaregregy (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 314.; Gál Péter József, 2017. 564.).

FF: Mátraverebély (Szendrey Zsigmond, 1921. 130–131.); Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 64.; Uő, 2008. 275. – 1952); Csesztve, Nógrádsípek (MOA 14636., 14537. – Bosnyák Sándor gy., 1968); Karancskeszzi (PMNA 413/223. – Bosnyák Sándor gy., 1969); Nagykeresztúr (Gál Péter József, 2017. 454. – 1991); Nógrád megye – 5 (Limbacher Gábor, 2000. 116., 116–117.; Lengyel Ágnes–Limbacher Gábor, 2008. 287.); Karancskeszzi – 2 (Fejős Zoltán, 1985. I. 114., 115.); Csákányháza, Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 84., 85.); Ipolykiskeszzi (MZA 89711. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

SZ: Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Szépvíz (EA 63607/2772. – Szendrey Zsigmond gy., 1920-as évek); Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 40.); Szépvíz (Magyar Zoltán, 1998a. 304.); Szépvíz (Bosnyák Sándor, 2001. 66.); Szépvíz – 6 (KJNTA 1859-06/12., 15., 16. – Pál Katalin gy., 2006); Gyimesbükk, Csíkszentmihály, Szépvíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 93., 133.).

D 127.3. Hegyről hegyre történő ugratás. Szent László egyik hegyről a másikra ugrat a lovával.

FF: Bükkzsérc (Holló Imre, 1984. 42.); Somodi (Magyar Zoltán, 1998a. 298.); Áj – 2, Somodi (Uő, 2001a. 132., 136.); Panyidaróc (MZA 84115. – Varga Norbert gy., 2003); Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 28.); Nagydaróc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 84.); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 67.).

SZ: Csíksomlyó (Kóváry László, 1857. 107.; Wislocki Henrik, 1894. 322.); Szépvíz (Endes Miklós, 1938. 25.; Székely László, 1995. 208.); Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 40.); Gyimes: Magyarcsüges, Gyimesközéplek (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 61., 79.); Csíkrákos, Szárhegy (Uo., 90., 91.; Gál Péter József, 2017. 157., 159.); Gyimes: Ciherek pataka – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 169., 170.); Gyimes: Kostelek* (Gál Péter József, 2017. 106.).

D 127. 5. Nagy távolságra történő ugratás. Szent László a lovával több tucat/több száz kilométert ugrat keresztül.

D 127.5.1. Szent László a mátrai Ágasvárról ugrat be Szentkútra.

FF: Mátraverebély (Szendrey Zsigmond, 1921. 130–131.).

D 127.2. Szent László a Karancs tetejéről ugrat be Szentkútra.

FF: Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 64. – 1952); Karancskeszzi (PMNA 413/223. – Bosnyák Sándor gy., 1969); Karancskeszzi (Fejős Zoltán, 1985. I. 114.); Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 85.).

D 127.5.3. Szent László Hontról, Héhalomból, Bercel-Ordaspusztáról ugrat Szentkútig.

FF: Palócföld – 3 (Limbacher Gábor, 2000. 116.).

D 127.5.4. Szent László Fülek várából ugrat be Szentkútra.
FF: Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 28.).

D 127.5.6. Szent László Szentkútról ugrat a siroki várba.
FF: Sirok (ENA 1619-73/2. – Sebestyén Csilla gy., 1973).

D 127.5.7. Szent László Szentkútról ugrat a kisvárdai templomhoz.
AF: Kisvárda (Kandra Kabos, 1886. I. 183.).

D 127.5.10. Szent László Buda várából egy szökkenéssel ugrat a Mátra tövébe.
FF: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 142.).

D 127.5.11. Szent László Nagyváradról kilenc ugratással jut el a Királyhágóra/a Kőrös nagy hegyére/a szárhegyi Szármány hegyére.
AF: Bihar vármegye* (Arany János összes művei I., 1951. 205. – 1853); Bihar vármegye* (Alexics György, 1879. 79–80.).
SZ: Szárhegy (Gál Péter József, 2017. 159. – 1992).

D 128. Szent László lova forrást, folyót, tavat fakaszt.
→MZ II. D 43–44.

D 129. Szent László lovának sziklába mélyedt nyoma.
→MZ II. D 141–145.

D 131–150. Sziklába mélyedt nyomok

Szent László idejében a kő még lágy volt. Ez és a szent király kiválasztott volta magyarázza, hogy amerre jár, ő vagy a lova nyomot hagy a sziklában.

D 131. Szent László „sziklába vésett jelei”.
ER–MO: Radnai-havasok vidéke (Kogălniceanu, M., 1872. I. 377–378.; Lükő Gábor, 1936a. 50. – a moldvai Magyar Évkönyv, 15–16. század).

D 132. Szent László lábnyoma.
KM: H. n. (Csete István–Gyalogi János, 1754. 174.).
FF:
– A somodi Patás-kő: Szepsi, Torna (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.).
ER:
– A tordatúri Szent László kútja: H. n. (EC, 404.).

SZ:

– A gyimesi Bagolykőn látható saroknyom: Gyimes: Antalok száda (Gál Péter József, 2017. 105. – 1991).

– A kosteleki Nyilink fordulójánál egy sziklában látható nyom: Gyimes: Kostelek (Takács György, 2000. 253.).

– A csíkszentsimoni Aranyos pusztáján egy kőben látható lábnyom: Csíkszentsimon (www.lovagkiraly.org/helyszin/286-csikszentsimon/?tab=st-laszlo; MZA 109588. – Sándor Cecília gy., 2017).

D 133. Szent László sarkantyújának a nyoma.

FF:

– A somodi Patás-kő: Szepsi (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.).

D 134. Szent László ülésnyoma. Szent László leül pihenni egy kőre, és a szikla belapul az ülepe alatt. Ugyanitt megmarad a sziklában két előre vetett lábának/sarkainak a nyoma is.

FF:

– A somodi Patás-kő: Somodi – 3 (Magyar Zoltán, 1998a. 281., 298.; Uő, 2001a. 129., 133–134.); Somodi (Uő, 2001a. 134.); Torna (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.).

SZ:

– A gyimesi Bagolykő: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 47974. – Magyar Zoltán gy., 1995); Gyimesközéplak (Varga János, 1996. 84.); Gyimes: Antalok száda (MZA 47633. – Kakas Zoltán gy., 1996); Gyimesközéplak (Magyar Zoltán, 1998a. 297.); Gyimes: Antalok száda (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 60–61.; Gál Péter József, 2017. 105.); Gyimes: Antalok száda, Bükkhavas pataka – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 166–167.); Gyimes: Egerszék (Uo., 167.; Uő, 2009a. 254.).

D 135. Szent László sisakjának a nyoma. Szent László ledobott/leesett páncélsisakja nyomot hagy a sziklában.

ER–AF:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Magyar-peterd (Czárán Gyula, 1904. 71.); Torda vidéke (Téglás István, 1905. 16.); Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek); Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 67.); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004. 141.).

D 136. Szent László fegyvereinek (kardjának/kardhüvelyének/leszúrt lándzsájának/letett pajzsának) sziklába mélyedt nyomai.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása: Mátraverebély-Szentkút (Salgó János, 1889. 17.); Mátraverebély-Szentkút (Fludorovics Zsigmond, 1912. 9.); Nógrádsípek (Bosnyák Sándor, 2000. 138.).

– A somodi Patás-kő: Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 191.); Szepsi, Torna (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.).

AF-ER:

– A tordatúri Szent László kútja: H. n. (Temesvári, 17.1.3.); H. n. (EC, 404.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 19. – 1950-es évek).

SZ:

– Az oroszhegy Urusos-kút/Szent László kútja: Oroszhegy (MZA 67450. – Harangozó Imre gy.).

D 136.1. Szent László kardjának „áthúzás helye”.

MO: Pusztina* (Hegedűs Lajos, 1952. 69.).

D 137. Szent László könnyeitől átllyuggatott márványkő/márványoszlop.

→MZ II. D 108.

D 138. Szent László seregének nyomai. Átllyuggatott sziklatömbök (a Tordai-hasadék oldalában), melyek Szent László seregének ottani átvonulásakor váltak olyanná.

ER: Aranyosszék (Borbély Sándor, 1894. 2.); Torda vidéke (Téglás István, 1905. 15.).

D 140. Szent László szekérnyoma. Párhuzamos keréknyomok a Szádelői-hasadék oldalában, melyek akkor keletkeztek, amikor Szent László ott hajtott le szekérrel (amikor ellenségei üldözték).

FF: Áj (MZA 46420. – Magyar Zoltán gy., 1997); Zsarnó (Magyar Zoltán, 1998a. 280.); Barka, Dobódél, Tornagörgő, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 134–135.); Alsólánc (MZA 84430. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

D 141. Szent László lovának patkónyoma. Patkónyomok, melyek akkor keletkeztek a sziklában, amikor Szent László átugratta a hasadékot/leugratott a völgybe/amikor lova hátán ráléptetett az akkor még lágy kőre. (E mondatípus az előfordulások többségében összekapcsolódik a Szent László lova patája nyomán keletkező, a lópatkónyomból kibugygyanó forrás motívumával is.)

DT:

– Püspökszentlászló határa: Püspökszentlászló (Hanusz István, 1899. 14.; Uő, 1900. 76.).

– A sáskai Királykút mellett egy kő: Sáska (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 97.).

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása: Mátraverebély-Szentkút (Szent-Mihályi Mihály, 1797. 12–13.); Mátraverebély* (Barna Ferdinánd, 1872. 125.); Mátraverebély-Szentkút (Hetény János, 2008. 271–274. – Varga Lajos verse, 1900 k.); Mátraverebély-Szentkút (Zadravec István, 1934. 206–209.); Mátraverebély-Szentkút (Manga János, 1948. 57.); Kishartyán (EA 6358/1. – Nagy Dezső gy., 1951); Karancslapujtó (Hetény János, 2000. 47., 64. – 1952); Karancsság (Uo., 46.; Uő, 2008. 274. – 1952);

Palócföld (EA 12863/27. – Juhász Dorottya gy., 1961); Nógrádsípek (MOA 14537. – Bosnyák Sándor gy., 1969); Mezőkövesd (Pető Margit, 1984. 64.); Karancskeszzi – 2 (Fejős Zoltán, 1985. I. 114., 115.); Nagykeresztúr, Márkháza (Gál Péter József, 2017. 454., 455. – 1991); Dejtár (Magyar Zoltán, 1998a. 281. – Ekler Andrea gy.); Dobódél, Rakacaszend – 2., Szögliget (Magyar Zoltán, 1998a. 299.); Béna, Bolgárom, Dobfenek, Garampáld, Péterfalva, Tajti – 2 (MZA 47725., 47724., 47716., 83638., 47714., 47715., 47718. – Magyar Zoltán gy., 1998–2006); Márkháza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 261.); Nógrádsípek (Bosnyák Sándor, 2000. 138.); Sály (Barsi Ernő, 2001. 38.); Maconka (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Nyitraegerszeg (Magyar Zoltán, 2002. 48–49.); Csalár, Felsőzellő, Galábocs, Ipolykér, Ipolyvarbó, Ipolyvilke – 2, Panyidaróc, Rárósmúlyad – 2 (MZA 84119., 47008., 84117., 84120., 84118., 25584., 84273., 47004., 84122., 47009. – Varga Norbert gy., 2002–2003); Dejtár (Ekler Andrea, 2003. 328.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 157–158.); Dobfenek, Péterfalva – 3 (Uő, 2006b. 28–29.); Bolgárom – 2, Csákányháza, Füleksávoly, Nagydaróc, Perse, Ragyolc, Sőreg (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 84–85.); Aha, Bábindal, Csáb, Deresk – 2, Détér, Egeg, Ipolykiskeszi, Ipolynyék, Ipolynyitra, Ipolyszécsénke, Kisgömöri, Kövecses, Lukanénye, Magyarhegymeg, Nagycétény, Osgyán, Palást, Rapp, Reste, Sőreg, Szalatnya, Tesmag, Velkenye (MZA 83508., 83506., 71335., 92406., 93337., 93338., 71334., 89711., 83840., 47723., 71332., 92409., 92410., 83843., 47720., 83507., 47722., 71336., 47719., 84439., 47727., 83844., 71337., 92408. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2004–2011); Bernecebaráti – 3, Ipolytölgyes (MZA 110069., 110276., 110631., 110632. – Magyar Zoltán gy., 2017).

– Nógrádsípek határa (a Huta és Pusztavár közötti árok): Nógrádsípek (Lengyel Ágnes–Limbacher Gábor, 2000. 116.). AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 26. – 1954); Jászdózsa (Gulyás Éva, 1976. 59.); Galgahévíz, Jászárokszállás (Magyar Zoltán, 1998a. 299., 300. – Bosnyák Sándor gy.); Galgamácsa (Uo., 300. – Villányi Péter gy.); Zsám-bok (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Helvécia (Merinu Éva, 2006. 375.); Battyán (Magyar Zoltán, 2009b. 41.).

– A verpeléti templom oldala (két patkónyom): Verpelét (EA 635/64. – Székely László gy., 1914).

– A siroki várhegy: Sirok – 2 (ENA 1619-73/2., 6. – Sebestyén Csilla gy., 1973).

– A bükkzsérci Hódos-hegyen látható Patkós-sziklák/hatalmas patkófolt: Bükkzsérc (Holló Imre, 1986. 42.); Bükkzsérc (Pintér Károly, 2006. 74.).

– A somodi Patás-kő: Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 191.); Debrőd, Somodi (MZA 48113., 48112. – Magyar Zoltán gy., 1995, 1996); Tornaújfalu (Magyar Zoltán, 1998a. 298.); Somodi (Uo.; Uő, 2001a. 133–134.); Szepsi, Torna (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 425.); Somodi – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 134., 136.).

– A Szádelői-hasadék pereme (az Ugrató): Szádelő/Torna vármegye (Bél Mátyás, 2002. 56–57.; 100. – 1735); Szádelő (Édes János, 1839. 75.); Torna vármegye (Tompá Mihály, 1846. 164.; Uő, 1870. 388.; Hanusz István, 1899. 13.; Uő, 1900. 64.); Kassa – 3 (EA 23999/28., 91. – Kmeczkó Mihály gy., 1930-as évek/1989); Szádelő (SZMMI NA 5358. – Stibrányi Gusztáv és Méryné Tóth Margit gy., 1977); Debrőd, Szádelő (MZA 305., 48109. – Magyar Zoltán gy., 1995); Zsarnó – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 280., 299.); Szádelő (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.; Gál Péter József, 2017. 424.); Szeszta (Bosnyák Sándor, 2001. 62.); Tornagörgő, Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 129., 133.); Alsólánc (MZA 84430. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy.,

2008); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 67.). AF: Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 41.).

– A tornai vároldal: Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 133.).

– A debrődi Szent László-forrás: Debrőd (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 475.); Debrőd (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 75. – Görcsös Mihály közlése nyomán); Méhész (Magyar Zoltán, 1998a. 291.); Csécs (MZA 84426. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 132.).

AF:

– A vácszentlászlói Szent László-forrás: Vácszentlászló (Pesty Frigyes, 1888. 12–13.); Vácszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 60.).

– A kisvárdai plébániatemplom egyik középkori kőfaragványának sérülésnyoma: Kisvárd (Kandra Kabos, 1886. I. 283.; Kerny Terézia, 1996. 232.).

ER:

– A Tordai-hasadék pereme (a Patkós-kő): Torda vidéke (Vita Zsigmond, 1975. 192.; Hazai utazók Erdélyben, 2006. 179. – Jókai Mór útleírása, 1853); Torda vidéke (Budapesti Visszhang, 1856. 161.); Torda vidéke (Réthi Lajos, 1862. 278.); Torda (Csáki Árpád, 2015. 141. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye); Torda (Altenburger, Gustav–Rumbold, Bernhast, 1880. 20. tábla); Torda (Pesty Frigyes, 1888. 13.); Torda vidéke, Aranyosszék (Orbán Balázs, 1889. 417., 419.); Mészkö (Jankó János, 1893. 32.); Mészkö (Hanusz István, 1897. 27.; Uő, 1899. 9.; Uő, 1900. 51., 70.); Torda vidéke (Gaal Mózes, 1900. 69–70.), Torda vidéke (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XX., 1901. 214.); Torda vidéke (Téglás István, 1905. 15.); Torda (Pap Domokos, 1909. 49.); Torda, Aranyosszék (AFAR F 14386., 24384. – Vöö Gabriella gy., 1978, 1979); Aranyosszentmihály (AFAR Mg. 2376. II. k. – Vöö Gabriella gy., 1979); Aranyosszék – 7, Aranyosszentmihály, Bágyon, Torda – 3 (MZA 46491., 46524., 46525., 46528., 46555., 46556., 46559., 46548., 46544., 46499., 46526., 46540. – Keszeg Vilmos gy., 1986–1988); Torda vidéke – 2 (Vöö Gabriella, 1992. 67., 69.); Szék (Bosnyák Sándor, 1993. 11.); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 140.); Magyarpéterfalva (Uő, 2005a. 56.); Bogdánd, Szilágyszentkirály (Uő, 2007a. 132., 133.); Csombord, Felenyed, Marosdécse, Marosnagylak, Miriszló (Uő, 2008a. 150–152.); Kövend, Szilágyszentkirály, Magyarózd, Magyarszentbenedek, Magyarvisita, Torockó (MZA 67486., 47640., 47963., 47965., 48041., 47966. – Magyar Zoltán gy., 1999–2009); Kövend – 5, Mészkö – 4, Sinfalva – 2, Várfalva, Györgyfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 422., 424., 471.). AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 214–215. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Simonyifalva (MZA 99508. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014). SZ: Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 70. – Balázs Árpád gy., 1973); Gyimes: Tarhavas pataka (Gál Péter József, 2017. 98. – 1992); Szováta (EA 26193/24. – Gub Jenő gy., 1995); Gyimes: Buha pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 285.); Gyimes: Áldomás pataka (Uő, 2003. 168.).

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.); Tordatúr (Versényi György, 1896a. 52.); Tordatúr (Hanusz István, 1902. 75.); Magyarpéterd (Czárán Gyula, 1904. 71.); Torda (AFAR F 14392. – Vöö Gabriella gy., 1978); Tordatúr (AFAR Mg. 2349. I. aa. – Vöö Gabriella gy., 1978); Mészkö (AFAR Mg. 2375. I. u. – Vöö Gabriella gy., 1979); Aranyosszentmihály (AFAR Mg. 2377. II. g. – Vöö Gabriella gy., 1979); Aranyosszék, Torda (MZA 46503., 46542. – Keszeg Vilmos gy., 1986, 1988); Torda vidéke (Vöö Gabriella, 1992. 188.); Tordaszentlászló – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 296.); Szék (Bosnyák Sándor, 2001. 63.); Magyarfenes, Magyarlóna,

- Tordaszentlászló – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 141–142.); Tordatúr – 3 (Uő, 2011a. I. 455., 457.); Komjátszeg (MZA 91433. – Magyar Zoltán gy., 2011).
- A Székelykő: Csombord (Magyar Zoltán, 2008a. 151.).
- A verespataki Királyszek: Verespatak* (AFAR Mg. 2079. II. d. – Vőő Gabriella gy., 1972).
- A Királyhágó: Báródság (Karácsonyi János, 1913. 79–80. – határjárás jegyzőkönyve, 1585).
- A kerlési Cserhalom: Szentmáté (Magyar Zoltán, 2011a. II. 123.; Uő, 2012a. 146. – Orbán Dániel gy.); Cegőtelke (Uő, 2012a. 146. – Orbán Dániel gy.).
- A brassói Cenk teteje: Alsórakos (MZA 91228. – Magyar Zoltán gy., 2011).
- A máriaradnai kegyhely: Kárásztelek (MZA 98097. – Magyar Zoltán gy., 2013).
- SZ:
- A pogányhavasi Küpüs-kút melletti szikla: Gyimes: Ugra pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 84.); Gyimesfelsőlok (Tankó Gyula, 1992. 6.; Uő, 1995.1.; Uő, 1996. 81.); Gyimes: Sántatelek, Bükkhavas pataka (MZA 47981., 47973. – Magyar Zoltán gy., 1995, 1996); Gyimes: Farkasok pataka, Ugra pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 297.); Gyimes: Ciherek pataka, Komját pataka – 2, Gyimesfelsőlok (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 60.; Gál Péter József, 2017. 106–107., 132–133.); Gyimesfelsőlok (EA 30169/31. – Tankó Gyula gy., 2002); Gyimes: Bodhavas pataka, Ciherek pataka – 3, Kostelek, Sántatelek, Ugra pataka (Magyar Zoltán, 2003. 164–166.); Gyimes: Ciherek pataka (Uő, 2006d. 55.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/15. – Pál Katalin gy., 2006); Gyimes: Csinód – 2 (Magyar Zoltán, 2009a. 254., 256–257.); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 140.; Uő, 2009e. 140.); Gyimes: Ciherek pataka (Uő, 2011a. I. 93.).
- A pogányhavasi/szépvízi Szent László-kápolna mellett lévő szikla: Szépvíz/Gyimes (Gegő Elek, 1838. 12.); Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Szépvíz (Hanusz István, 1900. 51.); Szépvíz (Endes Miklós, 1938. 25.; Székely László, 1995. 208.); Szépvíz (BBE MIK Á-136a. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968); Szépvíz (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 61–62.; Gál Péter József, 2017. 107. – 1990); Gyimes: Gyimesközéplek, Ciherek pataka – 3 (Gál Péter József, 2017. 100., 106., 136. – 1990–1991); Szépvíz (Magyar Zoltán, 1998a. 296. – Dobos Márta Kinga gy.); Csíkszentmiklós (Magyar Zoltán, 1998a. 297.); Gyimes: Gyepece – 2, Gyimesfelsőlok (MZA 47976., 47978., 47979. – Magyar Zoltán gy., 2000–2001); Szépvíz (Bosnyák Sándor, 2001. 66.); Szépvíz – 5 (KJNTA 1859-06/12–13., 15. – Pál Katalin gy., 2006); Szépvíz (MZA 96069. – Magyar Zoltán gy., 2010).
- A gyimesi Bagolykő: Gyimesközéplek (Varga János, 1996. 84.); Gyimes: Antalok száda (MZA 47633. – Kakas Zoltán gy., 1996); Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 298.); Gyimes: Barackos pataka*, Antalok száda (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 59., 61.); Gyimes: Antalok száda, Bükkhavas pataka – 2, Egerszék, Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 166–167.).
- A szárhegyi Szármány-hegy (a kápolna mellett): Szárhegy – 3 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 91.; Gál Péter József, 2017. 159. – 1992); Szárhegy – 3 (Tatár Magdolna, 2010. 100–101.).
- A Békás-tó környékén látható patkónyom: Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József, 2017. 134. – 1994).
- A csíkszentimrei/csíkszentsimoni Szent László köve: Csíkszentsimon (MZA 46469. – Csomortáni Magdolna közlése, 1996); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar

Zoltán, 2003. 167.); Csíkszentsimon (www.lovagkiraly.org/helyszin/286-csikszentsimon/?tab=st-laszlo; MZA 109588. – Sándor Cecília gy., 2017).

– A csíkrákosi Porgyos: Csíkkarcfalva, Csíkjenőfalva (Gál Péter József, 2017. 17. – 1996); Csíkszenttamás, Csíkjenőfalva (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 90.; Gál Péter József, 2017. 157., 158.).

– A gyimesi Szallók szádában lévő patkónyom: Gyimes: Görbe pataka (Gál Péter József, 2017. 104–105. – 1996).

– A csíkrákosi Kata mezeje: Csíkrákos (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 90.; Gál Péter József, 2017. 157.).

– A kosteleki Nyíling sarka és Szurduk teteje: Gyimes: Magyarcsügés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 61.; Gál Péter József, 2017. 106.); Gyimes: Kostekek, Magyarcsügés (MZA 47970., 47993. – Magyar Zoltán gy., 2000); Gyimes: Kostekek, Magyarcsügés – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 168.).

D 141.1. A patkószegek nyomai. Szent László lovának sziklába mélyedt patkónyomában még a patkószegek is jól kivehetők: a patkó nyolc patkószeeggel volt felerősítve a ló lábára.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása: Mátraverebély-Szentkút (Roznik Rajnér, 1939. 37.; Uő, 1948. 9. – Benkovics Mihály kézírata nyomán, 18. század); Mátraverebély-Szentkút (Szentmihályi Mihály, 1797. 22.); Mátraverebély-Szentkút (OSZK K Fol. Hung. 2378/13. – Lencsés Kornél gy., 1850k.); Mátraverebély-Szentkút (Salgó János, 1889. 17.); Mátraverebély-Szentkút (Fludorovics Zsigmond, 1912. 9.); Mátraverebély-Szentkút (Manga János, 1948. 57.).

ER:

– A Tordai-hasadék pereme (Patkós-kő): Torda vidéke (Miles, Matthias, 1670. 205–206.); Torda vidéke (Kőváry László, 1853. 109.; Uő, 1857. 118–119.); Torda vidéke (Vita Zsigmond, 1975. 192.; Hazai utazók Erdélyben, 2006. 179. – Jókai Mór útleírása, 1853; Jókai Mór, 1862. 85.; Uő, 1921. 6.); Torda vidéke (A Nagy Világ Képekben, 1855. 141. – Kőváry László feljegyzése); Torda (Altenburger, Gustav–Rumbold, Bernhart, 1880. 20. tábla; Hála József, 1995. 277.).

SZ:

– A pogányhavasi Küpüs-kút: Gyimes: Ciherek pataka (Gál Péter József, 2017. 106. – 1991); Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 165–166.).

D 141.2. A kopár hegyoldal. Ahová az égen nyargaló Szent László lovának egyik patkója lehullik, ott azóta nem nő fa és fű.

FF: Bükkzsérc (Holló Imre, 1986. 42.).

D 142. Szent László lovának ornyoma. Szent László lova vizet keresve szomjúságában belenyomja/térdre rogyva belecsapja az orrát a sziklába. Orra nyoma megmarad a kőben, és máig abból csordogál a víz.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Tordatúr (AFAR Mg. 250. I. b. – Vöő Gabriella gy., 1978); Aranyosszék – 2 (MZA 46538., 46561. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Torda vidéke – 3 (Vöő Gabriella, 1992. 69–70.); Magyarpeterd* (Vöő Gabriella, 1992. 189.);

Aranyosszentmihály (Zsigmond Győző, 1993. 123.); Aranyosszentmihály (Vetési László, 1997. 329.); Torda (Magyar Zoltán, 1998a. 296. – Vöő Gabriella gy.); Tordatúr – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 296., 283.); Tordatúr (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 155–156.; Gál Péter József, 2017. 265.); Magyarbagó (Magyar Zoltán, 2008a. 150.); Kövend, Mészke – 2, Szind, Tordatúr – 3 (Uő, 2011a. I. 424–425., 456–457.).

D 143. Szent László lovának térdnyoma. Amikor Szent László lova iváshoz hajol (hogy igyon a forrásból/a hat-hét kilométerre folyó Szeretből), két mellső lábára ereszkedik, és a térdei nyomot hagynak a kőben/a földben.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Torda vidéke (Vöő Gabriella, 1992. 69.); Tordatúr – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 282., 283.); Sinfalva, Tordatúr (Uő, 2011a. I. 424., 457.).

SZ:

– Homoródszentlászló határában egy sziklán látható nyom: Homoródszentlászló (Hanusz István, 1900. 66.).

MO:

– A Bogdánfalva feletti hegyen lévő két mélyedés: Klézse (Duma-István András, 2012. 138.).

D 143.1. Szent László lovának térdnyoma (Homoródszentlászló határában) egy sziklán, ahol a ló megbotlott.

SZ: Homoródszentlászló (Hanusz István, 1900. 66.; Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 87.).

D 144. Szent László lovának tompora. Amikor Szent László lova a két hátsó lábára ereszkedik, a tompora nyomot hagy a sziklában.

ER:

– A tordatúri Szent László kútja: Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 142.).

D 145. Szent László lovának vizezésnyoma. Szent László lovának két hátulsó lábnyoma között a vizezésének a helye is látható egy megmozdíthatatlan és vassal vághatatlan kőben.

SZ:

– A pogányhavasi Szent László-kápolna melletti szikla: Szépvíz (Csáki Árpád–Pál Antal Sándor, 2013. 202. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék); Gyimes: Ciherek pataka (Gál Péter József, 2017. 133. – 1991.).

D 148. Szent László kutyájának a lábnyoma. Szent László kutyájának/vadászébenek a lábnyoma megmarad a kősziklában.

FF:

– A somodi Patás-kő: Debrőd (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 245.); Debrőd, Somodi (Magyar Zoltán, 2001a. 133., 134.).

D 150. Egyéb hagyományok.

D 150.1. Szent László vékájának a nyoma, amelyben az aranyait mérte.

SZ:

– A csíkszentszentimrei Szent László köve: Csíkszentsimon (MZA 46469. – Csomortáni Magdolna közlése, 1996).

D 150.2. Szent László ostorának és pipájának nyoma.

SZ:

– A szárhegyi Szármány-hegy: Szárhegy (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 91.).

D 150.3. A kővályú, ahonnét Szent László a lovát itatta.

FF:

– A somodi Patás-kő: Somodi (Magyar Zoltán, 1998a. 298.; Uő, 2001a. 134.).

D 151–160. Egyéb Szent László-mondák**D 151. Az igazságos király.**

D 151.1. A nagylózi néma szüret. A népnýúzó földesúr kipecskelt szájjal küldi szüretelni a jobbágyait, hogy a beszéd ne vonja el a figyelmüket a munkától, és szőlőt se egyenek. Az arra járó Szent Lászlónak feltűnnek a néma szüretelők, és utána jár a dolognak. Büntetésül börtönbe zárátja a földesurat, aki azzal váltja meg magát, hogy templomot épít Szent István tiszteletére.

DT: Nagylózs (Ruff Andor, 1938. 50–51.).

D 151.2. Szent László Kápolnásfalun. Látva a kápolnásfalusiak terheit, Szent László elrendeli, hogy más ne merje dolgoztatni őket, csak az udvarhelyi várparancsnok.

SZ: Kápolnásfalu (EA 26353. – Bató Zsuzsanna gy.).

D 151.3. Szent László és a juhász. Szent László álruhában vándorol az országban, és egy helyen betér egy juhászhoz. A juhász szívesen fogadja őt, és az ebédre főzött puliszkával is megkínálja. Amikor Szent László a tál túlsó, zsírosabb felébe is átnyúl a jobb falat reményében, a juhász a kanálával nagyot húz a kezére mondván, hogy mindenki maga előtt egyen. Távozásakor Szent László meghívja magához a juhászt vendégségbe, és a lelkére köti, hogy éppen úgy tegyen, mint ahogyan otthon viselkedne. A juhász a király vendégeként is nagyokat húz azoknak az uraknak a kezére, akik őelőle kívánnak a tálból kanalizni. Míkor az urak felháborodottan elpanaszolják a királynak, hogy miért hívott ide

ilyen goromba embert, Szent László azt válaszolja nekik: a juhász tudja az igazságot, és mindenki a magáét egye.

SZ: Gyimes: Komját pataka (Bosnyák Sándor, 2001. 59.).

→MZ II. H 255.

D 151.4. Szent László és a földműves. Szent László a mezőn lovagolva találkozik egy idős földművessel, aki valaha a katonája volt. Az öreg dicséri a király lovának szépségét, és megjegyzi, hogy mit nem adna azért, ha az övé lehetne. Szent László egyezséget ajánl neki: ha elimádkozza úgy a Miatyánkot, hogy közben csak az Istenre gondol, az övé lehet a ló. A paraszt elkezd imádkozni, és amikor a király eskü terhe alatt megkérdezi, hogy valóban Istenre gondolt-e, a volt katona bevallja, hogy valójában arra, hogy a szép lószerszámot is megkapja-e majd. Szent László nem ad neki semmit, mert a próbát nem állta ki.

AF: Tiszagyulaháza (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 218.; Gál Péter József, 2017. 384–385. – 1996).

→Tréfás mesék.

D 152. Szent László, az oltalmazó.

D 152.1. Szent László, a sárkányölő. Szent László Szent György segítségével megöli a környéken garázdálkodó sárkányt. A sárkány elpusztítását követően figyelmezteti a község lakosságát, hogy alaposan takarítsák fel a sárkány kiömlött vérét a földről. Az emberek gondatlansága megbosszulja magát: a vércseppekből csibék, a csibékből pedig „veres kakasok” válnak. A keletkező tűz eloltására Szent László Szent Flóriánt küldi a faluba.

DT: Búcsúszentlászló/Bucsa (Kerny Terézia, 1996. 232.); Búcsúszentlászló/Bucsa (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301–302.).

D 152.2. A vérmedve megölése. Szent László megszabadítja a jobbágyokat a környéken garázdálkodó vérmedvétől.

AF: Nagyvárad (Ruthenus – 16. század eleje).

→MZ IX. D 25.

D 152.3. A kővé változtatott óriások. Szent László szentelt nyílvevesszőkkel megöli, és kővé változtatja a vidék népét sanyargató óriásokat, tündéreket és más ártó szándékú lényeket.

ER: Máramaros vármegye (Vécsey István, 1903. 1–2.).

D 153. Szent László megmenekülése.

D 153.1. A pókok segítségével. Az ellenségei által üldözött Szent Lászlót egy pók/a pókok mentik meg: pókhálóval gyorsan beszövik annak a bar-

langnak a bejáratát, ahová a király elbújt. Amikor az üldözők odaérnek, a barlangba nem mennek be, gondolván, hogy ott nincsen kit keresni, hiszen látható, hogy ott már régóta nem járt senki sem.

FF: Torna, Szögliget (Magyar Zoltán, 2001a. 136.).

D 153.2. A hírvivő kacsá. Szent Lászlót az üldözői beszorítják a Mecsek rengetegébe. A segítségért Istenhez fohászkodó király az erdőben egy búvópatakra talál, ahová bebocsát egy segélykérő üzenettel felpántlikázott kacsát. A madár a földalatti vízfolyáson eljut Szent László seregéhez, akik aztán megmentik a királyt.

DT: Püspökszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1993. 312.).

D 153.3. A tornagörgői galambtojások. Az ellenségei elől menekülő Szent László a sziklaoldalban talált galambtojásokkal csillapítja az éhségét.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 1998a. 307.); H. n./Salomvár-Dózsahegy (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 248.; Gál Péter József, 2017. 430.); Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 130.).

D 153.5. A fordított patkó. A menekülő Szent László fordítva vereti a lovára a patkót, így az üldözői nem tudják elfogni, mert éppen az ellenkező irányban keresik.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 290.; Uő, 2001a. 135.).

AF: Szeged: Gyopárosi-Kerektő (EA 2804/2. – Kálmány Lajos gy., 1872–1919; Kálmány Lajos, 1952. 180.).

ER: Bogdánd (MZA 47705. – Magyar Zoltán gy., 1999); Mocsolya, Szilágybagos (Magyar Zoltán, 2007a. 132.); Kolozs (Uő, 2011a. I. 471.).

SZ: Csíkkarcfalva (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 90.; Gál Péter József, 2017. 157.).

D 153.7. Szent László kősatora. A vadászó királyt hirtelen hatalmas vihar lepi meg. Szent László letérdepelve Istenhez fohászkodik segítségért. Kérése meghallgatásra talál: a közeli szikla sátor formában a király fölé nyúlik, védelmet nyújtva a zivatar ellen. A szikla a vihar elvonultával is úgy marad, és a nép Szent László kősatorának nevezi el.

DT: Pécs környéke (Gebhart, Johann, 1856. II. 386.); Pécs környéke (Csodák könyve, 1859. 30.); Hosszúhetény (Pesti János szerk., 2002. 409.).

D 153.7.1. Szent László a vihar elől egy remetebarangba menekül, és hálából a menedékért templomot építtet a remetéknek.

DT: Püspökszentlászló (Hanusz István, 1899. 14.; Uő, 1900. 76.); Püspökszentlászló (Baranya megye földrajzi II., 1982. 582.); Püspökszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 311.); Hosszúhetény (MZA 91418. – Magyar Zoltán gy., 2008).

D 153.9. A gyógyító kegyhely. A sebesült Szent László elzarándokol Búcsúszentlászlóra, és ott gyógyul meg.

DT: Búcsúszentlászló (EA 3974/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953).

D 153.10. A megghiúsult merénylet. Szent László a németekkel háborúzik, és a csata előtti éjszaka két német katona a király sátrához lopakodik, hogy orvul meggyilkolja. A közelben legeltető pásztor két komondor kutyája menti meg Szent Lászlót azáltal, hogy megérzik a veszélyt. Gyorsan a király tábora felé szaladnak, és amikor a két orgyilkos már éppen osonna be Szent László sátrába, a merénylőkre vetik magukat és széttépik őket.

DT: Ménfőcsanak (Timaffy László, 1976. 77–78.).

D 154. Szent László pihenőhelye.

D 154.1. Összehordott sátorhalom. A halmot (süvegükben/csajkájukban) Szent László katonái hordják össze királyuk sátorhelyéül.

AF: Szalacs (Bihari népmondák, 1995. 215. – Nagy László gy., 1980).

ER: Sajóudvarhely – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 222.).

D 154.2. Szent László sátorhalma. Természetes domb, amelyen Szent László sátra állt.

DT: Ménfőcsanak (EA 18949/6. – Timaffy László gy., 1975); Ménfőcsanak (Timaffy László, 1976. 77–78.).

AF: Érendréd (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 63.); Érendréd (Szendrey Zsigmond, 1920. 56.); Érendréd (Bura László, 2008. I. 214.); Vácszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 280.).

SZ: Nyárádszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 85.).

D 154.3. Szent László táborhelye. Helyek, ahol Szent László a seregével letáborozott.

DT: Zalaszentmihályfa (EA 2699/17. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Felsőszentmárton (EA 20246/7–8. – Simara Mária gy., 1979); Felsőszentmárton (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 763.); Zalavár (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 111.).

AF: Berettyóújfalu* (EA 16813/142. – Sándor Mihályné gy., 1970); Vácszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 60.); Krasznabéltek (Kónya László szerk., 2003. 161.); Vácszentlászló (Gál Péter József, 2017. 496–497.).

D 154.4. Szent László pihenési helye. Helyek, ahol Szent László ottjártakor megpihent.

DT: Lovasberény (Károly János, 1901. IV. 362.).

FF: Mátraballa (Magyar Zoltán, 1998a. 308.); Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 132.).

AF: Jászapáti (DE MNYT K-567/22. – Tóth Ilona gy., 1968.).

SZ: Nyárádszentlászló (Gál Péter József, 2017. 149. – 1992); Nyárádszentlászló (EA 27868/12. – Kacsó Erzsébet Kinga gy., 1998); Székelyderzs (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 85.).

D 154.5. Szent László kedvenc vadászterülete. Az erdélyi Istenszéke/az eperjesi Vilec-hegy volt Szent László kedvenc vadászterülete.

ER: Marosvécs/Felső-Maros mente (Kőváry László, 1853. 79.; Uő, 1857. 106–107.; Herrmann Antal, 1893. 347.).

FF: Eperjes (OSZK K Fol. Hung. 1025/4. – Lasztókay László gy., 1878).

D 154.7. Szent László székhelye. Szent László moldvai székhelye Jászvásáron volt.

MO: Lészped (MZA 66660. – Bosnyák Sándor gy., 1987).

D 155. Szent László névadásai.

D 155.1. Pogány. A csatamező melletti folyót (Temes megyében) a kunok legyőzése emlékére „Pogány”-nak (Pogándi, Pogáncs) nevezi el Szent László. / A gyimesi Pogányhavas a pogányok ottani legyőzéséről kapja a nevét.

KM: H. n. (CP, 137.; Bonfini, 2.4.215.).

SZ: Gyimes: Csíkszentmihály (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 56.); Farkasok pataka, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 180., 183.).

D 155.2. Szeret. A moldvai Szeret folyót Szent László nevezi el a lova szava után/a folyó jó vize és szépsége miatt/annak öröme, hogy a tatárokat a folyón túlra szorította vissza.

MO: H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. I. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50.; Sántha Attila, 2014b. 7. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után); Szabófalva – 2 (Gazda József, 1993. 10–11.; Uő, 1994. 270–271.); Szabófalva – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 32., 37.; Gál Péter József, 2017. 58–59.).

SZ: Gyimes: Komját pataka (Bosnyák Sándor, 1992b. 22.); Gyimes: Egerszék (Magyar Zoltán, 2009a. 256.).

D 155.3. Szépvíz. Szent László a hegyről leugratva megitatja lovát az ott elfolyó patak vizéből. A király szavai után („Igyál, lovam, ebből a szép vízből!”) kapja nevét az ott létrejövő település.

SZ: Szépvíz/Gyimesfelsőlók (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 201. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék); Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Szépvíz (EA 6367/2772. – Szendrey Zsigmond gy., 1920-as évek); Szépvíz – 2 (BBE MIK Á-136a/2., 62. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968); Gyimes: Ugra pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 84.); Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 40.); Gyimes: Ugra pataka – 2, Barackos pataka, Komját pataka (Gál Péter József, 2017. 98–100., 132–133. – 1990–1991); Gyimes: Komját pataka – 2 (Bosnyák Sándor, 1992b. 22.); Gyimes: Szalomás

pataka (Tankó Gyula, 1992. 6.; Uő, 1996. 81.); Szépvíz („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 70. – Dobos Márta Kinga gy., 1994); Szépvíz (MZA 46773. – Csomortáni Magdolna közlése, 1996); Gyimes: Antalok száda, Ciherek patak, Sántatelek – 2 (MZA 47998., 51323., 47991., 47992. – Magyar Zoltán gy., 1995–1998); Gyimes: Görbe pataka (MZA 47995. – Harangozó Imre gy., 1998); Szépvíz – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 304.; Uő, 2011a. I. 133.); Gyimes: Barackos pataka, Ciherek pataka, Gyepece, Hidegség pataka, Komját pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 305–306.); Gyimesközéplak (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 57.); Gyimesközéplak (Takács György, 2000. 250.); Csíkszépvíz – 2, Madéfalva (Bosnyák Sándor, 2001. 66.); Gyimes: Antalok pataka, Bükkloka, Bükkhavas pataka, Ciherek pataka, Gyepece, Magyarcsücs, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 165., 182–184.); Gyimes: Ciherek pataka (Uő, 2006d. 55.); Szépvíz – 11 (KJNTA 1859-16/12–13., 15–16. – Pál Katalin gy., 2006); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 69–70., 140.); Gyimes: Csinód – 3 (Uő, 2009a. 255–257.); Csíkmenaság, Csíkszentmihály, Csíkszentmiklós, Gyimesbükk, Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2011a. I. 93–94., 133.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 75.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106227. – Magyar Zoltán gy., 2016).

D 155.4. Béltek. A településen átvonuló királynak kivájt belü tökben kínálják a bort. Szent László megízlelve az italt, tréfásan mondja: „Be édes belü tök ez!” A király szavai után kapja a község a Béltek nevet.

AF: Krasznabéltek (Szirmay Antal, 1810. II. 155–156.; Réső Ensel Sándor, 1861. 205.); Nyírbéltek (Mizsér Lajos, 2001. 223. – Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye); Nyírbéltek (Szendrey Zsigmond, 1920. 49.); Krasznabéltek (Uő, 1939. 530.); Nyírbéltek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 134.).

D 155.5. Oroszló. Szent László lova megbotlik/az ellenség üldözése közben megáll, mire a király szemrehányóan mondja neki: „Ó, te rossz ló!” Ebből származik a falu neve: Oroszló.

DT: Magyaregregy (EA 21575/87a. – N. N. gy., 1943); Oroszló (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 231.; Pesti János szerk., 2002. 408.); Sásd, Oroszló (EA 27114/13. – Jeli József gy., 1996).

D 155.7. Egyéb helynévadási hagyományok.

DT: Nagyberki (EA 27114/14. – Jeli József gy., 1979.).

SZ: Csíksomlyó (Kájoni János, 1676. 472.); Nyárádszentlászló (Csáki Árpád–Pál Antal Sándor, 2014. 153. – Pesty Frigyes, 1864. Marosszék); Gyimes: Sántatelek, Magyarcsücs (Magyar Zoltán, 2003. 183., 184.).

D 155.9. Szent László és a csángók. Amikor Szent László a keleti végeken a pogányokkal/tatárokkal harcol, a csángók is a segítségére sietnek. Csengőket és kolompokat akasztva a lovaik nyakába indulnak a csatába, Szent Lászlót követve, aki a harsány csilingelést hallva, e szavakkal fordul hátra: „Ezek miféle csángatók?” A király szavai nyomán marad rajtuk a csángó név.

SZ: Gyimes: Antalok száda – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 36., 58.; Gál Péter József, 2017. 57–58., 101.); Gyimes: Antalok száda (Magyar Zoltán, 2003. 180.).
 MO: Klézse (Veszely, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban, 1870. 37. – Kovács Ferenc útinaplója, 1868); Klézse (Veszely, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban, 1870. 161.); Pokolpatak (Etelközi, 1871. 174–175.); H. n. (László Mihály, 1882. 29.); H. n. (Debreczeni Ellenőr, 1883. 64. szám, 3.); Klézse, Szabófalva (Rubinyi Mózes, 1901b. 124.).

D 156. Szent László fája.

D 156.1. Szent László által ültetett fa. Szent László által ültetett nyárfa/tölgyfa Csík falu határában/a Szeret folyó partján/a mitikus Száraz-Szeret partján. Szent László annak az örömére ülteti a fát, hogy kiverte Moldvából a tatárokat.

MO: Diószén, Klézse (Bosnyák Sándor, 1980. 54., 59.); Külsőrekecsin, Csík (Gunda Béla, 1989. 62.; Uő, 1990. 58.); Csíkfalu, Nagypatak (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 39.; Gál Péter József, 2017. 62.); Klézse (Bosnyák Sándor, 2001. 69.).

D 156.2. Az elszáradó és újra kizöldülő fa. A Szent László által elültetett fa elszárad, amikor veszély fenyegeti a hazát, és kizöldül, amikor újra jobbra fordul az ország sorsa.

MO: Klézse (Bosnyák Sándor, 2001. 69.).

D 156.3. Szent László rozmaringfája. Miközben Szent László átugratja a Tordai-hasadékot, a kalapjában hordott rozmaringszál kihullik onnan, és megakad a sziklahasadék peremén. A rozmaringszál gyökeret ereszt a megközelíthetetlen helyen, és rozmaringbokorra terebélyesedik. Évről évre kivirágzik azóta is.

ER: Mészkö (Borbély Sándor, 1893. 359.; Uő, 1894. 2.); Tordatúr – 2 (AFAR Mg. 2349. I. i., k. – Vőő Gabriella gy., 1978); Tordatúr (AFAR F 14381. – Vőő Gabriella gy., 1979); Tordatúr – 2 (Vőő Gabriella, 1992. 71.; Uő, 1992. 190.); Tordatúr (MZA 69565. – Magyar Zoltán gy., 1999); Tordatúr (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 147–148.; Gál Péter József, 2017. 265.); Tordatúr – 5, Kolozs (Magyar Zoltán, 2011a. I. 456., 458., 472.).

D 156.5. Fa, amelyhez Szent László a lovát kötötte.

DT: Búcsúszentlászló (EA 3974/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Nemeshetés/Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.).

D 156.8. Szent László emlékére ültetett fenyőfák.

SZ: Homoródszentlászló (MZA 46674. – Andacs Rita gy., 1995).

D 156.10. Szent László fájából faragott Szűz Mária-szobor.

DT: Püspökszentlászló (MZA 47316. – Magyar Zoltán gy., 2008).

D 156.11. Szent László búcsúszentlászlói fájából faragott gyóntatószék.
DT: Sándorháza (Gál Péter József, 2017. 542–543. – 1992).

D 157. Szent László növényei.

D 157.1. **Szent László zabja.** Amikor Szent László a seregével a Mátra Boldogasszony magossa nevű hegyén jár, abrakoltatás közben elhullajt néhány szem zabot. Azóta nő a hegytetőn egy zabhoz hasonlatos növény, amelyet Szent László zabjának neveznek a könyékbeli emberek.
FF: Mátraballa (EA 15616/103. – N. N. gy., 1965; Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 104.); Bodony (Limbacher Gábor, 2000. 116.); Mátraballa (Bosnyák Sándor, 2001. 58–59.).

D 157.2. **Szent László piros rózsája.** Szent László csatában kiontott vércseppjeiből csipkerózsa fakad, amelyet Szent László piros rózsájának neveznek.

ER: Sajó mente (Gombos Albin, 1925. 13–14.).

D 157.5. **Szent László virágai.** Szent László kegyes beszédét a virágok is értik.

FF: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 143.).

D 158. Szent László kincsei.

D 158.1. **Szent László lovának aranypatkója.** Szent László lovának aranypatkója a forrásfakasztás közben leesik a paripa lábáról, és máig is a forrás fenekén/a hasadék mélyén rejtőzik/látható.

FF:

– A debrődi Szent László-forrás: Debrőd (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 75.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 192.); Debrőd (MZA 46425. – Kisfalusi János gy., 1994; Kisfalusi János, 1995a. 204; „Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 69. – Kisfalusi János gy.); Debrőd (Stibrányi Gusztáv, 1994–1995. 9. szám, 4.); Mész/Szepesi (MZA 46427. – Magyar Zoltán gy., 1996); Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 311–312.); Debrőd – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 246.; Gál Péter József, 2017. 426.); Debrőd – 3 (Magyar Zoltán, 2001a. 135., 590.).

ER:

– A Tordai-hasadék: Kövend (Magyar Zoltán, 2011a. I. 427.).

D 158.1.1 Szent László lovának aranypatkóját csak a hatévesnél fiatalabb gyermek láthatja.

FF: Debrőd (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 246.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 135.).

D 158.1.2. Szent László lovának aranypatkójából egy szög látható a forrás fenekén.

FF:

– A szentkúti Szent László ugratása-forrás: Palócföld (Lisznyai Kálmán, 1851. 143.).

D 158.2. Szent László lovának arany kengyelvasa. Szent László lovának arany kengyelvasa ugratás közben lehull a hasadék mélyére, és máig is ott van.

ER: Torda (MZA 46499. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

D 158.3. Szent László aranybárdja. Szent Lászlónak a patak medrében talált aranybárdjáról/-buzogányáról kapja nevét a Bárdos ere.

AF: Gyula (Jankovich B. Dénes, 1983. 56. – Pesty Frigyes, 1864. Békés vármegye).

D 158.5. Szent László aranyharangjai. Két aranyharang, amelyeket a menekülő király egy kútba rejt el.

SZ: Nyomát (Benkő Loránd, 1947. 33.).

D 158.7. A székelyek áldozópohara. Pohár, amelyből Szent László is ivott.

SZ: H. n. (Székely Mihály, 1818. 276–295.; Tóth Béla, 1896. 3.).

D 158.8. Szent László által magyarul írt oklevél.

MO: Mojnest/Prohozest (Domokos Pál Péter, 1979. 1330. – Petrás Incze János levele, 1842).

D 158.10. A kőből kinövő kétélű kard. Ilyen kardja volt Szent Lászlónak is.

ER: Torda vidéke (Téglás István, 1915. 285–287.).

D 158.11. A Szent László dolmányába varrt aranyak. Szent László a csata előtt a dolmányába varrat tíz aranyat, hogy ha valaki megtalálja majd a holttestét, ne bánja meg, ha eltemeti.

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 154.).

→MZ II. G 109.3. →MZ VII. A 133.31.

D 158.12. Lolló király kincsei. Lolló/László király kincsei egy vár titkos pincéjében rejtőznek.

ER: Nyárszód* (Szabó Géza, 1978. 112–113.).

MO: Bogdánfalva (Csúry Bálint, 1930. 176.).

D 159. Szent László uradalma.

D 159.1. Szent László várai.

FF: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 138.).

AF: Al-Duna vidéke (Az Osztrák-Magyar Monarchia XIII., 1896. 57.; Sántha György, 1943. 17.); Kisvárdá (Horváth János, 1956b. 41.).

ER: Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105–106.); Sajómagyarós (Kóváry László, 1866. 61.; Gyárfás István, 1873. II. 181.); Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 26.); Nyárszó* (Szabó Géza, 1978. 112–113.).
 SZ: Ábránfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 175.); Székelydobó (Gál Péter József, 2017. 152. – 1995); Ábránfalva, Sükő (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 87.; Gál Péter József, 2017. 152.); Székelydála (Janitsek Jenő–Ferenczi Réka, 2003. 28.); Sükő (Zsigmond Győző, 1995. 90.).
 MO: Barlád (Domokos Pál Péter, 1987. 359. – Codex Bandinus, 1646–1648); Barlád (Gegő Elek, 1838. 41.); Barlád (Rubinyi Mózes, 1901. 117.); Bogdánfalva (Csúry Bálint, 1930. 176.).

D 159.2. Szent László kastélyai.

DT: Udvard (MZA 97122. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).
 FF: Sajószentkirály (Ujváry Zoltán, 2000. 254.); Sajószentkirály (MZA 92404. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).
 AF: Újpalota (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye II., 311.); Körösszegapáti (Szendrey Zsigmond, 1921. 132.).

D 159.3. Szent László kolostora. Szent László által többször látogatott kolostor.

SZ: Homoródszentlászló – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 308. – Andacs Rita gy.).

D 159.5. Egyéb hagyományok.

FF: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 138.); Sajószentkirály (MZA 92405. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).
 SZ: Gyimes: Ábránfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 175.); Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 181.).

D 160. Szent László király emléke.

D 160.1. Itt járt Szent László... Történelmi emlék arról, hogy Szent László valaha az adott településen/annak határában is megfordult.

DT: Búcsúszentlászló (N. Szabó Gyula, 1925. I. 15.); Felsőszentmárton (EA 20246/8. – Simara Mária gy., 1979); Öreglak (MZA 46631. – Magyar Zoltán gy., 1996); Hoszszúhetény (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 312.); Kórógy, Szentlászló – 2 (Gál Péter József, 2017. 576. – 2003).
 FF: Nyitraegerszeg (MZA 47707. – Magyar Zoltán gy., 1998); Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 311.).
 ER: Hadadnásdas (Bura László, 2008. I. 280. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Aranyosszék (MZA 46533. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 145.).
 SZ: Bágy (Kóváry László, 1852. 139.); Bágy (Magyar Zoltán, 2011d. 75.); Nyárádszentlászló (Kolozsvári Közlöny, 1861. 194.); Nyárádszentlászló (Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2014. 153. – Pesty Frigyes, 1864. Marossszék); Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József, 2017. 104. – 1994); Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 48000. – Magyar Zoltán gy., 2001); Székelyderzs (MZA 91292. – Magyar Zoltán gy., 2010).

D 160.2. Szent László útja. E néven említett határbeli út/országút, melyen

Szent László is járt, amikor a vidéken keresztülutazott.

DT: Iváncsa (EA 24065/33. – Fűrész Gyula gy., 1989); Fejér megye (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 296.).

AF: Poroszló (Heves megye földrajzi II., 1976. 107.).

ER: Torda vidéke (Gombos Albin, 1925. 19.); Aranyosgerend (MZA 47026. – Gudor Lajos kézirat, 1961).

SZ: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 181.).

D 160.3. Szent László-hegy. Szent László nevét viselő/az ő személyére utaló (Ighegy) magaslat/domb/hegy.

DT: Devecser (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 175.).

FF: Sály (Tóth Péter, 1988. 300.; Lehoczky Alfréd, 2000. 297. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Eperjes (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen XVIII., 1900. 340.); Garany – 4 (MZA 97509., 97542., 98803., 98805. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013–2014).

AF: Cegléd (EA 6632/51. – határjárás jegyzőkönyv, 18. század).

ER: Hadad (Székely Pál, 1994. 187. – 1703, 1879); Kerlés/Sajómagyarós (Hodor Károly, 1837. 772.); Kerlés (Kőváry László, 1853. 244.); Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105–106.); Kerlés/Kentelke (Binder Pál, 2004. 147. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye); Hadad, Hadadnádásd (Bura László, 2008. I. 280. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Sajómagyarós (Kőváry László, 1866. 61.); Aranyosszék (Borbély Sándor, 1894. 2.); Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 26.); Völcsök (MZA 46961. – Magyar Zoltán gy., 2000); Hadad (Magyar Zoltán, 2007a. 134.).

SZ: Csíkszék (Visconti olasz hadmérnök térképe, 1699); Székelyderzs (Orbán Balázs, 1868. I. 181.); Székelyderzs (Gál Péter József, 2017. 150. – 1992); Székelyderzs (MZA 91292. – Magyar Zoltán gy., 2010).

MO: Kotnár (Domokos Pál Péter, 1987. 415. – Codex Bandinus, 1646–1648); Forrófalva/Klészse (Etelközi, 1871. 176.).

D 160.4. Szent Lászlóval kapcsolatos egyéb helynevek.

DT: Visegrád (Bognár András, 1984a. 481. – Pesty Frigyes, 1864); Birján (GITL ltsz. n.; MZA 99172. – Genthon István gy., 1955); Porrogszentkirály (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 616.); Pusztaszentlászló, Szentlászló – 2 (Gál Péter József, 2017. 574., 576.).

FF: Debrőd (Gál Péter József, 2017. 427. – 1993); Szepsi (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 246.); Helemba (MZA 89718. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Nyírbéltek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 142.); Fót (Gál Péter József, 2017. 500.).

ER: Torda (Orbán Balázs, 1889. 417.); Aranyosszék (MZA 46533. – Keszeg Vilmos gy., 1986); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 145.).

SZ: Nyárádszentlászló (Kolozsvári Közlöny, 1861. 194.); Gyergyószentmiklós (Orbán Balázs, 1869. II. 111.); Gyimes: Ciherek pataka (Gál Péter József, 2017. 107. – 1991); Gelence (Szász Miklós György, 2002. 35.).

D 160.5. Szent László kápolnája. Szent László tiszteletére szentelt templomok/egykor létezett Szent László-kápolnák emléke.

DT: Hosszúhetény/Püspökszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 312. – Canonica visitatio, 1712); Répcevis (SMNK 902/81. – Szabó József gy., 1973); Ságvár (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 166–167.); Szebény (Pesti János szerk., 2002. 24.).

FF:

– Egy Sáros megyei kápolna: Eperjes/Sóvár (OSZK K Fol. Hung. 1025/4. – adománylevél, 1261).

– A debreceni Szent László-kápolna: Jászó (Stibrányi Gusztáv, é. n. 8–10. – határjárás-ígyeztetőkönyv, 1845); Debrőd (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 182.); Debrőd/Jászó (Podhradszky József, 1836. I. 53.); Debrőd (Csatári István–Ölvendi János szerk., 1939. 20–21.); Debrőd – 3 (Magyar Zoltán, 1998a. 311–312.).

ER:

– A tordaszentlászlói Szent László-kápolna: H. n. (Boldizsár Zeyk Imre, 1990. 4. – Herepei Márk erdélyi vajda oklevele, 1450).

– A sajómagyarósi Szent László-kápolna: Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105–106.); Sajómagyarós (Kőváry László, 1866. 61.); Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 26.).

– A Tordai-hasadék tetején állt kápolna: Torda (OSZK K Quart. Lat. 3185. – egyházlátogatási napló, 1870); Mésző (Magyar Zoltán, 2011a. I. 428.).

– A tordatúri Szent László kútja mellett állt kápolna: Magyarpeterd (Téglás István, 1905. 16–17.); Szind (AFAR Mg. 2381. II. j. – Vöő Gabriella gy., 1979).

– A szilágyszentkirályi Szent László-kápolna: Szilágyszentkirály (Szilágysági magyarok, 1999. 546. – Kovács Kuruc János gy.).

SZ:

– A széphavasi Szent László (Szentlélek)-kápolna: Szépvíz (Lipszky János térképe, 1806); Csíkszentmihály (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 76. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék); Szépvíz (BBE MIK Á-136a/2. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968); Gyimes: Farkasok pataka, Görbe pataka – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 182., 308–309.); Gyimes: Ciherek pataka, Farkasok pataka, Komját száda, Sántatelek (Uő, 2003. 182., 230–231.).

– A pogányhavasi Szent László-kápolna: Szépvíz (Lipszky János térképe, 1806); Szépvíz (BBE MIK Á-136a/60. – Weintraubné D. Gabriella gy., 1968); Szépvíz (Múrádin László, 1977. 114.).

– A csíkszentsimoni Szent László-kápolna: Csíkszentsimon (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 78. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék).

– A bibarcfalvi Telek: Bibarcfalva (Magyar Zoltán, 2011b. 102. – Janitsek Jenő gy.).

D 160.6. Szent László tiszteletére tartott búcsúk emléke.

FF: Debrőd (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye).

ER: Kerlés/Sajómagyarós (Hodor Károly, 1837. 772.); Kerlés/Sajómagyarós (Kőváry László, 1853. 244.; Uő, 1866. 61.); Sajómagyarós (Nagyajtai Kovács István, 1861. 105–106.); Sajómagyarós (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1903. VI. 26.); Magyarpeterd (Téglás István, 1905. 16–17.).

SZ: Szépvíz/Gyimes (Orbán Balázs, 1869. II. 75.); Csíksomlyó (Domokos Pál Péter, 1979. 16.); Gyimes: Komját száda (Magyar Zoltán, 1998a. 310.); Gyimes: Bothavas pataka, Komját száda, Sántatelek (Uó, 2003. 232–233.).

D 160.7. Fogadott ünnep Szent László tiszteletére.

DT: Öreglak (Ignác Rózsa, 1953. 196.); Búcsúszentlászló (EA 25631/20. – Balogh Balázs gy., 1986); Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 306.). FF: Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 135.); Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 30.).

AF: Felsőerek (VKMA 160-82. – Baranyai Pál gy., 1969).

MO: Kotnár (Gunda Béla, 1990. 59–60.).

D 160.9. A Szent László-legenda falképciklusának emléke. Emlékezés arra, hogy valaha a település templomában is megvolt/látható volt a Szent László-legenda falképciklusa.

ER: Nagyszeben (Domokos Pál Péter, 1989. 12.).

SZ: Oklánd (Magyar Zoltán, 2011d. 110.).

D 161–170. Szent László nemesei

D 161. Szent László kerékszőge. Az utazó Szent László kocsijának egyik kerékszőge kiesik. Egyik hű embere (Deák Balázs/stb.) észreveszi a bajt, és a saját ujját dugja a kerékszőg helyébe, ezzel megmentve a kocsit a felborulástól. Áldozathozataláért az illető birtokadományban részesül, és nemesi címet kap.

DT: Zala vármegye (Podlúsáni 'Sigmond, 1742. 35–36.; Tolnai Vilmos, 1904. 233.); Zala vármegye (Szegedi Joannes, 1751. 322.; Tolnai Vilmos, 1904. 233–234.; Tóth Béla, 1898. I. 32.); Zala vármegye (Tolnai Vilmos, 1904. 234.; Ujváry Zoltán, 2014. 147–148. – Garay János verse, 1847); Zala vármegye (Részó Ensel Sándor, 1893. IV. 2–3.); Zala vármegye/H. n. (Benedek Elek, 1896. V. 294–295.); Nagykanizsa vidéke (Ujváry Zoltán, 2014. 146. – Pintér Kálmán feljegyzése); Becefa (Berze Nagy János, 1940. II. 578–579.); Porrogszentkirály (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 616.); Porrogszentkirály (Lőcsei Gabriella, 2011a. 27.); Búcsúszentlászló (Bálint Sándor, 1977a. 2.); Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 302.; Gál Péter József, 2017. 543.).

FF: Nyitraegerszeg (Magyar Zoltán, 2002. 50.).

SZ: Gyimes: Komját száda (Magyar Zoltán, 2003. 184.).

D 162. A megfékezett bölénybika. A Wass család őse szarvánál fogva megfékezi, és a szomszédos tóba dobja a Szent Lászlóra támadó megsebzett bölénybikát. Hálából Szent László megnemesíti az illetőt, a Vas nevet, földbirtokot és nyíllal átlőtt orrú bikafejet ábrázoló nemesi címert adományozza neki.

ER: Vasasszentgotthárd (Wass Albert, 1974. I. 100–102.; Uő, 2003. I. 80–86.); Vasasszentgotthárd (Wass Albert, 2000. 298.); Vasasszentgotthárd – 2 (Turcsány Péter, 2000. 251–252., 270. – Wass Albert visszaemlékezése, 1991).
→MZ I. D 10.4.

D 165. A Szent Lászlónak adott ajándék. Szent Lászlónak a Nadányiak őse/egyik katonája ajándékkal kedveskedik: két frissen fogott halat/frissítóként hideg bort visz neki, mire a király a környező földterületet neki adományozza.

AF: Bihar vármegye/Körösladány (Nagy Iván, 1861. VIII. 14.); Nyírbéltek (Szendrey Zsigmond, 1920. 49.; Luby Margit, 1985. 27.).

D 167. A kisvárdai nemesek. Két kisvárdai család, akik őseik nemességét és birtokszerzését Szent Lászlótól eredeztetik.

AF: Kisvárdai (Gombos Albin, 1925. 30.).

D 168. Szent László király kulcsárjai. A homoródszentlászlói Kolcsár család úgy tartja, hogy Szent László király kulcsárának a leszármazottai.
SZ: Homoródszentlászló (Magyar Zoltán, 1998a. 308. – Andacs Rita gy.).

D 171–180. Szent László alapításai

D 171. Szent László templomot alapít. Szent László templomot alapít/ottjártakor elrendeli, hogy a településen/egy adott helyen templom épüljön.

KM: H. n. (Madas, 3.1.1., 10.1.1., 12.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.1., 50.2.2.; Boldog Váradi, 1992. 603. – Gyöngyösi kódex: Ének Szent László királyról, 6. strófa; Ruthenus; EC, 401., CP-ik, 99. oldal); H. n./Bihar vármegye (Komáromi Csipkés György, 1670. 423.); H. n./Csíksomlyó (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 201–202. – Károni János, 1676. 472.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.); H. n. (Náray György, 1695. 132–134.); H. n. (Felvinczi György, 1988. 238. – 1695); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Hevenesi Gábor, 1988. 55. – 1737); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008., 203. – Herchl Antal-énekeskönyv, 1765–1801); H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 336.); H. n. (Hetény János, 2008. 268. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

DT: Bántornya* (László Gyula, 1993. 233. kép – falkép, 14. század vége); Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 216. – Egervári-énekeskönyv, 19. század eleje); Búcsúszentlászló (Paulovits Sándor, 1930. 9.); Búcsúszentlászló (EA 25631/2. – Balogh Balázs gy., 1986); Búcsúszentlászló (Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 45.); Nemeshegy, Püspökszentlászló (Gál Péter József, 2017. 542., 564. – 1992); Bata (Bosnyák Sándor, 1993. 29–30.); Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 300–301.; Gál Péter József, 2017. 541.).

FF: Nagymaros (Bognár András, 1984a. 226. – Pesty Frigyes, 1864. Hont vármegye); Debrőd (MZA 240. – Magyar Zoltán gy., 1995); Somodi (Magyar Zoltán, 2001a. 136.); Pográny (Uő, 2002. 50.).

AF: Hodász/Kisvárd (Mizser Lajos, 2001. 223. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Hájó (Hazánk s a Külföld, 1865. 440.); Bihar vármegye (Rómer Flóris, 1974. 287. – 1884); Bihar (Gál Péter József, 2017. 297–298. – 1992).

ER: Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 1998a. 309.; Uő, 2004a. 144.); Kisbács (Magyar Zoltán, 2004a. 144.).

SZ: Bágy (Orbán Balázs, 1868. I. 175.), Istensegítség* (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 237–238. – Gáspár Simon Antal énekeskönyve, 20. század közepe); Bibarcfalva* (Janitsk Jenő, 1970. 367.); Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József, 2017. 136. – 1991); Gyimes: Ciherek pataka (Hints Miklós, 2000. 11.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/7. – Pál Katalin gy., 2006); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 257.).

MO: Dnyeszterfehérvár/Besszarábia (Sulzer, Franz Joseph, 1782. III. 559.).

D 171.1. Hadi győzelem emlékére emelt templom. Szent László megfogadja, hogy ha legyőzi az ellenséget, templomot épít. / A győztes csata öröme az ütközet helyszínén Szent László templomot épít/elrendeli, hogy a hadizsákmányból templomot építsenek.

KM:

– A mogyoródi és a kisvárdai templom: H. n. (CP, 121., 134.; Képes Krónika, 1978. 118., 131.; CH, 111., 134.); Thuróczy János, 1488. 79., 83., EC, 399., 400.).

DT:

– A búcsúszentlászlói templom: Búcsúszentlászló/Nemeshetés (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 301.; Gál Péter József, 2017. 542.).

FF:

– A váci Hétkápolna/Szarvas Boldogasszony-templom: Vác (MZA 46889. – felirat a váci ferences templom homlokzatán, 18. század).

– A mátraverebélyi templom: H. n. (Rosty Kálmán, 1892. 70–71.); Drégelypalánk (Bosnyák Sándor, 2001. 63.).

– A tarnaszentmáriai templom: Tarnaszentmária (Csiffáry Gergely, 2005. 322. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye).

AF:

– A kisvárdai templom: Kisvárd (Nagyszapi A. Károly, 1857. 499.); Kisvárd (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen VII., 1891. 350.); Kisvárd (Szabolcs vármegye, 1900. 132.); Ajak (Luby Margit, 1985. 26–27. – 1954); Kisvárd (Kiss Lajos, 1961. 20.); Kisvárd (Soós Imre, 1985. 393.).

– A mezőkaszonyi templom: Mezőkaszony (Csatáry György, 2001. 192. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Mezőkaszony (Dupka György–Zubánics László szerk., 2014. 160.).

ER:

– A Tordai-hasadék/Királyerdeje tetején épült templom: H. n. (Illyés András, 1813. 855–856. – 1682); Torda (Orbán Balázs, 1889. 419.; Borbély József, 1908. 66.).

– A kerlési kápolna: Kerlés (Binder Pál, 2004. 149. – Pesty Frigyes, 1864. Doboka vármegye).

– A tordaszentlászlói templom: Tordaszentlászló (Borbély József, 1908. 66.).

– A nagyváradai székesegyház: Magyarvita (Magyar Zoltán, 2004a. 143–144.).

– A szászorbói templom: Lőrincréve (Magyar Zoltán, 2008a. 152.).

SZ:

– A pogányhavasi/szépvízi Szent László-kápolna: Szépvíz/Gyimesfelsőlok (Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék); Szépvíz (Orbán Balázs, 1869. II. 75.).

– A széphavasi Szent László (Szentlélek)-kápolna: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 1998a. 272.); Gyimes: Bükkhavas pataka, Buha pataka (Uő, 2003. 181–182.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 68.).

D 171.2. Az angyali intelem (A nagyváradai templom alapítása). Vadászat közben angyali intelemre Szent László elhatározza, hogy a vadászat helyszínén templomot/monostort alapít.

KM/AF: H. n. (CP, 139.; Thuróczy János, 1488. 86.; Bonfini, 2.4.250.); Nagyvárad (Szalárdi János, 1980. 415. – 1662); Bihar vármegye (Komáromi Csipkés György, 1670. 423.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1988. 55.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Hevenesi Gábor, 1998. 41. – 1737); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 210. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774).

AF: Gyulavarsánd (MZA 99856. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

D 171.3. A csodás szarvasjelenés. Szent László vadászat közben egy csodás jelenés hatására (egy szarvas tűnik fel égő gyertyákkal az agancsai végén) templomot alapít. / Szent Lászlót vadászat közben egy szarvas/ egy angyal szarvas képében vezeti a későbbi templom/kolostor/város/szent kút helyére.

D 171.3.1. A váci szarvasjelenés. Két fejedelmi rangú személy (Géza király és Szent László) vadászat közben egy csodálatos szarvast pillant meg, amelynek a szarvai tele vannak égő gyertyákkal. A szarvast üldözve egészen a Duna partjáig jutnak, ahol az állat megáll, majd eltűnik előlük. A csodálatos szarvast Szent László angyali jelenésként értelmezi, és javasolja, hogy azon a helyen, ahol a szarvas eltűnt a szemük előtt, alapítsanak egyházat Szűz Mária tiszteletére. Hamarosan mind a szarvas megjelenésének, mind pedig eltűnésének a helyén templom épül, mely szent épületek egyike a váci székesegyház.

KM: H. n. /Vác (SRH I. 388., 394–395.; CP, 124.; CH, 124.; CP-ik, 87.; Thuróczy János, 1488. 80.; Bonfini, 2.4.5–10.; Esterházy Pál, 1696. 546.; Bél Mátyás, 1735–1742. III. 112.; Csodák Könyve, 1859. 13.; Rupp Jakab, 1870. I. 684–685.; Fellner Antal, 1882.; Tragor Ignác, 1929. 5–8; Berze Nagy János, 1927. 74.; Paulovits Sándor, 1930. 59–60.; Ipolyvölgyi Németh J. Krizosztom, 1991. 286.);

FF: Nagymaros* (MZA 99185. – Magyar Zoltán gy., 2013).

AF: Bag – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 56., 57.).

SZ: Gyimes: Ugra pataka (Gál Péter József, 2008. 151–152.).

D 173.3.2. A megszóaló csodaszarvas. Mielőtt az égő szövétnekű szarvas nyomtalanul eltűnne, az üldözőihez fordul, és figyelmezteti őket, hogy ő Isten küldötte, és felszólítja Szent Lászlót, hogy a jelenés helyszínén (a somogyvári Kupavár dombján) építsen templomot. Így épül fel a somogyvári bencés kolostor (somogyi változat).

DT: Ordacsehi (Barna Gábor, 1992. 112. – Ignác Rózsa gy., 1950; Magyar Zoltán, 1998a. 202–203.); Somogyvár (Magyar Zoltán, 1998a. 202.); Somogyvár (Bosnyák Sándor, 2001. 56.); Somogyvár (Gál Péter József, 2008. 101.).

→MZ I. G 2. →MZ II. D 43.1. →MZ II. D 171.2.

D 171.4. A hős által a lova tanácsára alapított templom. Szent László templomot alapít azon a helyen, ahol a lova dobbant egyet a patájával.

DT: Mánfa (MZA 102041. – Magyar Zoltán gy., 2014).

D 171.5. Megmenekülés emlékére épített templom. Szent László annak emlékére, hogy az életveszélyből (ellenség általi üldözés/kiesett kerékszeg/hatalmas vihar/eltévedés) megmenekül, a helyszínen templom épített.

DT:

– A püspökszentlászlói templom: Püspökszentlászló (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 582.); Püspökszentlászló (Vác Jenő, 1993.); Püspökszentlászló – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 311., 314.); Hosszúhetény (MZA 91428. – Magyar Zoltán gy., 2008).

– A búcsúszentlászlói templom: Búcsúszentlászló (EA 25631/20. – Balogh Balázs gy., 1986); Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 302.).

FF:

– A szentkúti kegytemplom: Karancsság (Hetény János, 2000. 46.; Uő, 2008. 274. – 1952); Galgamácsa (Magyar Zoltán, 1998a. 300. – Villányi Péter gy.).

– A koloni templom: Kolon (Kerny Terézia, 1994. 16.; Magyar Zoltán, 2002. 50. – Szabó Dezső gy., 1901).

– A debreceni Szent László-kápolna: Debród (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 475.); Kassa (EA 23999/91. – Kmeckó Mihály gy., 1930k./1989).

ER:

– A Tordai-hasadék tetején épült templom: Torda vidéke (Vita Zsigmond, 1975. 192. – Jókai Mór feljegyzése, 19. század közepe); Aranyosszék (Borbély Sándor, 1894. 2.); Aranyosszék – 2 (MZA 46491., 46524. – Keszeg Vilmos gy., 1986).

→MZ I. G 83.3.

D 171.6. A hely szépsége miatt épített templom. Szent Lászlót a hely szépsége bírja rá arra, hogy azon a helyen templomot építsen.

DT:

– A püspökszentlászlói templom: Hosszúhetény (MZA 91427. – Magyar Zoltán gy., 2008).

FF:

– A debődi Szent László-kápolna: Csécs (MZA 84435. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

SZ:

– A szépvízi katolikus templom: Szépvíz (KJNTA 1859-06/16. – Pál Katalin gy., 2006).

– A széphavasi kápolna: Gyimes: Bothavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 181.).

D 172. Püspökség alapítása. Szent László uralkodása az idején két püspökséget (Nagyvárad, Zágráb) alapít.

KM: H. n. (LA, 6.; Madas, 12.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 50.2.2.); H. n./Csíksomlyó (Kájoni János, 1676. 472.); H. n. (Náray György, 1695. 134.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 204. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Uo., 210. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774); H. n. (Uo., 203. – Herchl Antal-énekeskönyv, 1765–1801); H. n. (Sándor István, 1791. 42–43.); Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 216. – Egervári énekeskönyv, 19. század eleje); H. n. (Magyar nagy officium, 1853. 336.).

D 173. Kolostor alapítása.

KM/AF: Nagyvárad (CP, 139.; Thuróczy János, 1488. 86.; Bonfini, 2.4.250.); Nagyvárad (Szalárdi János, 1980. 415. – 1662); Nagyvárad (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.); H. n. (Hetény János, 2008. 268. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

DT: Báta (Bosnyák Sándor, 1993. 29–30.).

SZ: Bágy (Orbán Balázs, 1868. I. 175.); Nyárádszentlászló (Orbán Balázs, 1870. IV. 58.); Nyárádszentlászló (Virág Anna-Kovács Péter, 1990. 175.).

D 174. Város alapítása (Nagyvárad eredete).

KM: Bihar vármegye (Komáromi Csipkés György, 1670. 423.); H. n./Csíksomlyó (Kájoni János, 1676. 472.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 203. – Herchl Antal-énekeskönyv, 1765–1801); H. n. (Uo., 214. – Szabados József kántorkönyve, 1769).

D 175. Szent László által épített vár.

AF: Körösnagyharsány (Gál Péter József-Molnár V. József, 1999. 220.; Gál Péter József, 2017. 387–388.); Bihar vármegye/Nagyvárad (Komáromi Csipkés György, 1670. 423.).

ER: Sajómagyaros (Kóváry László, 1852. 172–173.).

SZ: Firtosvárálja (Zsidó Ferenc, 2000. 83.); Sükő (Zsigmond Győző, 2001. 46.); Nyárádszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 61.).

D 178. Szent László telepítései.

D 178.1. Szent László hadifoglyai. Szent László keresztény hitre téríti és letelepíti a csatában legyőzött pogány hadifoglyokat (a kunokat/besenyőket/jászokat/tatárokat).

KM: H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes kézirata: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle kézirát – 15. század); H. n. (Illyés István, 1708. 265.); H. n. (Garay János, 1847. 119.); H. n. (Uő, 1902. 296. – 1851).

DT: Kapolcs (EA 19528/3. – Lakossy Judit gy., 1977); Öreglak (EA 27114/14. – Jeli József gy., 1996); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 65.); Kapolcs (MZA 47891. – Magyar Zoltán gy., 2004).

FF: Bélapátfalva (Zábrátsky Éva, 2004. 326. – Bakó Ferenc gy.).

AF: H. n./Nagykunság (Garay János, 1847. 118–119.); H. n. (Jókai Mór, 1854. 84.), H. n./Nagykunság, Jászság (Tatár Péter, 1857d. 46–55.); H. n. (Sokolszky Bertalan, 1892. 42–43.); Kiskunfélegyháza (Bács-Kiskun megye földrajzi nevei I., 1999. 58.).

ER: Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 144. – Janitsek Jenő gy., 1993); Tordaszentlászló (EA 25362/2. – Janitsek Jenő gy., 1993); Tordaszentlászló (MZA 48039. – Magyar Zoltán gy., 1999); Magyarfenes, Szucság – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 144.).

SZ: Csíkkozmas (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 85.; Gál Péter József, 2017. 150.).

D 178.2. Az erdélyi románok ősei. Szent László telepíti be a románok őseit (a római császár által küldött rablókat) Erdélybe.

→MZ I. B 12.2.

D 178.2.1. A letelepített rablók hajviselete. Szent László a hadi segítségül a római császártól kapott rablók haját tüzes vassal pörkölteti le körben. Még évszázadokkal később is szokásban marad Máramarosban és Moldvában az, hogy a férfiak körülborotválják a fejüket.

MO: H. n. (Kogălniceanu, M., 1872. 377–378.; Bogdan, Ion szerk., 1891.; Lükő Gábor, 1936a. 50. – Grigore Ureche krónikájának Simion Dascălul általi betoldása a moldvai Magyar Évkönyv nyomán, 15–16. század/1647 után).

D 178.4. Tordaszentlászló eredete. A győztes csatát követően a kunok kezéből kiszabadított magyar foglyokat letelepíti Szent László. Ők az ősei a mai tordaszentlászlóiaknak.

ER: Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 417.; Borbély József, 1908. 66.; Boldizsár Zeyk Imre, 1994a. 251–252.); Torda vidéke (Czárán Gyula, 1904. 71.).

D 178.7. Magyarfalu eredete. A magyarfalusi csángók ősei Szent László idejében kerültek jelenlegi szálláshelyükre.

MO: Magyarfalu (Domokos Pál Péter, 1987. 236. – 1929–1932).

D 178.10. A besszarábiai magyar telepek eredete. Csöböröcsök és a többi besszarábiai magyar falu népét még Szent László telepítette oda határörnek.

MO/Besszarábia: Csöbörcsök (Thaly Kálmán, 1868. 582.; Benda Kálmán szerk., 1989. 765. – Bay Mihály és Pápay Gáspár naplója, 1706); Csöbör-csök* (Benda Kálmán szerk., uo., 901. – Ráday Pál naplója, 1709).

D 181–190. A mitikus hős

D 181. Szent László megszilárdítja a köveket. Valaha, „amikor a kő még lágy volt”, Szent László keresztüllovagol a gyimesi hegyeken, s a lova lába folyton megcsúszik/belesüpped a sziklába. A király Istenhez fohászkodik, hogy szilárdítsa meg a követ, hogy könnyebben tudjon haladni. Kérése meghallgatásra talál, és azóta kemény a kő.

SZ: Gyimes: Jávárdi pataka (Salamon Anikó, 1987. 19–20. – 1972); Gyimes: Ugra pataka (Bosnyák Sándor, 1982. 84.); Gyimes: Ugra pataka – 2, Komját pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 56.; Gál Péter József, 2017. 99., 132–133. – 1990–1991); Gyimesközéplak (Varga János, 1996. 84.); Gyimesközéplak (Magyar Zoltán, 1998a. 297.); Gyimes: Ugra pataka – 2 (Takács György, 2000. 250.); Gyimes: Bükkloka, Nagygyimes, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 163.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 68.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 140.; Uő, 2009e. 100.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 253.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106227. – Magyar Zoltán gy., 2016).

→MZ IX. B 6.

D 182. A föld és a víz szétválasztása. Valaha a talaj mindenütt mocsaras, ingoványos volt, s midőn Szent László keresztüllovagol a vidéken, a lova minduntalan belesüpped a vízenyős, laza talajba. Szent László Istenhez fohászkodik, hogy válassza külön a földet és a vizet. Kérése meghallgatásra talál, azóta van külön a víz, és azóta szilárd talajú a föld.

SZ: Gyimes: Ugra pataka – 4 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 56.; Gál Péter József, 2017. 98–100. – 1990–1991).

D 183. Szent László leereszti a vizeket. Valaha Csík egész területe tó volt, és az emberek csak a hegyoldalakat művelhették. Hogy több legyen a termőföld, Szent László Tusnádfürdőnél levágatja/a kardjával keresztülvágja a hegyet, és leereszti a Csíkot borító vizeket.

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (MZA 51000. – Magyar Zoltán gy., 1995); Gyimes: Ciherek pataka (Hints Miklós, 2000. 11.); Gyimes: Ciherek pataka – 2 (Magyar Zoltán, 1998a. 305.; Uő, 2006d. 55.); Gyimes: Csinód – 2 (MZA 48158., 48161. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Bükkhavas pataka, Bükkloka (Magyar Zoltán, 2003. 162.); Gyimes: Ciherek pataka (Uo., 161–162.; Uő, 2006d. 54.); Gyimes: Csinód (Uő, 2003. 162.; Uő, 2009a. 253.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 256–257.); Gyimes: Ciherek pataka (Uő, 2011a. I. 93.).

D 185. Szent László árka. Szent László lóháton nyargalva a kardjával/lándzsájával mély és hosszú kilométereken át tartó árkot hasít a földbe (amely a Száraz-Szerettől egészen Gyimesig/Galactól Besszarábiáig tart). / Szent László a kardjával húzza meg a Szeret folyó medrét.

MO: H. n. (Etelközi, 1871. 174.); Pusztina (Hegedűs Lajos, 1952. 69.); Klézse – 2, Pusztina*, Diószén (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 37–38.; Gál Péter József, 2017. 59., 84–85.); Klézse (Duma-István András, 2012. 138.).

D 187. A Tejút keletkezése. Amikor Szent László az ellenségei elől menekül, hirtelen sűrű, tejfehér köd ereszkedik le mögé, amely ott is marad. E Szent Lászlót oltalmazó köd a Tejút.

FF: Karancskesz (Fejős Zoltán, 1985. I. 121.).

D 188. Szent László a Hadak Útján. A Hadak Útja (Tejút) annak a jele, hogy Szent László győzött a háborúban. Azon vonult a seregével, s a csillagok Szent László lova patkójának a nyomai.

FF: Ecséd (EA 6319/46. – Mándoki László gy., 1958).

AF: Krasznacégény (Zsigmond Győző, 1999. 150.; Uő, 2005. 44.).

ER: Magyargyerőmonostor – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 143.); Várfalva (Zsigmond Győző, 1999. 149.; Uő, 2005. 43.).

D 189. Szent László Rúdja. A Hetevény csillagkép másik neve Szent László Rúdja. Szent Lászlónak az mutatja meg, hogy hol van az ellenség, hogy merre kell mennie.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008a. 70.).

D 190. A Szent László Szekere csillagkép. Egy csillagkép az égen, amit Szent László Szekere/László Taligája névvel illetnek.

KM: Pannonhalma (PFK BK 13-2/294–295. – Lancsics Bonifác feljegyzése, 1691–1717); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 269., 274. – Lugossy József nyomán); H. n. (Bunyitay Vince, 1892. 47–50., 85–87.); H. n. (Kandra Kabos, 1897. 394.).

D 190.1. Az égi lovászmester. Halála után Szent László a mennyország lovászmestere lesz, és ő hajtja a Göncölszekér „csillagsörényes lovait”.

FF: Palócföld (Lisznayai Kálmán, 1851. 142.).

D 191–200. Szent László temetése

D 191. Szent László első sírhelye. Szent László végső nyughelyétől távol halt meg, és eredetileg másutt temették el, csak később került váradi sírhelyére.

DT: Somogyvár (Magyar Zoltán, 1998a. 311.); Somogyvár (Bosnyák Sándor, 2001. 70.).

FF: Nagycétény/Nyitra (MZA 83509. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

SZ: Székelykeve (Bosnyák Sándor, 1992c. 16.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/15. – Pál Katalin gy., 2006).

D 193. Szent László szekere. Szent Lászlót nem a maga választotta településen akarják eltemetni, de a holttestét szállító halottas szekér állati vonóerő és emberi segítség nélkül megindul Nagyvárád irányába.

KM: H. n. (LA, 10.; Madas, 6.1.2., 8.1.3., 11.1.; Temesvári, 15.1.3.; Laskai, 49.2.1., Bonfini, 2.4.285–290.; EC, 402.; AnjouLeg-LA, 119. kép; CP-ik, 101. oldal; LegAurea bécsi kódexe, 1477); H. n.* (Magyar Nyelvőr, 1949. 254 – Valkai András feljegyzése, 1576); H. n. (Zrínyi Miklós, 1985b. 458. – 1634); H. n./Csíksomlyó* (Kájoni János, 1676. 472.); H. n. (Hevenesi Gábor, 1692. 15–16.; Uő, 1737. 15–16.; Uő, 1988. 56.); H. n. (Náray György, 1695. 132–134.); H. n. (Felvinczi György, 1988. 237–243. – 16. század vége); H. n. (Baranyi Pál, 1700); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 205. – Szoszna Demeter György-énekeskönyv, 1714–1715); H. n. (Uo., 211. – Dőri-énekeskönyv, 1763–1774); H. n. (Sándor István, 1791. 42–43.); H. n. (Szent-Mihályi Mihály, 1797a. 383–384.); H. n. (Bozóki Mihály, 1797. 247–248.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 206. – Lelki Paradicsom, 1800); H. n. (Uo., 218. – A' Keresztény Katolikusok Egyházi Énekes Könyve, 1805); H. n. (Podhradszky József, 1892. 82–83.); H. n. (Hetény János, 2008. 269. – ponyvanyomatvány, 19. század második fele); H. n. (Énekeskönyv, 1864. 99.); H. n. (Katolikus Egyházi Énektár, 1874. 405–406.); H. n. (Bonyhay József, 1892. 82–83.); H. n. (Barsi Ernő, 2001. 40.).

DT: Egervár (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 217. – Egervári énekeskönyv, 19. század eleje); Olaszfalu (Erdélyi Zsuzsanna, 2008. 242. – Olaszfalui énekeskönyv-és kántorkönyv, 1824); Zalaszentmihályfa* (EA 2699/19. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Somogy megye* (Barna Gábor, 1992. 108.); Somogyvár, Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 70.).

AF: Seregélyes (Gál Péter József, 2017. 304. – 1992).

ER: Szamosardó, Kárásztelek (Magyar Zoltán, 2007a. 133.).

D 193.1. Nagykereki nevének eredete. A Szent László testét szállító halottas szekérrel a kísérők a bihari Nagykereki faluban állnak meg éjjeli pihenőre. Miközben a halottkísérők alszanak, a kocsi magától indul el állati vonóerő nélkül Nagyvárád irányába. E csoda emlékére nevezik azóta e falut Nagykerekinek.

AF: Nagykereki (Osváth Pál, 1875. 519.); Nagykereki (Bunyitay Vince, 1883. I. 53.); Nagykereki (K. Nagy Sándor, 1884. I. 6., 7.); Nagykereki (Bihar vármegye és Nagyvárád, 1901. 122.); Nagykereki (EA 5870/21. – Béres András gy., 1954); Nagykereki (MZA 71550. – Lackovits Emőke gy., 1968).

D 193.2. Az angyali halottkísérők. Szent László halottaskocsiját angyalok veszik körül/angyalok viszik Nagyvárád felé.

KM: H. n. (Madas, 10.1.1.3.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.2.3.); H. n. (Esterházy Pál, 1861. 154. – 17. század vége); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. – 2 (Csete István–Gyalogi János, 1754. 159., 174.); H. n. (Bod Péter, 1757. 102–103.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 214. – Szabados József kántorkönyve, 1769); H. n. (Uo., 213. – katolikus énekeskönyv, 1768–1769); H. n. (Uo., 215. – Varsányi énekeskönyv, 18. század második fele).

AF: Berettyóújfalu (MZA 102024. – Zsupos Zoltán gy., 1970-es évek közepe).

D 193.3. A csodás folyami átkelés. Szent László szekere szárazon kel át a Sebes-Körös vizén.

KM: H. n. (Bozóki Mihály, 1797. 247–248.).

D 195. Szent László temetése.

D 195.1. A hitvallók miséje. Szent László temetésekor az összegyűltek a halottak miséjét kezdik énekelni, de az angyalok a hitvallók miséjét harsogják.

KM: H. n. (Temesvári, 15.23.; EC, 402.).

D 195.2. Az édes illat. Szent László temetésén átható, édes illatot érzene a jelenlévők.

KM: H. n. (LA, 11.; Bonfini, 2.4.290.; EC, 402.; AnjouLeg–LA, 22. kép).

D 195.3. A hátracsavarodott állú ember. Szent László temetésekor kellemes, édes illatot lehet érezni, a jelenlévők közül azonban egy férfi mégis azt állítja, hogy ő bűdöset érez. Amint ezt kimondja, nyomban hátracsavarodik az álla, és a férfi csak a Szent Lászlóhoz szóló hosszas könyörgés után nyeri vissza eredeti alakját.

KM: H. n. (LA, 11.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.2.4., 49.2.1.2.; Bonfini, 2.4.280.; EC, 402.; AnjouLeg–LA, 22. kép); H. n. (Felvinczi György, 1988. 237–243. – 1695); H. n. (Hetény János, 2008. 269–270. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 71.).

→MZ VI. H 81.

D 195.3.1. Az isteni büntetésből megnémult ember. Egy férfi, aki bűdösnek mondja a Szent László temetésekor érezhető virágillatot, abban a pillanatban, amint ezt mondja, megnémul. Addig nem tud beszélni, amíg földre borulva bocsánatot nem kér Szent Lászlótól.

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 71.).

→MZ VI. H 81.

D 196. Az üdvözült Szent László. A Szent László halálát követő órában többen is látják az üdvözült királyt a mennyekiek társaságában megjelenni.

KM: H. n. (Tarnóczi István, 1681. 34.; Illyés István, 1708. 258.).

D 197. A hároméves gyász. Szent László halálát az alattvalói három évig gyászolják.

KM: H. n. (LA, 9.; Madas, 6.1.1., 10.1.2.; Temesvári, 14.2.3.; Laskai, 48.2.2., 49.2.1.; Hevenesi Gábor, 1988. 56. – 1737; Bonyhay József, 1892. 83.); H. n. (Hetény János, 2008. 269. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

D 200. Szent László felemelése (A nappali csillag). László szentté avatásának az órájában (nappal) két órán keresztül fénylő csillag látszik a kolostor felett.

KM: H. n. (LA, 16.; Madas, 3.1.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.; EC, 404.).
AF: Seregélyes* (Gál Péter József, 2017. 304. – 1992).

D 201–210. Szent László ereklyéi

D 201. Szent László sírja.

D 201.1. A sírból szivárgó olaj. Szent László nagyváradai sírhelyén a szarkofágból olaj szivárog.

KM: H. n./Nagyvárad (Janus Pannonius, 1972. 324–327. – Búcsú Váradtól, 7. strófa; Boldog Várad, 1992. 603. – Ének Szent László királyról; Laskai, 48.2.3.4).

D 201.2. A sírből áradó kellemes illat. Szent László nagyváradai sírhelyén a szarkofágból balzsam-, tömjén- és levendulaillat árad.

KM: Nagyvárad (Ruthenus – 16. század eleje).

D 203. Szent László hermája (fejereklyéje).

KM: H. n. (Névtelen Minorita, 2000. 50–51. – 1362 k.).

D 203.1. A sértetlenül megmaradó ereklyék. A hatalmas tűzvészben minden elég a székesegyházban, csak Szent László ereklyéi maradnak sértetlenek.

KM: H. n./Nagyvárad (Katona Tamás szerk., 1977. 69. – Zsigmond király oklevele, 1406).

D 203.2. Az ereklyék elrejtése. Nagyvárad protestáns kézre kerülésekor halálra ítélt rabokkal rejtik el Szent László ereklyéit, és utána a rabokat kivégzik, hogy ne árulhassák el azok helyét.

AF: Nagyvárad (Podhradszky József, 1836. II. 64–65. – 17. század).

D 204. Szent László nyelve. Mivel Szent László mindig igazat mondott, a nyelvét a holta után sem kezdi ki az enyészet.

AF: Vácszentlászló (Bosnyák Sándor, 2001. 70.).

D 205. Szent László könnyeitől megáztatott, könnyeivel átluggatott márványkő.

KM/AF: H. n./Nagyvárad (Madas, 6.1.1.2.); H. n./Nagyvárad (Mazal, Otto–Vizkelety András, 1985. 94.); H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes kézirata: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle kézirat – 15. század).

D 206. Szent László kőágya és kőpárnája.

KM: H. n. (Madas, 7.1.1.2.).

D 207. Szent László palástja. Szent László miseruhává átalakított, arany-szálakkal szőtt királyi palástja.

DT: Zágráb (Uj Magyar Sion, 1873. 717–718. – 14. század).

→MZ II. D 8.

D 208. Szent László váradi lovas szobra. A Kolozsvári testvérek lovas szobra, amelyet a tatárok felett aratott diadal emlékére készítettek, és amely azon a márványoszlopon állt, ahol egy éjen és napon keresztül könyörgött Istenhez Szent László az ország oltalmáért.

KM/AF: Nagyvárad (Janus Pannonius, 7. strófa); H. n. (Cantemir, Dimitrie, 1901. 139–144.; Sántha Attila, 2013b. 10–11. – bolgár krónika, 14–15. század); H. n. – 3 (Hodinka Antal, 1916. 462–463., 474–476. – Pahomije szerb szerzetes kézirata: Tverji évkönyv, Voskresenki kézirat, Nikon-féle kézirat – 15. század).

AF: Bihar vármegye* (Arany János összes művei I., 1951. 205. – 1853).

D 208.1. A tündérek alkotása. Szent László lovas szobrát és a váradi királyszobrokat tündérek készítették.

AF. Bihar vármegye (Bunyitay Vince, 1883. I. 188.).

D 208.2. A könnyező szobor. Szent László lovas szobra könnyezik, amikor ellenség támad az országra.

DT: Somogyvár (Bosnyák Sándor, 2001. 82.).

→MZ V. C 27.

D 208.3. Az ostromlók által sérthetetlen szobor. Szent László lovas szobrát a törökök Várad ostroma alkalmával képtelenek ágyúikkal eltalálni.

KM: H. n./Nagyvárad (Magyar Simplicissimus, 1956. 243–244. – 1683).

D 208.5. Szent László lovának nyerítése. Szent László bronzlova a törökök ostroma alkalmával hatalmasat nyerít, amit az ostromlók és az ostromlottak is hallanak, és amit a magyarok kedvező előjelenként értel-

meznek. A törökök nem is tudják elfoglalni Nagyváradot [az 1598. évi ostrom kapcsán].

AF: Nagyvárad (Szamosközy István, 1977. 148–149. – 1607).

D 210. Egyéb hagyományok.

D 210.1. Szent László szobra. Harmadnapra meghal az az román ortodox férfi, aki erőszakkal eltávolítja a magyar templom oltáráról Szent László szobrát.

SZ: Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1984. 184.).

→MZ VI. J 17.

D 210.5. Az altomontei Szent László-kép eredete. Altomonte grófja magyar bányászokat hozat Itáliába az ottani sóbányák megművelésére. A gróf kedvezni akar a munkásoknak, ezért azt tudakolja tőlük, hogy ki a legkedvesebb szentjük. A magyarok Szent Lászlót mondják. A gróf Simone Martinit bízta meg azzal a feladattal, hogy fesse meg nekik Szent Lászlót. Így kerül Altomontéba a Szent Lászlót ábrázoló tábla-kép.

Itália: Altomonte* (MZA 91431. – Magyar Zoltán gy., 2003).

D 211–220. Szent László holtában is segít

D 211. Istenítélet Szent László sírjánál. Egy gróf megvádol egy katonát azzal, hogy ellopta az ő ezüstcsészéjét. A csészét a sírra teszik. A katonát bántatlanul leveszi az edényt a sírról, a gróf viszont összeesik, amikor megérinti azt, ezzel bizonyítva, hogy igaztalan volt a vád.

KM: H. n. (LA, 12.; Madas, 6.1.1., 10.1.3.; Temesvári, 15.1.3.; Laskai, 48.2.3.; Bonfini, 2.4.295.; EC, 403.; AnjouLeg-LA, 23–24. kép); H. n. (Taxonyi János, 1759. I. 220–226.); H. n. (Jókai Mór, 1854. 85.); H. n. (Tatár Péter, 1857d. 46–55.); H. n. (Szent László kelyhe..., 1891.).

D 212. Szent László érdemeiért betegek gyógyulnak meg. A Szent László sírjához zarándoklók/hozzá fohászkodók csodás módon meggyógyulnak.

D 212.1. Szent László sírjánál betegek gyógyulnak meg.

KM: H. n. (MA I. I. 73. ; Madas, 10.1.3., 11.1.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 215. – Varsányi énekeskönyv, 18. század második fele); H. n. (Uo., 218. – A' Keresztény Katholikuskok Egyházi Énekes Könyve, 1805); H. n. (Hetény János, 2008. 270. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

D 212.2. Szent László sírjánál vakok kezdenek látni.

KM: H. n. (LA, 11., 14.; Madas, 11.1.; Temesvári, 14.3., 15.1.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.; Bonfini, 2.4.295.; EC, 403.); H. n. (Kájoni János, 1676. 472.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 207. – Paksi Márton György-énekeskönyv, 1760–1761); H. n. (Uo., 218. – A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve, 1805).

D 212.3. Szent László sírjánál bénák gyógyulnak meg.

KM: H. n. (LA, 15.; MA II., 2.33.; Madas, 10.1.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.; Bonfini, 2.1.365., 2.4.295.).

D 212.4. Szent László sírjánál nyomorékok gyógyulnak meg.

KM: H. n. – 2 (LA, 15., 17.; Madas, 10.1.3.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.; Bonfini, 2.4.295., 2.4.295.; EC, 404.).

D 212.5. Szent László sírjánál sánták kezdenek járni.

KM: H. n. – 2 (LA, 11., 15.; Madas, 10.1.3.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 207. – Paksi Márton György-énekeskönyv, 1760–1761).

D 212.6. Szent László sírjánál siketek kezdenek hallani.

KM: H. n. – 2 (LA, 11., 15.; Temesvári, 14.3.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 207. – Paksi Márton György-énekeskönyv, 1760–1761).

D 212.7. Szent László sírjánál némák szólalnak meg.

KM: H. n. – 2 (LA, 11., 15.; Madas, 11.1.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 48.2.3., 49.2.1.; Bonfini, 2.4.295.); H. n. (Kájoni János, 1676. 472.); H. n. (Illyés István, 1708. 258.); H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 218. – A' Magyar Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve, 1805).

D 212.8. Szent László sírjánál szembetegségben szenvedő domonkos szerzetes gyógyul meg.

KM: H. n. (Temesvári, 15.1.3.1.).

D 212.9. Egy leprás útban a szentté avatási ünnepségre gyógyul meg.

KM: H. n. (LA, 16.; Madas, 8.1.3.; Temesvári, 14.3.; Laskai, 49.2.1.).

D 213. A pestis elűzője. A pestis elkerüli azok házát, akik Szent Lászlóhoz fohászkodnak oltalomért a járvány idején.

KM: H. n. (Hetény János, 2008. 270. – ponyvanyomtatvány, 19. század második fele).

D 214. Halottak feltámadása. Szent László érdemeiért halottak támadnak fel.

KM: H. n. (H. n. (Medgyesy-Schmikli Norbert, 2008. 215. – Varsányi énekeskönyv, 18. század második fele).

D 215. Búcsúszentlászlói imameghallgatások.

D 215.1. Az evangélikus asszony fogadalma. Egy beteg evangélikus asszony Szent László templomában fogadalmat tesz, hogy katolikus hitre tér, ha meggyógyul. Hamarosan jobban lesz Szent László érdemei által, ám fogadalmát nem tartja be, ezért visszaesik a betegségébe.

DT: Búcsúszentlászló/Görbő (Kiss Fábán, 1703. 21.).

D 215.2. A kanizsai basa gyógyulása. A nagybeteg kanizsai basa, hallván Szent László egyházának csodás hírét, elküldi a kegyhelyre egyik keresztény foglyát, hogy ott imádkozzon a gyógyulásáért. A basa meggyógyul, és hálából keresztény hitre tér. Pajzsa és kardja a kápolna falára akasztva látható.

DT: Búcsúszentlászló (EA 25050. – Gergely Sándor gy., 1992); Búcsúszentlászló (Bálint Sándor, 1977a. 2.).

D 215.3. A taródházi úrnő megmenekülése. A megvadult lovak által elragadott hintóban utazó úrnő Szent Lászlóhoz fohászkodik, aki a válságos pillanatban megjelenik előtte. Imája meghallgatásra talál, a leánnyal együtt sértetlen marad.

DT: Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 308.; Gál Péter József, 2017. 553. – a kolostor kéziratos krónikája).

D 215.5. Egyéb esetek. Szent Lászlónak tulajdonított egyéb csodás imameghallgatások.

DT: Nemeshetés (Gál Péter József, 2017. 553–554. – 1992).

SZ: Oroszhegy (Gál Péter József, 2017. 169–171. – 1993).

D 217. Szent László-jelenések. Szent László megjelenik az emlékére szentelt kegyhelyen a búcsújárók előtt. Többben is látják.

FF: Debrőd (MZA 46452. – Magyar Zoltán gy., 1995); Debrőd (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 255–256.; Gál Péter József, 2017. 442–443.); Debrőd (Magyar Zoltán, 1998a. 247.; Uő, 2001a. 594–595.).

SZ: Oroszhegy (Harangozó Imre, 2001. 369–370.; Uő, 2003, 106–109.); Gyimes: Széphavas (MZA 87652. – Szabó Mihály gy., 2010).

D 217.1. Szent László szelleme. Szent László szelleme megjelenik a csata helyszínén, lova patájának dobogását is hallani. / Egy román jóaszszony előidézi Szent László szellemét.

ER: Torda vidéke (Téglás István, 1915. 286.); Tordaszentlászló (Magyar Zoltán, 2004a. 145.).

D 219. Szent László alvó serege. A Szádelői-hasadék mélyén várakozik Szent László a seregével. Hétévente megnyílik a föld, és akkor meg lehet látni őket, ám nem szabad hozzájuk szólani. Már közeleg az idő, amikor előjönnek megsegíteni a magyarokat.

FF: Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 136–137.).

D 220. A holtából is visszatérő hős. Szent László holtában is népe segítségére siet a tatárok elleni küzdelemben, és győzelemre vezeti őket. Egy öreg tatár hadifogoly beszéli el, hogy amikor a magyarok rájuk támadtak, egy aranykoronás, magas lovag járt előttük bárdal a kezében, és a feje fölött egy szép úrnő látszott csodás ragyogással. Az öreg tatár vallomását utóbb a váradi sírhely őre is megerősíti, aki beszámol arról, hogy három napig nem találta a sírjában Szent László testét, amely csak negyednapra került elő verejtékesen. Ugyanezen idő alatt Szent Lászlónak a székesegyház előtt álló lovas szobrát is hiába keresték.

KM: H. n. (Névtelen Minorita, 2000. 50–51. – Geszta Lajos királyról, 1362 k.); H. n. (Podhradszky József, 1836. I. 83–84.; Arany János összes művei I., 1951. 204–207. – 1853); H. n. (Böngérfi János, é. n. 86–87.).

DT: Vörösmart („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 69. – Hegedűs Antalné gy., 1994–1995); Nemeshetés/Búcsúszentlászló (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 322.; Gál Péter József, 2017. 573.); Somogyvár (MZA 90842. – Magyar Zoltán gy., 2009).

FF: Kassa (EA 23999/92. – Kmeczkó Mihály gy., 1930-es évek/1989); Kolon (Bosnyák Sándor, 2001. 172.).

AF: Seregélyes (Gál Péter József, 2017. 310. – 1992); Apátfalva (MZA 47983. – Sinkó Rozália gy., 1999).

ER: Nagymoha (AFAR MG. 1583. II. j. – Faragó József gy., 1967); Tordatúr (AFAR Mg. 2349. I. ee. – Vöö Gabriella gy., 1978); Magyarlapád (Magyar Zoltán, 2008a. 153.).

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 169–170.; Uő, 2001. 172.); Felcsík (MZA 46637. – Székely László gy.); Csíkszentdomokos (Magyar Zoltán, 1998a. 49.; Uő, 2011a. I. 133.); Szárhegy (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 91.; Gál Péter József, 2017. 159.); Gyimes: Gyepce – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 186.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2008b. 70.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 106228. – Magyar Zoltán gy., 2016).

A SZENT LÁSZLÓ-MONDÁK MOTÍVUMINDEXE

A

ajándék: Szent Lászlónak adott a. MZ II. D 165.

agancsok: a csodás jelenésként feltűnő szarvas agancsai látható égő gertyák: MZ II. D 171.3.1–2.

ágy: Szent László kőágya MZ II. D 107.3., MZ II. D 206.

alamizsnálkodás: a gyakran alamizsnálkodó Szent László: MZ II. D 104.1.

alapítás: Szent László alapításai MZ II. D 171–180.

alázatosság: Szent László nagyfokú alázatossága: MZ II. D 105. az alázatosságból elutasított megkoronázás MZ II. D 105.2.

áldozópohár: a pogány székelyek áldozópohara MZ II. D 158.7.

áll: az isteni büntetésként hátracsavarodott álló ember MZ II. D 195.3.

állapotos: Szent László állapotosan maradt felesége MZ II. D 92.

állatok: az állatok gyógyítására is alkalmas Szent László fakasztotta forrásvíz MZ II. D 55.2. az ellenség elriasztásául az állatok nyakába kötött csengő MZ II. D 86.3.2. az ellenséget rémisztő állatsereg MZ II. D 86.3.

álom: a győztes párviadal utáni hősi á. MZ II. D 19. Szent László angyalok által őrzött álma MZ II. D 20.6. a győztes csata utáni hősi á., MZ II. D 90.5.

álruha: Szent László álruhás hazatérése MZ II. D 92.

Altomonte: az altomonte Szent László-táblakép eredetmondája MZ II. D 210.5.

alvó: a szegényekkel a templom előcsarnokában együtt a. Szent László MZ II. D 105. Szent László hegy mélyén a. serege MZ II. D 219.

angyal: a. által adott életmentő tanács MZ II. D 71., MZ II. D 115.3. Szent László őrzőangyala MZ II. D 115.2. szarvas képében megjelenő a. MZ II. D 171.3.1–2.

angyali: Szent László a. koronázása MZ II. D 10., MZ II. D 114.2–3. angyal által megkoronázott király I. Géza) MZ II. D 81.5. a. jelenés MZ II. D 81.2. a. énekszó MZ II. D 115.8., MZ II. D 195.1. a. intelem MZ II. D 171.2. a. halottkísérők MZ II. D 193.2.

angyalok: Szent László a. által őrzött álma MZ II. D 20.6. az imája közben a. által levegőbe emelt Szent László MZ II. D 102.5.2. a csatában Szent László mellett harcoló a. MZ II. D 84.4., MZ II. D 115.4. a párviadalban Szent Lászlót segítő a. MZ II. D 115.1. a. társasága MZ II. D 115.2. a. által énekelt gyászének MZ II. D 195.1.

aranyak: Szent László vékával mért aranyai MZ II. D 150.1. a Szent László dolmányába varrt a. (mint a halott hős eltemetésének a fizetsége) MZ II. D 158.11.

aranybárd: Szent László arany csatabárdja MZ II. D 158.3.

aranyharangok: Szent László kútba rejtett aranyharangjai MZ II. D 158.5.

arany kengyelvas: Szent László arany kengyelvasa MZ II. D 158.2.

Aranyos folyó: az A. eredete MZ II. D 44.2.1.

aranypalást: Szent László arannyal hímzett királyi palástja MZ II. D 8.

aranypatkó: Szent László lovának aranypatkója MZ II. D 121.5., MZ II. D 158.1., MZ II. D 158.1.2. gyermek, aki megláthatja Szent László lovának aranypatkóját MZ II. D 158.1.1. Szent László aranypatkójának **forrás mélyén meglátható aranyszöge** MZ II. D 158.1.2.

Aranyszövetű László: MZ II. D 8.

arckép: Szent László kőpénzekén látható arcképe MZ II. D 22.9.

árok: Szent László könnyei által vájt árok (egy márványoszlopban) MZ II. D 108. Szent László által hasított árok/folyómeder MZ II. D 185.

ásott: Szent László által á. kút MZ II. D 42.12.

aszkézis: Szent László nagyfokú aszkézise MZ II. D 107.3.

átlyuggatott: Szent László könnyeitől á. márványkő/márványoszlop MZ II. D 108., MZ II. D 137., MZ II. D 205.

átok: Szent László átka MZ II. D 82.13. az ellenséges seregre mondott á. MZ II. D 82.13.

autók: az a. között sétáló szelíd szarvasok MZ II. D 61.1.

B

bal: a b. kézzel íjazó ellenséges harcos MZ II. D13. a csak b. lábán sebezhető ellenséges harcos MZ II. D 17.1.

bányászok: magyar b. számára festetett Szent László-kép MZ II. D 210.5.

bárányok: a hadicselként anyjuktól elválasztott b. MZ II. D 86.3.

barlangbejárat: pókok által segítségképpen beszótt b. MZ II. D 153.1.

basa: a kanizsai török b. Szent László kegyelméből történő csodás gyógyulása MZ II. D 215.2.

- báty:** Szent László angyal által megkoronázott bátyja MZ II. D 114.1.
- bénák:** b. csodás gyógyulása Szent László sírjánál MZ II. D 212.3.
- besenyők:** a Szent László által legyőzött b. MZ II. D 82.3. a Szent László által keresztény hitre térített és letelepített b. MZ II. D 178.1.
- beszélő:** b. táltos ló MZ II. D 123.
- Besszarábia:** a besszarábiai magyar telepek eredete MZ II. D 178.10.
- betegek:** a Szent László érdemeiért meggyógyult b. MZ II. D 212.
- bikafej:** nyíllal átlőtt orrú bikafejet ábrázoló címer MZ II. D 162.
- bíráskodás:** a bíráskodásban könyörületes Szent László MZ II. D 101.2.
- birtokadomány:** Szent László által adományozott birtok MZ II. D 161–162., MZ II. D 165., MZ II. D 167.
- Bódva folyó:** A B. eredete MZ II. D 44.2.3.
- borjúk:** a hadicselként anyjuktól elválasztott b. MZ II. D 86.3.
- borkút:** Szent László katonái által talált b. MZ II. D 47.1.
- botlás:** Szent László megbotló lova MZ II. D 1555.5.
- böjt:** a gyakran böjtölő Szent László MZ II. D 106.2.
- bölénybika:** a Szent Lászlóra támadó, megfékezett b. MZ II. D 162.
- bronzszobor:** Szent László bronzból készült lovas szobra MZ II. D 208.
- búcsú:** a háborúba induló Szent László búcsúja MZ II. D 12. a búcsúképen megemelt korona MZ II. D 12.1.
- búcsúk:** a Szent László tiszteletére tartott szentbúcsúk emléke MZ II. D 160.6.
- Búcsúszentlászló:** a Búcsúszentlászlóra személyesen elzarándokoló Szent László MZ II. D 153.9.
- Buda:** a Buda várából a Mátra tövébe ugrató Szent László MZ II. D 127.5.10.
- búvópatak:** a Szent László által a búvópatakba bocsátott kacsá MZ II. D 153.2.
- buzogány:** Szent László megtalált buzogánya MZ II. D 158.3.
- bűn és bűnhődés:** a Szent László sírjánál történt isteni büntetések MZ II. D 195.3., MZ II. D 195.3.1., MZ II. D 211. a Szent László szobrát a templomból eltávolító ember isteni büntetése MZ II. D 210.1.
- bűnök:** a mások bűnei miatt vezeklő Szent László MZ II. D 107.1. a népe bűneit sirató Szent László MZ II. D 107.2. a népe bűneiért vezeklő Szent László MZ II. D 107.2.

C

címer: Szent László által adományozott nemesi c. MZ II. D 161–162.

Cs

csákó: az ellenséges katonák csákóit magával sodró vérpatak MZ II. D 82.15.

- család:** Szent László családja MZ II. D 92.
- csángók:** a Szent László által elnevezett cs. MZ II. D 155.9. a magyarfalui cs. eredete MZ II. D 178.7.
- császár:** a szerénységből elutasított német-római császári cím MZ II. D 105.3. a római cs. által segédcsapatként küldött rablók MZ II. D 178.2.
- csata:** Szent László csatája MZ II. D 11., MZ II. D 17.2.–3., MZ II. D 115.4., MZ II. D 220.a cs. előtti ima MZ II. D 102.3. a csatában megsebesült Szent László MZ II. D 116.1.
- csatabárd:** Szent László nevezetes csatabárdja MZ II. D 2.2., MZ II. D 121.7. csatabárd vágása nyomán keletkező hegyhasadék MZ II. D 34.2. csatabárddal fakasztott forrás MZ II. D 42.2. Szent László arany csatabárdja MZ II. D 158.3.
- csatahely:** Szent Lászlóval kapcsolatos cs. MZ II. D 82.17. a hajdani csatahelyen hallható természetfeletti dobogás MZ II. D 217.1.
- csengők:** a hadicselként az állatok nyakába kötött cs. MZ II. D 86.3.2.
- csillag:** a László szentté avatásának az órájában (nappal) látható fénylő cs. MZ II. D 200.
- csillagkép:** Szent Lászlóval kapcsolatos (róla elnevezett) cs. MZ II. D 189–190.
- csizmaszár:** csizmaszárban összehordott halom MZ II. D 86.1.
- csodaszarvas:** csodás szarvasjelenés MZ II. D 171.3.1. megszólaló cs. MZ II. D 173.3.2.
- csók:** cs. által fakasztott forrás MZ II. D 42.8.
- csontvázak:** az ellenséges katonák hasadék mélyén látható csontvázai MZ II. D 38.2.
- csorda:** Szent László imájára önként táplálékul ajánlkozó állatsoda MZ II. D 61.

D

- Deák Balázs:** a Szent László életét megmentő (és ezért megjutalmazott) D. MZ II. D 161.
- démon:** egy démonnal viaskodó Szent László MZ II. D 118.
- démonikus:** Szent László d. ellenfele MZ II. D 13., MZ II. D 83.7.2.
- disznóvágás:** a disznóvágáskor a hús tartósítására alkalmas – Szent László fakasztotta – forrásvíz MZ II. D 56.7.5.
- dobbantás:** Szent László lovának dobbantása MZ II. D 171.4.
- dobogás:** Szent László szellemlovának a dobogása MZ II. D 217.1.
- dolmány:** a Szent László dolmányába varrt aranypénzek MZ II. D 158.11.

E

- ebéd:** Szent László ebédje MZ II. D 46.

- egerek:** a Szent László segítségére siető e. MZ II. D 84.7.
- égi:** a Szent Lászlót értesítő é. szózat MZ II. D 17.4. Szent László mint é. lovászmester MZ II. D 190.1.
- egyház:** a Szent László által bőkezűen támogatott e. MZ II. D 112.
- éhség:** az éhező ostromlottak MZ II. D 86.1. a Szent László-forrás vizétől nyomban megéhező ember MZ II. D 56.7.1. Szent László éhező serege MZ II. D 61. az éhező szerzetesek MZ II. D 62.
- éjszaka:** Szent László éjszakai ájtatoskodása MZ II. D 102.1. a Szent László által épített kápolna környékén éjjelente hallható angyali énekszó MZ II. D 115.8.
- élet:** az életben hagyott hírmondó MZ II. D 89. a farsangért meghosszabbított é. MZ II. D 91.2.
- ellenfél:** Szent László természetfeletti erővel bíró ellenfele MZ II. D 13.
- ellenség:** az e. táborába fegyver nélkül átsétáló Szent László MZ II. D 88.
- előcsarnok:** a templom előcsarnokában a szegényekkel együtt alvó Szent László MZ II. D 105.1.
- előidéz:** a Szent László szellemét előidéző jósasszony MZ II. D 217.1.
- előjel:** a győztes csata előjele MZ II. D 81., MZ II. D 208.5.
- eltévedés:** e. emlékére alapított templom MZ II. D 171.5.
- énekszó:** angyali é. MZ II. D 115.8., MZ II. D 195.1.
- ereklyék:** Szent László ereklyéi MZ II. D 201–210. a tűzvész által csodás módon megkímélt e. MZ II. D 203.1. Szent László ereklyéinek elrejtése MZ II. D 203.2.
- étvágycsináló:** é. forrásvíz MZ II. D 56.7.1.
- evangélikus:** a Szent Lászlónak tett fogadalmát be nem tartó e. asszony MZ II. D 215.1.
- ezüstsésze:** e. ellopásával megvádolt katona MZ II. D 211.

F

- fa:** a Szent László pihenésének helyszínéül szolgáló háromágú fa MZ II. D 20.5. hadicselként felszíjazott f. MZ II. D 86.5. Szent László fája MZ II. D 156. Szent László által ültetett f. MZ II. D 156.1. folyton elszáradó és újra kizöldülő f. MZ II. D 156.2. Szent László emlékére ültetett fák MZ II. D 156.8. Szent László fájából faragott kegyszobor MZ II. D 156.10. Szent László fájából faragott gyóntatószék MZ II. D 156.11.
- falképciklus:** a Szent László-legenda falképciklusa MZ II. D 11–20. a Szent László-legenda falképciklusának emléke MZ II. D 160.9.
- farsang:** a Szent László kérésére megnyújtott f. MZ II. D 91.
- fehér:** f. menyét mint a győztes csata előjele MZ II. D 81.1. Szent László f. lova MZ II. D 121.3.

- fej:** a Szent László által legyőzött kun harcos póznára tűzött feje MZ II. D 20.7.1.
- fejereklye:** Szent László fejereklyéje MZ II. D 203.
- fejfel magasabb:** mindenkinél egy fejfel magasabb történeti hős MZ II. D 1.
- felszabadítás:** Moldva felszabadítása MZ II. D 82.6.
- felszízazott:** hadicselként f. fák MZ II. D 86.5.
- feltámadás:** Szent László érdemeiért feltámadó halottak MZ II. D 214.
- fegyver:** a csak saját fegyvere által megölhető ellenséges harcos MZ II. D 13.3., MZ II. D 17.1. Szent László fára függesztett fegyverei MZ II. D 20.5. Szent László sziklában látható fegyvernyma MZ II. D 136.
- fényesség:** Szent Lászlót övező isteni f. MZ II. D 102.4.
- fenyőfák:** Szent László emlékére ültetett f. MZ II. D 156.8.
- fogadalom:** a Szent Lászlónak tett f. MZ II. D 215.1. a Szent Lászlónak tett fogadalmát be nem tartó protestáns asszony MZ II. D 215.1.
- fogadott ünnep:** f. Szent László tiszteletére MZ II. D 160.7.
- fogoly:** egy tatár f. látomása/vallomása MZ II. D 17.3. a kegyhelyen a török basa gyógyulásáért imádkozó keresztény f. MZ II. D 215.2.
- foglyok:** a Szent László által a kunok fogságából kiszabadított (és letelepített) magyar f. MZ II. D 178.4.
- folyami átkelés:** Szent László temetési menetének csodás folyami átkelése MZ II. D 193.3.
- folyó:** Szent László által fakasztott f. MZ II. D 44.2.
- folyómeder:** Szent László által árkolt f. MZ II. D 185.
- fordított patkó:** a Szent László lova lábára fordítva vert patkó MZ II. D 153.5.
- forrás:** Szent László által fakasztott f. MZ II. D 41–42. Szent László lova által fakasztott f. MZ II. D 43. Szent László által megáldott f. MZ II. D 51. borízú f. MZ II. D 47.1. soha ki nem száradó f. MZ II. D 56.1. soha be nem fagyó f. MZ II. D 56.2. mindig frissen maradó forrásvíz MZ II. D 56.3. illatos forrásvíz MZ II. D 56.4. Szent Lászlóról elnevezett f. MZ II. D 60. gyógyító szándékból fakasztott f. MZ II. D 72.
- föld:** a f. és a víz szétválasztása MZ II. D 182.
- földesúr:** a Szent László által megbüntetett f. MZ II. D 151.1.
- földműves:** a Szent László próbáját ki nem álló f. MZ II. D 151.4.
- friss:** mindig frissen maradó forrásvíz MZ II. D 56.3.
- fű:** a Szent László-forrás környékén mindig zöld f. MZ II. D 56.7.3. Szent László füve MZ II. D 71.
- fürdő:** Szent László által fakasztott f. MZ II. D 44.5. Szent László által látogatott f. MZ II. D 49.
- fürjek:** a Szent László seregét csodás módon ellepő f. MZ II. D 63.

füvek: a Szent László napján megszólaló f. MZ II. D 71.3.

G

galambtojások: a Szent László éhségét csillapító g. MZ II. D 153.3.

Gentiana Cruciata: G. mint Szent László füve MZ II. D 71.

gondoskodás: a népéről gondoskodó Szent László MZ II. D 104.

Göncölszekér: a G. csillagsörényes lovait hajtó Szent László MZ II. D 190.1.

Gy

gyász: a Szent László halálát követő hároméves gy. MZ II. D 197.

gyémántpatkó: Szent László lovának gyémántpatkója MZ II. D 121.4.

gyertyák: a csodás szarvas agancsainak a végén égő gy. MZ II. D 171.3.1–2.

gyermek: kincslátó hat évnél fiatalabb gy. MZ II. D 158.1.1.

gyógyfürdő: Szent László által fakasztott gy. MZ II. D 44.5. a gyógyerejét Szent László ott járta által elnyert gy. MZ II. D 49.

gyógyítás: a Szent László-forrás gyógyító ereje MZ II. D 55.a gyógyító Szent László MZ II. D 71–80. Szent László által megtalált gyógyfű MZ II. D 71. gyógyító szándékból fakasztott forrás MZ II. D 72. gy. kézrátétellel MZ II. D 73. a Szűz Mária által meggyógyított Szent László MZ II. D 116.1.

gyógyulás: Szent István király sírjánál történt csodás gy. MZ II. D 101.3. Szent László sírjánál történt csodás gyógyulások MZ II. D 212. a török basa csodás gyógyulása MZ II. D 215.2.

gyóntatószék: Szent László fájából faragott gy. MZ II. D 156.11.

győzelem: a gy. megünneplése MZ II. D 90. az ellenség feletti győzelmet jelző ünnepi harangszó MZ II. D 90.1. az ellenség felett aratott győzelmet jelképező zöld ágak MZ II. D 90.2.

gyűrű: a Szent László kilétét igazoló gy. MZ II. D 92., MZ II. D 92.1.

H

háború: harmincéves h. MZ II. D 91–92.

Hadak Útja: a Hadak útján vonuló Szent László MZ II. D 188.

hadicsele: a kunok hadicsele MZ II. D 21. a törökök hadicsele MZ II. D 21.6. a hadicseleként elszórt pénzt MZ II. D 21–22. Szent László hadicsele MZ II. D 22., MZ II. D 86.1–3. Szűz Mária által tanácsolt h. MZ II. D 86.3.1.

hadifoglyok: Szent László által ejtett h. MZ II. D 178.1. a kereszténnyé lett h. MZ II. D 89.1.

halak: Szent Lászlónak ajándékozott h. MZ II. D 165.

halom: csizmaszárbán összehordott h. MZ II. D 86.1.

halottaskocsi: a Szent László testét szállító h. MZ II. D 193.1. a Szent László halottaskocsiját körülvevő angyalok MZ II. D 193.2.

- halottkísérők:** angyali h. MZ II. D 193.2.
- hajviselet:** a Szent László által letelepített rablók különös hajviselete MZ II. D 178.2.1.
- hang:** Szent Lászlót figyelmeztető láthatatlan h. MZ II. D 36.
- harangok:** Szent László kútba rejtett aranyharangjai MZ II. D 158.5.
- harangszó:** örökös h. MZ II. D 86.4. a hadi győzelmet megünneplő h. MZ II. D 90.1.
- harcos:** Szent Lászlót a csatában segítő h. angyalok MZ II. D 84.4., MZ II. D 115.4.
- harminc:** Szent László h. évig tartó háborúja
- három:** a Szent László pihenésének helyszínéül szolgáló háromágú fa MZ II. D 20.5. a h. órával meghosszabbított nappal MZ II. D 85. a Szent halálát követő hároméves gyász MZ II. D 197. Szent László h. napig üres sírboltja MZ II. D 220.
- hasadék:** Szent László ottjárta nyomán keletkező h. MZ II. D 31–33. Szent László által keletkező h. MZ II. D 34. a Szent László által átugratott h. MZ II. D 127.1.
- határőrök:** Szent László által Besszarábiába telepített magyar h. MZ II. D 178.10.
- hátracsavarodott:** isteni büntetésből h. állú ember MZ II. D 195.3.
- házasság:** Szent László házassága MZ II. D 91.1. a soha meg nem házasodó Szent László MZ II. D 106.1.
- házastársak:** a hét/harminc év után egymást üdvözlő h. MZ II. D 92.
- hazatérés:** Szent László háborúból történő hazatérése MZ II. D 91–92.
- hegy:** a kettéhasadt h. mondája MZ II. D 31–40. hegyről hegyre történő ugratás MZ II. D 127.3. Szent László-hegy MZ II. D 160.3.
- hegyoldal:** Szent László lehullott patkójának a nyomát őrző h. MZ II. D 141.2.
- helynevek:** Szent Lászlóval kapcsolatos h. MZ II. D 160.4.
- herceg:** a Szent László által párviadalban legyőzött kun h. MZ II. D 83.1.
- herma:** a Szent László-herma MZ II. D 203.
- hét:** a háborúból hét év után hazatérő Szent László MZ II. D 92.1. hétévente megnyíló barlang MZ II. D 219.
- Hetevény csillagkép:** a H. mint Szent László emléke MZ II. D 189.
- „Hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok!”:** MZ II. D 126.2.
- hírmondó:** a Szent László által életben hagyott h. MZ II. D 89.
- hírvívó:** a Szent Lászlóhoz érkező h. MZ II. D 20.1. h. kacsá MZ II. D 153.2.
- hitvallók miséje:** az angyalok által harsogott hitvallók miséje MZ II. D 195.1.
- „Hogy menjünk: mint a szél, vagy mint a gondolat?”:** MZ II. D 126.3.
- holló:** a legyőzött kun harcos szemét vājó holló MZ II. D 207.2.

- holttest:** Szent László verejtékező holtteste MZ II. D 220.
hóforrás: Szent László által fakasztott h. MZ II. D 44.5.
hőlgymenyét: a győztes csatát előre jelző h. MZ II. D 81.1.
hósi álom: a győztes párviadalt követő h. MZ II. D 19. a győztes csatát követő h. MZ II. D 90.5.
húg: Szent László elrabolt húga MZ II. D 11.2. Szent László áruló húga MZ II. D 16.1.
húshagyó kedd: a h. eredete MZ II. D 91–92.
huszonnégy: a táltos ló hátán h. óra alatt bejárt nagyvilág MZ II. D 126.1.

I

- igazságos:** Szent László mint i. király MZ II. D 151.
ijedtség: az ijedtségükben meghaló ellenséges katonák MZ II. D 38.1.
illat: illatos forrásvíz MZ II. D 56.4. a Szent László temetésén érezhető édes i. MZ II. D 195.2–3. a Szent László sírjából áradó kellemes i. MZ II. D 201.2.
ima: a Szent László imájára kővé váló aranypénz MZ II. D 21–22. a Szent László imájára fakadó forrás MZ II. D 41. a Szent László imájára kitört ítéletidő MZ II. D 82.14. Szent László imájára meghosszabbodó nappal MZ II. D 85. Szent László éjjeli imádsága MZ II. D 102.1. a csaták előtti i. MZ II. D 102.3.
imameghallgatás: a Szent Lászlóhoz égi közbenjárásáért folyamodók ima-meghallgatása MZ II. D 215.
intelem: angyali i. MZ II. D 171.2.
istálló: a Szent László-forrás vizével megszentelt i. MZ II. D 55.3.2.
Isten: az I. által megengedett későbbi húshagyat MZ II. D 91. Szent Lászlónak I. által küldött táltos ló MZ II. D 121.7.
isteni: i. figyelmeztetés MZ II. D 36. i. büntetés MZ II. D 195.3., MZ II. D 195.3.1., MZ II. D 210.1., MZ II. D 211.
ítatás: a lovát itató Szent László MZ II. D 48.
ítéletidő: az ellenségre törő í. MZ II. D 82.14.
Itt járt Szent László...: MZ II. D 160.1.
ivás: Szent László ivásra hajló lova MZ II. D 143.

J

- jászok:** a Szent László által letelepített j. MZ II. D 178.1.
jelenések: angyali j. MZ II. D 81.2. Szent László-jelenések MZ II. D 217.
Jézus Krisztus: a csatában segítő MZ II. D 17.2., MZ II. D 84.1. A Szent Lászlót megkoronázó gyermek J. MZ II. D 114.4.
jobbágyok: a jobbágyokat megmentő Szent László MZ II. D 152.2.
jóság: Szent László mint jóságos király MZ II. D 101.1.

jósasszony: Szent László szellemét előidéző j. MZ II. D 217.1.

jövendölés: csatagyőzelmet jövendölő ősz öregember MZ II. D 17.4., MZ II. D 81.3. Szent László jövendölése MZ II. D 81.5.

juhász: a jó illemre tanító j. MZ II. D 151.3.

K

kacsa: Szent László hírvívő kacsája MZ II. D 153.2.

kanál: a kanállal az illetlen urak kezére csapó juhász MZ II. D 151.3.

kanyargósság: a folyó kanyargósságának oka MZ II. D 44.2.3.

kápolna: a k. környékén éjjel hallható angyali énekszó MZ II. D 115.8.
Szent László tiszteletére szentelt k. MZ II. D 160.5.

kard: Szent László kardjának hatalmas vágása MZ II. D 2.2. karddal keresztülvágott hegy MZ II. D 34., MZ II. D 183. karddal fakasztott forrás MZ II. D 42.1. angyalok tüzes kardja MZ II. D 115.1. Szent László rózsafüzérrel övezett kardja MZ II. D 120. Szent László kardjának sziklába mélyedt nyoma MZ II. D 136. kőből kinövő kétélű k. MZ II. D 158.10. karddal árkolt folyómeder MZ II. D 185. Szent László kápolna falán függő kardja MZ II. D 2015.2.

kastély: Szent László kastélya MZ II. D 159.2.

katonák: a Szent László által megmentett k. MZ II. D 41–43., III D 61.

katolikus: a k. húshagyat eredete MZ II. D 91.

kedd: a farsang húshagyi keddi befejezése MZ II. D 91.

kegyes: Szent László mint k. király MZ II. D 101.1.

kegyhely: gyógyító aurával bíró Szent László-kegyhely MZ II. D 153.9.

kengyelvas: Szent László arany kengyelvasa MZ II. D 158.2.

kerékszőg: a Szent László kocsiából kiesett k. MZ II. D 161., MZ II. D 171.5.

kereszt: a vízfakasztás előtt sziklára rajzolt k. MZ II. D 44.7. a k. jelével megfutamított ellenség MZ II. D 82.12. a szent kereszttel ördögöt űző Szent László MZ II. D 118.

keresztény: k. hitre tért pogány hadifoglyok MZ II. D 89.1.

kereszténység: Szent László mint a k. bajnoka MZ II. D 101–120. Szent László mint a k. terjesztője MZ II. D 112.

keresztes hadjárat: a k. vezetésére felkért Szent László MZ II. D 119.

keresztfű: a k. mint Szent László füve MZ II. D 71.

kétélű: Szent László kőből kinövő, k. kardja MZ II. D 158.10.

kettéhasadt: a k. hegy mondája MZ II. D 31–40.

kettéhasított: a Szent László által egyetlen vágással k. ellenséges lovas MZ II. D 2.2.

kettévált: a Szent László előtt k. folyó MZ II. D 40.

- kézmosás:** a későbbi szent kút vizében kezet mosó Szent László MZ II. D 50.
- kézzátétel:** kézzátétellel gyógyító Szent László MZ II. D 73.
- kihallgatás:** a hírvivő kihallgatása MZ II. D 20.1.
- kincsek:** Szent László kincsei MZ II. D 158. Lolló király kincsei MZ II. D 158.12.
- király:** a Szent László által párviadalban legyőzött tatár k. MZ II. D 83.2. Lolló k. MZ II. D 158.12.
- Királyhágó:** Nagyváradról a Királyhágóra ugrató Szent László MZ II. D 127.5.11. a Királyhágón látható patkónyomos kő MZ II. D 141.
- kiszabadítás:** az elrabolt lány kiszabadítása MZ II. D 11., MZ II. D 83.3.
- kivégzés:** a Szent László-ereklyék elrejtőinek kivégzése MZ II. D 203.2.
- kolompok:** a lovak nyakába akasztott k. MZ II. D 155.9.
- kolostor:** a k. vikáriusának tanácsa MZ II. D 62. Szent László által meglátogatott k. MZ II. D 159.3. Szent László által alapított k. MZ II. D 171.3.2., MZ II. D 173.
- Kolozsvári testvérek:** a K. váradi lovas szobra MZ II. D 208.
- koma:** egy kolozsvári mészáros mint Szent László keresztkomája MZ II. D 21.2.
- komondor:** Szent László életét megmentő két k. MZ II. D 153.10.
- kopár:** Szent László patkónyomát mutató k. hegyoldal MZ II. D 141.2.
- korona:** a búcsúképpen megemelt k. MZ II. D 12.1. az alvás közben angyalok által Szent László feje fölött tartott k. MZ II. D 20.6.
- koronázás:** Szent László angyali koronázása MZ II. D 10., MZ II. D 114.
- kő:** a helyéről elmozdított k. alól felfakadó forrás MZ II. D 43.1.1., MZ II. D 44.5. vassal vághatatlan k. MZ II. D 145. kőből kinövő kétélű kard MZ II. D 158.10.
- kőágy:** Szent László kőágya MZ II. 107.3., MZ II. D D 206.
- könnyektől átlýuggatott:** Szent László könnyeitől átlýuggatott márványkő/márványoszlop MZ II. D 108., MZ II. D 137., MZ II. D 205.
- könnyező:** Szent László k. lovas szobra MZ II. D 208.2.
- könyörgés:** Szent László Isten által meghallgatott könyörgése MZ II. D 17.4.
- könyörületesség:** Szent László mint könyörületes uralkodó MZ II. D 101.2.
- kőpárna:** Szent László kőpárnája MZ II. D 107.3.; MZ II. D 206.
- kővályú:** a Szent László lovának itatására szolgáló k. MZ II. D 150.3.
- kövek:** a Szent László által megszilárdított k. MZ II. D 181.
- kővé változtatott:** Szent László által k. aranypénz MZ II. D 21–22. Szent László által k. tatárok MZ II. D 82.13. Szent László által k. óriások MZ II. D 152.3.
- kőpénzek:** MZ II. D 21–23.

kőátor: a Szent Lászlónak oltalmat adó k. MZ II. D 153.7.

Krakkó: K. ostroma MZ II. D 86.1.

kulcsár: Szent László kulcsárának a leszármazottai MZ II. D 168.

kun: a lányrabló k. szájából kicsapó láng/füst MZ II. D 13.2. a sebezhetetlen k. harcos MZ II. D 13.3. a Szent László által üstökön ragadott k. MZ II. D 15. a lányrabló k. segítői MZ II. D 16. az elrabolt lány ölében pihe-nő k. harcos MZ II. D 16.2. a k. nyergéből történő lerántása MZ II. D 20.3. a legyőzött kun harcos szíve MZ II. D 20.4. a legyőzött k. harcos sorsa MZ II. D 20.7. a legyőzött k. harcos póznára tűzött feje MZ II. D 20.7.1.–2. a legyőzött kun harcos elkárhozó lelke MZ II. D 20.7.3. a Szent László által legyőzött k. fővezér MZ II. D 83.1. a Szent László által életben hagyott k. harcos MZ II. D 89.

kunok: a Szent László által legyőzött k. MZ II. D 11., MZ II. D 82.4., MZ II. D 90.1. a k. által eldobált (és kővé vált) aranyak MZ II. D 21. a Szent Lászlót üldöző k. MZ II. D 31–33. a k. feletti győzelmet jelző harangszó MZ II. D 90.1. a Szent László által keresztény hitre térített és letelepített k. MZ II. D 178.1. a k. kezéből kiszabadított magyar hadifoglyok MZ II. D 178.4.

kút: Szent László által ásott k. MZ II. D 42.12. Szent László kútba rejtett aranyharangjai MZ II. D 158.5.

kutya: Szent László kutyájának sziklában látható lábnyoma MZ II. D 148.

L

lábín: a lányrabló kun küzdelem közben megsebzett lábina MZ II. D 17.1.

lábnyom: Szent László lábnyomából fakadt forrás MZ II. D 42.9. Szent László sziklában látható lábnyoma MZ II. D 132. Szent László kutyájának sziklában megmaradó lábnyoma MZ II. D 148.

lágý: a Szent László idejéig l. kövek MZ II. D 181.

lakodalom: a lakodalmon vendégeskedő Szent László MZ II. D 5. a királyné megszakított lakodalma MZ II. D 92.1.

lándzsa: lándzsával vizet fakasztó Szent László MZ II. D 42.3. Szent László lándzsájának sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 136.

láng: a lányrabló kun szájából kicsapó l. MZ II. D 13.2.

lány: az elrabolt l. kiszabadítása MZ II. D 11. a váradi püspök lánya MZ II. D 11.1. az elrabolt l. szerepe a küzdelemben MZ II. D 17.1.

László Taligája: L. csillagkép MZ II. D 190.

láthatatlan: l. hang által figyelmeztetett Szent László MZ II. D 36.

látomás: Szent László látomása MZ II. D 81.5., MZ II. D 114.1. Salamon király látomása MZ II. D 115.1.

legyőzés: a pogányok legyőzése MZ II. D 82.2. a besenyők legyőzése MZ II. D 82.3. a kunok legyőzése MZ II. D 82.4. a tatárok legyőzése MZ II.

- D 82.5. a törökök legyőzése MZ II. D 82.7. az óriások legyőzése MZ II. D 82.10.
- lélek:** a megölt kun testéből kiszálló lelke MZ II. D 20.7.3.
- lépcsősor:** a vár lépcsősorán bravúros módon felnyargaló Szent László MZ II. D 124.
- leprás:** Szent László kegyelméből meggyógyult l. MZ II. D 212.9.
- lerántás:** a lányrabló kun harcos lerántása lova nyergéből MZ II. D 20.3.
- levitáció:** Szent László levitációja MZ II. D 102.5.
- liszt:** hadicselként liszttel beszórt összehordott halom MZ II. D 86.1.
- ló:** Szent László lova által fakasztott forrás MZ II. D 43. a l. patája nyomán fakadt forrás MZ II. D 43.1. a l. szája/orra nyomán fakadt forrás MZ II. D 43.2. Szent László lova által fakasztott tó MZ II. D 44.4. a lovát itató Szent László MZ II. D 48. Szent László táltos lova MZ II. D 121–130. Szent László lovának neve MZ II. D 121.2. Szent László lovának színe MZ II. D 121.3. Szent László megbotló lova MZ II. D 155.5. Szent László fához kikötött lova MZ II. D 156.5. Szent László lovának dobantása MZ II. D 171.4.
- lószerszám:** a Szent László által megígért l. MZ II. D 151.4.
- lovas szobor:** Szent László nagyváradi lovas szobra MZ II. D 208. Szent László könnyező lovas szobra MZ II. D 208.2. Szent László megelevenedő lovas szobra MZ II. D 220.
- lovászmester:** Szent Mihály arkangyal mint égi lovászmester MZ II. D 115.6. Szent László mint mennyei lovászmester MZ II. D 190.1.

M

- madarak:** a legyőzött kun harcos testét marcangoló m. MZ II. D 20.7.2.
- Magyarország:** Szent László mint M. patrónusa MZ II. D 82.1.
- magyarul írt:** m. oklevél MZ II. D 158.8.
- márványkő:** a Szent László könnyeitől átluggatott m. MZ II. D 108., MZ II. D 137., MZ II. D 205.
- Mátra:** a Mátrában látható sok kő eredete MZ II. D 21.1. A Buda várából a M. tövébe ugrató Szent László MZ II. D 127.5.10.
- megáldott:** a Szent László által m. forrás MZ II. D 51.
- megfékezett:** a fiatal Szent László által m. megvadult mén MZ II. D 2.1., MZ II. D 121.1. a m. bölénybika MZ II. D 162.
- megfutamított:** a Szent László által m. ellenség MZ II. D 82.12., MZ II. D 86.3.
- meghiúsult:** a Szent László elleni m. merénylet MZ II. D 153.10.
- meghosszabbított:** a Szent László kérésére m. nappal MZ II. D 85. a Szent László kérésére m. farsang 91–92. a farsang miatt m. élet MZ II. D 91.2.

- megmenekülés:** Szent László megmenekülése MZ II. D 153. a pókok segítségével megmenekülő Szent László MZ II. D 153.1. m. emlékére épített templom MZ II. D 171.5. egy Szent Lászlóhoz fohászzkodó úrnő megmenekülése MZ II. D 215.3.
- megnémult:** isteni büntetésből m. ember MZ II. D 195.3.1.
- megszakadó:** az ellenséges tábornál m. vízfolyás MZ II. D 44.1.1.
- megszakított:** a hazatérő Szent László miatt m. menyegző MZ II. D 92.1.
- megszelídített:** Szent László által m. vad mén MZ II. D 121.1.
- megszilárdított:** a Szent László által m. kövek MZ II. D 181.
- megszólaló:** a Szent László napján m. füvek MZ II. D 71.3. m. csodaszarvas MZ II. D 171.3.2.
- megtérés:** a pogány hadifoglyok megtérése MZ II. D 89.1. a megtérést ígérő protestáns asszony MZ II. D 215.1.
- megvadult:** m. ló/lovak MZ II. D 2.1., MZ II. D 215.3.
- megváltás:** börtönbüntetés megváltása templom építése által MZ II. D 151.1.
- menyét:** a győztes csatát előre jelző m. MZ II. D 81.1.
- merénylet:** a Szent László elleni sikertelen m. MZ II. D 153.10.
- mérges állatok:** a m. állatok marását kézrátétellel gyógyító Szent László MZ II. D 73.
- mészáros:** egy kolozsvári m. mint Szent László keresztkomája MZ II. D 21.2.
- Miattyánk:** a próbaként feladott M. MZ II. D 151.4.
- mocsár:** a mocsárba fulladó üldözők MZ II. D 44.3.1.
- Moldva:** a M. földjét felszabadító Szent László MZ II. D 82.6.

N

- nagy erejű:** Szent László mint n. hős MZ II. D 2.
- Nagykerek:** N. nevének eredete MZ II. D 193.1.
- Nagyvárad:** Szent László búcsúja Nagyváradtól MZ II. D 12. a nagyvárad Szent László-fürdő eredete MZ II. D 44.5. a nagyvárad székesegyház alapítása MZ II. D 171.2. a nagyvárad püspökség megalapítása MZ II. D 172. N. megalapítása MZ II. D 174. a N. irányába gördülő halottaskocsi MZ II. D 193. N. protestáns kézre kerülése MZ II. D 203.2. N. ostroma MZ II. D 208.3., MZ II. D 208.5.
- néma:** a Szent Lászlónak feltűnő n. szüret MZ II. D 151.1.
- némák:** a Szent László sírjánál beszélni kezdő n. MZ II. D 212.7.
- nemesi cím:** Szent László által adományozott nemesi cím MZ II. D 162., MZ II. D 167.
- névadás:** Szent László által adott nevek MZ II. D 155.
- növények:** Szent Lászlóval kapcsolatba hozott/tőle maradt n. MZ II. D 157.

nővér: Szent László tatárok által elfogott nővére II: D 108.

Ny

nyelv: Szent László holta után épségben megmaradó nyelve MZ II. D 204.

nyerítés: Szent László bronzlovának csodás nyerítése MZ II. D 208.5.

nyilak: a ellenség tönkretett nyilai MZ II. D 84.7.

nyíllövés: az ég felé nyilazó ellenséges katonák MZ II. D 17.3. a csodás nyíllövessel megtalált gyógyfű MZ II. D 71.

nyolc: Szent László lovának nyolc patkószege (amely megszámlolható a sziklában) MZ II. D 141.1.

nyom: sziklába mélyedt nyomok MZ II. D 131–150. a csillagok mint Szent László seregének patkónyomai MZ II. D 188.

nyomorékok: a Szent László sírjánál meggyógyult ny. MZ II. D 212.4.

O

oklevél: Szent László által magyarul írt o. MZ II. D 158.8.

olaj: a Szent László sírjából szivárgó o. MZ II. D 201.1.

oltalmazás: a népét oltalmazó Szent László MZ II. D 152.

orgyilkos: a Szent László életére törő o. MZ II. D 153.10.

óriások: a Szent László által legyőzött ó. MZ II. D 82.10. a Szent László által kővé változtatott ó. MZ II. D 152.3.

orr: a Szent László lovának orra nyomából felfakadó víz MZ II. D 43.2. Szent László lovának sziklában megmaradó orrnyoma MZ II. D 142.

országfelajánlás: Szent László országfelajánlása Szűz Máriának MZ II. D 120.

ortodox: a Szent László szobrát a templomból eltávolító o. ember isteni büntetése MZ II. D 210.1.

ortodoxizmus: a titokban ortodox hitre térő Szent László MZ II. D 103.

ostor: Szent László ostorának sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 150.2.

ostrom: Krakkó ostroma MZ II. D 86.1. Nagyvárad ostroma MZ II. D 208.3., MZ II. D 208.5.

ostromlók: az o. által sérthetetlen szobor MZ II. D 208.3. az ostromlók által baljós előjelenként értelmezett nyerítés MZ II. D 208.5.

oszlop: egy o. tetején vezeklő Szent László MZ II. D 107.4. Szent László könnyei által barázdált márványoszlop MZ II. D 108., MZ II. D 137., MZ II. D 205.

Ö

öle: az elrabolt lány ölében pihenő kun MZ II. D 16.2. a megmentett lány ölében pihenő Szent László MZ II. D 20.5.

önmegtartóztatás: Szent László önként vállalt szüzessége MZ II. D 106.1.

ördög: a halott kun harcos lelkére váró ö. MZ II. D 20.7.3. az ördög ellen szent kereszttel harcoló Szent László MZ II. D 118. az ördöghöz hajított Szent Mihály lova MZ II. D 188.

ördögűzés: Szent László mint ö. MZ II. D 118.

örökös: a Moldvában hallható ö. harangszó MZ II. D 86.4.

őrzőangyal: Szent László őrzőangyala MZ II. D 115.2.

ősök: a moldvai csángók ősei MZ II. D 178.7.

ősz öregember: Szent Lászlónak csatagyőzelmet jövendölő ő. MZ II. D 17.4., MZ II. D 81.3.

összecsucukódó: a Szent László imájára ö. folyó MZ II. D 40.1.

öv: a lova nyergéből övénel fogva lerántott kun harcos MZ II. D 11.

özvegyek: a Szent László által támogatott ö. MZ II. D 104.2.

P

pajzs: Szent László pihenés közben fára akasztott pajzsa MZ II. D 20.5. Szent László kegykápolna falára akasztott pajzsa MZ II. D 215.2.

palást: Szent László misérühává átalakított palástja MZ II. D 207.

pálca: Szent László által egy pálcával fakasztott forrás MZ II. D 34.3., MZ II. D 42.4.

páncélsisak: Szent László sziklában nyomot hagyó páncélsisakja MZ II. D 135.

pápa: a pápa által megengedett későbbi húshagyat MZ II. D 91.

papok: Szent László papnak nevelt fiai MZ II. D 92.

pata: Szent László lovának patája nyomán fakadt forrás MZ II. D 43.1.

paták: Szent László által fakasztott p. MZ II. D 44.1.

patkó: Szent László lovának patkója nyomán keletkező hasadék MZ II. D 35. Szent László lovának patkója nyomán fakadt forrás MZ II. D 43.1. leesett p. nyomán fakadt forrás MZ II. D 43.1.2. Szent László lovának fordított patkója MZ II. D 153.5.

patkónyom: Szent László lovának patkónyoma MZ II. D 141. a Tejút csillagai mint Szent László lovának patkónyomai MZ II. D 188.

Patkós-kő: a P. a Tordai-hasadék peremén MZ II. D 141.

patkószög: Szent László patkójának sziklában látható szegeinek nyoma MZ II. D 141.1. a forrás mélyén látható arany p. MZ II. D 158.1.2.

patrónus: Szent László mint M. patrónusa MZ II. D 82.1. Szent László mint a Szentföld patrónusa MZ II. D 119.

párna: Szent László párnára helyezett, Szűz Máriának felajánlott kardja MZ II. D 120. Szent László kópárnája MZ II. D 206.

párviadal: párviadalban megölt lányrabló kun MZ II. D 11. a győztes párviadalt követő hősi álom MZ II. D 19. a Szent László által párviadalban legyőzött ellenséges vezér MZ II. D 83.1–4. sebezhetetlen hősök párvi-

- adala MZ II. D 83.7.1. a p. elől meghátráló Salamon király MZ II. D 115.1.
- pénz:** a kővé vált p. mondája MZ II. D 21–30. a Szent László által üldözött ellenség kővé vált pénze MZ II. D 21. a Szent László által eldobált, kővé vált p. MZ II. D 22. a szegényeknek szórt p. MZ II. D 22.7.
- pestis:** a pestist gyógyító Szent László füve MZ II. D 71. angyalok tanácsa a p. megszüntetésének módjára MZ II. D 115.3. a Szent László égi oltalmáért fohászkodók házáat elkerülő p. MZ II. D 213.
- pihenés:** az elrabolt lány ölében pihenő kun MZ II. D 16.2. a Szent László-falképciklus p. jelenete MZ II. D 19. a p. szimbólumai MZ II. D 20.5. vadászat alkalmával megpihenő Szent László MZ II. D 46.
- pihenőhely:** Szent László pihenőhelye MZ II. D 154.
- pince:** Szent László várának kincsekkel teli, titkos pincéje MZ II. D 158.12.
- pipa:** Szent László pipájának sziklában látható nyoma MZ II. D 150.2.
- piros:** Szent László vércseppjeiből fakadó p. rózsza MZ II. D 157.2.
- pogány:** Szent László által párviadalban megölt p. vezér MZ II. D 83.4. a p. székelyek áldozópohara MZ II. D 158.7.
- pogányok:** a pogányokkal csatázó Szent László MZ II. D 17.3., MZ II. D 82.2., MZ II. D 84.1., MZ II. D 86.5., MZ II. D 155.9. a p. elleni csatában Szent László segítő mennyei erők MZ II. D 84.1. a p. legyőzése MZ II. D 82.2., MZ II. D 86.5.
- pohár:** a pogány székelyek áldozópohara MZ II. D 158.7.
- pókok:** a p. által megsegített Szent László MZ II. D 153.1.
- pózna:** a Szent László által legyőzött kun póznára tűzött feje MZ II. D 20.7.1.
- próba:** Szent László próbája MZ II. D 151.4.
- protestáns:** a p. kézre került Nagyvárad MZ II. D 203.2.
- püspök:** a váradi p. elrabolt lánya MZ II. D 11.1. a váradi püspöktől búcsúzó Szent László MZ II. D 12.1.

R

- rablók:** Szent László rablókból álló serege MZ II. D 82.6.1. a Szent László által letelepített r. MZ II. D 178.2.1.
- rabok:** a Szent László erekyeit elrejtő, majd kivégzett r. MZ II. D 203.2.
- remete:** Szent László és a remete MZ II. D 102.2. a remetéskedő Szent László MZ II. D 102.2.
- remetebarang:** a remetebarangba menekülő Szent László MZ II. D 153.7.1.
- rémisztő:** az ellenséget megriasztó r. zaj MZ II. D 86.3.
- repülés:** Szent László repülni tudó táltos lova MZ II. D 126.
- róka:** a legyőzött kun testéből lakmározó r. MZ II. D 20.7.2.

római császár: a r. által Szent Lászlónak küldött rablók MZ II. D 178.2., MZ II. D 178.2.1.

román: Szent László szellemét előidéző r. jóssasszony MZ II. D 217.1.

románok: a római császár által küldött rablók mint a r. ősei MZ II. D 178.2.

rozmaringfa: Szent László rozmaringfája (a Tordai-hasadék peremén) MZ II. D 156.3.

rózsa: Szent László vércseppjeiből fakadt r. MZ II. D 157.2.

rózsafüzér: Szent László rózsafüzérrel övezett kardja MZ II. D 109., MZ II. D 120.

S

saját: a csak s. fegyvere által megölhető ellenséges harcos MZ II. D 13.3.

Salamon király: S. látomása MZ II. D 115.1.

sánták: Szent László sírjánál meggyógyuló s. MZ II. D 212.5.

sarkantyú: Szent László sarkantyúja nyomán fakadt forrás MZ II. D 42.11.
Szent László sarkantyújának sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 133.

sárkány: a megölt s. véréből keletkező tűz MZ II. D 152.1.

sárkányölő: Szent László mint s. MZ II. D 152.1.

sarok: Szent László sarkának sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 134.

sátorhalom: a Szent László számára katonái által összehordott s. MZ II. D 154.1. Szent László természetes sátorhalma MZ II. D 154.2.

Sebes-Körös: a S. eredete MZ II. D 44.2.2. a S. vizének gyógyító ereje MZ II. D 55.1. Szent László halottaskocsijának csodás átkelése a Sebes-Körösön MZ II. D 193.3.

sebezhetetlenség: a lányrabló kun sebezhetetlensége MZ II. D 13.3., MZ II. D 83.7.1. a sebezhetetlen Szent László MZ II. D 14.

segédcsoport: rablókból álló s. MZ II. D 82.6.1.

segítők: a lányrabló kun segítői MZ II. D 16. Szent László segítői MZ II. D 17., MZ II. D 84., MZ II. D 152.1., MZ II. D 153.1.

sereg: Szent László seregének sziklában látható nyomai MZ II. D 138. Szent László barlang mélyén alvó serege MZ II. D 219.

sérthetetlen: Szent László s. ereklyéi MZ II. D 203.1. az ostromlók által sérthetetlen Szent László-szobor MZ II. D 208.3.

sikertelen: az első helyen s. vízfakasztás MZ II. D 44.9.

siketek: a Szent László sírjánál hallani kezdő s. MZ II. D 212.6.

Simone Martini: a Szent László képét megfestő S. MZ II. D 210.5.

sír: Szent László sírja MZ II. D 201. a Szent László sírjából szivárgó olaj MZ II. D 201.1. csodás gyógyulások Szent László sírjánál MZ II. D 212.

sisak: Szent László által sisakkal fakasztott forrás MZ II. D 42.6. Szent László sisakjának sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 135.

Somogyvár: a somogyvári bencés kolostor eredete MZ II. D 171.3.2. S. mint Szent László első temetkezési helye MZ II. D 191.

sugallat: mennyi sugallatra szentté avatott szent életű emberek MZ II. D 112.2.

süveg: süvegben összehordott mesterséges halom MZ II. D 154.1.

Sz

Szádelői-hasadék: a Sz. keletkezése MZ II. D 32. Szent László Sz. mélyén várakozó serege MZ II. D 219.

száj: Szent László lovának szája nyomából fakadó forrás MZ II. D 43.2.

szakadék: a Szent László mögött keletkező sz. MZ II. D 31–33. a szakadékba zuhanó üldözők MZ II. D 38.

Száraz-Szeret: a Sz partján álló nevezetes fa MZ II. D 156.1. a Sz. eredete MZ II. D 185.

szarkofág: Szent László szarkofágjából szivárgó olaj MZ II. D 201.1.

szarvas: csodás szarvasjelenés MZ II. D 171.3.1–2. angyal sz. képében MZ II. D 171.3.1–2. a sz. agancsain a végén égő gyertyák MZ II. D 171.3. 1–2.

szarvasok: a Szent László katonái számára önként felajánlkozó sz. MZ II. D 61. az autók között sétáló sz. MZ II. D 61.1.

szegények: a szegényeknek szórt pénz MZ II. D 22.7. a szegényekkel együtt alvó Szent László MZ II. D 105.1.

székelyek: a Szent László füve által megmaradó sz. MZ II. D 71.1.

szekér: Szent László Szekere csillagkép MZ II. D 190. Szent László magától meginduló halottas szekere MZ II. D 193.

szekérnyom: Szent László szekérének sziklában megmaradó nyoma MZ II. D 140.

székhely: Szent László királyi székhelye MZ II. D 154.7.

szellem: Szent László megidézett szelleme MZ II. D 217.1.

szembetegség: Szent László sírjánál meggyógyuló szembetegségben szenvedő ember MZ II. D 212.8.

Szent András remete: a Szent László által szentté avatott Sz. MZ II. D 112.2.

Szent Anglit asszony: a tatárok által elrabolt Sz. MZ II. D 11.3.

Szent Benedek remete: a Szent László által szentté avatott Sz. MZ II. D 112.2.

szentelt: sz. nyílvevőkkel megölt tatárok MZ II. D 152.3.

szenteltvíz: a Szent László fakasztotta forrás mint sz. MZ II. D 55.3.

Szent Flórián: a Szent László segítségére siető Sz. MZ II. D 152.1.

Szentföld: Szent László mint a Sz patrónusa MZ II. D 119.

Szent Gellért püspök: a Szent László által szentté avatott Sz. MZ II. D 112.2.

- Szent György:** a Szent Lászlót segítő Sz. MZ II. D 152.1.
- Szent Imre herceg:** a Szent László által szentté avatott Sz. MZ II. D 112.2.
- Szent István király:** Sz. sírjánál történt csodás gyógyulás MZ II. D 101.3. a Szent László által szentté avatott Sz. MZ II. D 112.2.
- Szent László füve:** MZ II. D 71.
- Szent László Rúdja:** a Sz. csillagkép MZ II. D 189.
- Szent László ugratása-hasadék:** a Sz. keletkezése MZ II. D 33.
- Szent Márton:** a Szent Lászlóval együtt remetéskedő Sz. MZ II. D 102.2.
- Szent Mihály:** Sz. mint mennyei tanítómester MZ II. D 115.6.
- Szent Mihály lova:** az ördöghöz hajított sz. MZ II. D 118.
- Szent Rozália:** a Szent Lászlót segítő Sz. MZ II. D 84.2.
- Szent Száva:** a Szent Lászlót ortodox hitre térítő Sz. MZ II. D 103.
- szép:** a Szent László-forrás szépségvarázsló vize MZ II. D 56.7.2. Szent László által szépnek mondott víz MZ II. D 155.3. a hely szépsége miatt ott épített templom MZ II. D 171.6.
- Szépvíz:** Sz. község nevének eredete: MZ II. D 155.3.
- szerelmi szimbólum:** a hősi pihenés szerelmi szimbólumai MZ II. D 20.5.
- Szeret:** a Sz. folyó nevének eredete MZ II. D 155.2. a Sz. folyó medrének eredete MZ II. D 185.
- szerénység:** a szerénységből elutasított császári cím MZ II. D 105.3.
- szerzetes:** a Szent László sírjánál meggyógyuló sz. MZ II. D 212.8.
- szerzetesek:** a nélkülöző sz. számára táplálékul önként ajánlkozó szarvas MZ II. D 62.
- szétporladt:** a Szent László fohászára sz. aranyak MZ II. D 21.4.
- szétválasztás:** a föld és a víz Szent László általi szétválasztása MZ II. D 182.
- szikla:** sziklában megmaradó nyomok MZ II. D 131–150. Szent László „sziklába vésett jelei” MZ II. D 131. az elszórt pénzekből keletkező sziklák MZ II. D 22.2.
- szín:** Szent László lovának színe MZ II. D 121.3.
- szív:** a legyőzött kun kezében tartott szíve (mint megtérési szimbólum) MZ II. D 20.4.
- szobor:** Szent László lovas váradi szobra MZ II. D 208. Szent László szobra MZ II. D 210.1.
- szokás:** egy moldvai sz. eredete MZ II. D 178.2.1.
- szomj:** a szomjukat oltó katonák MZ II. D 41–42. a szomját oltó ló MZ II. D 43. a szomját oltó Szent László MZ II. D 47.
- szózat:** a győzelmet jövendőző égi sz. MZ II. D 17.4. égi szózat által megjelentett életmentő fű MZ II. D 71.
- Szög:** Szent László Sz. nevű lova MZ II. D 121.2.
- szüret:** a Szent Lászlónak feltűnő néma sz. MZ II. D 151.1.
- szüzesség:** Szent László önként vállalt szüzessége MZ II. D 106.1.

Szűz Mária: a csatában segítő Sz. MZ II. D 17.3., MZ II. D 84.1. Sz. tanácsa MZ II. D 86.3.1., MZ II. D 116.2. a sebesült Szent Lászlót ápoló/meggyógyító Sz. MZ II. D 116.1. a Szűz Máriának felajánlott ország MZ II. D 120. Szent László fájából faragott Szűz Mária-szobor MZ II. D 156.10. templomalapítás Sz. tiszteletére MZ II. D 171.3.1.

T

tábor: Szent László által kővé változtatott tatár t. MZ II. D 82.13. az ellen-séges táborba fegyver nélkül átmenő Szent László MZ II. D 88.

táborhely: Szent László táborhelye MZ II. D 154.3.

tál: a t. zsírosabb fele MZ II. D 151.3.

táltos ló: a folyó forrását kirúgó t. MZ II. D 44.2.2. Szent László táltos lova MZ II. D 121–130. az Isten által küldött t. MZ II. D 121.7. a gazdáját segítő t. MZ II. D 122. a beszélő t. MZ II. D 92., MZ II. D 123. a repülő t. MZ II. D 126.

tanács: a lova tanácsát megfogadó Szent László MZ II. D 92. a lova tanácsára templomot alapító Szent László MZ II. D 171.4.

tanítómester: Szent László mennyei tanítómestere MZ II. D 115.6.

tanúvallomás: egy tatár hadifogoly tanúvallomása MZ II. D 17.3., MZ II. D 220.

tányér: a t. fenekén felejtett gyűrű MZ II. D 92.

tárgyak: Szent László fohászára kővé változó t. MZ II. D 22.1.

társaság: angyalok társasága MZ II. D 115.2.

tartósítás: húsok tartósítására alkalmas szent kúti víz MZ II. D 56.7.5.

tatár: t. Tepe MZ II. D 11.3. a Szent László által párviadalban legyőzött t. fővezér MZ II. D 83.2. egy t. hadifogoly tanúvallomása MZ II. D 17.3., MZ II. D 220.

tatárok: a t. Szent László általi legyőzése MZ II. D 11., MZ II. 82.5., MZ II. D 86.3., MZ II. D 155.2. a t. elleni harcra buzdító mennyei jelenés MZ II. D 17.4. a t. által elszórt aranypénzek MZ II. D 21. a Szent Lászlót üldöző t. MZ II. D 31–33. Szent László által kővé változtatott t. MZ II. D 82.13. a t. kiűzésének az emlékére ültetett fa. MZ II. D 156.1. a Szent László által keresztény hitre térített és letelepített t. MZ II. D 178.1.

teher: a Szent László által csökkentett jobbágyi terhek MZ II. D 151.2.

Tejút: A T. keletkezése MZ II. D 187. Szent László a Tejúton MZ II. D 188.

tekintély: Szent László feltétlen tekintélye MZ II. D 88.

telepítés: Szent László telepítései MZ II. D 178.

temetés: a temetés fizetségül szánt aranypénzek MZ II. D 158.11. Szent László temetése MZ II. D 195.

templom: Szent László által épített t. MZ II. D 153.7.1., MZ II. D 171.

térdnyom: Szent László lovának sziklában megmaradó térdnyoma MZ II. D 143.

természetfeletti képesség: Szent László természetfeletti képessége MZ II. D 7. Szent Lászlónak ellenfelének természetfeletti képessége MZ II. D 13.

titkos: Szent László t. ortodoxizmusa MZ II. D 103. Szent László t. kincsei MZ II. D 158.12. a titokban elrejtett ereklyék MZ II. D 203.2.

tó: Szent László által fakasztott t. MZ II. D 44.3. a t. vizébe fulladó üldözők MZ II. D 44.3.1. Szent László lova által fakasztott t. MZ II. D 44.4.

tompör: Szent László lovának tompora, amely nyomot hagy a sziklában MZ II. D 144.

Tordai-hasadék: a T. keletkezése MZ II. D 31. a T. peremén látható patkónyom MZ II. D 141. a T. hasadék peremén látható rozmaringfa MZ II. D 156.3.

tők: kívájt belű t. mint László ivócsészéje MZ II. D 155.4.

törökök: a t. hadicsele MZ II. D 21.6. a t. Szent László általi legyőzése MZ II. D 82.7.

trónszék: a trónszéken ülő Szent László MZ II. D 20.1.

tündérek: a t. által készített váradi királyszobrok MZ II. D 208.1.

tüzes kard: az angyalok kezében látott t. MZ II. D 115.1.

tűzvész: a tűzvészben sértetlenül megmaradó ereklyék MZ II. D 203.1.

U

ujj: Szent László ujjá érintése által fakasztott forrás MZ II. D 42.10. a kiesett kerékszőg helyére önfeláldozó módon bedugott u. MZ II. D 161.

ugratás: Szent László ugratása MZ II. D 127. a Szent László által átugratott hasadék MZ II. D 127.1. hegyről hegyre történő u. MZ II. D 127.3. hatalmas távolságra történő u. MZ II. D 127.5.

uradalom: Szent László uradalma MZ II. D 159.

urak: az u. kezére koppintó juhász MZ II. D 151.3.

úrnő: egy Szent Lászlóhoz fohászkozó ú. csodás megmenekülése MZ II. D 215.3.

út: Szent Lászlóról elnevezett ú. MZ II. D 160.2.

Ü

üdvözlés: az üdvözült Szent László MZ II. D 196.

üldözők: a Szent Lászlót üldöző ellenség MZ II. D 22., MZ II. D 31–33. a szakadékba zuhant ü. MZ II. D 38. a Szent László által megtévesztett ü. MZ II. D 153.5.

ülésnyom: Szent László sziklában megmaradó ülésnyoma (ülepének nyoma) MZ II. D 134.

ültetés: Szent László által ültetett fa MZ II. D 156.1.

ünnep: Szent László király ünnepén fakadt kút MZ II. D 44.10. a győzelem megünneplése MZ II. D 90. ünnepi harangszó MZ II. D 90.1.

V

Vác: a váci székesegyház eredete MZ II. D 171.3.1.

vád: a Szent László sírjánál kiderülő hamis v. MZ II. D 211.

vadászat: a v. közben megpihenő Szent László MZ II. D 46.

vadászeb: Szent László vadászebének sziklában megmaradó lábnyoma MZ II. D 148.

vadászterület: Szent László kedvenc vadászterülete MZ II. D 154.5.

vágás: Szent László bravúros vágása MZ II. D 2.2.

vakok: a Szent László sírjánál látni kezdő v. MZ II. D 212.2.

vallásosság: Szent László nagyfokú vallásossága MZ II. D 101.1.

vár: a v. meredek lépcsősorán fellovagló Szent László MZ II. D 124. Szent László vára MZ II. D 159.1. a v. titkos pincéjében rejtőző kincsek MZ II. D 158.12. Szent László által épített v. MZ II. D 175.

varázsló: Szent László mint v. MZ II. D 7.

város: Szent László által alapított v. MZ II. D 174.

várparancsnok: a Szent László által kijelölt v. MZ II. D 151.2.

vasárnap: a v. helyett kedden véget érő farsang MZ II. D 91–92.

vassal vághatatlan: v. kőszikla MZ II. D 145.

Vata: a Szent László által párviadalban megölt V. pogány vezér MZ II. D 83.4.

véka: Szent László vékájának sziklában megmaradó nyoma: MZ II. D 150.1.

véletlen: Szent László által véletlenül elhullajtott (majd utóbb kővé vált) aranypénzek MZ II. D 22.6.

vér: a csatában legyőzött ellenséges katonák patakként folyó vére MZ II. D 82.15. a megölt sárkány véreből támadt tűzvész MZ II. D 152.1.

verejtékezés: Szent László holtában is verejtékező teste MZ II. D 220.

vérmedve: a Szent László által megölt v. MZ II. D 152.2.

vessző: Szent László bűvös vesszője (amelynek érintésére megnyílik a hasadék) MZ II. D 34.3. egy szál vesszővel a kezében az ellenséges táborba átsétáló Szent László MZ II. D 88.

vezeklés: mások bűnei miatt vezeklő Szent László MZ II. D 107.1.

vihar: a v. elől oltalmat kereső Szent László MZ II. D 153.7. egy v. nyomán fakadó szent kút MZ II. D 44.10.2.

vikárius: a kolostor szentéletű vikáriusának a tanácsa MZ II. D 62.

villámcsapás: v. nyomán fakadó szent kút MZ II. D 44.10.2.

virágok: a v. beszédét értő Szent László MZ II. D 157.5.

víz: a föld és a v. Szent László általi szétválasztása MZ II. D 182. a Szent László által leeresztett/lecsapolt vizek MZ II. D 183.

vizelésnyom: Szent László lovának sziklában megmaradó vizelésnyoma MZ II. D 145.

vízfakasztás: csodás v. MZ II. D 41–43. sikertelen v. MZ II. D 44.9.

vízfolyás: az ellenség táboránál megszakadó (búvópatakká változó) v. MZ II. D 44.1.1. a Szent László által szépnek mondott v. MZ II. D 155.3.

völgy: a hegyről a völgybe leugrató Szent László MZ II. D 127.2.

W

Wass család: a W. nevének eredete MZ II. D 162.

Z

zab: Szent László által elhullajtott z. MZ II. D 157.1.

zaj: Szent László által hadicsel gyanánt előidézett hatalmas z. MZ II. D 86.3., MZ II. D 86.3.2.

zöld ág: a győzelmet jelképező z. MZ II. D 90.2.

IRODALOM

- A magyarországi boszorkányság forrásai* I–II. (Szerk.: Kiss András–PÁL-ANTAL Sándor.) Budapest, 2002.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* VII. Budapest, 1891.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* XIII. Budapest, 1896.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* XVIII. Budapest, 1900.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* XX. Budapest, 1901.
- Abaúj-Torna vármegye.* (Szerk.: SZIKLAY János és BOROVSKY Samu.) Budapest, 1896.
- ALEXICS György: Vadrózsapör. *Ethnographia*, 1897. 73–88., 184–192., 279–290., 362–377.
- ALTENBURGER, Gustav–RUMBOLD, Bernhart: *Wappenbuch des Königreich Ungarn und seiner Nebenländer.* Budapest, 1880.
- ARANY János: *Arany János összes művei* I. (Sajtó alá rendezte VOINOVICH Géza.) Budapest, 1951.
- ARANY János: *Arany János összes művei* II. (Sajtó alá rendezte VOINOVICH Géza.) Budapest, 1951.
- ARANY János: *Arany János összes művei* III. (Sajtó alá rendezte VOINOVICH Géza.) Budapest, 1952.
- ARANY János: *Toldi estéje.* In: *Toldi. Toldi szerelme. Toldi estéje.* Bukarest, 1972. 471–551.
- ASZTALOS István: *A Gödöllői járás nyugati részének földrajzi nevei Pesty Frigyes kéziratos helységnévtárában.* Aszód, 1979.
- Bács-Kiskun megye földrajzi nevei I. *Kiskunfélegyháza és környéke.* (Közzétette: FEKETE János; szerk: BALOGH Lajos és ÖRDÖG Ferenc.) Budapest, 1997.
- BÁLINT Sándor: *Ünnepi kalendárium* I–II. Budapest, 1977.
- BÁLINT Sándor: Búcsúszentlászló. *Új Ember*, 1977a. szeptember 4. 2.

- BÁLINT Sándor–BARNA Gábor: *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Budapest, 1994.
- Baranya megyei földrajzi nevei I–II. (Szerk.: PESTI János.) Pécs, 1982.
- BARANYI Pál: *Lelki Paradicsom...* H. n., 1700.
- BARNA Ferdinánd: A finn költészetéről tekintettel a magyar ősköltészetre. *Értekezések a Nyelv és Széptudományok köréből*, 1872. 6. szám, 1–135.
- BARNA Gábor: *Búcsújáró- és kegyhelyek Magyarországon*. Budapest, 1990.
- BARNA Gábor: A Szent László-kultusz Magyarországon és Európában. In: *Szent László és Somogyvár. Tanulmányok a 900 éves somogyvári bencés apát-ság emlékezetére*. (Szerk.: MAGYAR Kálmán.) Kaposvár, 1992. 107–114.
- BARSÍ Ernő: Szent László alakja a folklórban. In: *Hogyan tovább?* Külön-szám, 2001. 37–41.
- BÁRTH János: „Urusos kút” és Szent László hagyomány Oroszhegyen. *Ethnographia*, 1996. 73–84.
- BÁRTH János: A varsági hegyi tanyak múltja és településrendje. In: *Havasalja havasa. Tanulmányok a székelyvarsági hegyi tanyak népéről*. (Szerk.: BÁRTH János.) Kecskemét, 1998. 5–272.
- BÁRTH János: *Varság, a székely tanyaközség*. Kecskemét, 2001.
- BĂTRÎNA, Lia–BĂTRÎNA, Adrian: Legenda „Eroului de frontiera” în ceramica monumentală din Transilvania și Moldova. *Studii și cercetari de istorie veche și arheologie* 41. 1990. 2. szám, 165–183.
- BÉL Mátyás: *Notitia Hungariae novae historico-geographica* I–IV. Viennae, 1735–1742.
- BÉL Mátyás: *Heves megye ismertetése 1730–1735*. (Szerk.: BÁN Péter.) Eger, 2001b.
- BÉL Mátyás: Torna vármegye leírása. (Ford.: TÓTH Péter.) In: *Torna vármegye és társadalma 18–19. századi források tükrében*. (Szerk.: RÉMIÁS Tibor.) Bódvaszilas–Miskolc, 2002. 51–110.
- BENCZÉDI SZÉKELY István: *Chronica ez vilagnac yeles dolgairol*. Cracco, 1559. (Szövegkiadása: Bibliotheca Hungarica Antiqua I–II. Szerk.: GERÉZDI Rabán. Budapest, 1960.)
- BENDA Kálmán (szerk.): *Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467–1706*. I–II. (Szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta BENDA Kálmán.) Budapest, 1989.
- BENEDEK Elek: *Magyar mese- és mondavilág. Ezer év meseköltése* I–V. Budapest, 1894–1896.
- BENEDEK Elek: *A magyar történelem napjai*. Budapest, 1896.
- BENEDEK Elek: *Erdélyi népmondák*. Kolozsvár, 1926.
- BENKŐ Elek–UGHY István: *Székelykeresztúri kályhacsempék*. Bukarest, 1984.
- BENKŐ Loránd: *A Nyárádmente földrajzi nevei*. Bölcsészeti Értekezések 8. Budapest, 1947.

- BERECZ Sándor: *Zarándokok könyve*. Bácsszőlős, é. n.
- BERZE NAGY János: A csodaszarvas mondája. *Ethnographia*, 1927. 65–80., 145–164.
- BERZE NAGY János: A Szent László fűvéről szóló monda a népmesei kutatás megvilágításában. *Ethnographia*, 1934. 35–41.
- BERZE NAGY János: *Baranyai magyar néphagyományok I–III*. Pécs, 1940.
- „Beszélt a világ, hogy mi magyarok...” *Magyar történeti mondák*. (Szerkesztette és a bevezetést írta LANDGRAF Ildikó.) Budapest, 1998.
- BEYTHE István: *Stirpium Nomenclator Pannonicus*. In: CLUSIUS, Carolus: *Rariorum aliquot Stirpium per Pannoniam, Austriam, et vicinas quasdam Prouincias obseruatarum Historia*. Antverpiae, 1583.
- BINDER Pál: Nemzettudat és népi emlékezet Pesty Frigyes helynévtárában. In: *Mítoszok nyomában. Mítoszképzés és történetírás a Duna-tájon. Tanulmányok*. (Szerk.: MISKOLCZY Ambrus.) Budapest, 2004. 135–151.
- Bihar vármegye és Nagyvárad*. (Szerk.: BOROVSKY Samu.) Budapest, 1901.
- Bihari népmondák*. (Közzéteszi: FARAGÓ József és FÁBIÁN Imre.) Nagyvárad, 1995.
- BOD Péter: *Szent Heortokrátés Avagy A' Keresztények között előforduló Innepeknek és a' rendes Kalendáriomban fel-jegyeztetett Szenteknek rövid Historiák*. Oppenheimben, 1757.
- BOD Péter: *Bod Péter válogatott művei*. (Válogatta, sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és az utószót írta TORDA István.) Budapest, 1982.
- BOGDAN, Ion szerk.: *Vechile cronici moldovenești până la Urechia*. București, 1991.
- BOGNÁR András: *Pesty Frigyes kéziratos helységnévtárából. Pest-Pilis-Solt vármegye és kiegészítések*. Szentendre, 1984.
- BOGNÁR András: *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. Hont vármegye és kiegészítések*. Szentendre, 1984a.
- BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Tordaszentlászló. *Kalotaszeg*, 1990. 1. szám, 4.
- BOLDIZSÁR ZEYK Imre: A Tordai-hasadékhoz fűződő történetekből-legendákból. *Kalotaszeg*, 1992. 2. szám, 7.
- BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Szent László pénze. *Honismeret*, 1992. 3. szám, 7–8.
- BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Szent László. *Mondák és emlékek Tordaszentlászlón és környékén*. Tordaszentlászló, é.n.
- Boldog Várad*. (Szerk.: BÁLINT István János.) Budapest, 1992.
- BONBARDI, Michael: *Topographia magni regni Hungariae*. Viennae, 1718. (Újabb kiadás: Viennae, 1750)
- BONBARDI, Michael: Torna vármegye. In: *Torna vármegye és társadalma 18–19. századi források tükrében*. (Szerk.: RÉMIÁS Tibor.) Bódvaszilas–Miskolc, 2002. 11.

- BONYHAY József: Szent László temetése. In: *Szent László király élete és tettei.* (Közreadja BABIK József.) Eger, 1892. 80–83.
- BORBÉLY József: *Földrajzi előismeretek és Torda-Aranyos vármegye földrajza az elemi iskolák III-ik osztálya számára. V-ik kiadás.* Torda, 1908.
- BORBÉLY Sándor: Torda-aranyosszéki népmondák. *Erdély*, 1893. 358–360.
- BORBÉLY Sándor: A Torda-hasadék. *Kolozsvár*, 1894. 258 szám, 1–2.
- BOSNYÁK Sándor: A moldvai csángók mondáiból. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 1971. Pécs, 1971. 169–183.
- BOSNYÁK Sándor: *A bukovinai magyarok hitvilága I. (Világkép, mitikus alakok, jeles napok, álmofejtés).* Folklór Archívum 6. Budapest, 1977a.
- BOSNYÁK Sándor: *A moldvai magyarok hitvilága.* Folklór Archívum 12. Budapest, 1980.
- BOSNYÁK Sándor: A gyimesvölgyi magyarok hitvilága. In: *Folklór Archívum* 14. Budapest, 1982. 68–157.
- BOSNYÁK Sándor: *A bukovinai magyarok hitvilága II. (Orvoslás, a születéstől a halálig, történelmi emlékek).* Folklór Archívum 16. Budapest, 1984.
- BOSNYÁK Sándor: Alpár néphite Kádár Lajos emlékeiben. Adatok az alföldi magyarság néphitéhez 1. *Cumania. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei* 8. Kecskemét, 1984b. 323–357.
- BOSNYÁK Sándor: Az ördögök szabadon jártak. Száz gyimesvölgyi rege. *Örökség*, 1992a. 1. szám, 10–24.
- BOSNYÁK Sándor: Szent László minden ellenséget legyőzött. *Örökség*, 1992b. 2. szám, 6–7.
- BOSNYÁK Sándor: Az idő itt van, s lélek nincs. Száz aldunai rege. *Örökség*, 1992c. 2. szám, 9–18.
- BOSNYÁK Sándor: A magyarok krónikája napjaink szájhagyományában. *Örökség*, 1993. 2. szám, 1–61.
- BOSNYÁK Sándor: *Mit láték álmomban. Népi álmofejtés és hiedelemtörténetek.* Budapest, 2000.
- BOSNYÁK Sándor: *1100 történelmi monda.* Folklór Archívum 20. Budapest, 2001.
- BOZÓKI Mihály: *Katolikus Kar-béli Kótás Énekes Könyv.* Vátzonn, 1797.
- BÖNGÉRFI János: *Magyar mondák az Árpádok korából.* Pozsony–Budapest, 1898.
- BRÜCKMANN, Frank Ernst: *Specimen physicum sistens historiam naturalem lapidis nummalis Transylvaniae.* Wolfenbuttela, 1727.
- BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig I–III.* Nagyvárad, 1883–1884.
- BUNYITAY Vincze: *Szent László király emlékezete.* Budapest, 1892.
- BURA László: *Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) I–II.* Csíkszereda, 2008.

- BZENSZKY Rudolf: *Erdély leírása a XVII. századból*. (Latin eredetiből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Dr. BANNER János.) Jászberény, 1913.
- CANTEMIR, Dimitrie: *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. (Publicat sub auspiciile Academiei Române de pe originalul manuscript al autorului păstrat în Archivale Principale din Moscva ale Ministerului de Externe de Gr. G. TOCILESCU, membru al Academiei Române.) București, 1901.
- CARONNI, Felice: *Caronni in Dacia. Mie osservazioni locali, nazionali, antiquarie sui vallachi specialmente e zingari Transilvani*. Milano, 1812.
- CHINORÁNYI Ede: *Mátraverebélyi Szentkút kegyhely története*. Gyöngyös, 1929.
- CZÁRÁN Gyula: A Szent László-körútról. *Erdély*, 1904. 5–6. szám, 70–78.
- CSÁKI Árpád: *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége IV*. Budapest–Sepsiszentgyörgy, 2015.
- CSÁKI Árpád–PÁL-ANTAL Sándor: *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1646–1865. Székelyföld és térsége II. Hargita megye*. Budapest–Sepsiszentgyörgy, 2013.
- CSÁKI Árpád–PÁL-ANTAL Sándor: *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége III. Maros megye*. Budapest–Sepsiszentgyörgy, 2014.
- CSATÁRI István–ÖLVENDI János (szerk.): *A visszatért Felvidék*. Budapest, 1939.
- CSATÁRY György: *A Lehoczky-hagyaték*. Ungvár, 2001.
- CSETE István–GYALOGI János: *Panegyrici Sanctorum patronum Regni Hungariae...* Kassa, 1754.
- CSIFFÁRY Gergely: *Pesty Frigyes: Heves vármegye helynévtára*. Eger, 2005.
- CSIFFÁRY Tamás–SZÁRAZ M. György: Elsüllyedt világok. *Új Magyarország*, 1993. 112. szám, 14–15.
- CSIKY Gerő: László kútja. Legenda. In: *Szent László király élete és tettei*. (Közreadja BABIK József.) Eger, 1892. 67–69.
- Csodák könyve. Szent hagyományok és népies mondák, melyekben százötven csodák foglaltatnak*. Pesten, 1859.
- CSÓKÁS Ferenc: Mondák és legendák Bényből. *Párkány és vidéke*, 1993. 2. szám, 9.
- CSÓKÁS Ferenc: Fejezetek Bény község vallásos életéből. *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. II. (Szerk.: S. LACKOVITS Emőke–MÉSZÁROS Veronika.) Veszprém, 2004. 85–109.
- CSOMA Gergely: *A megkötött idő. Varázslások, ráolvasások, rontások, archaikus imák és népmesék Moldvából*. Budapest, 2016.

- CsÚRY Bálint: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról. *Erdélyi Múzeum*, 1930. 155–176.
- DANKÓ Josephi [József]: *Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariae*. Budapestini. H. n. 1893.
- DOBOS Ilona: *Tarcal története a szóhagyományban*. Budapest, 1971.
- DOBROVOLNI Antal: *Szakállos község Emlékkönyve*. (Kézirat, 1935.).
- DORNYAY Béla: *Bakony*. Budapest, 1927.
- DOMOKOS Pál Péter: „... édes Hazámnak akartam szolgálni...” Budapest, 1979.
- DOMOKOS Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Budapest, 1987.
- DOMOKOS Pál Péter: *Rendületlenül*. Budapest, 1989.
- DUALSZKY János: *Nyitra vár és város történelmi vázlata*. Nyitra, 1878.
- DULSKOVICH Elek: Szent László király a legendákban, a hagyományban. *Görög katolikus Szemle*, 1901. 9. szám, 1–3.
- DUMA-ISTVÁN András: A klézsei táltosok világa. *Székelyföld*, 2012. 12. szám, 120–139.
- DUPKA György–ZUBÁNIC László (szerk.): *Szépasszony dombja. Kárpátaljai történeti és helyi mondák*. Ungvár–Budapest, 2014.
- ÉDES János: Utazás a' Magyarhon' szebb vidékein. *Társalkodó*, 1839. 19. szám, 74–76.
- EKLER Andrea: Dejtári szövegegységek hermeneutikai megközelítése. In: *Folyamatok és fordulópontok. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. (szerk.: Pócs Éva.) Budapest, 2003. 295–329.
- ENDES Miklós: Csík-, Gyergyó- és Kászonszékek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Budapest, 1938.
- Énekeskönyv. Magyar és latin egyházi énekek és imák gyűjteménye. (Kiadták ZASSKOVSKY Ferencz és Endre.) Második, bővített kiadás. Eger, 1864.
- ENGEL, Johann Christian von: *Gesichte des Ungarischen Reichs* I–V. Wien, 1813–1814.
- ERDÉLYI Zsuzsanna: Egy magángyűjtemény Szent László-énekei. *Arrabona* 46/1. Győr, 2008. 227–252.
- ESTERHÁZY Pál: *Mennyei Korona...* Nagyszombat, 1696.
- ESTERHÁZY Pál: *A Boldogságos Szűz Mária ötvenkét csodájának szombatja*. Pest, 1861.
- ETELKÖZI: Közlemények a magyar csángók köréből. *Katholikus Néplap*, 1871. 166–168., 174–176.
- FALLER Jenő: *Adatok a bodajki Mária-kép történetéhez*. Székesfehérvár, 1936.
- FEHÉR M. Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*. Buenos Aires, 1968.
- FEHÉRVÁRY Magda: A debreceni Szent László-forrás szerepe a helyi néphagyományban. In: „Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok...” *Tanulmányok a 65 éves Ág Tibor köszöntésére*. (Szerk.: LISZKA József.) Komárom–Dunaszerdahely, 1993. 189–222.

- FEJŐS Zoltán: *Hiedelemrendszer, szöveg, közösség (Esettanulmány Karancskeszi példáján)* I–II. Néprajzi Közlemények XXVII–XXVIII. Budapest, 1985.
- FELLNER Antal: *A váci hét kápolnájában levő csodálatos Boldogasszony képének tisztelete és története.* Budapest, 1882.
- FELVINCZI György: *Mausoleum Potentissimorum ac Gloriossiorum Regni Apostolici Regnum et Primorum Militantis Ungariae Ducum.* In: *Régi magyar Költők Tára.* XVII. század 13. Szentpáli N. Ferenc, Felvinczi György, Pápai Páriz Ferenc és Tótfalusi Kis Miklós versei. (Sajtó alá rendezte VARGA Imre.) Budapest, 1988. 180–352.
- FESSLER Ignác Aurél: *A' három magyar nagy királyok' viselt dolgainak rajzolata.* Pesten, 1815.
- FLUDOROVICS Zsigmond: *Máttra-Verebélyi szentkút.* Mezőkövesd, 1912.
- FICHTEL, Johann Enrenreich: *Nachricht von den Versteierungen des Grossfürenthums Siebenbürgen, mit einem Anhang und beygefügtter Tabelle über die sämtlichen Mineralien und Fossilien diese Landes.* Nürnberg, 1780.
- FRANKOVITH Gergely: *Hasznos és fölötte szikses könyv, az Isten fiainak és ötet főlő híveknek lelki vigasztalásokra és testi épöletökre.* H. n., 1588.
- GAAL Mózes: *Szent László magyar király élete.* Budapest, 1899.
- GAAL Mózes: *Magyar hősök és királyok.* Budapest, 1900.
- GÁL Péter József: *Szentlélek és Turul.* Budapest, 2008.
- GÁL Péter József: *Szent László. Magyarországának édes oltalma.* Budapest, 2017.
- GÁL Péter József–MOLNÁR V. József: *Idvezlégy, kegyelmes Szent László király, Magyarországának édes oltalma.* Budapest, 1999.
- GARAY János: *Az Árpádok. Történeti balladák- 's mondákban.* Pest, 1847.
- GARAY János: *Szent László.* Eger, 1851.
- GARAY János: *Garay János munkái.* (Válogatva kiadta és bevezetéssel ellátta FERENCZI Zoltán.) Budapest, 1902.
- GEBHART, Johann: *Die heilige Sage in Oesterreich* I–II. Wien, 1854–1856.
- GEGŐ Elek: *A' moldvai magyar telepekről.* Budán, 1838.
- GOMBOS Albin: *Szent László a lovagkirály.* Budapest, 1925.
- GRYNAEUS Tamás: *Emplastrum Chabae – Csaba íre, S. Ladislai Regis herba – Szent László füve.* In: *Áldás és átok, csoda és boszorkányság.* (Szerk.: Pócs Éva.) Budapest, 2004. 222–245.
- GULYÁS Éva: *Jászdózsai hiedelmek.* In: *Folklór Archivum* 4. (Szerk.: HOPPÁL Mihály.) Budapest, 1976. 7–186.
- GUNDA Béla: *A rostaforogató asszony.* Budapest, 1989.
- GUNDA Béla: *A moldvai magyarok kutatásának újabb eredményei.* *Alföld,* 1989a. 6. szám, 58–69.

- GUNDA Béla: A moldvai magyar népi műveltség jellegéhez: néprajzi gyűjtőúton a moldvai magyaroknál. In: *Népi Kultúra – Népi Társadalom XV.* (Szerk.: NIEDERMÜLLER Péter.) Budapest, 1990. 37–87.
- GYÁRFÁS István: *A jász-kúnok története I–IV.* Kecskemét, 1870–1885.
- GYÖNGYÖSI Gergely: *Arcok a magyar középkorból.* (A szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta V. Kovács Sándor; fordította ÁRVA Vince, CSANÁD Béla, CSONKA Ferenc.) Budapest, 1983.
- Gyöngyösi Kalendárium.* Gyöngyös, 1909.
- HÁLA JÓZSEF: Rocks, Fossils and History. In: *Italian-Hungarian Relations in the Field of Geology.* Budapest, 1987. 205–222.
- HÁLA József: *Ásványok, kőzetek, hagyományok.* Életmód és tradíció 7. Budapest, 1995.
- HÁLA József: Adalékok az Ipoly és a Garam menti gyógyforrások és szent kutak ismeretéhez. *Néprajzi Látóhatár*, 2000. 3–4. szám, 323–354.
- HALÁSZ Péter: *A moldvai csángó magyarok hiedelmei.* Budapest, 2005.
- HALÁSZ Péter: Szent László király emléke Moldvában. *Folkmagazin*, 2017. 6. szám, 14–16.
- HANÁK Kolos: Mátravidék. *A Magyarországi Kárpátgyűjtő Évkönyve XV.*, Igló, 1888. 120–131.
- HANUSZ István: A természet játéka Erdélyben. *Erdély*, 1893. 209–212.
- HANUSZ István: Népköltésünk a geológiában. *Földrajzi Közlemények*, 1893. 337–350.
- HANUSZ István: Hazai javasvizeink történetéből. In: *A magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlésének munkálatai 1894.* (Szerk.: LAKITS Ferencz–PROCHNOV József.) Budapest, 1894. 255–262.
- HANUSZ István: A természet játéka. *Turisták Lapja*, 1897. 25–28.
- HANUSZ István: Hazai földrajzi népregék. *Földrajzi Közlemények*, 1899. 7–15.
- HANUSZ István: *A magyar haza föld- és néprajzi jellemképekben.* Kecskemét, 1900.
- HANUSZ István: Csodakútak hazánkban. *Földrajzi Közlemények*, 1902. 67–77.
- HANUSZ István: *Állatregék hazai történetünkben és népmondáinkban.* Kecskemét, 1904.
- HANUSZ István: *Fűben, fában...* Budapest, 1905.
- HARANGOZÓ Imre: Egy székelv szentember, az oroszhegyi Bálint I. László. *Honismeret*, 1998. 1. szám, 56–60.
- HARANGOZÓ Imre: „Elmentem a Szent Están templomába...” Szent királyaink tisztelete a moldvai magyarság körében. *Honismeret*, 2000. 2. szám, 32–35.
- HARANGOZÓ Imre: *Elmentem a Szent Están templomába. Kalandozások a népi hitvilágunk forrásainál.* Budapest, 2001.

- HARANGOZÓ Imre: Mondák, hiedelemszövegek... In: „Ott hul éltek vala a magyarok...” Válogatás az észak-moldvai magyarság népi emlékezetének kincsestárából. (Szerk.: HARANGOZÓ Imre.) Újkígyós, 2001a. 287–295.
- HARANGOZÓ Imre: *Elmulasztott utak, megtalált ösvények. Beszélgetés Harangozó Imre néprajzkutatóval.* (Szerk.: MACZÓNÉ KÁPLÁR Zsófia.) Budapest, 2014.
- HAVASSY Miklós: Gyerőfy-szöktető. *Hölgyfutár*, 1851b. 1165–1169.
- Hazai utazók Erdélyben. (A szöveget gondozta UGRIN Aranka.) Budapest, 2006.
- HEGEDŰS Lajos: *Moldvai csángó népmesék és beszélgetések. Néprajzi szövegek moldvai telepeseiktől.* Budapest, 1952.
- HERRMANN Antal: A hegyek kultusza Erdély népeinél. *Erdély*, 1893. I. A hegy a szászok néphitében (24–30.); II. A hegy a cigányok néphitében (100–109.); III. A hegy a magyarok néphitében (137–141., 180–183., 238–242., 346–355.); IV. A hegy a rumének néphitében (368–389.); V. A hegy az örmények néphitében (389–394.).
- HETÉNY János: *Nagyboldogasszony virrasztása. Egy terepkutatás jegyzetei 1951–1952.* Devotio Hungarorum 7. Szeged, 2000.
- HETÉNY János: „Gyönyörű nagy vonzalom...” A Karancs-hegyi kistáj Mária-kultuszt ihlető szerepe. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 15. Szeged, 2006.
- HETÉNY János: Szent László király népi tisztelete – különös tekintettel a ponyva-nyomtatványokra és a Karancs-hegyi népi emlékezetre. *Arrabona* 46/1. Győr, 2008. 267–280.
- HEVENESI Gábor: *Ungaricae Sanctitatis Indica...* Tyrnaviae, 1692.
- HEVENESI Garbriel: *Ungaricae Sanctitatis Indica...* Tyrnaviae, 1737.
- HEVENESI Gábor: *Régi magyar szentség avagy ötvenöt magyar szent és boldog valamint tiszteletreméltó képekkel idézett rövid emlékezete...* (Az 1737-es latin kiadás szövegét lefordította és átigazította SINKÓ Ferenc.) Budapest, 1988.
- Heves megye földrajzi nevei. I. Az egri járás. (Szerk.: PAPP László és VÉGH József.) Budapest, 1970.
- Heves megye földrajzi nevei II. A füzesabonyi járás. (Szerk.: VÉGH József és PAPP László.) Budapest, 1976.
- Heves megye földrajzi nevei. IV. A gyöngyösi járás. (Szerk.: BALOGH Lajos és ÖRDÖG Ferenc.) Budapest, 1988.
- HINTS Miklós: *Gyimesi helynevek.* Magyar Névtani Dolgozatok 165. Csík-szereda, 2000.
- HODINKA Antal: *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai.* Budapest, 1916.
- HODOR Károly: *Doboka vármegye' természeti és polgári esmértetése.* Kolozsvárt, 1837.

- HOLLÓ Imre: Kirándulás Bükkzsércre. *Turista Magazin*, 1986. 4. szám, 42.
- HORVÁTH János: Szabolcsi földvárak. In: *Mesél a Nyírség földje*. Nyíregyháza, 1956a. 36–37.
- HORVÁTH János: A kisvárdai vár. In: *Mesél a Nyírség földje*. Nyíregyháza, 1956b. 40–41.
- HŐKE Lajos: Királykútak, csodakútak (Adatok Hontvármegye ismertetéséhez) I–III. *Fővárosi Lapok*, 1866. 181. sz. 730., 182. sz. 734., 183.sz. 738–739.
- HUNFALVY János: *Magyarország és Erdély I–III*. Darmsadt, 1856–1864.
- HUSZÁR Károly: *Vezérkönyv búcsujárók számára, a Boldogságos Szűz Máriának bodaiki, andocsi és kis-czelli kegyelemképe s történetével*. Székesfehérvárott, 1859.
- IGNÁCZ Rózsa: Hagyományok földjén. *Vigila*, 1953. 190–197.
- ILLYÉS András: *A' keresztényi élet' tüköre avagy a' szentek' élete, mellyet szerzett*. Budán, 1813.
- ILLYÉS István: *Sertum Sanctorum. A Dicsőült Szentek Dicsiretinek jó illatú virágiból kötött Koszorú*. Nagy-Szombatban, 1708.
- INCHOFER, Melchior: *Annales ecclesiastici Regni Hungariae I–IV*. Posonii, 1795–1797.
- IPOLYI Arnold: *Magyar Mythologia*. Pest, 1854.
- IPOLYVÖLGYI NÉMETH J. Krizosztom: *Búcsújárók könyve*. Balassagyarmat, 1991.
- ISTVÁNFY Gyula: *A Clusius-codex mykologiai méltatása*. Budapest, 1900.
- JAKAB László–KÁLNÁSI Árpád: *A nyírbátori járás földrajzi nevei*. Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei 3. Nyírbátor, 1987.
- PANNONIUS, Janus: *Janus Pannonius munkái latinul és magyarul*. (Szerkesztette, az utószót írta és a jegyzeteket összeállította V. Kovács Sándor.) Budapest, 1972. 324–327.
- JANITSEK Jenő: Bibarcfalva és Bodos helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1970. 364–371.
- JANITSEK Jenő–FERENCZI Réka: *Székelydália jelenkori és történeti hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 186. Budapest, 2003.
- JANKÓ János: Jegenye. *Fővárosi Lapok*, 1890. 1693–1695.
- JANKÓ János: *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar népe*. Budapest, 1893.
- JANKOVICH B. Dénes: *Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében*. Békéscsaba, 1983.
- JÁNÓ Mihály: A kilyéni Szent László-legenda falképciklus egyik sajátos ábrázolása. *Keresztény Szó*, 2017. 6. szám, 21–22.
- JÉKELY Zsombor–LÁNGI József: *Falfestészeti emlékek a középkori Magyarország északkeleti megyéiből*. (Bevezető tanulmány: MAROSI Ernő. Szerkesztette: KOLLÁR Tibor. Fényképek: MUDRÁK Attila.) Budapest, 2009.

- JÓKAI Mór: *A magyar nép élcze szép hegedűszóban*. Pest, 1854.
- JÓKAI Mór: *Magyarhon szépségei*. Pest, 1862.
- JÓKAI Mór: *Úti levelek Erdélyből*. Budapest, 1921.
- JORDÁNSZKY Elek: *Magyar országban, 's az ahoz tartozó részekben lévő Böldegságos Szűz Mária kegyelem' képeinek rövid leírása*. Posonban, 1836.
- KÁJONI János. *Cantionale Catholicum*. Csíksomlyó, 1676.
- KÁLMÁNY Lajos: *Történeti énekek és katonadalok*. (Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta DÉGH Linda, az életrajzot írta PÉTER László, a jegyzeteket készítette DÉGH Linda és KATONA Imre.) Budapest, 1952.
- KANDRA Kabos: *Adatok a kisvárdai sz. László építette egyház történetéhez*. In: *Adatok az egri egyház történelméhez I.* (Szerk.: KANDRA Kabos.) Budapest, 1886.
- KANDRA Kabos: *Bene vára a Mátrában*. Eger, 1890.
- KANDRA Kabos: *Magyar mythologia*. Eger, 1897.
- KANDRA Kabos: *A Várad regestrum*. Budapest, 1898.
- KARÁCSONYI János. Szent László és a Királyhágó. In: *Biharvárad I.* (Szerk.: PESZKEI Ferencz.) Nagyvárad, 1913. 79–80.
- Katholikus Egyházi Énektár*. A bevett közajtatossági énekkekből ujjakkal bővítve, kath. Egyházi éneklők s e pályára készülők számára szerkeszté és kiadá Tárkányi Béla. Második bővített kiadás. Egerben, 1874.
- KATONA Tamás (szerk.): *László király emlékezete*. Budapest, 1977.
- Képes Krónika*. (Fordította és a szövegmagyarázatokat összeállította: GERÉB László.) Budapest, 1978.
- KERNY Terézia: Szent László egyházalapításai az irodalomban, képzőművészetben és a néphagyományban. *Pavilon*, 1994. 9. szám, 12–19.
- KERNY Terézia: László király szentté avatása és kultuszának kibontakozása (1095–1301). In: *Ősök, táltosok, szentek. Tanulmányok a honfoglalás kor és az Árpád-kor folklórából*. (Szerk.: Pócs Éva és VOIGT Vilmos.) Budapest, 1996a. 175–197.
- KERNY Terézia: Szent László népi tisztelete. *Ars Hungarica*, 1996b. 2. szám, 231–237.
- KESZEG Vilmos: *Aranyosszék népköltészete I–II*. Marosvásárhely, 2004.
- KISFALUSI János: *A fallóskúti (hasznosi) Mária kápolna*. Viszló, 1995.
- KISS Fábíán: *Betegek gyógyítója...* Nagy-Szombatban, 1703.
- KISS Lajos: *Régi Rétköz*. Budapest, 1961.
- KOGĂLNICEANU, Mihail: *Cronicele Romaniei seu Letopiseșele Moldaviei și Valahiei I*. București, 1872.
- KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Páristák Ujsága*. Kolozsvár, 1670.
- KONRÁD Béla: *Mezőpanit. Falumonográfia*. H. n. 1996.

- KÓNYA László (szerk.): *Mesék és legendák a Kárpátok-Eurorégió történelméből.* (A mesék és legendák gyűjtését megszervezte és a könyvet összeállította KÓNYA László.) Szatmárnémeti, 2003.
- KÓSA László: *Megjártam a hadak útját. A magyar nép történeti emlékezete.* Budapest, 1980.
- KOVÁCS Ferenc: *Aradvégi mondák.* Az Ipolyi Arnold Népfőiskola kiskönyvtára 1. Újkígyós, 1995.
- KOVÁCS István, B.: *Baracai népköltészet.* Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XXV. Budapest–Pozsony, 1994.
- KOVÁCS István, B.: *A Szent László legenda szóban és képen.* Rimaszombat, 2017.
- KŐHEGYI Mihály–MERK Zsuzsa: A Farcádi járás községei Pesty Frigyes kéziratosa Helynévtárában. In: *In memoriam Sztrinkó István.* (Szerk.: UJVÁRY Zoltán.) Debrecen, 1994. 59–102.
- KŐVÁRY László: *Erdély régiségei.* Pest, 1852.
- KŐVÁRY László: *Erdély földje ritkaságai.* Kolozsvár, 1853.
- KŐVÁRY László: A magyar történeti regék philosophiája. *Délibáb*, 1853b. II. kötet, 1–4., 33–36., 71–74.
- KŐVÁRY László: *Száz történelmi rege.* Kolozsvár, 1857.
- KŐVÁRY László: *Erdély építészeti emlékei.* Kolozsvár, 1866.
- KÖVESDI Kiss Ferenc: *Riadóra szól a harang. A Mezőség településeinek helyzetképe (1891–1991).* Pomáz, 2006.
- LÁBÁN Antal–KERESZTURY Kálmán: *Magyar regék.* Berlin, 1927.
- LANCZENDORFER Zsuzsanna: Szent László emlékek Gyirmóton. *Marcaltáj*, 1995–1996. 3. szám, 2–3.
- LÁNGI József: Ismeretlen Szent László ábrázolások falképeken. In: *A szent-tisztelet rétegei és formái Magyarországon és Közép-Európában.* (Szerk.: BARNA Gábor.) Szeged, 2001. 80–97.
- LÁNGI József: Szent László ábrázolásairól. In: *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiséggyűjtéséről 2011–2012.* (Szerk.: BAJUSZ István et al.) Kolozsvár, 2013. 191–208.
- LÁNGI József: A türjei premontrei prépostság templomának falkép-restaurátori kutatása. In: *Kő kövön. Stein auf Stein. Dávid Ferenc 73. születésnapjára. Festschrift für Ferenc Dávid I.* (Szerk.: SZENTESI Edit–MENTÉNYI Klára–SIMON Anna.) Budapest, 2013a. 459–475.
- LÁNGI József: Szent László ábrázolásai középkori falképfestészetünkben. A közelmúlt feltárásai. *Magyar Iparművészet*, 2017. 7. szám, 37–52.
- LÁSZLÓ Gyula: *A Szent László-legenda középkori falképei.* Budapest, 1993.
- LÁSZLÓ Mihály: *Keleti testvéreink.* Budapest, 1882.
- LATKÓCZY Mihály: *Magyar szentegyházak regéi.* Budapest, 1898.

- LAURINYECSNÉ SINKÓ Rozália: Egy biharugrai parasztember epikus hagyományai. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 23. Békéscsaba, 2002. 349–378.
- LEHOCZKY Alfréd: *Hétszáz év a Bükk és a Tisza táján*. Miskolc, 2000.
- LENGYEL Ágnes–LIMBACHER Gábor: Magyarok nagyasszonya kultusza és ábrázolásai. *A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve* XXIV. Salgótarján, 2000. 105–142.
- LENGYEL Ágnes–LIMBACHER Gábor: Szent László-tisztelet a Palócföldön. *Arrabona* 46/1. Győr, 2008. 281–318.
- LENGYEL Dénes: *Régi magyar mondák*. Budapest, 1972.
- LESSER, Friedrich Christian: *Lithotheologie*. Hamburg, 1738.
- LÉVAY Mihály: *A Boldogságos Szűz Mária élete, tisztelete, szent helyei, legendái*. Budapest, 1934.
- LISZNYAI Kálmán: *Palóc dalok*. Pest, 1851.
- LŐCSEI Gabriella: Hétszergörbe. *Magyar Nemzet*, 2011a. augusztus 13. 27.
- LUBY Margit: *Népmondák Szabolcs-Szatmárból*. Folklór és Etnográfia 21. Debrecen, 1985.
- LUDWIG Emil: Sároskőszeg Szent László-képes temploma. *Magyar Nemzet*, 2015. január 24. 31.
- LUKÁCS László: Történeti mondák a Káli-medencéből. In: *Történeti és néprajzi dolgozatok a Káli-medencéből*. (Szerk.: S LACKOVITS Emőke.) Veszprém, 1986. 18–27.
- LUKÁCS László: Történeti mondák a Káli-medencéből. *Ethnographia*, 1998. 215–223.
- LUKÁCS László: *Ezer év gyöngye. A magyar történeti néphagyomány köréből*. Székesfehérvár, 2013.
- LÜKŐ Gábor: Moldva alapításának mondáihoz. *Ethnographia*, 1936a. 48–56.
- LÜKŐ Gábor: *A moldvai csángók I. A csángók kapcsolata az erdélyi magyarsággal*. I. Budapest, 1936b.
- Magyar Nagy Officium, avagy Isten imádásra, Nagyasszonyunk és minden szentek tiszteletére szánt különféle ajtatosságok gyakorlatai*. (Szerk.: NOGÁLL János.) Budán, 1853.
- Magyar népi kultúra. Alapfogalmak, folklór, anyagi kultúra*. (Szerk.: DEMÉNY István Pál–GAZDA Klára–KESZEG Vilmos–POZSONY Ferenc–TÁNCZOS Vilmos.) Kolozsvár, 1999.
- Magyar Simplicissimus*. (Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta TURÓCZI-TROSTLER György.) Budapest, 1956.
- MAGYAR Zoltán: A Kolozsvári testvérek váradi királyszobrai. *Századok*, 1995. 1155–1166.
- MAGYAR Zoltán. A türjei Szent László-falképciklus. *Honismeret*, 1995a. 4. szám, 6–8.

- MAGYAR Zoltán: *Szent István a magyar kultúrtörténetben*. Budapest, 1996a.
- MAGYAR Zoltán: *„Keresztény lovagoknak oszlopa”. Szent László a magyar kultúrtörténetben*. Budapest, 1996b.
- MAGYAR Zoltán: *Szent László a magyar néphagyományban*. Budapest, 1998a.
- MAGYAR Zoltán: *Báthori Endre alakja az erdélyi néphagyományban*. Kolozsvár, 1998b.
- MAGYAR Zoltán: *Torna megyei népmondák*. Magyar Népköltészet Tára I. Budapest, 2001a.
- MAGYAR Zoltán: *Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus kárpát-medencei redakciói*. Budapest, 2001b.
- MAGYAR Zoltán: *A mindentudó fű. Zoborvidéki mondák és hiedelmek*. Dunaszerdahely, 2002.
- MAGYAR Zoltán: *A csángók mondavilága. Gyimesi csángó népmondák*. Magyar Népköltészet Tára III. Budapest, 2003.
- MAGYAR Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. Magyar Népköltészet Tára V. Budapest, 2004a.
- MAGYAR Zoltán: *A herencsényi mesemondó. Herencsényi mesék, mondák és tréfás népi elbeszélések*. Magyar Népköltészet Tára IV. Budapest, 2004b.
- MAGYAR Zoltán: *Bucsek József mesél. Kiskovácsvágási mesék és mondák. Gömör néprajza LIX*. Debrecen, 2004c.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Kis-Küküllő mentén*. Marosvásárhely, 2005a.
- MAGYAR Zoltán: *Ésik István meséi. Mesék, mondák és tréfás elbeszélések Martonyiból*. Perkupa, 2005b.
- MAGYAR Zoltán: *Az Árpád-ház szentjei*. Budapest, 2005c.
- MAGYAR Zoltán: *Szent György a magyar kultúrtörténetben*. Budapest, 2006a.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Medvesalján*. Dunaszerdahely, 2006b.
- MAGYAR Zoltán: *Lüdérc vőlegény. Póra Péter meséi – Gyimesfelsőlóki népi elbeszélések*. Budapest, 2006d.
- MAGYAR Zoltán: *A Szilágyság mondahagyománya*. Magyar Népköltészet Tára VII. Budapest, 2007a.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Bekecsalján*. Marosvásárhely, 2007b.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák Erdély szívében. Alsó-Fehér megye mondahagyománya*. Magyar Népköltészet Tára VIII. Budapest, 2008a.
- MAGYAR Zoltán: *Így beszéltek Farkasok patakán... Tankó Fülöp Gyugyu történetei*. Marosvásárhely, 2008b.
- MAGYAR Zoltán: *Csinódi népköltészet. Az Úz-völgyi csángók folklórhagyománya*. Magyar Népköltészet Tára IX. Budapest, 2009a.
- MAGYAR Zoltán: *A rétiember. Bodrogi népi elbeszélések*. Dunaszerdahely, 2009b.

- MAGYAR Zoltán: Szöveghagyomány és gyűjtési szituáció. Egy havasi kirándulás folklorisztikai elemzése. In: *Ethno-lore* XXVI. (Szerk.: Berta Péter.) Budapest, 2009e. 79–137.
- MAGYAR Zoltán: *Muravidéki népmondák*. Lendva, 2010.
- MAGYAR Zoltán: *Az Árpád-kori szentek legendái. Motívum-index*. Budapest, 2010a.
- MAGYAR Zoltán: Szent László-alakos kályhacsempék. In: *Ethno-lore* XXVII. (Szerk.: BERTA Péter.) Budapest, 2010b.
- MAGYAR Zoltán: *Erdélyi népmondák I–II*. Marosvásárhely, 2011a.
- MAGYAR Zoltán: *Erdővidéki népmondák*. Barót, 2011b.
- MAGYAR Zoltán: *Bebek juhász kincse. Népmondák Rozsnyó vidékén*. Dunaszerdahely, 2011c.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák a két Homoród mentén*. Barót, 2011d.
- MAGYAR Zoltán: *Mezőségi népmondák*. Magyar Népköltészet Tára XIII. Budapest, 2012a.
- MAGYAR Zoltán: *Mátyás király Körösréven. Géczy Hegedűs Sándor történetei*. Rév, 2012b.
- MAGYAR Zoltán: *Érmelléki népmondák*. Barót, 2012c.
- MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Fekete-Körös völgyében*. Barót, 2013a.
- MAGYAR Zoltán: *Erdőháti népmondák*. Budapest, 2014a.
- MAILÁTH János: *Geschichte der Magyaren I–V*. Wien, 1828–1831.
- MAJZON László: Néphiedelmek a kövületekről. *Búvár*, 1938. 342–345.
- MANGA János: *Magyar katolikus népelet képekben*. Budapest, 1948
- MÁRKI Sándor: Bene vára a Mátrában. *Turisták Lapja*, 1890. 150–152.
- MATUSIK János: *Erdély földrajza, a közelebről életbe lépendő legújabb szervezet szerint*. Kolosvárt, 1854.
- MATUSIK János: Természeti ritkaságok. *István bácsi naptára 1859-re*. Pesten, 1858. 133–136.
- MAZAL, OTTO–VIZKELETY András: Teológiai kolligátum – Benedek nagyváradi püspök(?) beszéde Szent Lászlóról. In: *Kódexek a középkori Magyarországon. Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban*. 94. Budapest, 1985.
- MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert: Szent László király alakja az 1651 és 1845 között keletkezett kéziratos és nyomtatott énekeskönyvekben. *Arrabona* 46/1. Győr, 2008. 193–226.
- MERINU Éva: A helvéciaiak búcsújáró szokásai. *Cumania* 22. Kecskemét, 2006. 365–398.
- MÉSZÁROS Ágnes: Népi gyógyítás Székelyvarságon. In: *Havasalja havasa. Tanulmányok a székelyvarsági hegyi tanyák népéről*. (Szerk.: BÁRTH János.) Kecskemét, 1998. 391–468.
- MEZŐ András: *A templomcím a magyar helységnevekben*. Budapest, 1996.

- MIHÁLY János: Feliratos emlékek a Kis-Homoród mentéről. *Örökségünk*, 2008. 2. szám, 16–17.
- MILES, Matthias: *Siebenbürgischer Würg-Engel...* Hermann-Stadt, 1670.
- MIKSZÁTH Kálmán: *A Krúdy Kálmán csíntevései*. Budapest, 1899.
- MIZSER Lajos: Szabolcs megye Pesty Frigyes 1864. évi Helynévtárában. *A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* XLII. Nyíregyháza, 2000. 227–372.
- MIZSER Lajos: *Szatmár vármegye Pesty Frigyes 1864–1866. évi Helynévtárában*. Nyíregyháza, 2001.
- MOHL Adolf: *Loreto magyarországi búcsujáráhely története*. Budapest, 1909.
- MÓRA Ferenc: *Történelmi elbeszélések*. Budapest, 1959.
- MUNKÁCSI Bernát: A moldvai csángók nyelvjárása. *Magyar Nyelvőr*, 1880. 444–455., 481–493., 529–533.; 1881. 101–107., 149–158., 199–205.
- MURÁDIN László: Csíkszépvíz mai magyar helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1977. 112–114.
- MÜLLER, Friedrich: *Siebenbürgische Sagen*. Wien–Hermannstadt, 1885.
- NAGY Iлона: Petőfi sírja Aranyostordán. *Néprajzi Látóhatár*, 2002. 1–4. szám, 363–366.
- NAGY Iván: *Magyarország családi címerekkkel és nemzékrendi táblákkal I–XIII*. Pest, 1857–1868.
- NAGY Sándor, K.: *Bihar-Ország I–III*. Nagyvárad, 1884–1888.
- NAGYAJTAI KOVÁCS István: A cserhalmi ütközet 1070-ben és helye, körülményei. *Az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei* I. (Szerk.: BRASSAI Sámuel.) Kolozsvárt, 1861. 89–106.
- NAGY-MÁTÉ András (szerk.): *Bihar-Bihar eurorégió diákjai helyi értékek nyomában*. Nagyvárad, 2007.
- NAGYSZAPI A. Károly: Kis-várdai vár. *Napkelet*, 1857. 499–500.
- NÁRAY Gábor: *Lyra Coelestiss. Tyrnaviae*, 1695.
- NÉVTELEN MINORITA: Geszta Lajos királyról. In: *Küküllei János: Lajos király krónikája. Névtelen szerző: Geszta Lajos királyról*. (Fordította, az utószót és a jegyzeteket írta KRISTÓ Gyula.) Budapest, 2000. 41–63.
- Nógrád vármegye*. (Szerk.: BOROVSKY Samu.) Budapest, 1911.
- NYESY Demeter [Petőfi Sándor]: Eperjes. *Pesti Divatlap*, 1845. II. negyedév. VI. szám. 185–186.
- ORBÁN Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismeret szempontból I–VI*. Pest–Budapest, 1868–1873.
- ORBÁN Balázs: *Torda város és környéke*. Budapest, 1889.
- ORMOS Zsigmond: *Árpád-kori művelődésünk*. Budapest, 1881.
- OSVÁTH Pál: *Biharvármegye Sárréti járása leírása*. Nagyvárad, 1875.
- PADISÁK Mihály: Múltunk mondáiból... *Honismeret*, 1992. 1. szám, 6–9.

- PADISÁK Mihály: „Szülőföldünkről írom...” *Honismeret*, 1992. 3. szám, 3–15.
- PADOS János: Csurgoi természeti nevezetességek. *Új Magyar Múzeum*, 1857. I. 54–58.
- PAGET, John: *Magyarország és Erdély. Napló*. (Sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta és a jegyzeteket készítette Cs. LINGVAY Klára.) Kolozsvár, 2011.
- PANAITESCU, P. P. szerk.: *Cronicele slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan*. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu. București, 1959.
- PAP Domokos: *Torda és környéke. Turista kalauz*. Torda, 1909.
- PASZLAUSZKY Sándor: *Szent László király, vagy: A magyar nemzet dicsősége*. Szerencs, 1892.
- PATRUBÁNY Lukács: Vízfakasztó monda az örményeknél. *Ethnographia*, 1901. 239–240.
- PAULOVITS Sándor: *Magyarország kegyhelyei és azok csodái*. Budapest, 1930.
- PÁZMÁN Alajos: Szent László király. In: *Egri Népkönyv*. I. füzet. Eger, 1863. 1–20.
- PESTI János (szerk.): *Az ördögszántotta hegy. Baranyai mondák, hiedelmek és történetek*. Pécs, 2002.
- PESTY Frigyes: *Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben I*. Budapest, 1888.
- PETŐ Margit: *Rozmaring ága, virágnak virága*. Budapest, 1984.
- PINTÉR Károly: Történetek a bükkzsérci patkóról. *Honismeret*, 2006. 2. szám, 74–77.
- PODHRADSKY József: *Szent László királynak és viselt dolgainak Históriaja I–II*. Oklevelekből, krónikákból és legendákból össze szedte és kiadta Budán: Gyurián és Bagó Márton. 1836.
- PODLÚSÁNI 'Sigmond: *De Rebus Gestis Hungariae Regum*. H. n., 1742.
- POZSONY Ferenc: A moldvai csángók történeti tudata. *Néprajzi Látóhatár*, 2002. 1–4. szám, 341–362.
- POZSONY Ferenc: *A moldvai csángó magyarok*. Budapest, 2005.
- RÉSŐ ENSEL Sándor: *A helynevek magyarzója I–IV*. Pest–Budapest, 1861–1893.
- RÉTHI Lajos: A tordai hasadéokban. *Az Ország Tükre*, 1862. 278.
- RÓMER Flóris: *Régi falképek Magyarországon*. Budapest, 1874.
- ROSTY Kálmán: Szent László és Mátra-Verebély. In: *Szent László király élete és tette*. (Közreadja BABIK József.) Eger, 1892. 67–71.
- ROZNIK Rajnér: *Szentkúti könyv*. Szentkút, 1939.
- ROZNIK Rajnér: *Szentkúti kegyhely rövid története*. Szentkút, 1948.
- RUBINYI Mózes: Adalékok a moldvai csángók nyelvjáráshoz. *Magyar Nyelvőr*, 1901a. 57–65., 109–116., 170–182., 227–235.

- RUBINYI Mózes: A moldvai csángók multja és jelene. *Ethnographia*, 1901b. 115–124., 166–175.
- RUFF Andor: *Mosonmegyei és környékbeli népregék, mesék és mondák*. Magyar-óvár, 1928/1938.
- RUPP Jakab: *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre I–III*. Pest-Budapest, 1870–1876.
- SALAMON Anikó: *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*. Budapest, 1987.
- SALGÓ János: *Szentkuti emlék*. Léva, 1889.
- SÁNDOR István: *Sokféle*. Győrött, 1791.
- SÁNTHA Attila: Hamisítvány-e csíki székely krónika? *Székelyföld*, 2013a. 9. szám, 87–139.; 10. szám, 76–114.; 11. szám, 43–62.; 12. szám, 111–146.
- SÁNTHA Attila: A Dimitrie Cantemir Krónikájába foglalt Szent László-leghenda. *Moldvai Magyarság*, 2013b. 11. szám, 9–11.
- SÁNTHA Attila: „Craiul Laslău” és a húshagytat. *Moldvai Magyarság*, 2014a. 2. szám, 16–18.
- SÁNTHA Attila: Moldva első és második alapításáról. *Moldvai Magyarság*, 2014b. 3. szám, 7–9.
- SÁNTHA Attila: Moldva megalapításáról és a románok Máramarosba való letelepedéséről. *Moldvai Magyarság*, 2014c. 4. szám, 14–17.
- SÁNTHA Attila: A Száraz-Szeret (Asszuszeret) és Galac magyar nyomai. *Moldvai Magyarság*, 2014d. 7. szám, 14–15.
- SÁNTHA Attila: László magyar király aranyszövege. Újabb adalék a Szent László – Craiul Laslău azonosításához. *Moldvai Magyarság*, 2014e. 9. szám, 16–17.
- SÁNTHA György: *A harcos szentek legendái*. Budapest, 1943.
- SCHAEFER Jakab: *A Bold. Szűz Mária kegyhelyei Magyarországon*. Budapest, 1897.
- SEBESTYÉN Gyula: Mondák Szent László királyról. *Az Én Ujságom*, 1892. 2. szám, 21–23.
- SEBŐK László: *Gyöngyös és vidéke története*. Gyöngyös, 1880.
- SIEGMETH Károly: *A Magas Táttra és az abauj-torna-gömöri barlangvidék*. Budapest, 1889b.
- SOLYMOSSY Sándor: Monda. In: *A magyarság néprajza III*. Bp. é.n. [1935] 183–255.
- Somogy megye földrajzi nevei*. (Szerk.: PAPP László és VÉGH József.) Budapest, 1974.
- Soós Elemér: Bene. In: *Gyöngyösi Kalendárium*, 1912. 44–52.
- Soós Imre: *Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése*. Budapest, 1985.
- STIBRÁNYI Gusztáv: *Szádelői regék*. Szepsi–Kassa, 1993.

- STIBRÁNYI Gusztáv: Forrásaink 1–30. *Bódvavölgye*, 1994. 1–23. szám, 1995. 1–20. szám.
- STIBRÁNYI Gusztáv: *Somodi történelme*. Szepsi, é. n.
- SULZER, Franz Joseph: *Gesichte des transalpinischen Daciens, das ist der Waalachei, Moldau und Bessarabiens...* III. Wien, 1782.
- SZABÓ Géza: *Az almási várnál*. Nagysomkút, 1940.
- SZABÓ Géza: *Az igazság tölgyfája*. Bukarest, 1978.
- SZABÓ Gyula, N.: *Zalaországban I–IX*. Nagykanizsa, 1925–1927.
- SZABÓ T. Attila: *Kalotaszeg helynevei*. Kolozsvár, 1942.
- SZABÓ Viktor: Szent László alakja Debrőd vallási életében (Jelenések a Szent László forrásnál). In: *Utánpótlás* 3. 1993. 10–17.
- Szabolcs vármegye*. (Szerk.: BOROVSKY Samu.) Budapest, 1900.
- SZÁDECZKY Lajos: *A Csiki Székely Krónika*. Budapest, 1905.
- SZALÁRDI János: *Siralmas magyar krónikája*. (Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta SZAKÁLY Ferenc.) Budapest, 1980.
- SZAMOSKÖZY István: *Erdély története (1598–1599, 1603)*. (Fordította BORZSÁK István, a bevezetőt és a jegyzeteket írta SINKOVICS István.) Budapest, 1977.
- SZÁRAZ Miklós György: *Magyarország csodái. Csavargások régmúlt időkben*. Budapest, 2002.
- Szatmár vármegye és Szatmár-Németi*. (Szerk.: BOROVSKY Samu.) Budapest, 1908.
- SZATHMÁRY Károly, P.: *Magyar rege-világ*. Pest, 1872.
- SZEGEDI Joannes: *Tripartitum juris ungarici tyrocinium*. H. n., 1751.
- SZÉKELY László: *Csiki áhítat. A csiki székelyek vallási néprajza*. (Sajtó alá rendezte PUSZTAI Bertalan.) Budapest, 1995.
- SZÉKELY Mihály: *Ns. Székely Nemzet Constitutiója*. H. n., 1818.
- SZÉKELY Pál: *Hadad helynevei. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1994. 184–188.
- SZENDREY Zsigmond: Történelmi népmondák. *Ethnographia*, 1920. 45–59.
- SZENDREY Zsigmond: Történelmi népmondák. *Ethnographia*, 1921. 130–133.
- SZENDREY Zsigmond: Magyar népmonda-típusok és tipikus motívumok. *Ethnographia*, 1922. 45–64.
- SZENDREY Zsigmond: Történeti népmondáink. *Ethnographia*, 1923–1924. 143–149.; 1925. 48–53.; 1926. 29–35., 78–86., 132–138., 183–187.; 1927. 193–198.
- SZENDREY Zsigmond: A szatmármegyei népszokás- és hitvilág. In: *Szatmár, Ugocsa és Bereg K.E.E. vármegyék*. (Szerk.: FÁBIÁN Sándor.) Budapest, 1939. 342–350.
- Szent László király élete és tettei*. (Közreadja BABIK József.) Eger, 1892.

- Szent László kelyhe avagy Megbünteti Isten az álnokságot. Verses elbeszélés. Népiratkák 16.* Budapest, 1891.
- SZENTHELYI-MOLNÁR István–MAUKS Márta: *Magyarország Szűz Mária kegyhelyei.* Budapest, 1988.
- SZENT-MIHÁLYI Mihály: *Folyó vizzé nevelkedett kis kút... Pesten,* 1797.
- SZENT-MIHÁLYI Mihály: *Egyházi Énekeskönyv.* Eger, 1797a.
- SZERÉNYI Nándor: *Legendák földjén.* Miskolc, 1914.
- SZILÁGYI Sándor: *Legenda Szent László királyról. Családi Lapok,* 1852. II. félév, 306–308., 310–312., 312–313.
- Szilágysági magyarok.* Kolozsvár, 1999.
- SZIRMAY Antal: *Szathmár vármegye fekvése, történetei, és polgári esmérete I–II.* Budán, 1809–1810.
- SZOKOLSZKY Bertalan: *Szent László magyar király élete.* Kassán, 1892.
- SZOMBATHY Viktor: *Az északi hegyek ölelésében.* Budapest, 1984.
- TAGÁNYI Károly–RÉTHY László–KÁDÁR József: *Szolnok-Dobokavármegye monographiája I–VII.* Deesen, 1900–1905.
- TAKÁCS Bernardin: *Carmina selecta.* (Felülvizsgálta és jegyzetekkel ellátta VAGÁCS Cézár.) Comaromii, 1866.
- TAKÁCS György: „Van egy forrás titok alatt...” A víz és a hegyek a Tatros menti csángók hitvilágában. In: *Élő táj. Válogatott írások természetről, térről, teremtésről.* (Szerk.: BUKA László.) Debrecen, 2000. 246–259.
- TANKÓ Gyula: Szent László alakja a gyimesiek mondáiban. *Honismeret,* 1992. 3. szám, 5–7.
- TANKÓ Gyula: Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban. *Partium,* 1995. 1. szám, 1–2.
- TANKÓ Gyula: *Gyimesi szokásvilág.* Székelyudvarhely, 1996.
- TARNÓCZI István: *Rex Admirabilis Sive Vita S. Ladislai Regis Hungariae Historico–Politica, Ad Christianam Eruditionem Elogijs Theo–Politicis Illustrata Authore R. P. Stephano Tarnoczi S. J. Viennae,* 1681.
- TATÁR Péter: *Szent László király.* Pesten, 1857d.
- TATÁR Sarolta: Egy gyergyói monda a tatárokról. *Ethnica,* 2010. 4. szám, 98–102.
- TAXONYI János: *Az emberek erköltseinek és az Isten igazságának tükörei.* Kassán, 1759.
- TÉGLÁS István: Kirándulás Tordáról a Szent László-kútjához. *Erdély,* 1905. 13–17.
- TÉGLÁS István: A kőből kinövő kétélű kard, a vassű és más babonák Torda vidékén. *Ethnographia,* 1915. 285–287.
- TEMESVÁRI Pelbárt: *Temesvári Pelbárt válogatott írásai.* (Válogatta, a kísérő tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította V. Kovács Sándor.) Budapest, 1982.

- THALY Kálmán: Besszarábiai magyarok. *Századok*, 1868. 582–583.
- THURÓCZY János: *Chronica Hungarorum*. Augsburg, 1488.
- TIBÁD Levente: Tordatúr helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1972. 315–327.
- TIMAFFY László: Történelmi mondák a Kisalföldről. *Arrabona* 18. Győr, 1976. 75–87.
- TIMON Sámuel: *Tibisci fluvii notio Vagique ex parte*. (A fakszimile szövegét gondozta és a kísérő tanulmányt írta JÁNOS István.) Nyíregyháza, 1999.
- TOLDY László: *Szent László király élete*. Budapest, 1876.
- TOLNAI Vilmos: Karthago-féle birtokszerzési mondák. *Ethnographia*, 1904. 233–234.
- TOMPA Mihály: *Népregék, népmondák*. Pesten, 1846.
- TOMPA Mihály: *Tompa Mihály összes költeményei*. Budapest, 1870.
- TÓTH Béla: *Mendemondák*. Budapest, 1896.
- TÓTH Béla: *A magyar anekdotakincs I–VI*. Budapest, 1888–1903.
- TÓTH Péter: *Pesty Frigyes: Borsod megye leírása 1864-ben*. Miskolc, 1988.
- TRAGOR Ignác: *A Hétkápolna és csodálatos képe*. Vác, 1929.
- TRAGOR Ignác: *Vác és határának hely- és ingatlannevei*. Vác, 1935.
- TURAI Tünde: Történeti tudat vizsgálata Klézsén. In: *Csángósors. Moldvai csángók a változó időkben*. (Szerk.: POZSONY Ferenc.) Budapest, 1999. 131–143.
- TURCSÁNY Péter: *Wass Albert. Boldog szomorú ember I. Pomáz*, 2008.
- UDVARHELYI Nándor: *Magyar szentek temploma. Felső-Árva magyar kincsestára. Oravka (Kisárva) fatemploma*. Budapest, 2013.
- UJVÁRY Zoltán: *Varia Folkloristica*. Debrecen, 1975.
- UJVÁRY Zoltán: Búcsújárás a Túróc völgyéből Szentkútra. *Múzeumi Kurír* 42., 1983. UJVÁRY Zoltán: *Folklór fejezetek Gömörből*. Gömör néprajza LIII. Debrecen, 2000.
- UJVÁRY Zoltán: *Folklór az irodalomban. Hetven példa*. Debrecen, 2014. 87–94.
- VÁ CZ Jenő: *Hosszúhetény – Püspökszentlászló*. Hosszúhetény, 1993.
- VARGA János: *Erdélyi népi állatgyógyítások, hiedelmek*. Jákotpuszta, 1996.
- VARGA Lajos: *A Szentírás. Az ó és új testamentom története* IV. Eger, 1899.
- VARGHA Tivadar: Bene vára. *Turisták Lapja*, 1912. 193–199.
- VÉCSEY István: Erdészvölgy és a Kuzi monda II. *Máramarosi Újság*, 1903. szeptember 29. 1–2.
- VÉGHÁZI: *Szent László király*. Népiratkák 65. szám. Budapest, 1892. 26–29.
- VENCZEL Gusztáv: *Eszmetöredékek a magyar nemzeti hősmonda történettudományi méltatására*. Pesten, 1850.
- VERSÉNYI György: Túr és a túri hasadék. *Erdély*, 1896a. 51–52.

- Veszely, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban 1868. Maros-Vásárhelyt, 1870.
- Veszprém megye földrajzi nevei. I. A tapolcai járás. (Szerk.: BALOGH Lajos és ÖRDÖG Ferenc.) Budapest, 1982.
- Veszprém megye földrajzi nevei. I–II. Az ajkai járás. (Szerk.: BALOGH Lajos és ÖRDÖG Ferenc.) Budapest, 1991.
- VETÉSI László: „Egy öregember mindent előidéz...” (Egy aranyosszéki református férfi világképe). In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében II.* (Szerk.: S. LACKOVITS Emőke.) Veszprém–Debrecen, 1997. 320–345.
- VIDA József: *Nemzeti Koszoru. Költemények.* Pest, 1860.
- VIDA József: Szent László. In: *Szent László király élete és tettei.* (Közreadja BABIK József.) Eger, 1892. 76–80.
- VINCZE Ferencz: Kalotaszeg rövid leírása. *Kalotaszeg*, 1891. 74–75., 89–90., 97–98., 112–113., 126., 137–139.
- VIRÁG Anna–KOVÁCS Péter: A Nyárad-menti unitárius székelyek vallásos hagyományai. In: *Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl.* (Szerk.: FEJŐS Zoltán–KÜLLÖS Imola.) Budapest, 1990. 173–192.
- VITA Zsigmond: Jókai Erdélyben. Bukarest, 1975.
- VÖÖ Gabriella: Szent László-legendák a Tordai-hasadék környékének magyar népi kultúrájában. *Erdélyi Múzeum*, 1992. 66–71.
- VÖÖ Gabriella: Természet – mitológia – kulturális szimbólum. A Tordai-hasadék mitológiája. *Ethnographia*, 1992. 177–206.
- WASS Albert: *Kard és kasza I–II.* Astor Park, 1974–1976.
- WASS Albert: *Magyar örökségünk.* Pomáz, 2000.
- WASS Albert: *Kard és kasza I–II.* Pomáz, 2003.
- WERNHER, Georg: Magyarország csodálatos vizeiről (1549). In: *Janus Pannonius. Magyarországi humanisták.* (A válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek KLANICZAY Tibor munkája.) Budapest, 1982. 1109–1122.
- WLISLOCKI Henrik: Fákra aggatott fogadalmi rongyok a magyar néphitben. *Ethnographia*, 1894. 320–326.
- ZÁBRÁTZKY Éva: Történeti mondák Bakó Ferenc gyűjtéséből. *Agria XL.* Eger, 2004. 313–346.
- ZADRAVE CZ István: *Mátraverebély-Szentkút.* Szentkút, 1934.
- Zala megye földrajzi nevei II. A Keszthelyi járás. (Szerk.: BALOGH Lajos, ÖRDÖG Ferenc.) Zalai Gyűjtemény 24. Zalaegerszeg, 1986.
- ZRÍNYI Miklós: Vitéz hadnagy. In: *Zrínyi Miklós prózai művei.* (Szerk.: KOVÁCS Sándor Iván.) Budapest, 1985a. 101–176.
- ZRÍNYI Miklós: *Zrínyi Miklós prózai művei.* (Szerk.: KOVÁCS Sándor Iván.) Budapest, 1985b.
- ZSIDÓ Ferenc: *Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén.* Székelyudvarhely, 2000.

ZSIGMOND Győző: Népi helynévmagyarázás. Helynevek és mondák Aranyospolyánban és Szentmihályon. *Néprajzi Látóhatár*, 1993. 4. szám, 118–125.

ZSIGMOND Győző: A népi történelemszemléletről. Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány ma és Orbán Balázs idejében. *Néprajz és Nyelvtudomány* XXXVI. Szeged, 1995. 85–102.

ZSIGMOND Győző: *Égitest és néphagyomány. Égitestmagyarázás a romániai magyaroknál*. Csíkszereda, 1999.

ZSIGMOND Győző: Az emlékező Harasztos. In: *Harasztos*. (Szerk.: ZSIGMOND Győző.) Sepsiszentgyörgy, 2000. 46–76.

ZSIGMOND Győző: *Orbán Balázs idejében és ma*. Székelyudvarhely, 2001.

ZSIGMOND Győző: *Csillagok, csillagképek magyar népi nevei – csillagokhoz fűződő néphagyomány*. Magyar Névtani Dolgozatok 198. Budapest, 2005.

RÖVIDÍTÉSEK

AF: Alföld.

AFAR: Institutul „Archiva de Folclor a Academiei Romane”, Kolozsvár.

AnjouLeg: Magyar Anjou Legendárium. Hasonmás kiadás. (A bevezető tanulmányt írta, a legendaszövegeket összeállította és a kiadványt sajtó alá rendezte Levárdy Ferenc.) Budapest, 1973. (Benne: AnjouLeg, LA = A Szent László-legenda képciklusa.)

BBE MIK: Babeş–Bolyai Egyetem Magyar Intézetének Kézirattára, Kolozsvár.

BIMA: Báthori István Múzeum Adattára, Nyírbátor.

Bonfini: Antonius de Bonfini: Rerum Ungaricum Decades I–IV. Budapest, é. n.; Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. (Fordította Kulcsár Péter.) Budapest, 1995.

CH: Chronica Hungarorum. [Budai Krónika.] Finita Bude Anno Domini MCCCCCLXXIII in uigilia penthecostes per Adream Hess [Buda 1473].; Reprint: Chronica Hungarorum. (Horváth János fordítása, Soltész Zoltánné előszavával.) Budapest, 1973.

CP: Chronici hungarici compositio saeculi XIV. [Chronice de gestis Hungarorum pictum. Képes Krónika.] In: SRH I. Budapestini, 1937, 239–505.; Képes Krónika. (Fordította és a szövegmagyarázatokat összeállította Geréb László, bevezetéssel ellátta Kardos Tibor.) Budapest, 1978.

CP-ik: Chronica Picta. Hasonmás kiadás I–II. Budapest, 1964.

DE MNYT K: Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék Kézirattára, Debrecen.

DJMNA: Damjanich János Múzeum Néprajzi Adattára, Szolnok.

DT: Dunántúl.

EA: Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest.

- EC:** Érdy-kódex. In: Nyelvemléktár IV–V. (Közzéteszi Volf György.) Budapest, 1876.
- ENA:** Dobó István Vármúzeum Adattára, Eger.
- ER:** Erdély.
- FF:** Felföld.
- GITL:** Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténet Intézet: Genthon István Topográfiai Levelezése, Budapest.
- gy.:** gyűjtése, gyűjtései.
- H. n.:** hely (gyűjtési hely) nélkül.
- Hodinka:** Hodinka Antal: Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. Budapest, 1916. (Benne: a voskresenki kézirat: 471–483; a Nikon-féle kézirat: 471–483; a tverji évkönyv: 463–467; a Szent Száva-legenda 1791. évi másolata: 484–486.)
- HOMNA:** Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattára, Miskolc.
- IKMNA:** István király Múzeum Néprajzi Adattára, Székesfehérvár.
- Kézai:** Kézai Simon gesztája. In: Magyar legendák és geszták (Fordította, összeállította és bevezetéssel ellátta Bíró Bertalan.) Budapest, 1977. 187–229.; Anonymus. A magyarok cselekedetei – Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest 1999.
- KJNTA:** Kriza János Néprajzi Társaság Adattára, Kolozsvár.
- KM:** Kárpát-medence.
- LA:** Szent László király legendája. Legenda S. Ladislai regis. In: SRH II. Budapestini, 1938. 515–527.; Árpád-kori legendák és intelmek. Budapest, 2001. 89–96.
- Laskai:** Laskai Osvát [Osvaldus de Lasko]: Sermones de sanctis Bigae Salutis. Hagenau, 1497.
- Legenda Aurea:** Barbara Fleith–Alexander Wenzel: Legenda aurea. In: Enzyklopädie des Märchens 8. (Hrsg.: Wilhelm Brednich.) Berlin–New York, 1996. 846–855.
- MA I.:** Szent Margit apáca magyar legendája. In: Gombos F. Albin: Catalogus fontium historiae Hungariae. Budapest, 1937–1939, III, 2009–2029. (Legenda vetus); Insquisitio super vita, conversatione et miraculis beatae Margarethae virginis, Belae IV. Hungarorum regis filiae, sanctimonialis monasterii virginis gloriosae de insula Danubii, Ordinis Praedicatorum, Vesprimiensis diocesis. (Ed. Fraknoi Vilmos.) In: Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis, Tom. I. Budapest 1896, 162–383. (Szent Margit szentté avatási pere); Régi magyar codekek. Nyelvemléktár VIII. (Szerk. Volf György.) Budapest, 1879. 1–86.; Árpád-kori legendák és intelmek. Budapest, 2001. 104–173.

- Madas:** Madas Edit: *Sermones de Sancto Ladislao Rege Hungariae*. Középkori prédikációk Szent László királyról. Debrecen, 2004.; *Sermones compilati in studio generali Quinqueecclesiensi in regno-Ungariae*. (Eds.: Petrovich, E.-Timkovics, P.) *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum*, Series Nova XIV. Budapest, 1993. 169–174.
- MO:** Moldva.
- MOA:** Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet Monda Archívuma, Budapest.
- MTA NTI K:** Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet Kézirattára, Budapest.
- MZ:** Magyar Zoltán: *A magyar történeti mondák katalógusa. Típus- és motívumindex I–XI*. Budapest, 2018.
- MZA:** Magyar Zoltán Archívum, Nagymaros.
- N. N.:** névtelen (szerző/a gyűjtő neve nem ismert).
- OSZKK:** Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Budapest.
- Pesty Frigyes:** Pesty Frigyes kéziratos helynévtára: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára: Fol. Hung. 1114., Budapest.
- PFK:** Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára, Pannonhalma.
- PMNA:** Palóc Múzeum Néprajzi Adattára, Balassagyarmat.
- Ransanus:** Petrus Ransanus: *Epithoma Rerum Hungarorum*. (Curam gerebat Petrus Kulcsár.) Budapest, 1977.; *Petrus Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata*. (Közreadja Blazovich László, Sz. Galántai Erzsébet.) Budapest, 1985.
- Ruthenus:** Paulus Crosnensis Ruthenus: *Panegyricus in laudem divi Ladislai regis*. Wien, 1509. In: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár Antiqua 3056, OSZK Régi Nyomtatványok Tára, Apponyi Hungarica 1610; *Vita beatissimi Stanislai Cracouiensis episcopi [...]* Cracovie, 1511.; *Boldog Várad*. (Szerkesztette Bálint István János.) Budapest, 1992. 604.
- SMNK:** Savaria Múzeum Néprajzi Kézirattára, Szombathely.
- SRH:** *Scriptores rerum Hungaricum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I–II*. (Ed.: Szentpétery, Emericus.) Budapestini, 1937–1938.
- SZ:** Székelyföld.
- SZMMI NA:** Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet Néprajzi Adattára, Dunaszerdahely.
- Temesvári:** Temesvári Pelbárt [Pelbartus de Temesvar]: *Pomerium sermonum. Sermones Pomerii de sanctis. Pars estivalis*. Hagenau, 1499.; *Temesvári Pelbárt válogatott írásai*. (Válogatta, a kísérő tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította V. Kovács Sándor.) Budapest, 1982.

Thuroczy: Johannes de Thurocz: Chronica Hungarorum. I. Textus. (Ed.: Elisabeth Galántai et Julius Kristó.) Budapest, 1985.; Thuróczy János: A magyarok krónikája. (Az 1488-ban Augsburgban nyomtatott, az országos Széchenyi Könyvtárban őrzött ősnymtatvány színezett fametszetének hasonmásával illusztrálva. Fordította Horváth János.) Budapest, 1978.

Uo., uo.: ugyanott.

Uő, uő: ugyanő.

Uők, uők: ugyanők.

VKMA: Viski Károly Múzeum Adattára, Kalocsa.

REZUMAT

SFÂNTUL OCROTITOR AL TRANSILVANIEI INDEX DE TIPURI ȘI MOTIVE LITERARE ÎN LEGENDELE DESPRE SFÂNTUL LADISLAU

Ciclul de legende despre Sfântul Ladislau este, din punct de vedere tipologic, unul din cele mai bogate ansambluri de tradiții narative ale folclorului maghiar. Din rândul eroilor renumiți în istorie, doar tradiția narativă născută în jurul personajului regelui Matia este mai mare și mai extinsă. Spectrul larg al acestui ansamblu de tradiții este indicat de faptul că include în aceeași măsură atât motive etnografice anterioare descălecatului cât și texte din lirica populară a secolului al XX-lea, și un număr deosebit de mare de tradiții folclorice sub formă de legende locale care se leagă de câte un loc concret – izvor, copac, stâncă, prăpastie, etc. În cele mai multe cazuri, tocmai de această localizare intensă a favorizat, în esență, supraviețuirea tradițiilor respective timp de mai multe secole. Și nu în ultimul rând virulența lor excepțională în cultura populară de tradiție orală.

Din surse medievale se poate deduce faptul că tradiția narativă formată în jurul Sfântului Ladislau a fost organizată într-un ciclu de legende chiar din primele secole ale cultului. Ciclul de legende despre Sfântul Ladislau face parte dintr-un număr redus de tradiții folclorice epice ale căror componente individuale sunt aproape la fel de vechi ca prezența maghiară în bazinul Carpatic, și a căror continuitate în numeroase segmente poate fi documentată timp de mai multe secole. Deși ciclul a fost străpuns în repetate rânduri de diferite motive internaționale și teme hagiografice, considerat în întregime, el constituie un specific etnic asemănător, în domeniu iconografic, ciclului de picturi murale pe tematica legendei Sfântului Ladislau.

Conform datelor disponibile, cultul Sfântului Ladislau, cinstirea lui în popor – și în calitate de sfânt ocrotitor al Transilvaniei – erau deosebit de intense în Evul Mediu în județul Bihor și în regiunile de dincolo de Pasul Craiului. Mormântul său din Oradea era considerat un loc de pelerinaj de

faimă europeană, pe care până și domnitori îl vizitau sau erau înmormântați acolo; și sub influența locului orădean de cult s-au dezvoltat și centre locale de pelerinaj pe teritoriul Transilvaniei (de exemplu, în regiunea Turda și pe valea Șieului). Odată cu protestantizarea unei mari părți a Transilvaniei, tradițiile folclorice, răspândite pe arii largi și până la acea dată, au înlocuit progresiv cultul bisericesc, menținând memoria sfântului rege la fel de vie ca înainte și în regiuni devenite protestante începând cu mijlocul secolului al XVI-lea, cum ar fi Valea Arieșului (Aranyosszék) și Țara Călatei (Kalotaszeg). Cinstirea populară a Sfântului Ladislau din secolele al XIX-lea – al XX-lea a putut fi înregistrată în mare parte sub forma unor asemenea cicluri de legende locale și regionale, din județul Sălaj până pe malul râului Hron (Slovacia), din județul Baranya (Ungaria) până la regiunea Zobor nad Nitrou (Slovacia), din Ținutul Paloșilor până la Turniansky kras (Slovacia), respectiv la răsărit de județul Bihor și regiunea Turda în special pe valea Șieului, cunoscută și ca Cserhalomtáj, în unele grupuri de așezări din Ținutul Secuiesc, pe malul Nirajului, în Ciuc și în Scaunul Odorhei, respectiv, în cea mai longevivă și diversificată formă, în Ghimeș și printre ceangăii din Moldova.

Paginile acestui volum reprezintă o încercare de a prezenta în mod comprehensiv tradițiile narative referitoare la cultul Sfântului Ladislau (scrise/păstrate), născute în Transilvania și Partium pe parcursul a opt sute – nouă sute de ani. Trebuie menționat că acest index tipologic constituie un capitol dintr-o serie de carte mai amplă, cu aspirații sintetice: *A magyar történeti mondák katalógusa* (Catalogul legendelor istorice maghiare); de aici rezultă și indexul tematic organizat din punct de vedere etnografic (MZ II. D.), precum și utilizarea, după caz, a trimiterilor interne. Miile de texte folclorice care formează baza de date a acestui catalog parțial constituie parte integrantă a Magyar Történeti Mondák Archívuma (Arhiva Legendelor Istorice Maghiare) și însumează aproximativ cincizeci de surse publicate, aproape o sută de dosare de manuscrise, respectiv un număr semnificativ de culegeri recente. Catalogul tipologic ce conține câteva sute de tipuri de legende este suplimentat cu un index de motive literare detaliat, un index de motive cules în ordine alfabetică și cu trimitere și la contextul termenului indexat, facilitând astfel identificarea tradițiilor respective. Ciclul transilvănean de legende despre Sfântul Ladislau este o tradiție a liricii populare ce reprezintă, din punct de vedere etnografic și interdisciplinar, moștenirea culturală a întregii maghiarimi.

ABSTRACT

THE PATRON SAINT OF TRANSYLVANIA TYPE- AND MOTIF INDEX OF LEGENDS ABOUT SAINT LADISLAUS

The Saint Ladislaus legend cycle is one of the richest narrative traditions of the Hungarian folklore from typological point of view. Amongst notable historical heroes, only the narrative tradition born around the personality of King Matthias exceeds it in magnitude and spread. The diversity of this cycle of traditions is indicated by the fact that ethnographic motifs from before the Hungarian conquest are as constitutive of it as 20th century folk poetry, and especially popular traditions shaped as local legends linked to a concrete place – spring, tree, rock, gorge etc. Essentially, this intensive localisation has helped in most cases the survival of the respective traditions over many centuries. Not to mention their virulence in oral folk culture.

Mediaeval sources indicate that the narrative tradition developed around the figure of Saint Ladislaus was organized into a legend cycle as early as the first centuries of his cult. The Saint Ladislaus legend cycle is one of the few epic folk traditions whose elements are nearly as old as the Hungarian presence in the Carpathian Basin, and whose many segments have a documented continuity across several centuries. Although the legend cycle is interwoven by various international and hagiographical motifs, overall it constitutes an ethnic specificity similar to the Saint Ladislaus fresco cycle in iconography. According to the available data, the cult and popular veneration of Saint Ladislaus – also as the patron saint of Transylvania – was particularly intensive in the Middle Ages in Bihar (Bihar) county and in areas beyond the Királyhágó (Pasul Craiului). His grave in Nagyvárad (Oradea) was a pilgrimage site of European fame, where even monarchs visited or were buried there, and, mirroring this cultic site in Nagyvárad, several other local pilgrimage sites emerged across Transylvania (for example in the region of Turda and the Șieu val-

ley). When large parts of Transylvania were converted to Protestantism, the ecclesiastical veneration was progressively replaced by already widespread folk traditions, which kept the memory of the saint king as alive as before also in areas that became Protestant since the mid-16th century, such as Aranyosszék (Valea Arieșului) and Kalotaszeg (Țara Călatei). In the 19th – 20th centuries, the popular veneration of Saint Ladislaus was recorded mostly in the form of such local, regional legend cycles, spreading from Zala (Sălaj) county to the river Garam (Hron, Slovakia), from Baranya county to the Zobor region in the Hungarian Highlands (Zobor nad Nitrou, Slovakia), from Palócföld to the Torna Karst (Turniansky Kras, Slovakia), and finally, to the east from Bihar county and the Torda region, especially in the Șieu valley, known also as Cserhalomtáj, certain village groups in Szeklerland (Székelyföld, Ținutul Secuiesc), the Nyárád (Niraj) valley, Csík (Ciuc) and the old Udvarhely comitatus (Udvarhelyszék, Scaunul Odorhei), and, in its longest surviving and most diverse form, in Gyimes (Ghimeș) and among the Moldavian Csángó people.

In the pages of this volume we attempt a comprehensive presentation of the (written/surviving) narrative traditions relative to the cult of Saint Ladislaus, which took shape in the past eight hundred – nine hundred years in Transylvania and Partium. Here it must be mentioned that this index of types represents one chapter of a larger, more comprehensive book series, *A magyar történeti mondák katalógusa* (*The Catalogue of Hungarian Historical Legends*), whence the indexing of subjects according to ethnographic criteria (MZ II. D.), as well as the occasional use of cross-references. The several thousand folk texts that form the database of this partial catalogue are integral part of the Magyar Történeti Mondák Archívuma (*The Archive of Hungarian Historical Legends*), and amount to about half-hundred published sources, nearly one hundred manuscript dossiers, as well as a significant number of recent fieldwork collections. The catalogue of types, containing several hundred legend types, is supplemented by a detailed index of motifs, an index of motifs arranged alphabetically and with references to the context of the indexed term, so as to facilitate the search for the respective traditions. The Transylvanian Saint Ladislaus legend cycle is a poetic folk tradition that represents, from an ethnographic and interdisciplinary perspective, the cultural heritage of all Hungarians.

Szent László király mondaköre egyike a magyar folklór leggazdagabb narratív hagyományköreinek. E kötet az Erdély és a határvédő népek védőszentjének is tekintett legendás király alakjához tapadt epikus tradíciókat tekinti át típus- és motívumindex formájában, érzékeltetve azok nagyfokú tipológiai változatosságát és több évszázados távlatait. Az indexet kísérő tanulmány a vonatkozó erdélyi folklórhagyományok eddigi legteljesebb összefoglalásának tekinthető.

ISBN 978-606-739-185-5

